

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КІВЕНКО ІННА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 81'37:572:811.11(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ПОДЯКИ: ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови
03 – Гуманітарні науки (035 – Філологія)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І. О. Ківенко

Науковий керівник **Бігунова Наталя Олександрівна**, кандидат
філологічних наук, доцент

Одеса – 2018

АНОТАЦІЯ

Ківенко І. О. Мовленнєвий акт подяки: прагмалінгвістичний аналіз (на матеріалі англійської мови). – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.04 «Германські мови». – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, 2018.

У пропонованому дисертаційному дослідженні здійснено прагмалінгвістичний аналіз мовленнєвого акту подяки в художньому англomовному літературному дискурсі та кінодискурсі. У фокусі студіювання знаходяться лексичні, граматичні, стилістичні та просодичні засоби вираження подяки, зумовлені ступенем щирості мовця. Методико-теоретичну базу роботи склали *теорія ввічливості* (П. Браун, Е. Гоффман, С. Левінсон, Дж. Ліч, Г. Каспер, Р. Лакофф), *теорія мовленнєвих актів* (Дж. Остін, Дж. Сьорль) та *конверсаційний аналіз* (Г. Джефферсон, Г. Сакс, Е. Цуї, Е. Щеглофф). Подяку розглянуто як *мовленнєву тактику* реалізації стратегій увічливості, як *мовленнєвий акт*, що переслідує певні іллокутивні цілі та має перлокутивний ефект, як *комунікативний хід* із певними структурними ознаками у мовленнєвому обміні.

Актуальність дослідження визначається активним зацікавленням мовознавців прагмалінгвістичним аспектом комунікативних явищ і необхідністю вивчення подяки як мовленнєвого акту, що передбачає ретельний аналіз та опис його іллокутивних цілей і перлокутивного ефекту. Крім цього, є нагальна необхідність здійснити конверсаційний аналіз висловлювань подяки, щоб з'ясувати, якими комунікативними ходами формулюється подяка у діалогічному спілкуванні та до яких інтеракцій вона залучається. Актуальним також є дослідження просодичних характеристик реплік подяки в усному мовленні.

Об'єктом дослідження обрано сучасний англомовний художній зображений дискурс.

Предметом дослідження є лексичні, граматичні, стилістичні та просодичні засоби вираження подяки різного ступеня щирості в художній зображеній комунікації.

Мета роботи полягає у виявленні лексичних, граматичних, стилістичних та просодичних характеристик реалізації МА подяки різного ступеня щирості в художній зображеній комунікації.

У відповідності до мети сформульовано такі **завдання**:

- визначити прагматичні закономірності функціонування МА подяки в контексті ввічливості та мовленнєвого етикету;
- запропонувати дефініцію подяки як мовленнєвого акту, окреслити його основні іллокутивні цілі, а також бажаний перлокутивний ефект;
- описати прагматичну спрямованість реплік подяки за критерієм щирості;
- виявити стимули та мовленнєві акти-реакції на МА подяки;
- проаналізувати функціонування реплік подяки як комунікативних ходів різної спрямованості та як тактик реалізації стратегій позитивної й негативної ввічливості;
- виокремити лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби реалізації МА подяки в англомовній літературній діалогічній комунікації;
- на основі аудиторського й електроакустичного аналізу встановити просодичні засоби вираження подяки в англомовному кінодискурсі.

Матеріалом дослідження слугували дві вибірки: 1600 мовленнєвих епізодів вираження подяки в англомовному *літературному* дискурсі, отриманих методом суцільної вибірки з художніх творів англомовних авторів XX та XXI століть загальним обсягом 12714 сторінок, та 190 епізодів вираження подяки в англомовному *кінодискурсі*, виокремлених із сучасних англомовних фільмів і серіалів. Дослідження базується на художньому

дискурсі, адже саме в ньому зображене мовлення максимально наближується до реального розмовного мовлення.

Для досягнення поставленої мети було використано загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні **дослідницькі методи**: метод синтезу й аналізу; метод спостереження; описовий метод; статистичний метод; контекстуально-інтерпретаційний аналіз; компонентний аналіз; аудиторський аналіз; метод інтонування; інструментально-фонетичний метод.

В роботі доведено, що подяка функціонує як мовленнєва тактика реалізації стратегій позитивної та негативної **ввічливості**. У межах **позитивної ввічливості** подяка виступає тактикою реалізації **стратегії кооперації** та **стратегії зближення**, які спрямовані на підтримку гармонійного перебігу комунікації, оскільки дають змогу адресантові виявити своє добре ставлення до адресата. Реалізуючи стратегії **негативної ввічливості**, подяка спрямована на **вияв уваги** до партнера з комунікації. Вона також слугує засобом **мітигації** у випадку відмови, запобігаючи конфлікту, та реалізує стратегію **м'якого докору**. В роботі наголошено, що як тактика негативної ввічливості подяка дає змогу мовцеві зберегти своє «обличчя» та «обличчя» адресата.

З іншого боку, подяка розглядається як **синкретичний** мовленнєвий акт, що реалізує у мовленні одразу кілька **іллокутивних цілей**. Як **бехабітив** МА подяки передбачає вираження **позитивної** реакції на поведінку чи вчинки адресата. Як **експресив** подяка експлікує позитивний емоційний стан адресанта та засвідчує його прагнення здійснити емоційний вплив на емоції адресата. МА подяки як **конвівіал** має фатичну природу та спрямований на встановлення контакту, підтримку гармонійного і безконфліктного спілкування, збереження соціальної рівноваги. Подяка-конвівіал виступає мовленнєвою формулою соціального етикету, відсутність якої сприймається болісно у міжособистісному спілкуванні, оскільки відбувається девальвація (або знецінення) благодіяння, вчиненого адресатом, що може призвести до конфліктної ситуації.

В роботі аналізуються екстралінгвальні умови, за яких ті чи інші іллокутивні цілі висувуються на перший план або, навпаки, відступають. Також розглянуто перлокутивний ефект МА подяки та умови його успішності. Запропоновано класифікацію *мовленнєвих актів-реакцій*, що відображають перлокутивний ефект подяки. Виокремлено чотири види реагування на подяку: прийняття подяки, «відхилення» подяки, девальвація приводу подяки, неприйняття подяки. Наведено типологію стимулів, які слугують приводами для висловлювання подяки. Представлена типологія ґрунтується на двох критеріях: на формі вираження, щодо якої виокремлено *вербальну, невербальну та комбіновані* стимули подяки; і за критерієм корисності, щодо якого виокремлено *етикетні, бенефактивні та небенефактивні* стимули.

Застосування *конверсаційного аналізу* фактичного матеріалу уможливило визначення основних комунікативних схем, за якими подяка формулюється в комунікативному обміні. Найпоширенішою є схема *стимул – подяка*. Встановлено, що в триходових схемах подяка може функціонувати як реагувальний комунікативний хід або як післяслівний комунікативний хід. У триходових схемах зафіксовано дві моделі: *стимул – подяка – післямова* та *стимул – реакція – подяка-післямова*. Крім того, встановлено, що подяка може входити до складу чотириходових секвенцій, які розгортаються за схемою: *стимул – реакція – подяка-післямова – післямова*. Здійснений у роботі конверсаційний аналіз дає змогу наголосити на тому, що подяка також функціонує як ініціювальний комунікативний хід, розпочинаючи спілкування.

У процесі дослідження здійснено аналіз рівневої мовленнєвої організації МА подяки. Висловлювання подяки розподілено на *прямі*, тобто ті, які передають дослівну семантику висловлювання, та *непрямі*, що вимагають від адресата більших інтерпретаторських зусиль для розпізнавання завуальованої подяки. Описано лексико-семантичне наповнення та синтаксичну структуру прямого і непрямого МА подяки. Виявлені лексичні та синтаксичні стилістичні засоби, що сприяють

посиленню іллокутивної функції щирого МА подяки і створюють ефект іронічної подяки.

В дисертаційному дослідженні вперше запропоновано класифікацію МА подяки за критерієм щирості. Залежно від ступеня корисності стимулу, що послугував приводом для подяки, виокремлено чотири її типи: *щира* (істинна), *фатична* (нейтральна), *іронічна* та *нещира* подяка. Фатична подяка витлумачується як важлива складова частина соціального ритуалу, що виконує функцію підтримки гармонійного перебігу спілкування між комунікантами. Мовець висловлює фатичну подяку після отримання незначних послуг, вітань, компліментів, похвали тощо. Фатична подяка реалізується стандартними кліше. Щира подяка передбачає вираження позитивного емоційного стану мовця щодо наданої йому послуги. У мовленні щира подяка реалізується як стандартними кліше, так і позитивно-оцінними мовленнєвими актами. Вибір між фатичною та щирою подякою залежить від того, наскільки цінними дії / вчинки адресата виявляються для адресанта. Нещира подяка спостерігається у випадках, коли адресант насправді не відчуває вдячності або у випадку іронічної / саркастичної подяки. Форма вираження нещирої подяки залишається такою самою, проте екстралінгвальна ситуація, відображена в авторському коментарі й у внутрішньому мовленні персонажа-адресанта, допомагають читачеві класифікувати її за ступінем щирості.

Здійснений інструментально-фонетичний аналіз дав змогу встановити характерні інтонаційні риси висловлювань подяки різного ступеня щирості та скласти їхні *просодичні іміджі*.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше визначено іллокутивні та перлокутивні цілі МА подяки; складено типологію *мовленнєвих актів-реакцій*, що відображають перлокутивний ефект подяки; вивчено функціонування реплік подяки як комунікативних ходів різної спрямованості та як тактик реалізації стратегій позитивної і негативної ввічливості; виокремлено чотири види висловлювань подяки за

критерієм щирості; системно описано лексичні, граматичні й стилістичні засоби реалізації прямого та непрямого МА подяки; встановлено просодичні характеристики висловлювань подяки різного ступеня щирості.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що вона є певним внеском у теорію мовленнєвих актів. Важливість здійсненого дослідження зумовлена також тим, що виявлені комунікативно-прагматичні особливості реалізації подяки в англomовному літературному дискурсі й кінодискурсі прислужаться подальшому розвитку таких напрямів сучасного мовознавства, як прагмалінгвістика, комунікативна лінгвістика, дискурсологія і фоностилістика.

Практична цінність отриманих під час дослідження результатів визначається можливістю їхнього використання в курсах лекцій і на семінарах, присвячених проблемам конверсаційного аналізу, теорії мовленнєвої комунікації, фоностилістики. Запропоновані методики вивчення МА подяки стануть у нагоді під час написання наукових робіт бакалаврського, магістерського й аспірантського рівня кваліфікації.

Ключові слова: ввічливість, комунікативна тактика, мовленнєвий акт, бехабітив, експресив, конвівіал, подяка, конверсаційний аналіз, комунікативний хід.

SUMMARY

Kivenko I. O. Gratitude Speech Act: Pragmalinguistic analysis (based on the English Language). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD), speciality 10.02.04 – Germanic languages. – Odesa I. Mechnikov National University, Odesa, 2018.

The thesis focuses on the pragmalinguistic analysis of the Gratitude Speech Act in the English Literary and Film Discourse and aims at establishing lexical, syntactic, stylistic and prosodic means of expressing Gratitude presupposed by a certain degree of sincerity. **Politeness Theory** (P. Brown, E. Goffman, G. Kasper,

R. Lakoff, G. Leech, S. Levinson), *Speech Act Theory* (J. Austin, J. Searle) and *Conversation Analysis* (G. Jefferson, H. Sacks, E. Schegloff, A. Tsui) have served as the methodic and theoretic background for conducting the research. Gratitude has been analyzed as a *speech tactics* realizing politeness strategies, as well as a *speech act* that meets certain illocutionary aims and is intended to produce a certain perlocutionary effect, and as a *communicative move*, characteristic of certain structural features in the communicative exchange.

The *relevance* of the work is determined by the constantly growing interest that linguists take in the pragmalinguistic aspect of communicative phenomena and by the need for studying Gratitude as a speech act, which suggests the thorough analysis of its illocutionary aims and perlocutionary effect. Moreover, time has come to apply Conversation Analysis to Gratitude utterances to find out how Gratitude turns are distributed in the dialogic communication and what interactions it is built within. The exploration of Gratitude cues prosodic characteristics in oral speech appears of great importance as well.

Modern English literary Reproduced Discourse has been chosen as the *object* of our investigation.

The *subject* of the research is lexical, syntactic, stylistic and prosodic means expressing Gratitude of different sincerity degree in the Literary Reproduced Discourse.

The *purpose* of our investigation is to determine lexical, syntactic, stylistic and prosodic means expressing different kinds of Gratitude singled out according to the sincerity criterion in The Literary Reproduced Discourse.

According to the purpose, the following tasks have been set to solve:

- to define pragmatic laws of Gratitude Speech Act functioning within politeness and speech etiquette context;
- to offer a definition of Gratitude Speech Act, to single out its major illocutionary aims as well as its pre-supposed perlocutionary effect;

- to describe pragmatic nature of Gratitude utterances according to the sincerity criterion;
- to determine Gratitude Speech Act stimuli and Speech Acts, serving as Responses to Gratitude Speech Act;
- to analyze functioning of Gratitude utterances as communicative moves and as tactics realizing strategies of Positive and Negative Politeness;
- to single out lexical, syntactic and stylistic means realizing Gratitude Speech Act in the English Literary Reproduced Communication;
- to define prosodic means of Gratitude realization in the English Film Discourse on the basis of the auditory and electro-acoustic analysis.

The data for the research falls into two selections. The first one includes **1600** speech episodes with Gratitude Speech act, selected from the works of English authors of the XX and XXI centuries forming 12714 pages. The second one includes **190** episodes in which Gratitude is expressed, picked out of modern English movies and serials. The research is based on the Literary Discourse as it reflects the maximum proximity of reproduced spoken language to real communication.

To meet the purpose of investigation the following general scientific and specific linguistic research *methods* have been applied: the method of Synthesis and Analysis; the method of Observation; the method of Linguistic Description; Statistics method; Contextual and Interpretation Analysis; Component Analysis; Auditory Analysis; the method of Intoning; Experimental Phonetic Method.

The investigation has been helpful to prove that Gratitude functions as a speech tactics realizing strategies of positive and negative *politeness*. Within *positive politeness strategy* Gratitude serves as a tactics realizing *cooperation strategy* that is aimed at supporting the harmonious flow of communication as they help the addresser to reveal his kind attitude to the addressee. As a speech tactics realizing *negative politeness* strategies, Gratitude is aimed at bestowing respect to the communication partner. It also serves as a means of *mitigation* in case of

refusal, thus, preventing conflicts. Moreover, Gratitude realizes *mild reproach* strategy. The paper claims that serving as a negative politeness speech tactics, Gratitude enables the addresser to save his face as well as the addressee's face.

On the other hand, Gratitude is regarded as a *syncretic* speech act that simultaneously realizes several illocutionary aims in speech. Being a *behabitive*, Gratitude Speech Act presupposes *positive* reaction to the addressee's behavior or actions. As an *expressive*, Gratitude explicates the addresser's *positive* emotional state and reveals his / her desire to have a positive emotional impact upon the addressee's feelings. Serving as a *convivial*, Gratitude Speech Act has a phatic nature and is aimed at establishing contact, supporting harmonious and non-conflict interaction, preserving social balance. In this case Gratitude serves as a speech formula of social etiquette, omission of which could be sensitive and offensive in interpersonal communication as it implies devaluation (or depreciation) of a good deed provoking a conflict.

The paper contains the analysis of extralinguistic conditions in which certain illocutionary aims get foregrounded or backgrounded. Besides, the Gratitude Speech Act perlocutionary effect has been investigated and the conditions for its successful realization have been identified in the thesis. Moreover, it offers a taxonomy of speech acts-responses that reveal the Gratitude Speech Act perlocutionary effect. Four kinds of reactions to Gratitude Speech Act have been distinguished: acceptance of Gratitude, "rejection" of Gratitude, devaluation of Gratitude stimulus, non-acceptance of Gratitude. The paper also presents a classification of stimuli that serve as reasons for expressing Gratitude. This classification is based on two criteria. The first one is the form of expression, according to which Gratitude stimuli can be *verbal*, *non-verbal* and *combined*. The second criterion implies the beneficence degree according to which *etiquette*, *benefactive* and *non-benefactive* Gratitude stimuli have been singled out.

The application of Conversation Analysis to the practical data has allowed to establish basic communicative patterns of Gratitude utterances in a communicative exchange. The most widespread pattern is a two-move one: *stimulus* – *Gratitude*. It

has been experimentally proved that in three-move patterns Gratitude can function either as a *responding* communicative move or as a *follow-up* move. There have been defined two types of three-move exchanges which include Gratitude utterances: *stimulus – Gratitude – follow-up* and *stimulus – response – follow-up Gratitude*. Besides, it has been found out that Gratitude can occur in four-move exchanges. Their speech realization unfolds according to the following pattern: *stimulus – response – follow-up Gratitude – follow-up*. The carried out Conversation Analysis has been helpful to determine a tendency that Gratitude can also function as an *initiative* communicative move, thus opening a new interaction between the communicants.

Within the course of the investigation the level organization of Gratitude speech act has also been thoroughly analyzed. Gratitude utterances have been divided into ***direct*** and ***indirect*** ones. The former ones render the exact semantics of an utterance while the latter ones require the addressee to make a bigger interpretation effort to recognize the disguised Gratitude. Lexical and semantic filling and syntactic structure of direct and indirect Gratitude Speech Acts have been described in detail. Lexical and syntactical stylistic means have been determined as well. Their function is seen as intensification of the illocutionary aim of sincere Gratitude Speech Act and to create the ironic effect of Gratitude.

For the first time a classification of Gratitude Speech Act based on the sincerity criterion has been advanced. According to the criterion of sincerity ***phatic***, ***sincere***, ***insincere*** and ***ironic / sarcastic*** Gratitude have been differentiated. *Phatic* Gratitude is seen as the part of the social ritual, which performs the function of harmonious communication between the communicants. The speaker expresses such kind of Gratitude on receiving some insignificant services, invitations, congratulations, compliments, praise, etc. *Phatic* Gratitude is expressed by standard clichés. *Sincere* Gratitude is seen as a positive emotional feeling expressed by the addresser for the received favour. In speech, it is realized both by standard Gratitude cliché and by positive evaluative speech acts. The choice between *phatic* and *sincere* Gratitude depends on how valuable the actions of the addressee are for

the speaker. *Insincere* Gratitude is observed in cases when the addresser does not genuinely feel Gratitude or in cases of *ironic / sarcastic* Gratitude. The form of insincere Gratitude cue remains the same, but the extralinguistic situation, reproduced in the author's commentaries or in the character-addresser's inner speech, helps the reader to define it according to its sincerity degree.

The carried out phonological analysis has been helpful to define the characteristic intonation features of Gratitude utterances of different sincerity degree and make up their *prosodic images*.

Academic importance of the paper proceeds from a number of discoveries. Firstly, illocutionary and perlocutionary aims have been precisely determined. Secondly, a classification of speech acts-responses to Gratitude has been offered. Thirdly, functioning of Gratitude utterances as *initiative* or *responsive* communicative moves and as a speech tactics realizing positive and negative politeness strategies has been analyzed. Fourthly, the paper presents a classification of Gratitude utterances based on the sincerity degree. Fifthly, it includes a detailed description of lexical, syntactic and stylistic language means realizing direct and indirect Gratitude Speech Acts. Finally, prosodic features of Gratitude utterances of different sincerity degree have been experimentally tried out and ***prosodic images*** of every kind of Gratitude has been made up.

Theoretic value of the present thesis is that it is a contribution to the Speech Act Theory. The importance of the carried out investigation is also determined by the fact that the interpretation of the received data concerning communicative and pragmatic features of Gratitude realization in English Literary Reproduced Discourse and Film Discourse contributes to the further development of such disciplines of modern linguistics as Pragmalinguistics, Communicative Linguistics, Discourse Study, Phonostylistics.

Practical value of the results obtained within the carried out investigation is determined by the possibility of its theoretic issues application at the lectures and seminars, devoted to the problems of Conversation Analysis, Speech Communication Theory, Politeness Theory, Speech Etiquette, Phonostylistics. The

suggested mode of Gratitude Speech Act study can be applied when writing scientific works of bachelor, master or post-graduate qualification levels.

Key words: politeness, communicative tactics, speech act, behabitive, expressive, convivial, Gratitude, conversation analysis, communicative move.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Фахові видання, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ківенко І. О. Рівневі характеристики МА вдячності в англomовному художньому дискурсі / І. О. Ківенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Лінгвістика». – Херсон, 2013. – № 19. – С. 156-159.
2. Кивенко И. А. Конверсационный анализ речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Серія «Лінгвістичні науки». – Одеса: Астропринт, 2013. – № 17. – С. 70-79.
3. Кивенко И. А. Типология стимула речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Сучасні дослідження з іноземної філології: Збірник наукових праць. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2013. – № 11. – С. 170-178.
4. Кивенко И. А. Функционально-семантические особенности речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Теоретична і дидактична філологія: Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич, 2013. – № 16. – С. 137-144.
5. Кивенко И. А. Речевой акт благодарности с точки зрения критерия искренности / И. А. Кивенко // Записки з романо-германської філології. – Одеса: КП ОМД, 2015. – № 2 (35). – С. 96-104.

6. Кивенко И. А. Стилистические средства интенсификации речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Серія «Філологічні науки». Мовознавство. – Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка, 2016. – № 5. – С. 136-140.
7. Кивенко И. А. Перформативная парадигма высказываний благодарности (на материале англоязычного литературного дискурса) / И. А. Кивенко // Мова: Науково-теоретичний часопис. – Одеса: Астропринт, 2017. – № 27. – С. 24-30.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

8. Кивенко И. А. Типология перлокутивных реакций на речевой акт благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Теоретические и методологические проблемы современных наук. – Новосибирск: Центр содействия развитию научных исследований, 2013. – С. 162-170.
9. Kivenko I. A., Smagliy V. M. Prosodic features of gratitude speech act (Based on the English film discourse) / I. A. Kivenko, V. M. Smagliy // Science and Education. A New Dimension. – Philology, IV (27). – Budapest: Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2016. – Issue 107. – P. 39-43.

Інші видання, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Кивенко И. А. Иллокутивные цели речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Сборник научных трудов SWorld. – Одесса, 2012. – № 41. – С. 16-25.
11. Кивенко И. А. Речевой акт благодарности как коммуникативная тактика позитивной и негативной вежливости / И. А. Кивенко // Молодий вчений. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – № 6. – С. 98-101.

Тези конференцій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

12. Кивенко І. А. Речевой акт благодарности в типологии иллокутивных актов / І. А. Кивенко // Семантика мови і тексту: Матеріали XI Міжнародної наукової конференції, 26-28 вересня, 2012. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2012. – С. 226-228.
13. Кивенко І. А. Благодарность как речевой акт вежливости / І. А. Кивенко // VII Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови пам'яті професора В. Л. Скалкіна: 19-20 квітня 2013 р.: Збірник наукових праць. – Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2013. – С. 203-206.
14. Кивенко І. А. Коммуникативная структура речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / І. А. Кивенко // «Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи»: матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: Одеса, 24 квітня 2013 р. – Одеса: Фенікс, 2013. – У 2-х частинах. – Ч. II. – С. 50-52.
15. Кивенко І. О. Критерій прямої / непрямої форми реалізації мовленнєвого акту подяки / І. О. Кивенко // «Сучасний вимір філологічних наук»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 30-31 травня 2014 р. – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2014 р. – У 2-х частинах. – Ч. II. – С. 49-53.
16. Кивенко І. А. О перформативной природе РА благодарности / І. А. Кивенко // Международная конференция «Методология современной науки»: г. Харьков, 24 января 2015 г. – Харьков: Научно-информационный центр «Знание», 2015. – С. 62-66.
17. Кивенко І. А. О реагирующем характере РА благодарности / І. А. Кивенко // «I Таврійські філологічні читання»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Херсон, 27-28 лютого 2015 р. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 208-210.

18. Кивенко И. А. Просодические характеристики речевого акта благодарности разной степени искренности / И. А. Кивенко // «Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ столітті»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 24-25 березня 2017 р. – Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. – С. 44-49.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ.....	13
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	19
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ПОДЯКА В СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНОМУ ПРОСТОРИ ВВІЧЛИВОСТІ	
1.1. Ввічливість і мовленнєвий етикет як предмет наукових досліджень	30
1.2. Вираження подяки як тактика реалізації стратегій позитивної та негативної ввічливості	39
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	50
РОЗДІЛ 2. ПОДЯКА ЯК МОВЛЕННЄВИЙ АКТ	
2.1. Теорія мовленнєвих актів. МА подяки в таксономіях мовленнєвих актів.....	54
2.2. Критерій щирості у МА подяки.....	64
2.3. Іллокутивні цілі та перлокутивний ефект МА подяки. Типологія мовленнєвих актів-реакцій на МА подяки.....	72
2.4. Типологія стимулів МА подяки.....	87
2.5. МА подяки з точки зору конверсаційного аналізу.....	94
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	108
РОЗДІЛ 3. РІВНЕВА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОДЯКИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	
3.1. Лексична та граматична реалізація МА подяки	114
3.2. Стилiстичні засоби реалізації МА подяки	131
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ.....	135

РОЗДІЛ 4. ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ МА ПОДЯКИ В АНГЛОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ

4.1. Методика проведення та результати аудиторського аналізу просодичних засобів вираження подяки.....	138
4.2. Методика проведення та результати електроакустичного аналізу просодичних засобів вираження подяки.....	163
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	184
 ВИСНОВКИ	 188
 СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	 197
ДОДАТОК.....	223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

1. ДЄ – діалогічна єдність
2. КХ – комунікативний хід
3. КК – комунікативний крок
4. ЛСЗ – лексичні стилістичні засоби
5. МЕ – мовленнєвий епізод
6. МА – мовленнєвий акт
7. ССЗ – синтаксичні стилістичні засоби
8. ТМА – Теорія мовленнєвих актів
9. ЧОТ – частота основного тону
10. Гц – Герц
11. Db – децибел
12. Мс – мілісекунда

ВСТУП

Представлене дисертаційне дослідження присвячено прагмалінгвістичному аналізу мовленнєвого акту подяки в англomовному літературному зображеному дискурсі та кінодискурсі.

Вибір теми роботи зумовлено пріоритетною направленістю сучасних лінгвістичних студій на вивчення *антропоцентричної* картини світу. Серед нескінченного різномайття явищ, які підлягають сприйняттю, осмисленню, номінуванню, у першу чергу виокремлюється людина в сукупності її зовнішніх і внутрішніх властивостей і характеристик. У фокусі представленої роботи перебувають вербальні та просодичні способи вираження подяки, що визначаються ступенем її щирості.

Подяка належить прагматично орієнтованій системі *мовленнєвого етикету*. Мовленнєвий етикет базується на сталих формулах спілкування, які використовуються в стандартних ситуаціях при виборі співрозмовниками найбільш доречних засобів з їхнього мовного арсеналу.

Мовленнєвий етикет увійшов до кола зору лінгвістів у другій половині ХХ століття (Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, А. О. Акішина, Н. І. Формановська) і залишається актуальним для наукового дослідження в силу його необхідності в будь-якому виді людського спілкування – від офіційно-ділового до побутового. В наш час мовленнєвий етикет входить до сфери інтересів А. Г. Балакая (2002), І. Н. Борисової (1996), Б. Н. Головіна (1977), В. Є. Гольдіна (1983, 1993), В. В. Дементьєва (2006), Б. С. Жумагулової (1987), А. В. Земської (1994), С. В. Неверова (1977), Р. Ратмайр (2003), Н. Л. Соколової (1991), І. А. Стерніна (1996), С. Г. Тер-Мінасової (2000), Н. І. Формановської (1987, 1989, 2002, 2005, 2007), Л. В. Цурікової (2002, 2008, 2009), Т. В. Шмельової (1983), А. П. Егідес (2007), Т. Г. Грушевицької, В. Д. Попкова, А. П. Садохіна (2003) та ін.

В працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів подяка розглядається як засіб здійснення *ввічливої* комунікації. У теперішній час розроблені

різноманітні підходи до вивчення феномену **ввічливості**: її розглядають як соціальну норму (B. Fraser 1980, 1990); як форму поведінки в соціумі та дотримання певних правил спілкування, які вважаються гарними манерами (С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова 2004; R. Watts 1992; R. Watts, S. Ide, K. Ehlich 1992; G. Kasper 1990; C. Ferguson 1971, 1976); з точки зору розмовних максим (П. Грайс 1985; G. Leech 1980, 1983; R. Lakoff 1973); у світі теорії збереження «обличчя» (E. Goffman 1967, 1970, 1971, 1972, 1976, 1981, 1993; P. Brown, S. Levinson 1987; S. Levinson 2000); як оцінку статусу людини (В. І. Карасик 1991); як етичну та прагмалінгвістичну категорію, яка реалізується за допомогою мовленнєвого етикету (Ф. С. Бацевич 2004; Е. А. Селиванова 2002, 2006, 2011; А. Вежбицкая 1996, 1999; В. Е. Гольдин 1983, 1993; Б. Н. Головин 1977; Н. И. Формановская 1987, 1989, 2002, 2005, 2007; Т. В. Ларина 2009; Н. Л. Соколова 1991; Т. Г. Тер-Минасова 2000; К. Aijmer 1996; F. Coulmas 1980, 1981). Вивченню просодичних характеристик феномена ввічливості присвячені дослідження О. І. Артюх (2009) і О. К. Пеліван (2010).

В представлений роботі **подяка** розглядається не лише як формула мовленнєвого етикету і як тактика реалізації позитивної та негативної ввічливості, але й, головним чином, як мовленнєвий акт. В цьому аспекті теоретико-методологічну базу дослідження складає **Теорія мовленнєвих актів** (ТМА), основні положення якої викладені в працях багатьох вчених-лінгвістів (Th. Ballmer 1981; K. Bach 1979; D. Marku 2000; D. Wunderlich 1975, 1976, 1980; G. Leech 1980, 1983; J. Austin 1962; J. Searle 1969, 1979, 1986, 1989; T. Sander 2003; Gu Yueguo 1993; П. Ф. Стронсон 1986; Ю. Д. Апресян 1986; Н. Д. Арутюнова 1976, 1988, 1999; В. В. Богданов 1985, 1990, 1993, 1994; А. Вежбицкая 1985, 1999; З. Вендлер 1985; Н. В. Возиянова 1991; М. Я. Гловинская 1992; В. И. Карасик 1991; И. М. Кобозева 1986; О. Г. Почепцов 1989; А. А. Романов 1984; Е. Г. Романова 1997; И. П. Сусов 1980, 1984, 2006; Т. В. Терещенко 2001; П. Коул 1982; Н. И. Формановская 2002, 2007; Л. П. Чахоян 1986).

Аналіз вітчизняної та зарубіжної лінгвістичної літератури показує, що робіт, присвячених комплексному вивченню подяки як мовленнєвого акту, недостатньо. Як правило, досліджуються контексти функціонування МА подяки в англійській мові [Тягунова 2002] й семантико-прагматичні властивості засобів вираження подяки в німецькій мові [Адамакова 2005; Имас 2001; Ларина 2009; Трофимова 2011; Сковородина 2004]. Також проводиться порівняльний аналіз дискурсивної події вираження подяки в англійській та російській мовах (Л. В. Цурикова 2002, 2008, 2009). До тепер не вивчені іллокутивні цілі та перлокутивний ефект МА подяки. Повністю відсутні інструментально-фонетичні дослідження МА подяки.

Окрім цього, в представлений дисертації МА подяки піддано конверсаційному аналізу, який входить в сферу інтересів багатьох вчених (D. Burton 1981; C. Caffi 1999; L. Carlson 1983; M. Coulthard 1977; J. Heritage 1984; G. Jefferson 1972; G. Jule 1996; K. Kellermann 1992; D. Kurson 1989; H. Mehan 1979; J. L. Mey 2001; E. G. Mishler 1975; M. Owen 1983; E. Roulet 1992; H. Sacks, E. Schegloff 1973, 1974; E. Schegloff 1972; J. Sinclair, M. Coulthard 1975; A. Stenström 1984; M. Stubbs 1983; A. Tsui 1994; Е. В. Бобырёва 1994; Т. А. Зайцева 1998; И. Э. Клюканов 1988; Л. М. Колосова 2006; Л. А. Леонова 1972; М. Л. Макаров 2003; Л. М. Михайлов 1984, 1994; М. Ю. Олешко 2006; А. А. Романов 1988; Е. А. Селиванова 2002).

Актуальність дослідження визначається активним зацікавленням мовознавців прагмалінгвістичним аспектом комунікативних явищ і необхідністю вивчення подяки як мовленнєвого акту, що передбачає ретельний аналіз та опис його іллокутивних цілей і перлокутивного ефекту. Крім цього, є нагальна необхідність здійснити конверсаційний аналіз висловлювань подяки, щоб з'ясувати, якими комунікативними ходами формулюється подяка у діалогічному спілкуванні та до яких інтеракцій вона залучається. Актуальним також є дослідження просодичних характеристик реплік подяки в усному мовленні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах планової наукової теми кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження лінгвокультурологічних та просодичних особливостей усного мовлення» (номер державної реєстрації 0107U010628).

Об'єктом дослідження обрано сучасний англомовний художній зображений дискурс.

Предметом дослідження є лексичні, граматичні, стилістичні та просодичні засоби вираження подяки різного ступеня щирості в художній зображеній комунікації.

Мета роботи полягає у виявленні лексичних, граматичних, стилістичних та просодичних характеристик реалізації МА подяки різного ступеня щирості в англомовній художній зображеній комунікації.

У відповідності до мети сформульовано такі ***завдання***:

- визначити прагматичні закономірності функціонування МА подяки в контексті ввічливості та мовленнєвого етикету;
- запропонувати дефініцію подяки як мовленнєвого акту, окреслити його основні іллокутивні цілі, а також бажаний перлокутивний ефект;
- описати прагматичну спрямованість реплік подяки за критерієм щирості;
- виявити стимули та мовленнєві акти-реакції на МА подяки;
- проаналізувати функціонування реплік подяки як комунікативних ходів різної спрямованості та як тактик реалізації стратегій позитивної й негативної ввічливості;
- виокремити лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби реалізації МА подяки в англомовній літературній діалогічній комунікації;
- на основі аудиторського й електроакустичного аналізу встановити просодичні засоби вираження подяки в англомовному кінодискурсі.

МА подяки розглянуто в зображеному персонажному дискурсі, відтвореному в рамках літературного та кінематографічного твору.

Матеріалом дослідження слугували дві вибірки: 1600 мовленнєвих епізодів вираження подяки в англomовному **літературному** дискурсі, отриманих методом суцільної вибірки з художніх творів англomовних авторів XX та XXI століття загальним обсягом 12714 сторінок та 190 епізодів вираження подяки в англomовному **кінодискурсі**, виокремлених із сучасних англomовних фільмів і серіалів. Дослідження базується на художньому дискурсі, адже саме в ньому зображена та реальна розмовна мова максимально наближуються [Безугла 2005].

Для вирішення поставлених завдань використано **загальнонаукові** та **спеціальні лінгвістичні** дослідницькі методи. Серед **загальнонаукових** методів у роботі використано:

- **метод синтезу й аналізу** – для цілісного дослідження художнього дискурсу з використанням системного підходу в розгляді окремих комунікативних конструкцій із кута зору їхньої участі в реалізації подяки;
- **метод спостереження** уможливив виявлення характерних ознак досліджуваних одиниць;
- **описовий метод** – для планомірної інвентаризації та виявлення інваріантних і варіативних ознак аналізованого фактичного матеріалу;
- **статистичний метод** застосовано для математичної інтерпретації даних, отриманих унаслідок аудиторського й акустичного аналізу висловлювань подяки.

У межах **спеціальних** мовознавчих методів застосовано:

- **контекстуально-інтерпретаційний аналіз** – для інтерпретації експлікованих та імплікованих інтенцій комунікантів, їхніх пресупозицій, фонових знань, конвенцій та стереотипів як компонентів висловлювань у кожному контексті вибірки;

- **компонентний аналіз** – для вивчення реалізації подяки вербальними засобами;
- **аудиторський аналіз** дав змогу ідентифікувати й інтерпретувати зібрані фонологічні дані;
- **метод інтонування** посприяв графічному відображенню інтонації висловлювань подяки;
- **інструментально-фонетичний метод** прислужився в дослідженні параметрів частоти, інтенсивності та тривалості висловлювань подяки.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що **вперше:**

- визначено та таксономічно описано іллокутивні та перлокутивні цілі МА подяки;
- сформовано типологію мовленнєвих актів-реакцій на МА подяки;
- висвітлено функціонування реплік подяки як комунікативних ходів різної спрямованості та як тактик реалізації стратегій позитивної і негативної ввічливості;
- виокремлено чотири види МА подяки за критерієм щирості;
- системно описано лексичні, граматичні та стилістичні засоби реалізації МА подяки;
- подано просодичні характеристики МА подяки різного ступеня щирості.

Основні положення, які виносяться на захист:

- МА подяки є **синкретичним** мовленнєвим актом, який об'єднує властивості різних мовленнєвих актів, а саме **бехабітивів**, що є реакцією на дії / поведінку людей, **експресивів**, що передають психологічний стан мовця, і **конвівіалів**, що виконують соціальну функцію гармонічного та безконфліктного спілкування.
- **МА подяки** вважається таким мовленнєвим актом, що представляє потенційну **загрозу «обличчю»** як мовця, так і адресата, що призводить

до порушення соціально-психологічного балансу між комунікантами: висловлюючи подяку, адресанту необхідно проявити належне почуття вдячності, водночас адресат має залишатися скромним і не перебільшувати цінність свого вчинку.

- До *іллокутивних цілей* адресанта МА подяки уналежнюємо: вираження вдячності адресату за його вчинки та їхня позитивна оцінка; експлікування власного позитивно-емоційного стану; визнання себе боржником і намір повернути борг вербально або діяльнісно.
- *Перлокутивна мета* адресанта подяки полягає в тому, щоб спонукати партнера з комунікації до продовження гармонійного спілкування шляхом переконання у поверненні «боргу», тобто подяки за його вчинки.
- МА подяки слугує *тактикою* реалізації стратегій як *негативної*, так і *позитивної ввічливості*.
- *Конверсаційний аналіз* реплік подяки в зображеному художньому дискурсі дає змогу результувати, що висловлювання подяки можуть входити до структури *дво-, три-, чотири- і п'ятиходових* мовленнєвих секвенцій, функціонуючи як комунікативні ходи різної спрямованості: *ініціювальний, реагуювальний або післяслівний комунікативний хід*.
- *Критерій щирості* є релевантним для диференціації чотирьох видів МА подяки: *щирого, фатичного, іронічного, нещирого*.
- *Лексичні, граматичні та стилістичні засоби* вираження подяки варіюють залежно від ступеня щирості мовця.
- Висловлювання подяки різного ступеня щирості характеризуються певним набором *інтонаційних особливостей*, які були встановлені під час проведення аудиторського й електроакустичного аналізу вибірки англomовного художнього кінодискурсу.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що вона є внеском у теорію мовленнєвих актів. Важливість здійсненого дослідження

зумовлена також тим, що виявлені комунікативно-прагматичні особливості реалізації подяки в англomовному літературному дискурсі й кінодискурсі прислужаться подальшому розвитку таких напрямків сучасного мовознавства, як прагмалінгвістика, комунікативна лінгвістика, дискурсологія і фоностилістика.

Практична цінність отриманих під час дослідження результатів визначається можливістю їхнього використання в курсах лекцій і на семінарах, присвячених проблемам конверсаційного аналізу, теорії мовленнєвої комунікації, фоностилістики; запропоновані методики вивчення МА подяки стануть у нагоді під час написання наукових робіт бакалаврського, магістерського і аспірантського рівня кваліфікації.

Апробація основних положень і результатів дослідження відбулися на засіданнях кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови ОНУ ім. І. І. Мечникова та на семи конференціях різного статусу: XI міжнародно-практичній конференції «Семантика мови і тексту» (Івано-Франківськ, 2012); VII Міжнародній науково-практичній конференції пам'яті доктора педагогічних наук, професора В. Л. Скалкіна (Одеса, 2013); II Міжнародно-практичній Інтернет-конференції «Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи» (Одеса, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний вимір філологічних наук» (Львів, 2014); Міжнародній конференції «Методология современной науки» (Харків, 2015); Міжнародно-практичній конференції «I Таврійські філологічні читання» (Херсон, 2015); Міжнародно-практичній конференції «Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті» (Одеса, 2017); а також на звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу ОНУ ім. І. І. Мечникова (2012-2017).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено в **11** наукових статтях автора: **7** надруковано у фахових збірниках України; **2** – в іноземних періодичних наукових виданнях

(Угорщина, Росія), з яких одну виконано у співавторстві (особистий внесок автора складає 90 %), 2 – в інших виданнях України.

Структура дисертації. Головна мета та завдання дослідження зумовили структуру дисертаційної роботи, яка складається з анотацій (українською та англійською мовами), переліку публікацій здобувача за темою дисертації, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (249 найменувань, із них – 69 іноземними мовами, 15 довідникових джерел), списку джерел ілюстративного матеріалу, додатку. Повний обсяг дисертації – 226 сторінок, обсяг основного тексту 176 сторінок, що складає 7.8 авторських аркушів. Дисертація містить 13 таблиць та 8 малюнків.

У *Вступі* обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність, схарактеризовано мету і завдання роботи, описані методи дослідження, розкрито новизну і практичну цінність отриманих результатів, представлено стислий зміст розділів роботи, наведені дані про апробацію дисертації.

В *першому розділі* міститься аналітичний огляд теоретичної літератури, присвяченої дослідженню феномена ввічливості й мовленнєвого етикету в зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці; описані поняття позитивної і негативної ввічливості, а також проаналізовано функціонування МА подяки як тактики реалізації стратегій позитивної / негативної ввічливості.

Другий розділ присвячено опису функціонально-семантичних і комунікативно-прагматичних характеристик МА подяки: визначено статус МА подяки в таксономіях іллокутивних актів зарубіжних лінгвістів; диференційовані іллокутивні й перлокутивні цілі МА подяки; складені типології стимулів і мовленнєвих актів-реакцій на подяку; описана класифікація МА подяки за критерієм щирості; проаналізована комунікативна структура МА подяки з точки зору конверсаційного аналізу.

В *третьому розділі* описана рівнева реалізація МА подяки в англomовному художньому зображеному дискурсі. Проаналізовано лексико-

семантичне наповнення і визначені граматичні моделі прямої та непрямої форми вираження подяки, а також диференційовано стилістичні засоби інтенсифікації щирого та іронічного МА подяки.

У *четвертому розділі* описана методика проведення інструментально-фонетичного дослідження, яке базується на перцептивному, аудиторському та інструментальному аналізі, висвітлено отримані результати та надано системний опис просодичної організації різних видів МА подяки, виділених за критерієм щирості.

Завершують дисертаційну роботу *Висновки*, в яких узагальнюються результати дослідження, підбиваються остаточні підсумки та формулюються перспективи подальшого вивчення мовленнєвих актів, що складають основу ввічливої комунікації.

Список використаної літератури складається з теоретичних (234) і довідникових (15 позицій) джерел та переліку ілюстративних джерел (26 творів англomовної художньої літератури, 12 англomовних художніх фільмів і 1 телевізійний художній серіал).

РОЗДІЛ 1

ПОДЯКА В СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ВВІЧЛИВОСТІ

Розділ 1 дисертаційного дослідження присвячено вивченню феномену ввічливості та мовленнєвому етикету. Проведена чітка межа між цим схожими, але не тотожними поняттями. Визначено, що ввічливість є функціонально-семантичною категорією, тоді як мовленнєвий етикет представляє собою сукупність мовленнєвих формул, що реалізують ввічливість. Разом вони сприяють гармонійному перебігу безконфліктного спілкування. Особлива увага приділяється мовленнєвому акту подяки, без якого неможлива ввічлива комунікація. Досліджуваний мовленнєвий акт розглядається як мовленнєва тактика реалізації стратегій позитивної / негативної ввічливості.

1.1. Ввічливість і мовленнєвий етикет як предмет наукових досліджень

Праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів охоплюють широкий спектр проблем, присвячених феномену ввічливості. Розроблені різноманітні підходи до вивчення ввічливості: її розглядають як соціальну норму (Б. Фрейзер); як форми поведінки у соціумі та дотримання певних правил спілкування, які вважаються гарними манерами (С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова); з точки зору розмовних максим (П. Грайс, Дж. Ліч); у світі теорії збереження «обличчя» (Е. Гоффман, П. Браун, С. Левінсон); як оцінку статусу людини (В. І. Карасик); як етичну і прагмалінгвістичну категорію (Н. І. Формановська, Ф. С. Бацевич, О. О. Селіванова). Просодичним характеристикам феномена ввічливості присвячені роботи О. К. Пеліван і О. І. Артюх.

Б. Фрейзер визначає ввічливість як «стан, який має бути присутнім під час кожної взаємодії, оскільки учасники комунікації помічають скоріше не те, що хтось говорить ввічливо (це норма), а те, що мовець порушує

прийнятий «контракт розмови» [Fraser 1990, 233]. Із цього випливає, що лінгвіст розглядає ввічливість як соціальну норму (*the social norm view*), яка припускає наступне: дії, що відповідають етикетним нормам, розцінюються як ввічливі; а ті, що не відповідають їм, вважаються неввічливими.

Погляд на ввічливість як на дотримання певних максим / правил, в першу чергу, пов'язаний з дослідженнями П. Грайса, який розглядав ввічливість як стратегічний принцип мовленнєвої поведінки, сформульований у вигляді постулатів, дотримання яких сприяє досягненню цілей мовленнєвої взаємодії комунікантів. Він сформулював узагальнений принцип успішної комунікації, який отримав назву *Принцип Кооперації*. Цей принцип полягає у «негласній домовленості» комунікантів бути чесними в реалізації своїх комунікативних цілей та намірів, а також передбачає дотримання *Максим Кількості, Якості, Ставлення і Способу*, що регулюють сам процес спілкування. Мета мовленнєвого спілкування полягає в максимально ефективній передачі інформації [Грайс 1985, 222-225].

Р. Лакофф, розглядаючи ввічливість з позицій максим мовленнєвого спілкування, співвідносить постулати П. Грайса і категорію ввічливості, й формулює два основних правила, які називає правилами прагматичної компетенції (*pragmatic competence*):

1. Викладайте свою інформації ясно.
2. Будьте ввічливі [Lakoff 1973, 296].

Друге правило включає три підправила ввічливості:

1. Не нав'язуйте себе.
2. Надавайте вибір.
3. Поводьте себе так, щоб співрозмовнику було приємно, будьте дружелюбні.

Перше з вище зазначених підправил застосовується у випадках формальної ввічливості, друге – у випадках неформальної ввічливості. Третє підправило стосується інтимної ввічливості, необхідної для того, щоб адресат відчув, що його люблять. Р. Лакофф відмічає, що в цілому всі правила

спрямовані на досягнення однієї мети: «зробити так, щоб А відчував себе добре» (тут і далі переклад наш – І. К.), з тією лише різницею, що досягається ця мета по-різному [Lakoff 1973, 303].

Р. Лакофф стверджує, що ввічливість розвивається суспільством з ціллю зменшення непорозумінь в комунікації [Lakoff 1973]. Категорія ввічливості передбачає попередження міжособистісних конфліктів. Однак, не можна не погодитися із тим, що поняття ввічливості не може бути зведено до трьох правил, як це відмічають Р. Уоттс, С. Іде і К. Еліх [Watts et al 1992, 6].

Дж. Ліч розуміє ввічливість як набір стратегій, які допомагають запобігти конфлікту, встановити та підтримати ввічливі взаємовідношення [Leech 1980, 19]. У цьому ж ключі визначає ввічливість і Г. Каспер: «ввічливість – це набір стратегій, необхідний для того, щоб нейтралізувати небезпеку і мінімізувати ворожість» [Kasper 1990, 194].

Услід за П. Грайсом і Р. Лакофф, Дж. Ліч розвиває свою систему правил спілкування, виділяючи Максимі Тактовності, Щедрості, Схвалення, Скромності, Згоди, Симпатії, які разом утворюють *Принцип Ввічливості* (*Politeness Principle*). Вчений також виходить з того, що існує набір постулатів, якими люди керуються в процесі спілкування. Дж. Ліч зазначає, що ввічливість є важливим фактором, регулюючим гармонійне спілкування [Leech 1983, 132].

Дж. Ліч, порівнюючи запропонований ним Принцип Ввічливості та Принцип Кооперації, підкреслює, що саме ввічливість, а не кооперація, більшою мірою регулює міжособистісне спілкування: «Принцип Ввічливості підтримує соціальну рівновагу і дружні відношення між співрозмовниками та дає зрозуміти, що перш за все вони зацікавлені один у одному» [Leech 1983, 82]. Звідси випливає, що головна мета ввічливої комунікації – соціальна: вона полягає у тому, щоб уникнути конфліктів між комунікантами в їхньому прагненні досягти своїх цілей. Знання максим мовленнєвого спілкування входить до загального когнітивного фонду комунікантів.

Досліджуваний нами МА подяки, за твердженням російських вчених Н. І. Формановської та Л. В. Цурікової, реалізує Максиму Схвалення Дж. Ліча, яка говорить: «зменшуйте засудження інших; збільшуйте схвалення інших» [Leech 1983, 133]. Л. В. Цурікова справедливо вважає, що «висловлюючи подяку, бенефіціант прагне дотримуватись Максими Схвалення, яка визначає його головну стратегічну мету в даній ситуації – проявлення почуття вдячності виконавцю за вчинене діяння та його схвалення» [Цурикова 2008, 67]. В свою чергу, виконавець реагує на подяку у відповідності до Максими Скромності («Менше розхвалюйте себе; більше засуджуйте себе») та Максими Великодушності («Зменшуйте власний зиск, збільшуючи власні витрати; збільшуйте зиск інших»), навмисно занижуючи значимість / цінність вчиненого ним діяння і тим самим переконуючи бенефіціанта в тому, що вчинене ним діяння принесло йому задоволення і не викликало ніяких труднощів [там само].

Р. Уоттс пропонує диференціювати поведінку учасників комунікації як ввічливу (чи соціально припустиму / доречну) і неввічливу. Першу лінгвіст називає *politic behaviour*, під якою він розуміє «соціально й культурно зумовлену поведінку, спрямовану на встановлення і / чи підтримку в стані рівноваги особистих відносин між індивідуумами в соціальній групі, відкритій чи закритій, під час поточного процесу взаємодії» [Watts 1992, 50]. Другу лінгвіст називає *non-politic behaviour* і визначає її як поведінку, яка призводить до комунікативних невдач [там само].

У розумінні Р. Уоттса, *ввічливість* – це засіб адаптації поведінки до того чи іншого типу взаємодії, до якого ми залучені, завдяки чому він є доречним, відповідним очікуванням [Watts 1992, 52].

Окрім теорій П. Грайса, Р. Лакофф, Дж. Ліча, Р. Уоттса вивчення феномена лінгвістичної ввічливості припускає також урахування теорії «іміджу» чи «обличчя».

Вперше термін *обличчя* був представлений в лінгвістику Е. Гоффманом для уточнення поняття ритуалу в повсякденних комунікативних ситуаціях і

ввічливих формах спілкування. Під *обличчям* він розуміє «позитивну соціальну значущість, на яку людина претендує, обираючи ту чи іншу лінію поведінки під час певного контакту» [Goffman 1967, 5]. Вчений стверджує, що в основі ритуалу лежить підтримання рівноваги між іміджами партнерів. На думку Е. Гоффмана, ввічлива поведінка є ритуалізованою, оскільки в ній за допомогою «моделі вербальних і невербальних актів комунікант виражає своє власне бачення ситуації, свою оцінку учасників комунікації, в особливості самого себе» [там само]. Інакше кажучи, коли комуніканти поводять себе ввічливо, вони актуалізують особистісну значущість один одного відносно визнаних якостей, дотримуючись встановлений порядок дій.

П. Браун і С. Левінсон зробили вагомий внесок у розвиток теорії «обличчя», усунувши з даного поняття ритуал та інші соціальні дії. На думку Р. Уоттса, тлумачення теорії Е. Гоффмана лінгвістами було вибіркоким, оскільки вони проігнорували трактування ритуальної дії та інших видів соціального порядку, які Е. Гоффман розглядав як складові частини концептуалізації даного терміну [Watts et al 1992]. Під «обличчям» П. Браун і С. Левінсон розуміють «соціальний образ / імідж, який кожна людина хоче ствердити для себе і який складається з двох пов'язаних аспектів: «негативне обличчя» і «позитивне обличчя» [Brown, Levinson 1987, 61]. Під *негативним обличчям* мається на увазі «небажання кожного компетентного дорослого члена суспільства зустрічати на шляху своїх дій перешкоди з боку інших». *Позитивне обличчя* передбачає наступне: «кожному учаснику комунікації хотілося б мати подібні потреби хоча б з деякими іншими комунікантами» [там само, 62].

П. Браун і С. Левінсон відмічають, що в процесі спілкування комуніканти співпрацюють один з одним (і розраховують на взаємну співпрацю) таким чином, щоб зберегти «обличчя» один одного, оскільки подібна співпраця базується на взаємній уразливості їхнього образу / іміджу через загрозливу для «обличчя» природу деяких мовленнєвих актів [Brown, Levinson 1987, 61]. Звідси випливає, що збереження *обличчя* – не мета, а

головна умова, без якої неможлива нормальна комунікація: кожен член суспільства має вміти виконувати дану умову. З цього приводу Е. Гоффман висловлюється метафорично: «Навчитися зберігати *обличчя* – це все одно, що вивчити правила дорожнього руху соціальної взаємодії» [Goffman 1972, 323].

П. Браун і С. Левінсон слушно наголошують на наступному: вступаючи у спілкування, комуніканти настільки зацікавлені у підтримці й збереженні «обличчя» один одного, що використовують цілу систему комунікативних стратегій [Brown, Levinson 1987].

В цілому, вчені розуміють *ввічливість* як раціональну поведінку, спрямовану на стратегічне пом'якшення загрозової для «обличчя» природи мовленнєвих актів і диференціюють її як «негативну» і «позитивну» [Brown, Levinson 1987], без урахування яких неможливе дослідження феномена ввічливості у сучасній лінгвістиці.

Негативна ввічливість включає конвенціональні стратегії, спрямовані на те, щоб показати співрозмовнику визнання його особистої незалежності, а також переконати у відсутності намірів з боку мовця на його свободу дій чи мінімізувати ступінь втручання в його справи. Формули «негативної ввічливості» передбачають використання вибачень, питань, непрямих мовленнєвих актів, які дозволяють адресату дати негативну відповідь, зберігаючи при цьому «негативне обличчя» адресанта, а також засоби хеджування і мітигації (так звані засоби пом'якшення, які не допускають прямотинності й категоричності висловлювання), номіналізації і імперсоналізації, які спрямовані на створення комунікативної дистанції між співрозмовниками та її безперечному дотриманні. Тому «негативна ввічливість» характеризується високим ступенем формальності й стриманості [Brown, Levinson 1987, 70], що дозволяє комунікантам продемонструвати взаємну повагу. П. Браун і С. Левінсон називають «негативну ввічливість» «соціальним гальмом» (*social brake*) [там само, 93].

Позитивна ввічливість орієнтована на підтримку і вдоволення «позитивного обличчя» адресата і його позитивний імідж, вираження

позитивних почуттів, які вказують на спільність поглядів комунікантів, демонстрацію близькості й взаємності, співучасть в інтересах / потребах / бажаннях адресата, оптимістичний настрій і прагнення уникнути розбіжностей. Її мета – скорочення дистанції та зближення комунікантів, тому П. Браун і С. Левінсон називають позитивну ввічливість «соціальним прискорювачем» (*social accelerator*) [Brown, Levinson 1987, 93].

Таким чином, в західноєвропейській лінгвістиці ввічливість визначається як набір правил / максим / стратегій, які сприяють встановленню та підтримці рівного протікання комунікативної взаємодії, досягненню цілей спілкування, мінімізації ворожості й запобіганню конфліктів шляхом адаптації поведінки до вже існуючих умов комунікації, що робить її доречною і відповідною до очікувань комунікантів. Як образно зауважує Р. Уоттс, «ввічливість застосовується як оксамитова рукавичка, щоб пом'якшити удар», тобто зменшити загрозливу для «обличчя» природу мовленнєвого акту, тим самим зберігаючи «обличчя» учасників комунікації [Watts 1992, 47]. Ввічливість є балансом між двома соціальними цінностями: залученням до суспільних відносин і незалежності, усвідомлення себе як особистості.

Запропоновані Е. Гоффманом, П. Браун, С. Левінсоном, Дж. Лічем, Р. Лакофф, Г. Каспер та іншим вченими моделі ввічливості є «євроцентричними», тобто вони відображають витлумачення західноєвропейськими та американськими дослідниками ввічливості з акцентом на універсальному боці ввічливості та понятті «обличчя».

Якщо в зарубіжній лінгвістиці прийнято розглядати ввічливість переважно з прагматичної точки зору, тобто з урахуванням екстралінгвальної ситуації, то в російському та вітчизняному мовознавстві ввічливість вивчається, перш за все, як етична категорія. Так, наприклад, Н. І. Формановська стверджує, що «явище ввічливості є цілісною багатоаспектною категорією, яка складається із сформованих у суспільстві носіїв мови уявлень про етичні норми поведінки, в тому числі й

мовленнєвого» [Формановская 2002, 50]. На думку Н. І. Формановської, головною функцією ввічливості є прояв уваги до партнера комунікації за допомогою мовних / мовленнєвих одиниць [там само, 51].

Схожу думку про функцію ввічливості висловлював й великий російський поет і есеїст ХХ ст. О. Мандельштам: «Глибокий сенс має ввічливість, за допомогою якої ми підкреслюємо взаємний інтерес» [Мандельштам 2011, 309].

На комунікативному рівні ввічливість проявляється у формах *мовленнєвого етикету*, під яким Н. І. Формановська розуміє соціально задані й національно специфічні регулюючі правила мовленнєвої поведінки в ситуаціях установки, підтримки та розімкнення контакту комунікантів у відповідності до їх статусно-рольових і особистісних відносин в офіційній та неофіційній обстановці спілкування [Формановская 2002, 176].

Мовленнєвий етикет і ввічливість тісно взаємопов'язані, однак Н. І. Формановська не радить ототожнювати дані поняття. Ввічливість вона витлумачує як *функціонально-семантичну категорію* з прагматичними функціями вираження ставлення мовця до адресата. Під мовленнєвим етикетом вчена має на увазі *сукупність словесних форм чемності й ввічливості*. Разом ввічливість і мовленнєвий етикет забезпечують неконфліктні зони спілкування, а також запобігають і попереджають конфлікти [Формановская 2002, 187].

В. І. Карасик вважає, що ввічливість за своєю сутністю є проявом поваги до іншої людини. Розглядаючи ввічливість в контексті статусно-оцінної поведінки, В. І. Карасик розуміє під даним поняттям «пріоритетну турботу про репутацію партнера». Це визначення близьке до теорії «обличчя» і «негативної» / «позитивної» ввічливості П. Браун і С. Левінсона. Мета ввічливої поведінки, на думку лінгвіста, – переконати партнера у доброму ставленні до нього і викликати добре ставлення у відповідь [Карасик 1991, 53].

На думку В. І. Карасика, етикет є стандартною офіційною поведінкою людей, яка є специфічним способом вираження соціального статусу людини, включає вербальні та невербальні засоби вираження і проявляється у поведінковому й нормативному аспектах [Карасик 1991, 68].

Українські мовознавці С. Д. Абрамович і М. Ю. Чікарькова визначають ввічливість наступним чином: «культурна, побудована за нормами граматики, літературна мова, так само, як і гарний, розбірливий почерк, здавна розглядається, як *ввічливість*, увага до того, з ким ти спілкуєшся» [Абрамович, Чікарькова 2004, 24].

Український лінгвіст Ф. С. Бацевич витлумачує *мовленнєвий етикет* як систему стандартних, стереотипних словесних формул, прийнятих відповідно до соціальних ролей комунікантів і моральних норм поведінки людей у суспільстві, і уживаних у ситуаціях, які повторюються повсякденно: вітання, вибачення, запрошення, прощання, *подяка*, ін. [Бацевич 2004, 224].

Етикетні мовленнєві форми, за твердженням лінгвіста, не вносять у комунікативний акт нової логічної інформації; вони є засобами вираження контактної встановлюваної (фатичної) інформації. Подібна інформація може засвідчувати соціальний стан мовця, ставлення до адресату, традиції певного етносу тощо [там само]. Етикетні формули та фрази є важливою складовою комунікативної компетенції людини; знання їх є показником високого рівня володіння мовою [Бацевич 2004, 225].

Українська вчена О. О. Селіванова визначає *мовленнєвий етикет* з огляду специфіки використання мовних засобів реалізації комунікативного кодексу, тобто системи принципів і правил, яких дотримуються співрозмовники під час спілкування і які регулюють їх комунікативну поведінку: «реалізація комунікативного кодексу передбачає дотримання мовленнєвого етикету – соціально, культурно й етично зумовлених стереотипних правил мовленнєвої поведінки, що відображаються в певних мовних висловлюваннях і сполуках, паравербальних засобах, передбачених комунікативною стратегією ввічливості у прийнятих суспільством ситуаціях

установки, підтримки й завершення контакту комунікантів відповідно до їхніх соціальних і позиційних ролей і відношень в офіційній і неофіційній сферах спілкування. Дотримання мовленнєвого етикету завжди спрямоване на комунікативне співробітництво за умови врахування соціальних, вікових, статевих, освітніх ознак комунікантів» [Селіванова 2011, 220].

Проаналізувавши дослідження вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, в нашій роботі приєднуємося до визначення ввічливості Т. В. Ларіної: «ввічливість – універсальна комунікативна категорія, яка представляє собою складну систему національно-специфічних стратегій, спрямованих на гармонічне, безконфліктне спілкування і які відповідають очікуванням партнерів» [Ларина 2009, 169]. В даному визначенні підкреслюється універсальність категорії ввічливості та робиться акцент на національній специфіці лінгвістичної реалізації ввічливості, що відображається у виборі формул мовленнєвого етикету, паралінгвальних засобів, зумовлених певною комунікативною стратегією мовця.

Нашим завданням на наступному етапі дослідження вбачаємо аналіз функціонування реплік подяки в діалогічній комунікації як тактик реалізації стратегій позитивної та негативної ввічливості.

1.2. Вираження подяки як тактика реалізації стратегій позитивної та негативної ввічливості

Перед тим, як приступити до аналізу комунікативних стратегій і тактик, в межах яких реалізується подяка, вважаємо потрібним виконати огляд словникових дефініцій поняття «подяка» та його похідних, а також звернутися до трактовок подяки античними філософами.

В античності *подяка* трактувалася як чеснота і була пов'язана із справедливістю. Сенека відмічав добровільність подяки і вказував на те, що вона має не лише тільки практичну цінність (вираження визнання та підтримки), але й у першу чергу моральну, оскільки «у чеснотах вправляються не заради нагороди: прибуток від правильного вчинку в тому,

що його здійснено» [Сенека 2001]. Сенека вважав, що подяка підносить душу, тому освідомлення подяки набагато цінніше, ніж отриманий дар.

Марк Тулій Цицерон називав подяку «матір'ю» всіх інших чеснот. В християнській традиції **подяка** розглядається не лише як чеснота (наприклад, в російській мові слово *благодарить* має дуже прозору внутрішню форму – «благо дарить»), але і як *борг*, що передбачає обов'язкову діяльнісну (тобто виражену в діях) вдячність благодійнику.

Значно пізніше І. Кант, який розвивав концепцію подяки, вважав її моральним боргом людини перед самим собою, боргом, який не може бути остаточно сплаченим ніякими винагородами, оскільки в дарувальника назавжди залишиться заслуга бути першим в благодіянні [Кант 2015, 353-354].

Словникові дефініції поняття «подяка» не відрізняються різноманіттям.

Згідно В. І. Далю, «**Дякувати** кого або за щось – дарувати словом чи ділом, чи зичити комусь благ, добра; виявляти подяку, вдячність; оголосити себе боржником за послугу, признати обов'язок; говорити *дякую*. **Подяка** – почуття вдячності, бажання віддати комусь за послугу, благодіяння; саме виконання цього на ділі» [ДТС 2000, 59].

Згідно С. І. Ожегову, «**дякувати** когось (щось) – виражати вдячність; **подяка** – 1) почуття вдячності до когось за добро, увагу; 2) слова, які виражають ці почуття (розм.); 3) офіційне вираження високої оцінки чийогось труду, дій» [СРЯ 1984, 44].

Згідно Д. Н. Ушакову, «**дякувати** когось – виражати вдячність, подяку комусь; звичайне вираження подяки, те саме, що й спасибі; **подяка** – 1) почуття вдячності за учинене добро; 2) вираження цього почуття (у множ. розм.); 3) хабар (розм. евф.)» [УТС 2005, 39].

Згідно Т. Ф. Єфремовій, «**дякувати** – виражати подяку; **подяка** – 1) почуття вдячності за учинене добро, увагу, послугу тощо; вираження такого почуття; 2) офіційна позитивна оцінка чийогось труду, чиеїсь діяльності як манера заохочення; 3) устар. винагорода, плата» [ЕНС 1, 103].

В англomовних тлумачних словниках запропоновані наступні дефініції поняття «подяка».

Новий словник Н. Вебстера і тезаурус англійської мови (New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language) витлумачує *подяку* як “*a feeling of appreciation for a kindness or favor received*” [NWD 1993, 417].

Сучасний англійський словник Лонгмена (Longman Dictionary of Contemporary English) пропонує наступну дефініцію: “*a feeling of being grateful; feeling that you want to thank someone because of something kind that they have done, or showing this feeling*” [LD 2003, 708].

Дефініція, взята із Оксфордського словника сучасної англійської мови для поглибленого вивчення (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English), схожа на попередню: “*the feeling of being grateful and wanting to express your thanks*” [OALD 1995, 519].

Таким чином, з часів античності **подяка** вважалася «матір'ю» всіх чеснот, яка підносила душу людини, тому що усвідомлення подяки цінніше, ніж отриманий дар. І тільки в християнській традиції подяку розглядали не лише як чесноту, а як моральний борг людини перед дарувальником. Сема «борг» перед адресатом закріпилася в словникових дефініціях *подяки*. Більш того, в трактуванні В. І. Даля розкривається початкове сутнісне значення подяки: «дарувати словом чи ділом, чи зичити комусь благ, добра».

Огляд сучасної лінгвістичної літератури, зроблений нами у попередньому параграфі, показує, що ввічливість вважається універсальною комунікативною категорією, яка спрямована на гармонійне й безконфліктне спілкування. Категорія ввічливості реалізується за допомогою *комунікативних стратегій і тактик*, які застосовуються комунікантами під час реального спілкування для досягнення своїх цілей та максимальної ефективності комунікативної взаємодії.

Комунікативну стратегію мовознавці визначають як «властивість когнітивних планів» [Ван Дейк 1989, 272]; як «систему логічно обґрунтованих і взаємопов'язаних засобів і цілей, які допомагають нам

реконструювати наміри мовця виходячи із його дій» [Brown, Levinson 1987, 92]; як «макроінтенцію одного з учасників діалогу, зумовлену соціальними та психологічними ситуаціями, пов'язану з пошуками спільної мови та виробленням основ діалогічної співпраці» [Лазуткина 1999, 48]; як «творчу реалізацію комунікантом плану побудування своєї мовленнєвої поведінки у мовленнєвій події» [Зернецкий 1988, 40]; як «складову частину евристичної інтенціональної програми планування дискурсу» [Селіванова 2011, 206]; як «план дій, який формується у свідомості індивіда», зумовлений певним контекстом» [Фролова 2009, 243]; як «ланцюг рішень мовця, комунікативних виборів тих чи інших мовленнєвих дій та лінгвальних засобів» [Макаров 2003, 193]; як «здійснення контролю за вибором дієвих ходів спілкування та їх гнучкого видозміни в конкретній ситуації» [Бацевич 2004, 118-120].

Отже, всі лінгвісти єдині в тому, що комунікативна стратегія представляє собою сформований у свідомості мовця план мовленнєвих дій.

Комунікативні стратегії реалізуються за допомогою комунікативних тактик – підпорядкованих комунікативній стратегії конкретних засобів здійснення інтенційно-стратегічної програми комунікації [Селіванова 2011, 209]. Комунікативні тактики мають динамічний характер, який забезпечує оперативне реагування на ситуацію, і ґрунтується на мовленнєвих уміннях, комунікативній компетенції, мотиві та інтенції мовця. Кожна тактика спрямована на певну зміну фрагмента свідомості адресата в потрібному для адресанта напрямку [там само, 210].

Ф. С. Бацевич визначає *комунікативну тактику* як лінію поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямовану на досягнення бажаного ефекту чи запобігання небажаного; її функція – поетапне здійснення стратегії спілкування [Бацевич 2004, 121].

Отже, поняття *стратегія* є ширшим за поняття *тактика*, оскільки стратегія являє собою глобальний рівень усвідомлення ситуації в цілому, тактика – локальні риторичні прийоми та лінії мовленнєвої поведінки [Гойхман, Надеина 1997, 208; 2008].

На нашу думку, подяку можна розглядати, перш за все, як мовленнєву тактику, яка слугує для реалізації певних стратегій. Перед тим як назвати стратегії, в рамках яких функціонують висловлювання подяки, слід зазначити, що типології комунікативних стратегій дотепер розробляються в теорії комунікації. Багатоаспектність та багаторівневість комунікативної взаємодії спонукають лінгвістів до створення різних класифікацій комунікативних стратегій.

За типом комунікативної взаємодії комунікативні стратегії поділяються на: кооперативні; конфліктогенні; маніпулятивні [Селіванова 2011, 208].

Якщо відзначено позитивний результат комунікації, досягнута мета спілкування та збережено баланс відносин, така взаємодія регулюється кооперативними стратегіями. До *кооперативних* стратегій належать: ***стратегія ввічливості, збереження «обличчя», мітигації, щирості, довірливості, компромісу, близькості, інтимізації, зближення.***

В основі мовленнєвої взаємодії, результатом якої є дисбаланс відносин, відсутність гармонії між комунікантами та припинення спілкування, лежать *конфліктогенні* стратегії (наприклад, образа).

Маніпулятивні стратегії спрямовані на зміну свідомості чи поведінки партнера по комунікації в цілях мовця (наприклад, комплімент або лестощі).

Найбільш відомою в прагматиці класифікацією мовленнєвих стратегій є класифікація, розроблена європейськими лінгвістами П. Браун та С. Левінсоном. Стратегії ввічливості П. Браун і С. Левінсона спрямовані на зменшення проявів агресії під час соціальної взаємодії як всередині будь-якої соціальної групи, так і в зовнішніх відносинах із представниками інших соціальних груп [Brown, Levinson 1987, 1]. Вони допомагають зберегти «імідж», або «обличчя», комуніканта шляхом уникнення загрозливих для «обличчя» актів, що є головною умовою комунікації. Лінгвісти виділяють чотири стратегії вищого порядку:

- 1) *пряма стратегія (bald on record)*: мовець не намагається мінімізувати загрозу «обличчю» слухачеві, оскільки не боїться отримати розплату

від адресата (наприклад, у надзвичайних ситуаціях чи у випадку, коли мовець має більше влади);

- 2) *непряма стратегія (off-record)*: мовець намагається уникнути загрозливих для «обличчя» актів за допомогою натяків та імплікацій з метою змусити слухача самому здогадатися, чого прагне мовець; лінгвістична реалізація непрямих стратегій передбачає застосування метафори та іронії, риторичних питань, зменшення, повторів (тавтології), натяків;
- 3) стратегії *позитивної ввічливості*: мовець визнає бажання адресата на повагу свого «обличчя», експлікує дружність та взаємність відносин;
- 4) стратегії *негативної ввічливості*: мовець визнає «обличчя» співрозмовника, але при цьому враховує, що на це «обличчя» чиниться певний тиск, який загрожує його свободі, тому застосовує такі стратегії, які сприяють зменшенню подібної шкоди [Brown, Levinson 1987, 69-70].

Для нашого дослідження представляють інтерес стратегії позитивної та негативної ввічливості, оскільки саме ними, на нашу думку, керуються адресанти МА подяки.

Досліджуваний в даній роботі МА подяки, на наш погляд, реалізує *Максиму Схвалення* Дж. Ліча, згідно якої мовцю не слід осуджувати інших, а навпаки, потрібно хвалити інших. Ця максима корелює зі стратегіями *позитивної ввічливості*. Отже, МА подяки є реалізатором позитивної ввічливості, на чому акцентують увагу російські дослідники [Т. В. Ларина 2009; Э. Б. Адамакова 2005; Н. В. Коробова 2007].

Однак, на наш думку, функціонування МА подяки не можна обмежувати лише реалізацією позитивної ввічливості. Оскільки, за твердженням П. Браун і С. Левінсона, подяка є загрозливим для «обличчя» мовленнєвим актом. Вираження подяки наражає на ризик «негативне обличчя» адресанта, оскільки приписує йому борг за надану йому послугу / вчинені для нього дії. Таким чином, ми вважаємо, що шляхом вираження

подяки також реалізуються стратегії *негативної ввічливості*, що підтверджується нашими особистими спостереженнями.

Отже, подяку слід розглядати у межах як позитивної, так і негативної ввічливості.

До стратегій *позитивної ввічливості* П. Браун і С. Левінсон відносять наступні: 1) помічайте слухача, проявляйте увагу до нього, його інтересів, бажань, потребам; 2) перебільшуйте цікавість, схвалення, симпатію до співрозмовника; 3) посилюйте цікавість до слухача; 4) застосовуйте маркери належності до однієї групи; 5) шукайте згоди; 6) уникайте непорозумінь; 7) припускайте, створюйте, стверджуйте спільність інтересів; 8) жартуйте; 9) стверджуйте і припускайте, що мовцю мало що відомо про турботи й бажання слухача; 10) пропонуйте та обіцяйте; 11) будьте оптимістичними; 12) залучайте у діяльність і мовця, і слухаючого; 13) інформуйте або питаєте про причини; 14) припускайте і стверджуйте взаємність; 15) демонструйте співрозмовнику симпатію, розуміння та готовність до співробітництва [Brown, Levinson 1987].

До стратегій *негативної ввічливості* належать: 1) висловлюйтесь непрямо; 2) застосовуйте питання та хеджування (тобто ухиляйтесь); 3) будьте песимістичними; 4) мінімізуйте ступінь втручання; 5) проявляйте увагу до адресата; 6) вибачайтесь; 7) імперсоналізуйте мовця та слухача; 8) репрезентуйте загрозливий для «обличчя» мовленнєвий акт як загальне правило; 9) номіналізуйте твердження, застосовуйте пасивний спосіб, особові займенники множини; 10) висловлюйтесь так, наче вам роблять послугу, а не ви зобов'язуєте співрозмовника [там само].

Як загрозливий для «обличчя» мовленнєвий акт, подяка здійснюється адресантом з метою повернути борг адресату за його дії / поведінку, оскільки він визнає себе зобов'язаним і тим самим наражає на ризик своє «негативне обличчя» (тобто своє право на незалежність і невтручання в свої справи) [Brown, Levinson 1987, 67]. Схожої думки дотримується і Н. І. Формановська: «висловлюючи подяку, мовець визнає себе боржником» [Формановская 2007,

430]. Цю точку зору лінгвістів підтверджують проаналізовані словникові дефініції.

Водночас на ризик наражається й «обличчя» адресата. Як вважає Л. В. Цурікова, адресат опиняється у скрутному становищі, адже ризикує здатися нескромним у випадку визнання того, що його дія заслуговує на подяку, або вбачатися неуважним і грубим, у випадку визнання того, що вчиняючи дану дію, він не мав на увазі зробити щось добре для адресата [Цурікова 2008].

Отже, висловлюючи подяку обидва комуніканти опиняються в становищі своєрідного напруження й змушені шукати способи відновлення порушеного соціально-психологічного балансу [Цурікова 2008]. Тоді комуніканти звертаються до конвенціональних стратегій, які ґрунтуються на їхніх презумпціях про те, що при вираженні подяки адресанту потрібно виявити почуття вдячності та одночасно подбати про збереження свого «негативного обличчя» і «позитивного обличчя» адресата, тоді як адресату необхідно залишатися скромним, не перебільшуючи цінності вчиненої дії, й проявити повагу до адресанта, допомагаючи йому зберегти своє «негативне обличчя» [там само].

Н. І. Формановська також підкреслює, що у випадку вираження подяки відбувається порушення соціально-психологічного балансу між комунікантами. Вона зауважує, що «емоційний і моральний стан мовця і адресата не є тотожними: визнавати себе боржником за благодіяння є уразливим для мовця, але благісним для адресата. Однак бажання (борг) адресанта віддячити за послугу представляється як етично очищаючий стан; для адресата це є соціальним «погладжуванням». Той, хто уміло й в міру дякує, приносить задоволення адресату, а також собі через почуття виконаного обов'язку» [Формановская 2007, 430]. В результаті, кожен з комунікантів отримує задоволення та зберігається емоційно-психологічний баланс.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що вираження подяки реалізує таку стратегію негативної ввічливості, як «Проявляйте повагу» (*Give deference*), тим самим зберігаючи «негативне обличчя» адресанта і задовольняючи «позитивне обличчя» адресата. В такому випадку тактика подяки виконує виключно **фатичну прагматичну** функцію і носить формальний характер. Проілюструємо це положення мовленнєвим епізодом з літературного дискурсу, в якому містер Грей повідомляє Ані про те, що її водій вже чекає на неї в машині. Ана виявляє належну повагу до партнера з комунікації, висловлюючи йому свою подяку за інформування:

“Taylor’s waiting for you out front.”

“Thank you, Mr. Grey” [JFSD, 16].

Н. І. Формановська також виокремлює фатичну функцію МА подяки. Вчена відносить ситуацію подяки, яка є прикладом яскраво вираженої стандартизованої мовленнєвої поведінки, до сфери мовленнєвого етикету, однією з найважливіших функцій якого є **фатична функція**, спрямована на залучення до мовленнєвого контакту із співрозмовником і до підтримки його [Формановская 2002, 182-183]. У повсякденному побуті людина, звертаючись до етикетних реплік, не відчуває ніяких емоцій та не оцінює вчинки іншого комуніканта. Вона просто виявляє очікуваний адресатом знак уваги й пошани – подяку. Схожа мовленнєва поведінка оцінюється позитивно і у більшості випадків приймається адресатом з прихильністю. Відсутність подяки в стандартних етикетних ситуаціях сприймається болісно [Формановская 2002, 184]. Схожої точки зору дотримується Л. В. Цурікова: в її розумінні подяка є «своєрідним соціальним ритуалом, який виконує в комунікації специфічну роль підтримки гармонійного балансу взаємовідносин між учасниками спілкування» [Цурикова 2008, 61]. Подяка є конвенціональною процедурою з чітко окресленим контекстним значенням. На ритуалізований характер подяки звертає увагу й О. С. Іссерс: «комунікативний контекст реалізації фатичної подяки легко спрогнозувати, що дозволяє визначити подяку як ритуалізовану тактику» [Іссерс 2003, 97].

У випадку застосування тактики подяки для реалізації контактовстановлювальної стратегії на перше місце виступає форма, зміст відступає на другий план, перетворюючись лише у привід для комунікації, і стає засобом, а не метою спілкування [Тягунова 2002, 62], а формули *Thank you* і *Thanks* десемантизуються і не несуть емоційно-оцінного змістовного навантаження. Це спостерігається в ситуаціях, коли пропонують поміч / їжу / воду, у випадках обіцянки, запрошення, схвалення, компліменту, нагадування, інформування, прояву уваги, гостинності тощо. Наведемо у приклад низку етикетних мовленнєвих епізодів, які ілюструють реалізацію контактовстановлювальної стратегії через мовленнєву тактику подяки:

- *“Your car’s waiting downstairs, sir. Oh, and the elevator’s out of order; you’ll need to use the stairs.”*
“Thank you, Joe” [JFSD, 19] (інформування).
- *She paused, then looked past him toward the house. “You did a wonderful job restoring it. It looks perfect, just like I knew it would someday.” <...>*
“Thanks, that’s nice of you” [SNN, 43] (схвалення, комплімент).
- *“This is quite a party. You girls did a tremendous job.”*
Andy couldn’t help but smile. “Thanks,” she said [WLR, 24] (похвала).
- *“How about a cup of coffee before we get to work?”*
“Thanks, Christopher, I’d like that” [BBTP, 46] (пропозиція напою).

У випадках відмови мовленнєва тактика подяки функціонує як *мітигація* – засіб негативної ввічливості, спрямований на пом’якшення, «згладжування» мовленнєвої поведінки по відношенню до адресата для зменшення ризику втрати його «обличчя», що сприяє запобіганню конфлікту (Caffi 1999, Fraser 1980, Ярхо 2000).

Ще одна стратегія негативної ввічливості, на нашу думку, яка реалізується МА подяки, – «Висловлюйтесь непрямо» (*Be conventionally indirect*). Дана стратегія здійснюється у мовленні за допомогою тактики *м’якого докору*. В цьому випадку має місце непрямий мовленнєвий акт, тобто мовленнєва дія, іллокутивна ціль якої не знаходить прямого відображення в

лінгвальній структурі вживаного висловлювання [Сёрль, 1986]. Інакше кажучи, звертаючись до тактики м'якого докору, мовець, з одного боку, не схвалює вчинених адресатом на його користь дії, що реалізується за допомогою докору. Отже, «позитивне обличчя» адресата потрапляє під удар. Проте з іншого боку, спираючись на свої фонові знання, адресат негайно розпізнає завуальовану іллокутивну ціль м'якого докору – щиру подяку, яка задовольняє його «позитивне обличчя».

Тактика м'якого докору зумовлена певним ступенем близькості між комунікантами і, як правило, має місце в ситуаціях неочікуваного отримання коштовних подарунків від батьків або близьких друзів. Продемонструємо прикладом: Лу приносить своєму бездомному другу електроприлад для обігріву невеликої кімнати при автостоянці, де він недавно влаштувався; безпритульний м'яко докоряє Лу, тому що тому було не слід дарувати йому обігрівач, але посмішка на його обличчі та крок, зроблений назустріч другу, вказують на те, що безпритульний є вдячним за такий подарунок:

His eyes went to the box on the shelf and he smiled. "A gift for me?" he said softly. "You really shouldn't have." He stepped forward to receive it... [ACG, 279]

Спостереження за фактичним матеріалом показують, що МА подяки як тактика реалізації стратегій негативної ввічливості вживається в 74.4 % досліджуваних мовленнєвих епізодів.

В 25.6 % випадках МА подяки слугує тактикою реалізації стратегій позитивної ввічливості.

Згідно твердженням Н. І. Формановської та Л. В. Цурікової, МА подяки реалізує Максиму Схвалення, запропоновану Дж. Лічем. Ця максима корелює з наступними стратегіями позитивної ввічливості: «Уникайте розбіжностей» (*Avoid disagreement*), «Помічайте слухача, виявляйте увагу до нього, його інтересів, бажань, потребам» (*Notice, attend to Hearer, his interests, wants, needs, goods*) і східної з нею «Даруйте співрозмовнику подарунки такі, як схвалення, симпатію, згоду на взаємне співробітництво» (*Give gifts to H:*

goods, understanding, cooperation). В цілому, МА подяки дозволяє мовцю виявити позитивні почуття відносно адресата, переконати його в доброму ставленні до нього і викликати приємні емоції у відповідь. При цьому, на наш погляд, реалізується ще одна стратегія позитивної ввічливості – стратегія **зближення**.

Наведемо мовленнєвий епізод, який ілюструє наступну ситуацію: Ребекка допомагає своєму шефові, Люку, обрати подарунок (валізу) для його подружки; чоловік вдячний їй за поміч. Подяка Люка супроводжується схваленням того, що думка іншої людини є завжди у пригоді. У такий спосіб він виявляє позитивні почуття з приводу наданої Ребеккою послуги, що викликає у неї відповідну позитивну реакцію:

*“And **thanks** again **for** coming along today. It’s always good to have a second option.”*

*“**No problem**,” I say lightly [KSC, 167].*

В цілому, МА подяки є мовленнєвою тактикою, яка сприяє реалізації такої глобальної комунікативної стратегії як **кооперація**, що спрямована на підтримку безконфліктного й доброзичливого спілкування між учасниками комунікативної інтеракції.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ

З погляду прагматики ввічливість визначають як **набір правил / максимум / стратегій**, які сприяють установці та підтримці рівного протікання комунікації, досягненню цілей спілкування, мінімізації ворожості й запобіганню конфліктів шляхом адаптації поведінки до вже існуючих умов комунікації, роблячи її доречною і відповідною до очікувань комунікантів. Ввічливість застосовується для зменшення загрозливої для «обличчя» природи мовленнєвого акту, тим самим зберігаючи «обличчя» учасників комунікації, а також слугуючи балансом між двома соціальними цінностями: залученням до суспільних відносин і незалежністю, усвідомленням себе як особистості.

Запропоновані Е. Гоффманом, П. Браун, С. Левінсоном, Дж. Лічем, Р. Лакофф, Г. Каспер та іншими вченими моделі ввічливості називають «євроцентричними»: вони відображають погляди переважно західноєвропейських і американських вчених на ввічливість, які акцентують увагу на універсальному боці ввічливості та на понятті «обличчя».

У російському і вітчизняному мовознавстві ввічливість вивчається як *етична категорія* (С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова, Ф. С. Бацевич, В. І. Карасик, Т. В. Ларіна, О. О. Селіванова, Н. Л. Соколова, Н. І. Формановська тощо). *Явище ввічливості* витлумачується як цілісна багатоаспектна категорія, яка складається із сформованих у суспільстві носіїв мови уявлень про етичні норми поведінки, у тому числі і мовленнєвої. Головна функція ввічливості полягає у прояві уваги й пошани до співрозмовника. На комунікативному рівні ввічливість реалізується у формах мовленнєвого етикету.

Хоча мовленнєвий етикет і ввічливість тісно пов'язані між собою, але вони не є тотожними поняттями. Ввічливість є функціонально-семантичною категорією з прагматичними функціями вираження ставлення мовця до слухача. Під мовленнєвим етикетом розуміється сукупність словесних форм чемності та ввічливості. Разом ввічливість і мовленнєвий етикет забезпечують неконфліктні зони спілкування та запобігають конфліктам.

В нашій роботі приймаємо визначення ввічливості Т. В. Ларіної, яка вважає *ввічливість* універсальною комунікативною категорією, складною системою національно-специфічних стратегій, спрямованих на гармонійне, безконфліктне спілкування і відповідаючих очікуванням партнера.

Категорія ввічливості реалізується низкою комунікативних стратегій і тактик, які застосовують комуніканти у реальному спілкуванні для досягнення певних цілей і максимальної ефективності соціальної взаємодії.

Комунікативна стратегія представляє собою сформований у свідомості мовця план мовленнєвих дій і передбачає вибір лінгвальних засобів, необхідних для досягнення мети мовця. В свою чергу, комунікативні

стратегії реалізуються за допомогою **комунікативних тактик** – підпорядкованих комунікативній стратегії певних засобів здійснення інтенційно-стратегічної програми комунікації.

Спостереження над фактичним матеріалом – англомовним художнім зображенням діалогом – дозволяють розглядати МА подяки як мовленнєву тактику реалізації стратегій позитивної і негативної ввічливості. Досліджуваний МА подяки частіше реалізує стратегії негативної ввічливості (74.4 %), рідше – стратегії позитивної ввічливості (25.6 %).

МА подяки вважаємо загрозливим для «обличчя» мовленнєвим актом. Коли мовець висловлює подяку, він визнає себе боржником за послугу, надану йому адресатом. При цьому «позитивне обличчя» адресата теж наражається на ризик: адресат може здатися співрозмовнику грубим та неуважним. З метою збереження «обличчя» обох комунікантів, адресант звертається до стратегії негативної ввічливості *«Проявляйте повагу»*.

У випадку вираження відмови подяка реалізує іншу комунікативну стратегію негативної ввічливості – *мітигацію*, тобто слугує засобом пом'якшення поведінки мовця відносно адресата, що допомагає запобігти конфлікту, а також зберегти «обличчя» обох комунікантів.

Стратегія негативної ввічливості *«Висловлюйтесь непрямо»* здійснюється у мовленні за допомогою тактики *м'якого докору*. У цьому випадку має місце непрямий мовленнєвий акт, іллокутивна мета і лінгвальне оформлення якого не співпадають. З одного боку, «позитивне обличчя» адресата наражається на ризик, адже висловлювання оформлено як докір, але, з другого боку, фонові знання адресата і певний ступінь близькості з адресантом допомагають йому негайно розпізнати завуальовану щиру подяку, що приносить йому задоволення. Мовленнєва тактика м'якого докору має місце у випадках несподіваного отримання коштовних подарунків від батьків чи близьких друзів.

Реалізація стратегій позитивної ввічливості МА подяки зумовлена Максимою Схвалення Дж. Ліча. Згідно цієї максими, мовець має схвалювати

інших. МА подяки як тактика реалізації стратегій позитивної ввічливості дозволяє мовцю показати, що він розділяє і схвалює інтереси і потреби адресата, тим самим експлікуючи свої позитивні почуття до нього, переконуючи його в доброму ставленні до нього і викликаючи приємні емоції у відповідь. Водночас реалізується ще одна стратегія позитивної ввічливості – *стратегія зближення*.

Отже, реалізуючи стратегії негативної і позитивної ввічливості, МА подяки виконує головну умову комунікації: досліджуваний мовленнєвий акт сприяє збереженню «обличчя» комунікантів під час спілкування, соціальній рівновазі та емоційно-психологічному балансу, налаштовуючи їх на подальше гармонійне і ефективне співробітництво.

Основні положення, викладенні в Розділі 1, висвітлені в одноосібних публікаціях автора [67; 76; 81].

РОЗДІЛ 2

ПОДЯКА ЯК МОВЛЕННЄВИЙ АКТ

Наступний розділ присвячено визначенню місця подяки в таксономіях іллокутивних актів, окресленню головних іллокутивних цілей МА подяки, а також опису його перлокутивного ефекту. З огляду на критерій ширості в розділі надана диференціація щирого, фатичного та фальшивого МА подяки. Складено типологію стимулів, що обумовлюють формулювання подяки. Проведений конверсаційний аналіз висловлювань подяки в англomовному зображеному діалозі уможливив встановлення варіантів функціонування висловлювань подяки в мовленнєвих обмінах: як ініціувального, так і реагувального ходу, так і ходу-післямови.

2.1. Теорія мовленнєвих актів. МА подяки в таксономіях мовленнєвих актів

Дослідження МА подяки на матеріалі англomовного художнього дискурсу належить до сфери окремих проблем сучасної лінгвістичної прагматики, теоретико-методологічне підґрунтя якої склала Теорія мовленнєвих актів (ТМА).

Основні положення ТМА були вперше викладені англійським логіком і філософом Дж. Остіном в лекціях, прочитаних в Гарвардському університеті (США) в 1955 р., а потім опублікованих в праці «Слово як дія» (*How To Do Things With Words*). Згодом ідеї Дж. Остіна отримали розвиток в численних роботах американських, європейських і російських вчених (Т. Баллмер, К. Бах, Дж. Браннер, Д. Вундерлих, Д. Вандервекен, Д. Графен, Дж. Лич, Дж. Олвуд, Дж. Сёрль, П. Ф. Стронсон, Дж. Сэйдок, Ю. Д. Апресян, В. В. Богданов, А. Вежбицкая, Н. В. Возиянова, В. И. Карасик, О. Г. Почепцов, А. А. Романов, И. П. Сусов, Н. И. Формановская, Л. П. Чахоян, ін.).

Аналітико-філософське походження укупі з витонченою упаковкою головних принципів і тез зумовили популярність, яка випала на долю ТМА: на

певному етапі своєї еволюції вона стала *ідеологією* прагматики мови, яка визначила шляхи розвитку комунікативної лінгвістики в цілому.

Головна ідея ТМА полягає у тому, що вимовляючи речення в ситуації спілкування, людина реалізує низку дій: вона приводить у рух артикуляційний апарат, згадує людей / місця / об'єкти, повідомляє щось співрозмовнику, просить його про щось, обіцяє, вибачається, дякує тощо, у відповідності до своїх намірів [Макаров 2003, 163]. Одночасна реалізація цих дій супроводжується трьома мовленнєвоактовими операціями: локуцією, іллокуцією та перлокуцією, що забезпечують цілісність одиниць мовленнєвого спілкування, яка отримала в ТМА назву «мовленнєвий акт».

Згідно Дж. Остіну, *локуція*, чи *локутивний акт*, представляє собою власне процес продукування мовлення, або говоріння укупі з фонетичним, фатичним (лексикалізація та граматиалізація висловлювання) та ретичним (породження змісту та референтне співвіднесення) компонентами. *Іллокуція* визначається комунікативним наміром мовця. Здійснення локуції та іллокуції відбувається одночасно, оскільки акт мовлення співпадає з актом реалізації інтенції мовця. Під *перлокуцією* мається на увазі наслідок впливу мовленнєвого акту на свідомість / поведінку адресата (переконання, здивування, залякування, тощо) [Остин 1986, 93]. Співвіднесення його з іллокуцією дозволяє говорити про успіх / неуспіх реалізованого мовленнєвого акту, про його позитивний / негативний вплив.

Однак, подарувавши чимало цікавих ідей, ТМА виявилася нездатною адекватно інтерпретувати живу мову, тобто «все те, що не укладається в прокрустове ложе прикладів, видуманих, як правило, самими дослідниками» [Макаров 2003, 170]. Категорія «мовленнєвий акт» вийшла за межі ТМА, де вона претендувала на методологічну роль «мінімальної одиниці спілкування». Мовленнєвий акт фактично не справдив претензій на статус «елементарної», чи «мінімальної» одиниці спілкування – це все ж таки «елементарна одиниця *повідомлення*» [Сусов 1984, 5]. В його структурі не відображена специфіка спілкування як взаємодії, адже мовленнєвий акт за

визначення є односпрямованим. Іншими словами, МА – це однобічна дія мовця, яка формується як вираження його інтенції. Крім цього, МА є ізольованим: «мовленнєві акти виокремлюються та ідентифікуються *a posteriori* в жорсткій системі координат, а не з постійно рухомою точкою зору учасників спілкування в процесі планомірного розгортання комунікативних структур» [Макаров 2003, 172]. Незважаючи на свою односпрямованість та ізольованість, поняття «мовленнєвий акт» зберігає ключову ідею комунікації: здійснення висловлювання соціальної дії.

З розвитком головної антропоцентричної дослідницької парадигми прагмалінгвістики поняття «мовленнєвий акт» зазнає переосмислення, що дозволяє визначити його місце в сучасній науці: якщо в працях Дж. Остіна і Дж. Сьорля поняття *мовленнєвого акту* обмежувалося значенням *мовця* (*speaker's meaning*), то сучасні концепції пропонують взаємодію *мовця* та *слухача* (*negotiated meaning*), яке втілюється в мовленнєвих актах і дискурсі [Шевченко 2005, 106; 2003; 2007].

На наш погляд, найбільш повно поняття «мовленнєвий акт» розкрито в дефініції української дослідниці І. С. Шевченко. Вона визначає *мовленнєвий акт* як «мовленнєву взаємодію мовця та слухача для досягнення певних перлокутивних цілей мовця шляхом конструювання ними (тобто комунікантами) дискурсивного значення під час спілкування. Мовленнєвий акт складається з аспектів адресанта й адресата (однаково активних в дискурсі), іллокутивного, денотативного, локутивного, інтенційного, ситуативного, контекстуального (у широкому сенсі), метакомунікативного аспектів і розгортається за певним когнітивним сценарієм з урахуванням прагматичних пресупозицій» [Шевченко 2005, 113].

Ми приєднуємося до точки зору І. С. Шевченко, оскільки її дефініція *мовленнєвого акту* задовольняє потреби сучасної прагмалінгвістики: МА залучає до процесу мовленнєвої комунікації не тільки мовця, але й слухача, за певних екстралінгвальних умов. Це є релевантним для мовленнєвоактового аналізу, оскільки мовленнєвий акт розглядається не

відокремлено, а у межах певної ситуації [Naumann 1995, 281], що дозволяє адекватно інтерпретувати такі його компоненти, як іллокуцію та перлокуцію.

Для того, щоб визначити місце МА подяки в ТМА, потрібно звернутися до таксономії іллокутивних актів, розроблених лінгвістами на основі центрального компоненту мовленнєвого акту – його іллокуції.

Дж. Остін виділяє 5 класів мовленнєвих актів в своїй класифікації:

- 1) *вердиктиви*, які визначаються за ознакою виносу вироку;
- 2) *екзерситиви*, які є реалізацією влади, прав чи впливу;
- 3) *комісиви*, до яких належать обіцянки чи інші обов'язки;
- 4) *бехабітиви*, які пов'язані із суспільною поведінкою та взаємовідносинами людей;
- 5) *експозитиви*, що вказують, яке місце займає висловлювання під час суперечки чи бесіди (наприклад, «я відповідаю», «я доводжу», «я визнаю», «я припускаю», тощо) [Austin 1962; Остин 1986].

Нашу увагу зосереджено на четвертому класі мовленнєвих актів, до яких належать етикетно-мовленнєві формули, – на *бехабітивах*. Вже в самій назві поєднано два кореня – *behave* і *habit*, – які вказують на тісний взаємозв'язок бехабітивів із суспільними взаємовідносинами людей. Як зауважує Дж. Остін, дані мовленнєві акти є реакцією на поведінку людей та на повороти в їхніх долях, на поведінку в минулому / майбутньому і містять експліцитне вираження цього ставлення. До цього класу належать мовленнєві акти вибачення, вітання, похвали, привітання, прощання, а також об'єкт нашого дослідження – МА *подяки* [Austin 1962; Остин 1986, 126].

Слід зазначити, що на відміну від англomовної лінгвістичної літератури, в якій термін «бехабітиви» є широко уживаним, в російській лінгвістичній літературі його прийнято замінювати на «формули соціального етикету, які зазвичай виражають реакцію на поведінку інших людей» [Арутюнова 1988, 48] чи «перформативи поведінки» [Дем'янков 1982, 159].

Дж. Сьорль критикує класифікацію засновника ТМА Дж. Остіна в статті «Класифікація іллокутивних актів». Він вказує на неправомірність

змішування іллокутивних актів, які є реальністю мовленнєвого спілкування та не залежать від конкретної мови та іллокутивних дієслів, які представляють собою специфічне відображення цієї реальності в системі лексики конкретної мови.

Дж. Сьорль пропонує альтернативну класифікацію мовленнєвих актів, що ґрунтується на таких ознаках, як: ціль іллокутивного акту; співвіднесення висловлювання та дійсності; внутрішній стан мовця; особливості пропозиційного змісту мовленнєвого акту; зв'язок МА з позамовними установами / інститутами [Сьорль 1986, 172].

З урахуванням цих параметрів вчений поділяє все різномаяття іллокутивних актів на п'ять класів:

- 1) *репрезентативами* є мовленнєві акти, що повідомляють про певний стан речей і передбачають істиннісну оцінку;
- 2) *директивами* є мовленнєві акти, за допомогою яких мовець намагається спонукати адресата до вчинення певних дій;
- 3) *комісивами* є мовленнєві акти, що покладають на мовця зобов'язання здійснити певний вчинок;
- 4) *експресивами* є мовленнєві акти, через які мовець виражає свій психологічний стан; саме до цього класу належать мовленнєві формули подяки;
- 5) *декларативами* є мовленнєві акти, за допомогою яких мовець, наділений відповідним соціальним статусом, оголошує про зміну статусу певної особи [Сьорль 1986, 180].

Досліджуваний нами МА подяки Дж. Сьорль відносить до *експресивів*, ціль яких – виразити психологічний стан людини, заданий умовою щирості відносно до стану речей, визначеного в межах пропозиційного змісту. Він вважає, що взірцевими дієсловами для експресивів є: «*thank* – *дякувати*», «*congratulate* – *поздоровляти*», «*apologize* – *перепрошувати*», «*condole* – *співчувати*», «*deplore* – *жалкувати*», «*welcome* – *вітати*» [Searle 1979, 15].

Д. Вундерліх розмежовує іллокутивні мовленнєві акти за їх функціями, виділяючи директиви, комісиви, еротетиви (питання), репрезентативи, сатисфактиви, ретрактиви (заяви про неможливість виконати обіцянку), декларації та вокативи (звернення) [Wunderlich 1976]. МА подяки відноситься до класу *сатисфактивів*, які, як зауважує В. І. Карасик, в певній мірі відповідають експресивам. Іллокутивна ціль сатисфактивів – виразити психологічний стан комунікантів.

Класифікація Дж. Ліча ґрунтується на соціальній меті комунікації, тобто на установці та підтримці ввічливості. Його таксономія складається з чотирьох типів мовленнєвих актів:

- 1) *компетитиви*, іллокутивна ціль яких конкурує із соціальною ціллю (розпорядження, прохання, наказ, мольба);
- 2) *конвівіали*, іллокутивна ціль яких співпадає із соціальною ціллю (запрошення, вітання, привітання);
- 3) *колаборативи*, які спрямовані на співробітництво (твердження, звіт, об'ява, інструктаж);
- 4) *конфліктиви*, іллокутивна ціль яких конфліктує із соціальною ціллю (погроза, звинувачення, прокляття, вирок) [Leech 1983, 104].

В цій таксономії МА подяки належить до другого класу мовленнєвих актів – *конвівіалів*, оскільки іллокутивна мета МА подяки співпадає із соціальною ціллю – подякувати. Функція конвівіалів полягає у реалізації позитивної ввічливості, яка сприяє гармонійному протіканню спілкування між людьми.

На думку К. Баха, іллокутивні акти можна класифікувати з урахуванням дієслів, які їх реалізують. Ці типи можна розмежувати, враховуючи виражене мовцем ставлення, а також відповідне йому певне ставлення з боку слухача [Bach, Harnish 1979].

На цій основі К. Бах виділяє чотири класи іллокутивних актів:

- 1) *констативи* (твердження, підтвердження, об'яви, відповіді, згоди, пропозиції, заперечення, інформування тощо);

- 2) *директиви* (порада, зауваження, благання, заборона, розпорядження, дозвіл, прохання, вимога, попередження тощо);
- 3) *комісиви* (парі, обіцянка, клятва, пропозиція послуг тощо);
- 4) *визнання* (вибачення, співчуття, привітання, вітання, вираження подяки, згода прийняти пропозицію).

В класифікації К. Баха МА подяки належить до четвертого класу іллокутивних актів – МА *визнання*. Назва цього класу дозволяє визначити іллокутивну ціль досліджуваного МА подяки як вираження почуття вдячності адресанта по відношенню до адресата.

Класифікація мовленнєвих актів американського лінгвіста Т. Балмера ґрунтується на тих контекстних змінах, що відбуваються внаслідок впливу мовленнєвого акту:

- 1) зміни у фізичному контексті: усне мовлення (говорити, повторювати), письмове мовлення (записати, зареєструвати), стан справ (бажати, планувати);
- 2) зміни в ментальному контексті: представлення (інформувати, повідомляти, переконувати), опозиція (віщати, передбачати), увага (підкреслювати, вказувати), емоційний стан (проклинати, тужити), зобов'язання (карати, гарантувати), пам'ять (нагадувати, згадувати);
- 3) зміна соціального стану: у певному колективі (призначати, звільняти), індивідуально-публічні (дякувати, хвалити);
- 4) зміни в мовленнєвому контексті: спосіб вираження (перекладати, реферувати), значення (визначати, інтерпретувати), референція (називати, вказувати), мовленнєвий хід (перебивати) [Ballmer 1981, 173].

Виходячи з класифікації мовленнєвих актів Т. Балмера, досліджуваний МА подяки належить до групи *індивідуально-публічних* мовленнєвих актів, що можуть вплинути на зміну соціального стану, тобто заохотити комунікантів до спілкування, створивши доброзичливу атмосферу для цього.

В російській лінгвістиці класифікаціям мовленнєвих актів присвячені роботи Ю. Д. Апресяна, Н. В. Возіянової, В. І. Карасика, О. А. Романова, О. Г. Почепцова, Н. І. Формановської, Л. П. Чахоян та ін.

Однією з поширених класифікацій мовленнєвих актів є класифікація Ю. Д. Апресяна, який виокремлює групи перформативних дієслів. МА подяки, а також вітання, прощання, побажання тощо, лінгвіст відносить до групи мовленнєвих ритуалів, тим самим підкреслюючи етикетний характер подяки [Апресян 1986, 210].

Н. В. Возіянова виділяє мовленнєві акти методом індуктивно-емпіричного опису. В даному випадку здійснюється суцільна словарна та текстова вибірка дієслів поведінки та спілкування чи описових корелятивів мовленнєвих дій. Дослідниця класифікує дієслова мовлення на дієслова повідомлення, спілкування та мовленнєвого впливу. В свою чергу дієслова впливу підрозділяються на дієслова спонукання (порада, настанова, прохання, наказ тощо) та дієслова емоційного впливу (насмішка, іронія, докір, лайка, похвала, лестощі) [Возіянова 1991, 19]. З цього розділу випливає, що подяку можна віднести до *групи дієслів емоційного впливу*, що передбачає можливий перлокутивний ефект досліджуваного МА.

Класифікація О. А. Романова містить 14 типів мовленнєвих взаємодій: комісиви (обіцянки, парі), експозитиви (роз'яснення, погрози), пермісиви (згода), сатисфактиви (докір, похвала), регламентиви (формули соціального етикету), ін'юнктиви (накази, вимоги), реквестиви (прохання, благання), інструктиви (розпорядження, заборони), суггестиви (поради, попередження), інвітиви (запрошення), дескриптиви (описи), аргументативи (докази, доводи), констативи (твердження), нарративи (розповідь) [Романов 1984, 55].

Ймовірно, в класифікації О. А. Романова МА подяки можна віднести одразу до двох класів: до *сатисфактивів*, що, як і в класифікації Д. Вундерліха, спрямовані на вираження психологічного стану мовця (в такому випадку подяка розглядається як щира), або до *регламентивів* (коли подяка є формальною, а її іллокутивна ціль носить формальних характер).

В. І Карасик, вивчаючи мовленнєві акти з точки зору статусних відносин комунікантів, поділяє їх на два класи: статусно-марковані та статусно-нейтральні. До статусно-нейтральних мовленнєвих актів він відносить констативи (твердження), нарративи (розповіді), дескрептиви (описи); до статусно-маркованих – ін'юнктиви (накази, вимоги), реквестиви (прохання, благання), інструктиви (розпорядження, заборони) тощо. Статусно-марковані мовленнєві акти поділяються на статусно-фіксовані та статусно-лабільні. До перших належать мовленнєві акти із заданою позицією адресата (директиви, реквестиви, пермісиви), до других – мовленнєві акти з перемінним статусним вектором, тобто ті мовленнєві акти, в яких статусний вектор залежить від ситуації спілкування (вокативи, комісиви, експресиви).

Згідно В. І. Карасику, МА подяки є *статусно-лабільним експресивом*, який залежить не від статусу комуніканта, а від екстралінгвальної ситуації спілкування.

Н. І. Формановська поділяє мовленнєві акти на сім класів: 1) репрезентативи-повідомлення; 2) комісиви-зобов'язання; 3) директиви-спонукання; 4) рогативи-питання; 5) декларативи-об'яви; 6) експресиви (вираження емоцій); 7) контактиви (вираження мовленнєвого етикету) [Формановская 2002, 117].

Н. І. Формановська вважає доцільним в класі експресивів залишити експресивне вираження емоцій, оцінок, відносин. Вираження соціального етикету, яке пов'язане не з емоціями чи оцінками, а із соціально заданими правилами мовленнєвої поведінки та призначені для установки та підтримки соціально-мовленнєвого контакту співрозмовників вона розглядає як окремий клас етикетних МА – *етикетні вирази, контактиви, соціативи* [Формановская 2002, 116].

До етикетного класу МА Н. І. Формановська відносить інтенції та висловлювання, що їх реалізують, контактопідтримуючого (контактиви) характеру із соціальною заданістю створення гармонійної рівноваги у суспільстві (соціативи). Перлокутивний ефект цих МА – розташувати до себе

співрозмовника, викликати його позитивну реакцію, що не передбачено в тому класі МА, за яким вона залишає назву експресиви. Збереженню соціальної рівноваги слугують вибачення та подяки, оскільки їх відсутність різко порушує сприятливий характер спілкування та відносин [Формановская 1989, 191].

Отже, на думку Н. І. Формановської, МА подяки належить до фатичних МА, позбавлених будь-яких емоцій / оцінок, та слугує лише для задоволення соціальних норм мовленнєвої поведінки.

Б. С. Жумагулова також стверджує, що одиниці вираження подяки, вибачення, компліменту тощо є *виразами ввічливості*, що слугують для підтримки бажаної тональності спілкування у відповідності до правил мовленнєвого етикету [Жумагулова 1987].

Л. П. Чахоян теж відносить досліджуваний МА подяки до *формул мовленнєвого етикету*.

Таким чином, ми розглянули таксономії іллокутивних актів зарубіжних та російських лінгвістів, в яких МА подяки віднесено до різних класів іллокутивних актів. Дж. Остін розглядає подяку як *бехабітив*, вказуючи на те, що даний МА є реакцією на поведінку людей. Дж. Сьорль вважає, що МА подяки є *експресивом* і експлікує психологічний стан мовця. В класифікації Д. Вундерліха подяка належить до групи *сатисфактивів*, що в певній мірі відповідають експресивам. Дж. Ліч звертає увагу на збіг соціальної та іллокутивної цілі МА подяки і тому включає його до класу *конвівіалів*. К. Бах класифікує подяку як МА *визнання*. Т. Баллмер вважає МА подяки *індивідуально-публічним* мовленнєвим актом, що може вплинути на зміну соціального положення, тобто заохотити комунікантів до спілкування у сприятливій атмосфері. Згідно Н. В. Возіяновій, МА подяки можна віднести до МА із використанням дієслів *емоційного впливу*. У таксономії О. А. Романова подяка належить до класу *сатисфактивів* (як і в класифікації Д. Вундерліха) і до класу *регламентивів* в залежності від критерія щирості. В. І. Карасик вважає МА подяки *статусно-лабільним*

мовленнєвим актом, який залежить від ситуації спілкування, а не від статусу комунікантів. Ю. Д. Апресян, Л. П. Чахоян, Н. І. Формановська, Б. С. Жумагулова розглядають подяку як *формулу соціального етикету*, яка слугує для встановлення контакту між співрозмовниками та сприяє доброзичливому спілкуванню.

Отже, мовленнєвий акт подяки займає різне місце в таксономіях мовленнєвих актів зарубіжних та російських лінгвістів, але безперечною видається думка про те, що МА подяки здійснюється з ціллю виразити реакцію на поведінку чи дії людини, тобто він є *бехабітивом*. Ймовірно, даний мовленнєвий акт також допомагає встановити гармонійні відносини між комунікантами та створити доброзичливу атмосферу спілкування, не порушуючи постулати категорії *ввічливості* та *мовленнєвого етикету*. У такому разі МА подяки є *фатичним*. Він також може застосовуватися як *експресив*, тобто виражати емоції та почуття адресанта подяки.

Таким чином, доходимо висновку, що МА подяки є *синкретичним* мовленнєвим актом, що поєднує риси експресивів, бехабітивів та конвівіалів. Іллокутивна спрямованість кожного конкретного МА подяки варіює від бажання мовця дотриматися соціального ритуалу до прагнення експлікувати своє психологічне ставлення до поведінки чи до дій іншого комуніканта. Фатичний чи емпатичний характер вираження подяки визначається ситуацією спілкування, відносинами між комунікантами, їх інтенціями.

2.2. Критерій щирості у МА подяки

Дотримання *критерію* щирості, згідно Дж. Сьорлю, є однією з умов реалізації експресивних мовленнєвих актів, в тому числі й МА подяки [Сєрль 1986, 183]. Висловлюючи подяку, мовець не пристосовує ні реальність до слів, ні слова до реальності, «скоріше при цьому передбачається істинність висловленого судження» [там само, 186]. Дотримання критерію щирості при здійсненні МА подяки є одним із головних факторів його функціонування в комунікації. Російська вчена Н. О. Трофимова робить акцент на тому, що

критерій щирості є обов'язковим при вираженні експресивів (включаючи подяку): «мовець щирий, коли здійснює дію або висловлювання, що виражає пропозиціональний зміст» [Трофимова 2011, 25].

Аналіз МА подяки з точки зору критерія щирості передбачає віднесення даного мовленнєвого акту до різних груп іллокутивних актів, кожна з яких має свої певні іллокутивні цілі та перлокутивні очікування.

Як вже було сказано раніше (див. 2.1), МА подяки, в основному, розглядається як одиниця мовленнєвого етикету, якій властиві специфічні лексичні та граматичні характеристики та яка має місце в фатичній комунікації [Формановская 1989; Гольдин 1983].

Особливість *фатичного спілкування* полягає у тому, що складові компоненти його інтеракції представляють собою своєрідний соціальний ритуал. Останній передбачає певний порядок і структуру комунікації, а також наявність конвенційних дій, правила функціонування яких залежать від зовнішніх умов та від соціальних ролей комунікантів. Мовленнєва поведінка комунікантів є теж ритуалізованою і визначається виключно правилами соціального етикету. Для ритуальної комунікації характерними є недостатність інформативності, спрощення змісту, відсутність новизни, прагнення до стандартності та стереотипності [Трофимова 2011, 35]. В соціальних ритуалах, як правило, застосовуються конвенційні, «стерті» семантичні формули, які характеризуються неважливістю власне вербального боку висловлювання. Лінгвісти аналізують етикетні мовленнєві формули з точки зору соціальних параметрів учасників взаємодії і ступенем формальності комунікативної ситуації саме через високий ступінь їх ритуалізованості й схожості за різних обставин спілкування.

У випадку здійснення соціального ритуалу слід говорити про фатичну (формальну, етикетну) подяку. Ми пропонуємо вважати фатичну подяку *нейтральною з точки зору критерія щирості*. Це зумовлено тим, що критерій щирості не є релевантним для формальної подяки, оскільки адресант виражає її машинально, не відчуючи при цьому істинної

вдячності, тому що передуюча дія-стимул не є значною для нього. Адресат, в свою чергу, не надає особливого значення висловленій подяці. Стимули, які передують фатичній подяці, включають надання незначних послуг, виконання службових обов'язків, комплімент, похвалу, схвалення, запрошення, привітання, побажання, прояв уваги тощо. Головна умова успіху полягає у дотриманні правил конвенційної процедури подяки.

Аналіз вибірки показує, що фатична подяка має місце в 56 % мовленнєвих епізодів. Наведемо ряд прикладів:

- *“Hello, Noah,” I said. <...>*
*“Hello, Wilson,” he said. “**Thanks** for dropping by”* [SNW, 23] (подяка за незначну послугу).
- *Drawing nearer to Jack, he said, “The newspapers are in your office, Monsieur Jacques. I found them.”*
*“**Thanks**”* [BBTP, 121] (подяка підлеглому за виконання своїх обов'язків).
- *“The wedding blog you write for? Happily Ever After? I have to tell you, I don’t read much about weddings, but I think your interviews are excellent. That feature you did on Chelsea Clinton, right around the time she got married? Really well done.”*
*“**Thank you**”* [WLR, 29] (подяка за похвалу).
- *“How’s he doing?”*
*“Good, **thanks**”* [CHP, 124] (подяка за прояв уваги).

Однак, вираження подяки далеко не завжди є ритуальним і вичерпується формальними етикетними формулами. З цим пов'язане вивчення МА подяки як *експресива* / *бехабітива*. Нагадаємо, що в таксономії іллокутивних актів Дж. Остіна МА подяки відноситься до групи бехабітивів. Дж. Сьорль та Дж. Вундерліх включають подяку до класу експресивів / сатисфактивів. На думку цих лінгвістів, бехабітиви / експресиви

(сатисфактиви) містять висловлювання подяки, що передають емоційний стан мовця. В такому випадку, ймовірно, слід говорити про щирі подяку.

Критерій щирості опиняється в комунікативному фокусі щирої подяки, оскільки адресант високо оцінює дії / вчинки адресата та вважає їх бенефактивними для себе. Отже, його подяка не є простим етикетним кліше, а слугує засобом вираження його істинної вдячності та позитивного емоційного стану.

Щира подяка складає 36 % фактичного матеріалу і має місце тоді, коли учасники комунікації надають особливе значення вираженню свого позитивного ставлення до дій один одного, наприклад, у випадках, коли на здійснення дії-стимулу витрачено багато часу, зусиль, матеріальних ресурсів, в результаті чого ці дії оцінюються особливо високо. До подібних дій-стимулів відносимо надання допомоги або значної послуги, готовність миттєво виручити, позичання грошей, організація приємної події чи урочистого заходу, врятування життя та ін. Наприклад, літня дружина страждає на страшну хворобу Альцгеймера, вона не пам'ятає нічого та нікого. Однак, іноді у жінки трапляються просвітлення, вона згадує своїх близьких. В один з таких моментів чоловік дає їй написаний для неї щоденник, щоб жінка могла читати та згадувати про своє власне життя. Реакцією дружини виступає щира подяка:

"I don't want you to forget these days, and I'm trying to keep your memory alive." <...>

"Thank you" [SNN, 191].

На щирість вираженої подяки можуть вказувати й авторські ремарки, як наприклад, в нижченаведеному МЕ: наречена вдячна своїй свекрусі за шикарно організоване весілля; на щирість подяки дівчини вказують комбінація МА подяки та МА схвалення, а також авторська ремарка *sincerely* і тактильні засоби (*bend to kiss her*):

“Thank you for a wonderful wedding,” I say sincerely. “It was really amazing. Everyone’s been saying how wonderful it is.” I bend to kiss her [KST, 372].

Для посилення іллокутивного значення основного МА подяки та акценту на щирості емоцій адресанта подяка супроводжується «підтримуючими» мовленнєвими актами, в термінології Л. В. Цурикової [Цурикова 2009, 63], такими як комплімент, похвала, обіцянки, м’який докір тощо. Наприклад, в наступному МЕ дівчина дякує своєму коханому за незабутній політ на гелікоптері над містом; захват, реалізований в мовленні асертивом, і подяка передають щирість почуттів дівчини:

*The last time we flew to Seattle it was dark, but this evening the view is spectacular, literally out of this world. We’re up among the tallest buildings, going higher and higher. <...> “It’s very beautiful up here, **thank you**” [JFSD, 17].*

Т. В. Ларіна теж зазначає цю особливість англійської комунікації: «в міжособистісних контактах, особливо коли комуніканти знайомі, вони рідко обмежуються реплікою з експліцитною подякою. Як правило, вона супроводжується емоційно-оцінною реплікою» [Ларина 2009, 343]. Більш того, подяка, на думка дослідниці, може не лише супроводжуватися, але й замінюватися емоційно-оцінною реплікою, яка номінує «як оцінку об’єкта подяки, вираження ставлення до нього, так і оцінку партнера з комунікації, його риси або вчинків. В деяких ситуаціях емоційна оцінка є навіть більш суттєвою, ніж експліцитна подяка, інакше кажучи, виразити емоційну оцінку іноді важливіше, ніж сказати *дякую*» [там само]. Наприклад, в наступному МЕ молода мама Сьюз щиро дякує своїй подрузі Лулу, яка погоджується з’їздити за клоуном, щоб врятувати дитяче свято. Подяка виражена експресивом-компліментом і асертивом, комбінація яких реалізує іллокуцію подяки:

“I’ll zip along and pick him up,” Lulu says, putting down her glass. “At least we know where he is. I’ll only be ten minutes. Tell him to stay put and look out for the Range Rover.”

“Lulu, you're a total star,” says Suze, subsiding in relief. “I don't know what I'd do without you” [KSS, 81].

Фактором, що визначає віднесення подяки до групи етикетних МА чи до експресивів / бехабітивів, є оцінка адресатом подяки ступеня бенефактивності (корисності) здійсненої відносно нього дії. В залежності від того, наскільки високо оцінює цю дію адресант, він виражає за неї або фатичну, або щиру подяку. Оцінка бенефактивності дії-стимулу надається адресантом подяки на основі уявлень про цінність вкладених в цю дію витрат (часу, зусиль, ресурсів) адресатом і про ступінь користі, потреби для нього самого цієї дії. Тому подяка тим щиріша, чим більш затратним адресанту подяки видається здійснений вчинок і чим більш бенефактивним він його вважає.

З точки зору критерія щирості 8 % всієї вибірки складає *фальшива* подяка. До фальшивої подяки відносимо *нещирю* подяку та *іронічну* / *саркастичну* подяку.

В ситуації вираження *нещирої* подяки адресант дійсно не відчуває вдячності до адресата. Він внутрішньо не схвалює пропозитивний зміст, висловлений партнером по комунікації, або не вважає його дії бенефактивними для себе, однак зовні цього не експлікує. Навпаки, в поверхневій структурі висловлювання залишається формальним етикетним вираженням подяки. Однак, в реальності має місце імпліцитне неприйняття. Така фальшива подяка зумовлена міркуваннями ввічливості та дотриманням ритуалу. Первісне значення у випадку нещирої подяки має протиріччя висловлювання умовиводу: замість подяки комунікант в дійсності може відчувати досаду, роздратування, обурення.

Нещирю подяку можна визначити за контекстом або за авторськими кваліфікаторами мовлення персонажів (тобто слова і фрагменти, що звертають увагу читача до паравербальної взаємодії комунікантів), як наприклад, в наступному МЕ: свекруха, стурбована проблемами і скандалами в сім'ї сина, дає своїй невістці поради. Молода жінка не в захваті від цього і

не відчуває вдячності, про що свідчить її внутрішнє мовлення: її подяка є нещирою. Насправді героїня роздратована порадами свекрухи:

“Listen, Rona <...> I appreciate your concern ...” Like hell I do. “... but Tom and I are fine, really. We’ve had a difficult few months, as you know. He’s working very hard. We’re settling back into London. It’s a bit of a culture shock after Toronto. And yes, we’re chasing our tails half the time. We’re busy, too busy. But that’s life. We’re fine” [WPH, 39].

У випадку *іронічної / саркастичної* подяки екстралінгвальна ситуація також не відповідає прагматичному змісту вираженню подяки. Як показують наші спостереження, адресат завідома здійснює небенефактивну для адресанта дію, наприклад, стверджує очевидне або повідомляє про щось важливо несвоєчасно. В свою чергу, у адресанта відбувається ретроспективне переосмислення попереднього комунікативного ходу, а подяка, що йде далі, виступає мовленнєвою імплікатурою, яка породжує іронію / сарказм [Tsui 1994, 18]. Мовленнєві обміни, включаючи іронічну / саркастичну подяку, є емоційно навантаженими і, як правило, трапляються між близькими чи добре знайомими людьми.

В термінології Ж. А. Тягунової іронічна / саркастична подяка називається *антиподякою* [Тягунова 2002, 91].

Визначити іронічний / саркастичний характер подяки можливо, спираючись на контекст чи за авторськими ремарками.

Наведемо ще один приклад іронічної подяки, що визначається на підставі контексту: несподівано у Беккі з’являється рідна по батькові сестра; дівчина рада з цього приводу. Вона розповідає, що все своє життя знала про існування сестри, але нікому не повідомляла про це. Тепер, коли нарешті в неї з’явилася сестра, Беккі відчуває, що повернула давно втрачену часточку себе. Чоловік Беккі, Люк, вважає, що вона перебільшує, і уточнює, якого саме життєвоважливого органу їй бракувало. Беккі із обуренням відповідає на питання чоловіка, за що той іронічно дякує їй, тому що знає про її схильність все перебільшувати:

"We've both had that gap in our life. That . . . unfulfilled longing. <...> Looking back, I think I always somehow knew I had a sister <...> I never said anything <...> But deep down I knew."

"Goodness!" says Janice. "How did you know?"

"I felt it in here," I say, clasping my hands to my chest. "It was as if . . . a part of me was missing." I make a sweeping gesture with my hand – and make the mistake of catching Luke's eye.

"Which particular part of you was missing?" he says with apparent interest.

"Not a vital organ, I hope." God, he has no heart. <...>

"The soul mate part, actually," I shoot back.

"Thanks." He raises his eyebrows [KSS, 129-130].

Ще одна секвенція представляє собою наступну ситуацію: Беккі очікує на важливий телефонний дзвінок, проте залишає свій мобільний у сумочці на робочому місці та йде у справах без нього. Наприкінці робочого дня колега Беккі, Джасмін, говорить їй, що телефон дзвонив увесь день, за що Беккі дякує їй. На саркастичний характер подяки за несвоєчасне інформування вказує авторська ремарка – прислівником *sarcastically*:

"Hey, your phone's ringing in your bag," says Jasmine as she comes from the reception area. "It's been ringing all day, actually."

*"Thanks for telling me!" I say **sarcastically** [KSB, 113].*

В результаті доходимо висновку, що критерій щирості є одним з головних чинників, що зумовлює тип мовленнєвого акту, до якого належить подяка в тій чи іншій ситуації. Ступінь щирості подяки в художньому дискурсі визначається екстралінгвальним контекстом чи авторським кваліфікаторами персонажного мовлення, які дозволяють інтерпретувати її як **фатичну** (конвівіал), **щиру** (експресив або бехабітив) чи **фальшиву** (нещиру та іронічну / саркастичну) подяку.

2.3. Іллокутивні цілі та перлокутивний ефект МА подяки. Типологія мовленнєвих актів-реакцій на МА подяки

Далі вважаємо доцільним описати іллокутивні та перлокутивні цілі досліджуваного МА подяки, попередньо проаналізувавши та порівнявши поняття «іллокуція» та «перлокуція».

Центральне місце в дослідженні мовленнєвих актів відводиться *іллокуції*. Саме на основі іллокуції складають класифікації мовленнєвих актів Дж. Остін, Дж. Сьорль та їх послідовники. Згідно визначення Дж. Остіна, «іллокуція є актом, який відбувається разом із мовленням» [Austin 1962, 122]. Іллокутивний акт є початковим етапом будь-якого МА, оскільки він співвідноситься із комунікативним наміром чи інтенцією мовця, поєднує цілеспрямованість з вираженням пропозиційного змісту висловлювання, тим самим впливаючи на адресата певним чином [Leech 1983, 58-60; Макаров 2003, 163]. Іншими словами, саме іллокуція робить мовленнєвий акт дією.

Сутність іллокутивного акту відображається в мовленнєвому акті як його іллокутивна сила або іллокутивна функція (або іллокутивне / прагматичне значення, згідно Л. Р. Безуглій). Сюди належить ряд компонентів: 1) усвідомлення; 2) цілеспрямованість (тобто наявність іллокутивної цілі); 3) конвенційність (відповідність загальновизнаним правилам вживання мовних знаків); 4) спосіб досягнення мети; 5) інтенсивність іллокутивної сили; 6) пропозиційність (одночасна реалізація пропозиції та мовленнєвого акту); 7) умови нормального входу та виходу; 8) умови щирості для адресанта і адресата; 9) умови ефективності та успіху [Сьорль 1986, 162-167; Безуглая 2005, 132].

Іллокуції не можуть бути істинними чи хибними як пропозиції, вони можуть бути успішними чи неуспішними [Austin 1962]. Якщо адресат неадекватно сприйняв іллокутивну ціль мовця, то іллокутивний акт останнього є неуспішним. Для того, щоб іллокутивний акт був актом того чи іншого типу, він має відповідати умовам успіху [Searle 1969, 151]. Ці умови

описують конвенції, відповідно до яких висловлювання належать до певного іллокутивного типу.

Слід зазначити, що поняття «*перлокуція*» чи «*перлокутивний акт*» є найпроблемнішим серед мовленнєвоактових понять, тому що роль перлокуції завжди описувалася поверхово. Його називають «ахіллесовою п'ятою теорії мовленнєвих актів» [Marku 2000; Гловинская 1992, 123; Wagner 2001, 89]. Ще на початку так званого «прагматичного буму» в лінгвістиці дослідники неодноразово наголошували на нерівнозначності трактування перлокутивного акту самим Дж. Остіном [Holly 1979; Kurzon 1998]. Неясність цього поняття зумовила гостру полеміку, яка продовжується до тепер.

Для адекватної інтерпретації перлокутивного акту Л. Р. Безугла пропонує розглядати МА з позицій спостерігача, причому тоді, коли акт вже здійснений [Безуглая 2005, 122]. Цікавими є спостереження П. Айера, який наголошує на існуванні «теорії мовленнєвих актів *in actu* та теорії мовленнєвих актів *post festum*». Перша впливає з відповіді на питання «Що робить мовець зараз?», друга виходить з відповіді на питання «Що зробив мовець?» [Eyer 1987, 16]. У випадку *in actu* спостерігачеві невідомо, чи настане результат впливу, в ситуації *post festum* про результативність впливу він знає напевне. Випадок *post festum* є релевантним для перлокутивного аналізу. Аналізуючи вже здійснений мовленнєвий акт, лінгвіст може чітко оцінити ситуацію, що дає змогу розглянути всі аспекти мовленнєвого акту.

Реалізований МА може бути вдалим чи невдалим. В першому випадку перлокутивна ціль досягнена (тобто мовець так чи інакше впливає на адресата), і тоді має місце перлокутивний акт мовця, який він здійснює, реалізуючи певну локуцію та іллокуцію. У разі невдалої реалізації мовленнєвого акту, перлокутивна ціль не досягнена, тоді має місце перлокутивна спроба мовця, а не перлокутивний акт [Безугла 2005, 139]. Про успіх / неуспіх реалізованого МА подяки можна судити за перлокутивним ефектом, який виявляється у репліках-відповідях адресата.

Отже, перлокутивний акт (перлокуція) є інтенціональним успішним впливом мовця на думки, почуття та дії адресата чи третьої особи за допомогою локутивного та іллокутивного актів. Однак, не слід ототожнювати перлокуцію з реактивним мовленнєвим актом адресата. Перлокутивний акт, на думку Л. Р. Безуглої, є частиною мовленнєвого акту мовця [Безугла 2005, 122].

Реалізуючи мовленнєві дії, мовець ставить перед собою певну мету, яка пов'язана з вираженням його наміру та із впливом на партнера з комунікації, так звану перлокутивну ціль. У відповідності до цієї цілі та до дискурсивного контексту формується його іллокутивна ціль.

На відміну від перлокутивної, *іллокутивна ціль*:

- обмежена мовцем,
- передбачає питання: «Що я роблю, промовляючи висловлювання?»,
- має експліцитну перфоративну формулу: «Висловлюючи це, я тебе питаю / прошу / попереджаю / вітаю...»,
- полягає в тому, що мовець намагається виконати певну мовленнєву дію.

Натомість, *перлокутивна ціль*:

- спрямована на адресата і / чи третю особу / особи,
- передбачає питання «Чого я прагну досягти, промовляючи висловлювання?»,
- має експліцитну формулу «Тим, що я тебе питаю / прошу / попереджаю / вітаю..., я хочу тебе здивувати / обрадувати / переконати / ввести в оману...»,
- полягає в тому, що мовець намагається або здійснити певний вплив, або ослабити можливий вплив на адресата, або на третю особу / особи [Безугла 2005, 138].

Разом *іллокутивна* та *перлокутивна* цілі складають *інтенцію* мовця. Іntenція та дискурсивний контекст відіграють провідну роль у виборі

лінгвальних засобів, які реалізують локуцію, що дозволяє мовцю здійснити свої замисли.

Визначення іллокутивних та перлокутивних цілей МА подяки ґрунтується на осмисленні та порівнянні статусу МА подяки у різних таксономіях іллокутивних актів (див. 2.1).

Бехабітивна сутність МА подяки, виділена Дж. Остіном, передбачає, що іллокутивною ціллю МА подяки є вираження реакції на поведінку чи вчинки адресата та розкриття «особистості людини та її ставлення до інших індивідів» [Имас 2001, 32]. В такому випадку МА подяки розуміється як позитивна реакція на вчинки людини: адресант висловлює подяку адресату за дії, які адресант вважає корисними для себе.

Іллокутивна ціль подяки як **експресива** (за Дж. Сьорлем) чи **сатисфактива** (за Дж. Вундерліхом) полягає у експлікації позитивного емоційного стану адресанта, заданого умовою ширості відносно вчиненого йому добра з боку адресата.

МА подяки як **конвівіал** (за Дж. Лічем), **регламентив** (за О. А. Романовим), **соціатив** чи **контактив** (за Н. І. Формановською) проявляє фатичну природу та спрямований на реалізацію таких перлокутивних цілей як встановлення контакту, підтримка гармонійної та безконфліктної комунікації, збереження соціальної рівноваги. Отже, подяка виступає мовленнєвою формулою соціального етикету, відсутність якої сприймається болісно в міжособистісному спілкуванні, оскільки відбувається девальвація (або знецінення) благодіяння, що може призвести до конфліктної ситуації.

Бехабітивна, експресивна та етикетна сутність МА подяки визначається конкретною комунікативною ситуацією вираження подяки. МА подяки видається **синкретичним мовленнєвим актом**, якому властиві декілька **іллокутивних цілей**, які в певному контексті можуть виходити на передній план або відступати: 1) висловити почуття вдячності за здійснене для адресанта добро; 2) дати позитивну оцінку праці / діям адресата як

винагороду чи заохочення; 3) висловити позитивні емоції адресанта, спричинені діями адресата; 4) визнати послугу і визнати себе боржником; 5) повернути борг за послугу чи благодіяння як словесно, так і діяльнісно.

Основними *перлокутивними цілями* МА подяки є: 1) схилити до себе партнера з комунікації та налаштувати його на гармонійний перебіг комунікації; 2) викликати у адресата позитивні емоції та ставлення до адресанту подяки; 3) переконати адресата у поверненні боргу за його вчинки / поведінку.

В результаті, доходимо висновку, що *подяка* представляє собою почуття вдячності, яке виникає на підставі оцінки дії, що була здійснена адресатом. Адресант МА подяки здійснює ряд іллокутивних цілей: висловлює вдячність адресату за його вчинки та їх позитивну оцінку; виражає особистий позитивно-емоційний стан; визнає себе боржником та має намір повернути борг вербально чи діяльнісно. Визначення домінуючої іллокутивної цілі подяки залежить від екстралінгвального контексту, тоді як перлокутивні цілі адресанта подяки постійні – налаштувати співрозмовника на подовження гармонійного спілкування, схилити його до себе шляхом переконання у поверненні «боргу», тобто подяки за його вчинки.

Далі розглянемо мовленнєві акти, які свідчать про успіх / неуспіх реалізації МА подяки.

Оскільки МА подяки належить до ритуальних мовленнєвих дій, він здійснюється в межах певної конвенційної процедури. *Головною умовою успіху його реалізації* є знання релевантних для цієї процедури культурно зумовлених чинників. Комунікативно значуща інформація самого різного роду, яка пов'язана з «обставинами» вираження подяки, обумовлює «норми очікувань» учасників спілкування, які визначають стратегії їх дискурсивної поведінки в кожній конкретній ситуації мовленнєвої взаємодії [Цурикова 2009, 86].

Ще однією умовою успіху реалізації МА подяки є бенефактивність здійснених адресатом дій та впевненість дякуючого «в тому, що мова йде про бенефактивність» [Sander 2003].

Дотримання цих умов робить МА подяки вдалим. Але визначити успіх чи неуспіх вже здійсненого мовленнєвого акту можливо за перлокутивним ефектом, який віддзеркалюється у репліках-реакціях адресата.

В нашому дослідженні пропонуємо класифікацію мовленнєвих актів-реакцій на подяку за наступними критеріями:

- 1) за *характером* вираження: вербальні / невербальні / змішані;
- 2) за ступенем *експресивності*: формальні / оцінно-експресивні;
- 3) з точки зору *функціонально-семантичного* критерія.

За характером вираження виділяємо наступні реакції на подяку: **вербальні, невербальні та змішані**. Вербальна реакція, яка свідчить про прийняття / неприйняття подяки, є найбільш поширеною і складає 86.8 % вибірки. Наведемо приклад:

“Thanks,” she said, “for everything.”

“You’re welcome” [PTM, 39].

Невербальна реакція на подяку в нашому фактичному матеріалі має місце в 3.8 % вибірки. Як правило, невербальна реакція на подяку здійснюється за допомогою кінесичних (посмішка, закриті очі, сльози) чи тактильних (обійми, потискання руки) засобів. Звернемося до прикладів:

- *I got the Judy Bridgewater tape out from its little bag and gave it a good look-over. “Thanks for buying this for me,” I said.*

Tommy smiled [IKN, 177] (кінесика).

- *“Do you remember the way I was then?” she asked, with a little grimace and looking, for the moment, just like her brother. <...> “Of course you do. You saved my life. I don’t think I’ll ever be able to repay you for all you did for me then.”*

I squeezed her hand [FNK, 49] (тактильність).

В першому з вище наведених прикладів реакцій на подяку є посмішка, а в другому – потискання руки.

Посилення перлокутивного ефекту досягається шляхом комбінування вербальних та невербальних засобів, що є характерним для 9.4 % вибірки. Поєднання вербальних та невербальних засобів сприяє створенню ефекту щирості висловлюваних адресатом подяки почуттів до адресанту. Наприклад, в наступному МЕ Сьюз підбадьорює подругу, що має повернути велику суму грошей до банку, і пропонує їй спосіб, в який можна швидко заробити багато грошей. Беккі вдячна подрузі за підтримку. Реакція Сьюз виражена реплікою, що «відхиляє» подяку подруги (*No problem*), оскільки така поведінка є доречною та samozрозумілою в подібній ситуації, а також обіймами (*...and hugs me back*), що разом передають щирість почуттів Сьюз по відношенню до своєї подруги:

“You’re really clever. You could think of something. Or... I know! Set up an Internet company. They’re worth millions!” You know, she’s right. There’s loads of things I could do to Make More Money. Loads of things! <...> Suddenly I feel a lot better. God, Suze is a good friend. I reach forward and give her a hug.

“Thanks, Suze,” I say. “You’re a star.”

“No problem,” she says, and hugs me back [KSC, 107].

За ступенем **експресивності** вираження МА-реакції поділяємо на *формальні* та *експресивно-оцінні*.

Формальний характер реакції на подяку спостерігається у випадках вираження подяки за надання незначних послуг / допомоги незнайомим чи малознайомим людям, повідомлення інформації, а також у відповідь на комплімент, похвалу, схвалення, питання про самопочуття тощо. Такий тип реакції дозволяє зберегти позитивний перебіг комунікації між співрозмовниками, як наприклад, в наступному МЕ: знайома Гаррі приходить провідати його маленького сина після падіння з велосипеда і приносить йому обід. Дитина дякує Сід, а дівчина, в свою чергу, приймає

його подяку. Її реакція виражена стандартною реплікою, яка демонструє доброзичливе ставлення адресата:

“Cyd brought you some dinner,” I said.

“Thank you.” He gave her his most charming, David Niven-like smile.

“You’re welcome,” she said [PTM, 145]

Реакції **експресивно-оцінного** характеру на подяку зумовлені типом стимулу: подяка викликана дією, корисною для адресанта подяки. Позитивна реакція адресата на подяку сприяє підтримці соціальної рівноваги між комунікантами та продовженню гармонійного спілкування. Експресивно-оцінний характер МА-реакцій на подяку досягається за допомогою різних мовних засобів, що розділяємо на дві групи.

До першої групи належать заперечна частка *not*, заперечні та невизначені займенники *no / nothing / anything*, які девальвують надані адресатом послуги, оскільки з його боку вони не потребували значних витрат сил або принесли задоволення. Нижче наведена ситуація, коли дівчина дякує організатору аукціону, оскільки на вилучені гроші вона буде в змозі сплатити свої борги. Реакція організатора на її подяку є експресивно-оцінною, про що свідчать заперечна частка *not* і прислівник *at all* та їх послідовний синтаксичний повтор, які зменшують значущість дій адресата, оскільки він отримує задоволення від процесу організації аукціону:

“Oh hello!” I say, turning round to see a guy with floppy blond hair, a blue shirt, and an enormous gold signet ring. “Thank you so much for doing this! I’m really grateful.”

“Not at all, not at all,” says Caspar [KSA, 318].

Інша група мовних засобів, які формують відповідні репліки на подяку експресивно-оцінного характеру, включає оцінні прикметники *good, great, happy, kind, brave, big, little* (в найвищому ступеню порівняння *the least*), прислівників *most* і *at all*, що проілюстровано наступним МЕ: Беккі допомагає своєму начальнику вибрати у подарунок для його дівчини валізу. Чоловік безмежно радий та щиро дякує Реббеці за допомогу. Остання

позитивно сприймає та оцінює його подяку, оскільки її поміч оцінена належним чином. На експресивно-оцінний характер реакції вказує використання оцінного прикметника *great* в окличному типі речення:

“Rebecca, I’m incredibly grateful to you for your help.”

“Great!” I say brightly [KSC, 166].

За функціонально-семантичним критерієм МА-реакції на подяку можна розділити на:

- 1) реакції, що свідчать про **прийняття** подяки;
- 2) реакції, що виражають **«відхилення»** подяки;
- 3) реакції, що **девальвують привід** подяки;
- 4) реакції, що **не приймають** подяку.

Перша група реакцій, виділених на функціонально-семантичній основі, включає **прийняття подяки**, що складає 60.4 % вибірки.

Мовленнєві формули прийняття подяки включають стійкі поєднання типу *You’re (most) welcome, All right, Sure, Okay, It’s OK*. Проілюструємо прикладами:

- *“Thank you for the dance. Shall we go and meet my parents?”*
“You’re welcome, and yes, I can’t wait to meet them,” I answer breathlessly [JFSG, 333].
- *“And I’m very grateful for all the allowances you’ve made for me. I really am.”*
“All right,” says Derek Smeath at last [KSC, 296].
- *“Goodnight, José, and thank you for staying.”*
“Sure, Ana” [JFSD, 464].
- *“If you make a list, Kira could pick up what you need. I know she’s going to the store.”*
“Thanks for the offer, but it’s time I start doing that for myself again.”
“Okay” [SNR, 177].

Мовленнєві акти-реакції, що свідчать про прийняття подяки, можуть також виражати дзеркальну подяку чи заохочення, які передбачають подальше співробітництво.

Дзеркальна подяка, як правило, реалізується мовленнєвими формулами зі словом *pleasure*: *My pleasure / The pleasure was all mine / It's a pleasure / It was my pleasure / Always a pleasure*. Застосування слова *pleasure* вказує на те, що адресат подяки сам отримує задоволення від того, що робить для адресанта. Це положення ілюструє наступний МЕ: Крістіан висловлює подяку своєму помічникові за допомогу в керуванні яхтою під час морської прогулянки. Мак, який все своє життя провів у морі, виражає задоволення від такого способу проведення часу:

“Thanks, Mac.” Christian shakes McConnell’s hand and steps on the dock.

“Always a pleasure, Mr. Grey, and good-bye. Ana, great to meet you” [JFSD, 225].

Дзеркальна подяка може виражатися повтором фрази *Thank you*, наприклад: дівчина дякує свого нового знайомого за запрошення на романтичну вечерю, у відповідь вона отримує взаємну подяку, оскільки молодому чоловікові самому приємно провести вечір в її компанії:

She reached across the table and took Max’s hand. “I had a great time tonight. Thanks for inviting me.”

“Thank you, Ms. Sachs,” Max responded, kissing her hand [WLR, 39].

Про прийняття подяки також свідчить реагувальний акт *заохочення*, що дозволяє адресанту подяки знайти упевненість в своїх силах у подоланні труднощів. В наведеному нижче МЕ закоханим Анастейші та Крістіану не дає спокою його колишня подруга. Ана ділиться своїми хвилюваннями зі своїм другом Ітаном, що стає свідком неприємної сцени між молодими жінками. Ітан захищає Ану та проводить її до дому. Ана вдячна йому за те, що весь цей час він був поруч із нею; реакція Ітана на її подяку виражає дружню підтримку:

He insists on walking me back to Escala, but he won't stay. He's called the friend he met earlier for a drink and arranged to crash with him. <...>

"Thanks, Ethan." I hug him.

"You'll work it out, Steele," he murmurs against my ear [JFSD, 319].

МА-реакції, що виражають готовність адресата подяки і далі допомагати адресанту, реалізуються, як правило, за допомогою мовленнєвої формули *Any time*. Наведемо приклад: в тренажерному залі на біговій доріжці Беккі вибирає найбільшу швидкість, вже через хвилину вона розуміє, що вочевидь не розрахували свої сили і, задихаючись, намагається зупинити тренажер, але в неї нічого не виходить. Тоді їй на поміч приходить незнайомец, який зупиняє тренажер, допомагає зійти з нього та приносить воду, за що Беккі дякує йому. Його респонсивна репліка свідчить про те, що він не тільки приймає її подяку, але й виражає готовність допомагати їй у майбутньому:

"Thanks for your help."

"Any time," says the man [KSA, 157].

Прийняття подяки та *готовність до подальшої співпраці* комунікантів реалізується реакцією, вираженою риторичним питанням. *Риторичним питанням* є питальна конструкція, що семантично залишається твердженням. Воно не потребує відповіді, оскільки відповідь очевидна. Головна його задача полягає у тому, щоб виразити емоції мовця та привернути увагу слухачаючого [Кухаренко 2000, 50], в нашому випадку – дати зрозуміти адресантові, що адресат готовий прийти йому на поміч і у майбутньому. Звернімося до наступного МЕ: у Джулі в домі прориває кран і стається потоп. На поміч приходить найліпший друг Майк. Після ліквідації поломки та її наслідків Джулі неодноразово дякує Майку. Реакція хлопця виражена риторичним питанням, який виявляє його готовність допомагати у будь-який час, адже саме для цього й існують справжні друзі:

“Thanks for coming over. I know I said it already, but I had to say it again.”

“Hey,” Mike responded, “that’s what friends are for, right?” [SNG, 142]

МА-реакції на подяку, що передбачають готовність адресата допомагати у майбутньому, в особливості притаманні сфері обслуговування. Наступний МЕ розгортається у лікарні: забираючи свого маленького сина із лікарні, Гаррі уточнює у лікаря, чи все гаразд із хлопчиком. Лікар запевняє схвильованого батька, що у хлопця трохи болітиме голова і залишиться шрам на лобі після падіння з велосипеда, але в цілому його життю ніщо не загрожує. Гаррі дякує лікареві. Репліка останнього свідчить про прийняття подяки від пацієнта та виявляє готовність до подальшої співпраці у разі виникнення проблем із здоров'ям:

“He’s really alright?”

“He’ll have a sore head for a few weeks, and a scar for life. But, yes, he’s going to be okay.”

“Thank you.”

“That’s why we’re here,” she smiled [PTM, 139].

Друга група МА-реакцій, виділених на функціонально-семантичній основі, виражає так зване «відхилення» подяки, яке має місце в 27.4 % вибірки. Варто зауважити, що цей вид реакцій не свідчить про неуспіх МА подяки, оскільки насправді адресат не відхиляє висловлену йому подяку. Застосовуючи тактику негативної ввічливості, а саме «Висловлюйтесь так, наче вам надають ласку, а не ви зобов'язуєте співрозмовника», адресат намагається зберегти своє «обличчя», мінімізуючи своє благодіяння, та «обличчя» адресанта подяки, не визнаючи його боржником відповідно до Максимі Скромності та Великодушності (див. 1.1).

Відхилення подяки реалізується наступними мовленнєвими формулами: *No problem, Not at all, No big deal, It’s no trouble, This is nothing, Let’s say no more*. Ці репліки свідчать про те, що адресат подяки не докладав багато зусиль, надаючи адресантові ту чи іншу послугу, а, навпаки, це навіть

принесло йому задоволення. Наприклад, в наступному МЕ сестра дякує братові за те, що він взяв на прогулянку її синів. В свою чергу, чоловік відхиляє подяку сестри, оскільки він любить проводити час зі своїми племінниками і йому зовсім неважко прогулятися із ними:

“Thanks for taking the boys out,” Amanda said finally.

Dan shrugged. “No big deal” [SNR, 177].

Ще в одному МЕ старший брат пишається молодшим, оскільки останній, нарешті, наважився завоювати дівчину, в яку давно закоханий. Молодший брат відповідає подякою. Однак, старший брат не визнає його боржником та відхиляє його подяку, оскільки моральна підтримка молодшого брата не потребує багато зусиль:

“Well, I guess all I can say is that I’m proud of you. It’s about time that you two got the ball rolling.”

“Thanks, Henry.”

“No problem” [SNG, 167].

Якщо адресат не відхиляє подяку, то він прагне мінімізувати значимість своєї послуги, чим зумовлене виділення третьої групи МА-реакцій на основі функціонально-семантичного критерія, – реакції, що **девальвують привід для подяки**, що мають місце в 10.4 % всіх МЕ. Цей вид реакцій є характерним для близько знайомих комунікантів, наприклад, чоловік і дружина, наречені, ліпші друзі, оскільки дозволяє зменшити почуття незручності та боргу адресанта подяка перед адресатом. Звернемося до прикладу: Джейн зайнята приготуваннями до весілля доньки, в неї зовсім не вистачає часу на домашні справи, її чоловік розуміє це і всіляко допомагає їй. Коли жінка дякує йому за приготовлений сніданок, він заперечує їй, стверджуючи, що це найменше з того, що він міг зробити для неї:

“Thanks for making breakfast, by the way.”

“It’s the least I could do. Considering the fact that you’ve been such a big help this week. And you’ve made dinner twice” [SNW, 168].

Наступний МЕ ілюструє ситуацію, коли наречена допомагає врятувати бізнес майбутнього чоловіка. Останній не знає, як віддячити коханій за її вчинок. В свою чергу, дівчина зменшує необхідність вираження її подяки, оскільки причини для її вчинку продиктовані скоріше особистісною ворожнечею до його бізнес-партнера, ніж бажанням допомогти близькій людині, хоча насправді це не так:

*“And now I don’t know what to say,” he says more quietly. “**Thank you**’ doesn’t even come close.”*

*“**You don’t have to say anything**,” I say at last, looking away. “I only did it because I can’t stand Alicia. No other reason” [KSA, 336].*

Ще в одному МЕ дівчина висловлює подяку своєму другові Гаррі, що вступився за неї на роботі та попередив її звільнення; реакція Гаррі свідчить про те, що він сам вважає свій вчинок звичайним, і дівчина не має дякувати йому, адже вони є друзями:

*“I’m not going to go on about it,” she said, “but I just want to say you’ve been really sweet about tonight. **Thank you for not being angry with me. I appreciate it.**”*

*“**Don’t be silly**,” I said <...> “We’re on the same side, aren’t we?” [PTM, 39].*

До цієї ж групи відносимо і такі МА-реакції, які виражають м’який докір адресанту подяки, що спостерігається в наступному МЕ: Полін повідомляє подрузі про свою вагітність. Подруга вдячна їй за довіру, оскільки напередодні вони посварилися. Подяка подруги обурює Полін, тому вона докоряє їй:

“I’m pregnant,” said Pauline.

*“I’m very happy for you, Pauline,” I said. “**Thanks for telling me.**”*

*“**Of course I told you,**” <...> “**You’re my friend**” [FNK, 153].*

Четверта група МА-реакцій, виділених на функціонально-семантичній основі, виражає **неприйняття подяки** і має місце в 1.8 % вибірки. В такому

випадку МА подяки є невдалим: адресант не досягає своїх іллокутивних цілей, його мовленнєва дія не впливає сприятливо на партнера з комунікації.

Подібні репліки зумовлені негативним ставленням адресата до адресанта, що ілюструє нижче наведений епізод: старій леді не до вподоби, що її служниця проводить свій вільний час біля моря, повністю занурюючись у своє горе (втрата коханого чоловіка), хоча стара жінка виказує своє розуміння всієї глибини скорботи. Коли дівчина дякує дамі за розуміння, та грубо відхилює її подяку, оскільки вона роздратована благочестивістю своєї служниці:

“I am told, Miss Woodruff, that you are always to be seen in the same places when you go out.” <...> “You look to sea.” <...> “I am satisfied that you are in a state of repentance. Indeed I cannot believe that you should be anything else in your present circumstances.”

Sarah took her cue. “I am grateful to you, ma’m.”

“I am not concerned with your gratitude to me. There is One Above who has a prior claim” [FJF, 67].

Неприйняття подяки може бути зумовлене особистісними принципами, поглядами чи переконаннями адресата, відмінними від поглядів чи переконань адресанта. В наступному МЕ дама похилого віку Енід пропонує свою допомогу Седі в зміцненні її шлюбу. Жінка виражає непряму подяку своїй досвідченій знайомій, позитивно оцінюючи її наміри. Але дама похилого віку відмовляється прийняти подяку Седі, оскільки врятування та зміцнення шлюбів її захоплює:

“Call me Enid, please. Now if you do want any tips, any tips at all, I’d love to give them. I never grow bored of the sound of my own voice. The pleasure would be absolutely all mine.”

“That’s very sweet of you, Mrs... Sorry, Enid. But...”

“It’s not sweet of me at all. I find other people’s marriages hugely intriguing, far more compelling than any book, always have done” [WPH, 79].

Отже, доходимо висновку: мовленнєвий акт-реакція на подяку є важливою складовою комунікативної структури МА подяки. Мовленнєві акти-реакції дозволяють визначити успіх / неуспіх МА подяки, а також – подальший розвиток комунікації.

Реагування на подяку може бути **вербальним** (86.8 %), **невербальним** (3.8 %) і **змішаним** (9.4 %). Вербальна реакція комбінується з невербальною для посилення перлокутивного ефекту.

За ступенем експресивності МА-реакції на подяку можуть бути формальними та експресивно-оцінними.

За функціонально-семантичним типом МА-реакції на подяку диференціюємо на:

- 1) **прийняття подяки**, що може супроводжуватися дзеркальною подякою або заохоченням та готовністю до подальшого співробітництва (60.4 %);
- 2) **«відхилення» подяки** (27.4 %);
- 3) **девальвація подяки**, що передбачає мінімізацію приводу подяки та м'який докір (10.4 %);
- 4) **неприйняття подяки**, зумовлене негативним ставленням адресата подяки до адресанта чи особистісними переконаннями / поглядами, що відрізняються від поглядів адресанта (1.8 %).

2.4. Типологія стимулів МА подяки

Згідно нашим спостереженням над фактичним матеріалом, МА подяки завжди передуює привід або стимул, тобто певна дія, що здійснюється одним учасником комунікації стосовно іншого.

Мовленнєві акти, здійснення яких неможливе без попередньої дії, вітчизняний лінгвіст О. Г. Почепцов називає МА із *жорстокою ретроспективною пресупозицією* [Почепцов 1989, 48]. Безсумнівно, що МА подяки слід віднести до таких мовленнєвих актів.

Проаналізуємо дефініції поняття *стимул* в загальному мовознавстві.

В цілому, під **стимулом** розуміють «причину, що спонукає до діяльності, яка створює сприятливі умови для розвитку чого-небудь» [УТС, 978]; «результат когнітивних дій індивіда, тобто мотив, внутрішній імпульс» [Чахоян, Невзорова 1986, 17-21].

Під **стимулом**, що викликає той чи інший мовленнєвий акт, розуміють «деякий абстрактний МА, що передує досліджуваному МА» [Ван Дейк 1989, 24]; «спонукаючу причину та мету адресанта як прагнення до досягнення результату повідомлення, в якому актуалізується певна ділянка предметної та мисленнєвої картини світу» [Формановская 2002, 42]; «явище об'єктивного світу, тобто зовнішні умови та причини реалізації того чи іншого МА» [Бобырёва 1994, 133].

Для досліджуваного МА подяки **стимул** визначають як «попередню умову для «запуску» вираження подяки або попередню умову мовленнєвої ситуації подяки; предмет / привід подяки; те, за що дякують» [Имас 2001, 43]; «дію комуніканта А, яка здійснюється в інтересах комуніканта Б» [Wunderlich 1976, 26]. Отже, акту подяки завжди передує дія, обов'язково корисна для адресанта.

Класифікації стимулів-приводів, що передують подяці, можуть ґрунтуватися на різних критеріях.

К. Аймер класифікує стимули МА подяки з огляду на критерій **матеріальне / нематеріальне**. До *матеріальних каузаторів* подяки вона уналежнює подарунки, елементи сервісу (*a cup of coffee, a glass of wine, a cigarette, food, drink*), візити, дзвінки, листи. Абсолютна кількість матеріальних речей опиняється в сфері, що належить до службових обов'язків людей як носіїв відповідних професійних ролей. До *нематеріальних явищ* відносяться компліменти, привітання, доброзичливі побажання, здійснення бажань, вираження зацікавленості у здоров'ї, пропонування, запрошення, інформування, внесення пропозицій, наприклад, завершити розмову. За даними К. Аймер, матеріальні каузатори подяки зареєстровані в 25 % (66 ситуацій), при цьому головними серед них

виявилися продукти харчування та напої. Каузатори подяки в сфері нематеріальних явищ зареєстровані в 75 % (199 ситуацій). Таким чином, в кількісному співвідношенні нематеріальні каузатори подяки в 3 рази перевищують матеріальні [Aijmer 1996].

Ф. Каулмас розмежовує МА подяки в залежності від *об'єкту* подяки:

- подяка, що передує діям мовця (thanks ex ante);
- подяка, що йде після дій (thanks ex post);
- подяка за нематеріальну та речовинну користь;
- подяка за дії, що здійснюються адресатом [Coulmas 1981, 70-81].

З точки зору Н. О. Трофимової, стимулом подяки може виступати *обіцянка*, яка «розглядається як дещо позитивне для мовця» [Трофимова 2011, 119]. Висловлюючи подяку, адресант тим самим заохочує адресата дотриматися свого слова у майбутньому.

Російська вчена А. Імас, дисертаційне дослідження якої присвячено аналізу вираження подяки в німецькій мові, описує різні ситуації реалізації подяки і виділяє чотири основні групи ситуацій-стимулів, що передбачають як наслідок реакцію у вигляді вербальної і / або невербальної подяки:

I група включає МА позитивної оцінки: комплімент, лестощі, похвалу;

II група передбачає наступні МА: зізнання, вираження поваги, схвалення / підтримка, побажання, співчуття;

III група виражає ввічливу пропозицію, запрошення і слова гостинності, що потребують конкретної відповіді;

IV група включає ситуації отримання подарунку чи надання послуги / допомоги; в даних ситуаціях реакція на стимул передбачає більш переконливу вербальну дію, а не просто вираження подяки, що може актуалізуватися за допомогою висловлювань, які характеризують чи оцінюють об'єкт подяки, які описують стан адресата, оскільки він, здійснивши позитивну дію по відношенню до партнера, має право розраховувати на додаткове визнання свого іміджу [Имас 2001, 52].

Вважаючи класифікацію ситуацій-стимулів подяки А. Імас найбільш вичерпною і логічною, ми, тим не менш, припускаємо, що першу і другу групу стимулів подяки можна об'єднати, оскільки вони включають експресиви (МА позитивної оцінки).

Ми пропонуємо класифікувати стимули, що передують МА подяки, ще за рядом критеріїв.

По-перше, за характером дій поділяємо стимули на **вербальні** та **невербальні**.

Вербальні дії як стимул подяки є повідомленням різноманітної інформації, потрібної чи приємної для співрозмовника: комплімент, похвала, схвалення, порада, запрошення, пропонування, власне інформування, застереження, обіцянка, а також деякі мовленнєві дії, що мають ментальну основу: прояв довіри, розуміння, співчуття тощо. В нашій суцільній вибірці кількість МЕ, що містять вербальні дії-стимули, складає 66.5 %. Наведемо приклади, в першому з яких стимулом МА подяки є МА компліменту, в другому – прояв довіри:

- “*You do look very pretty tonight, Sadie.*”
“**Thanks**” [WPH, 126] (комплімент).
- “*I know you didn't sleep with him,*” *he said.*
Julie nodded. “Thank you” [SNG, 368] (прояв довіри).

Стимулом, що передує МА подяки і провокує його здійснення, може виступати не лише тільки вербальний акт, але й невербальна дія. В нашому фактичному матеріалі кількість МА, що містять невербальні стимули подяки, чи комунікативні акти, які передують подяці, складають 33.5 %. До невербальних стимулів відносимо такі приводи для подяки, як надання допомоги / послуг, підтримка, поява в потрібний час в потрібному місці та інші невербальні вчинки, які, як правило, представлені у вигляді коментаря автора художнього твору. Проілюструємо МЕ, в якому стимулом слугує дія чоловіка: він приносить дружині бокал вина, за що та йому дякує:

*I moved to her side and set the glass of wine on the railing. <...> “**Thank you,**” she said [SNW, 51].*

Невербальний стимул-привід може експлікуватися адресантом у вигляді аргументованого МА подяки, в якому констатується здійснення пропозитивної дії, що спостерігається в наступному МЕ: опинившись втягнутою в кримінальну історію, Анастейша потрапляє у перестрілку. На щастя, дівчина залишається живою та непошкодженою завдяки тому, що колись батько навчив її стріляти:

*“... **thank you for teaching me to shoot**” [JFSF, 486].*

Аналіз нашої вибірки показує кількісне переважання вербальних дій як стимулу досліджуваного МА подяки над невербальними діями.

Іншим критерієм класифікування стимулів подяки пропонуємо вважати **ступінь корисності** здійсненого вчинку на користь партнера з комунікації. Стимули, виділені згідно цього критерію, поділяємо на три групи:

- 1) власне корисні дії;
- 2) етикетні дії;
- 3) некорисні дії.

До власне корисних стимулів відносимо надання допомоги, повідомлення важливої інформації, прояв поваги, вподобання та довіри, виконання прохання чи доручень, здійснення таких вчинків як врятування життя. Високий ступінь бенефактивності даних вчинків зумовлюється ставленням до нього адресанта подяки та його звичною системою цінностей, тобто об'єкт референції подяки є для нього дуже важливим. Такі стимули викликають щире подяку і вдячність, виражену формулами *Thank you* або *Thanks*, а також оцінкою гідностей адресата. В художньому персонажному діалозі кількість мовленнєвих обмінів, в яких подяці передують корисний стимул, складає 21.5 %. Продемонструємо прикладом: чоловіка Рут привозить додому в нетверезому стані його колега Гейб. Останній бачить, що Рут засмучена поведінкою чоловіка, він намагається підтримати її, за що та йому щиро дякує, адже їй дуже потрібна підтримка:

“Lou’s a good man, you know,” Gabe said softly.

“Thank you, Gabe. Believe it or not, that is exactly what I need to hear right now” [ACG, 133].

Етикетні дії-стимули, що передують подяці, відрізняються конвенційністю та чіткою рольовою взаємозумовленістю МА подяки та його стимулу. В такому випадку не враховується особиста оцінка мовцем вчинку співрозмовника з точки зору його корисності. До конвенційних стимулів подяки належать привітання, запрошення, побажання, питання про самопочуття, похвала, комплімент, здійснення покупок, пропонування допомоги / напою / їжі, обіцянки, контактовстановувальні висловлювання тощо. Змістовна сторона пропозитивного акту є незначною, але послідовний МА подяки є обов’язковим як прояв загальноприйнятої ввічливості.

Як справедливо зауважує Л. П. Якубинський, в подібних конвенційних інтеракціях неможна виключати певний автоматизм, притаманний при виборі тих чи інших форм реалізації інтенцій [Якубинський 1986, 50]. Адже даний операційний автоматизм як раз характеризує стандартні, або ритуальні, ситуації спілкування (в тому числі й подяки), в яких певному типу стимула відповідає певний тип реакції. Отже, що стандартнішою є ситуація спілкування, то простіше передбачити її розвиток, тип стимулу і реакції, завдяки закріпленню у свідомості комунікантів стандартним національно-культурним моделям поведінки.

МА подяки, якому передуює етикетний стимул, носить виключно формальний характер та слугує засобом підтримки гармонійного перебігу комунікації.

В нашому дослідницькому матеріалі кількість МА подяки з передуючим етикетним стимулом складає 58.6 %. Наведемо приклади:

- *“I saw Erik this morning <...> and he told me about Aimee getting accepted to Duke. So I wanted to offer up my congratulations.”*

*“Yeah, **thanks**”* [CHP, 92] (стимул – привітання).

- *“Well, well. Don’t you scrub up well?”*

“Thank you, Enid.” I bask in her praise like a schoolgirl [WPH, 200]
(стимул – схвалення).

В першому прикладі стимулом виступає МА привітання, в іншому – МА похвали. В обох випадках подяка є формальною.

Третя група стимулів МА подяки включає некорисні для адресанта подяки дії, які складають 19.9 % фактичного матеріалу. Як правило, некорисні стимули викликають відмову адресанта, зумовлену його власними міркуваннями, але при цьому адресант прагне залишатися ввічливим, люб’язним і зберегти своє «обличчя». В такому випадку МА подяки виступає засобом мітигації, інакше кажучи, засобом пом’якшення відмови (див. 1.2), що дозволяє зберегти гармонію спілкування. Некорисними стимулами можуть виступати пропонування напоїв, їжі, будь-яких послуг тощо. Наведемо приклад для ілюстрації пом’якшення відмови від частування за допомогою МА подяки:

“Pain au chocolat, Sadie? Very yummy.”

“No thanks, Loretta” [WPH, 244].

До некорисних стимулів, які передують подяці, відносимо і такі, що сприяють виникненню іронічної / саркастичної подяки. Ці некорисні стимули включають ствердження очевидного факту, несвоєчасне повідомлення інформації, виявлення байдужості тощо. Наприклад, в наступній ситуації Майк дізнається про те, що дівчина, в яку він закоханий, цілувалася з іншим хлопцем, незважаючи на дводенне знайомство з ним. Його брат, Генрі, помічає, що після поцілунку вони стали набагато ближче один до одного, а це зовсім не радує Майка. Подяка Майка є іронічною:

“Did he just kiss her?” Mike asked, his mouth hanging open. <...>

“That’s what it looked like to me,” Henry answered.

“They don’t even know each other.”

“They do now.”

“Thanks, Henry. You’re making me feel a whole lot better” [SNG, 45].

Слід зазначити, що ступінь корисності стимулу подяки корелює зі ступенем щирості подяки: що вище адресант подяки оцінює вчинки адресата, то щирішою є висловлювана подяка. Якщо ж подяка виражається автоматично в ритуалізованих ситуаціях, то ступінь її щирості є нейтральним. Така подяка є фатичною. Іронічна / саркастична подяка є неправдивою подякою і тому не може трактуватися як щира.

2.5. МА подяки з точки зору конверсаційного аналізу

Проблема визначення одиниць діалогічної комунікації турбує вітчизняних, російських та зарубіжних вчених. Використовуючи конверсаційний аналіз в своїх дослідженнях, лінгвісти висувають різноманітні концепції, в межах яких пропонують мінімальні одиниці діалогічного спілкування та варіанти діалогічних структур.

В термінологічній енциклопедії О. О. Селіванової «Сучасна лінгвістика» конверсаційний аналіз визначено як «методика емпіричного дослідження діалогічного усного мовлення, що застосовується в соціолінгвістиці й дискурс-аналізі. <...> за допомогою конверсаційного аналізу розглядалися стандартизовані форми ведення розмови, зумовлені відповідними зразками соціальних дій, специфіку й екстралінгвальні чинники переходу від одного мовленнєвого ходу до іншого, звичні прийоми комунікантів у розмові, координацію вербаліки й невербаліки, а також моделювати та прогнозувати перебіг спілкування, можливості управління поведінкою партнера. Конверсаційний аналіз спрямований на обґрунтування вибору мовцями мовних і немовних засобів спілкування з урахуванням наявних в адресата попередніх знань й очікувань, а також на пояснення можливих порушень зміни комунікативних ролей, переходу від одного ходу до іншого» [СЛ 2006, 245]

Одиницями діалогічної комунікації вважають *комунікативний хід* і *комунікативний крок*.

Російський лінгвіст Л. М. Михайлов визначає комунікативний хід (далі КХ) як комунікативну одиницю діалогу, що складається з двох або більшої кількості комунікативних кроків, належать одному співрозмовнику та реалізують єдину інтенцію мовця [Михайлов 1994, 16].

М. Ю. Олешко визначає КХ як мінімально значущий елемент комунікативної взаємодії, який регулює процес досягнення спільної інтенції комунікантів [Олешко 2006а; 2006б].

Т. ван Дейк цілком слушно інтерпретує КХ як функціональну одиницю послідовних дій, яка сприяє розв'язанню не лише локального, але й глобального завдання [Ван Дейк 1989]. Функціональна роль кожного мовленнєвого ходу визначається, за твердженням Т. ван Дейка, з урахуванням попередніх та передбачуваних подальших ходів. Оскільки попередня інформація про комунікативний акт може бути неповною чи неправильною, деякі ходи можуть виявитися менш вдалимими, і тоді мовець вдається до інших ходів, щоб скорегувати небажані наслідки чи висновки співрозмовника. Результат спілкування залежить від чергових ходів мовців, що може виглядати як виправлення, поправка чи переформулювання [Ван Дейк 1989].

Міна комунікативних ролей за допомогою комунікативних ходів, які входять до обмінної структури, розгортається наступним чином. Комуніканти вступають в інтеракцію, використовуючи типові схеми, наприклад: комплімент – реакція; питання – відповідь тощо. Міна комунікативних ролей є в даному випадку звичною операцією, зумовленою достатнім соціокультурним досвідом інтерактантів. Способи міни комунікативних ролей є передбачуваними в багатьох МА, в тому числі й в МА подяки.

В американській прагмалінгвістиці мовленнєвий внесок комуніканта в розвиток розмови позначається терміном *turn* [Sacks *et al.* 1974], що відповідає *репліковому кроку*. Зміна мовця номінується терміном *turn-taking* [G. Jule 1996, 66; S. Levinson 2000, 322; J. L. Mey 2001, 139].

Комунікативний крок (КК), або *репліковий крок*, Л. М. Михайлов визначає як мінімальну одиницю мовленнєвої діяльності в діалогічній комунікації. За твердженням М. Л. Макарова, репліковий крок є формальною одиницею діалогічної єдності. Крок – це все, що говорить один комунікант до того, як починає говорити інший комунікант. Критерієм для виділення реплікового кроку є міна комунікативних ролей, або, інакше кажучи, той самий момент, коли один учасник спілкування припиняє говорити, а інший починає [Макаров 2003, 184].

Як справедливо зауважує У. Едмонсон, *репліковий крок* за своїм обсягом не завжди співпадає з КХ [Edmondson 1981, 7], але може містити один чи кілька комунікативних ходів [Coulthard 1977, 69; Owen 1983, 32]. В такому випадку мовець в своїй мовленнєвій партії промовляє декілька мовленнєвих актів – наприклад, вітання, комплімент, питання. *КХ*, в свою чергу, може складатися з кількох реплікових кроків, якщо співрозмовник перебив (перепитуванням, уточненням, доповненням, згодою, незгодою, тощо) мовця.

В російському мовознавстві у дослідженнях діалогічного мовлення оперують терміном *діалогічна єдність* (ДЄ) (Т. А. Зайцева, Л. М. Колосова, Л. А. Леонова, Л. М. Михайлов, Н. Ю. Шведова, Л. П. Якубинский, Л. П. Чахоян, ін.), під якою розуміють «найпростіше поєднання діалогічного мовлення – обмін двома висловлюваннями, з яких друге залежить від першого, породжено ним і в своїй мовній формі безпосередньо відображає цю залежність <...> Це поєднання в цілому є комунікативною одиницею діалогу» [Шведова 1960, 281].

Однак, в останні десятиліття термін ДЄ втратив свою актуальність. Вчені почали зауважувати, що в реальному спілкуванні комуніканти рідко вичерпують тему в процесі двоскладового обміну: мають місце перебивання, непорозуміння, уточнення, пояснення, ухилення від теми тощо. Отже, ДЄ є примітивною спрощеною моделлю, вона не може задовольнити умовам

реальної комунікації і не може слугувати типовою інваріативною моделлю діалогічного спілкування.

В теперішній час на зміну ДЄ приходять інші структурні єдності: *суміжна пара*, *мовленнєвий епізод*, *мовленнєвий обмін*, *секвенція*, інші. Ці поняття запропоновані вченими, переважно зарубіжними, що займаються конверсаційним аналізом.

Терміном, найближчим до ДЄ, є *суміжна пара*. Поняття *суміжна пара* (*adjacency pair*) введено американськими лінгвістами Е. Щеглофф та Х. Саксом. Цей термін широко застосовується в американській прагмалінгвістиці для позначення висловів двох комунікантів. Перший вислів передбачає очікування другої частини пари, тобто розуміється, що після питання йде відповідь, після запрошення йде або його прийняття, або його відхилення [Schegloff, Sacks 1973, 296]. В німецькому мовознавстві термін *суміжна пара* відповідає поняттю *парної секвенції*, під якою мається на увазі співвіднесення мовленнєвих внесків комунікантів, що стандартно повторюється та має клішований характер.

В українській лінгвістиці *adjacency pair* відповідає *ад'яцентній парі*, що визначається як «послідовність дій партнерів діалогу, зв'язок між якими є вмотивованим та єдино можливим (наприклад, реплікові кроки «питання – відповідь», «прохання – виконання / відмова», «звинувачення – його спростування»)» [Селіванова 2011, 73].

Ні ДЄ, ні суміжна пара, ні ад'яцентна пара не вичерпують комунікативного обміну. Тому останнім часом з'являються єдності, які складаються з більшої кількості структурних елементів, зокрема, *мовленнєвий епізод*. Мовленнєвий епізод не завжди відповідає суміжній парі, іноді він складається з трьох чи навіть чотирьох кроків [Tsui 1994, 7].

Британські вчені М. Кулхард і Дж. Сінклер пропонують *обмін* (*three-part exchange*) як діалогічну модель спілкування, яка складається з трьох ходів: *ініціювального*, *реагуювального* та *післямовного*. Обмін, що складається

з двох компонентів, на їх думку, є маркованою формою, в якій третій компонент відсутній за певних стратегічних причин [Sinclair, Coulthard 1975].

Як слушно зауважує М. Л. Макаров, *обмін* є не просто сумою ходів, це структура, що динамічно організує їх функціональну єдність. Цей термін М. Л. Макаров радить застосовувати до всіх різновидів діалогічних структур (двох-, трьох-, чотирьохланкових), уточнюючи обсяг *обміну* прикметниками *простий* (для двокрокових структур) та *складний* (для трьох- і чотирьоскладових структур) [Макаров 2003, 188].

Таким чином, в нашому дослідження терміни *мовленнєвий епізод*, *мовленнєвий обмін* і *секвенція* використовуються як синоніми.

Спираючись на висновки Е. Щеглоффа і Х. Сакса, М. Кулхарда і Дж. Сінклера, Е. Цуї виділяє *ініціювальний хід* (*initiating move*), *респонсивний* (*резуальний*) *хід* (*responding move*) і *післямова* (*follow-up*) [Tsui 1994, 60], які є базовими в комунікації. Вони утворюють трьохчленний мовленнєвий обмін, в якому перше висловлювання ініційовано першим мовцем (наприклад, питання), потім йде відповідь другого мовця, закінчує інтеракцію ще одне висловлювання, так званий хід-післямова, що належить першому комунікантові). Хід-післямова є важливим елементом в мовленнєвому обміні, тому що він виконує функцію номінації результату інтеракції від обміну репліками [Tsui 1994, 34].

Британські вчені М. Кулхард і Дж. Сінклер визначають функцію післямови як виключно *оцінну* [Burton 1981; Stubbs 1983].

Е. Цуї стверджує, що саме трьохланкова модель комунікації є більш придатною для конверсаційного аналізу, ніж суміжна пара [Tsui 1994, 25], оскільки наявність третього комунікативного ходу вказує на те, що попередній хід був помічений адресатом.

На думку Е. Гоффмана, трьохходова структура притаманна ритуальним ситуаціям, до яких відноситься МА подяки [Goffman 1967, 19-22]. Лінгвіст справедливо припускає, що у разі відсутності реакції на репліку другого комуніканта, останній залишається незадоволеним, і наступний

ініціювальний крок буде необхідним, бажаним або, принаймні, дозволеним, у результаті чого відбудеться триланковий епізод або ряд суміжних пар, сам ряд має єдиний, невіддільний (обмежений) характер [Goffman 1981, 23]. Е. Гоффман виділяє два типи післямови: «оцінка / вдячність» (*appreciation*) і «мінімізація» (*minimization*).

Післямова-оцінка вказує на те, що адресант усвідомлює можливе втручання у особистий простір адресата і позитивно оцінює його відповідь / дії [Goffman 1972, 141; 1976, 265]. Післямова-мінімізація вказує на те, що, коли адресат пояснює причини того, що він не зміг зробити, йому потрібен відповідний коментар, оскільки лише таким чином він зможе зрозуміти, чи були його слова сприйняті правильно [Goffman 1976, 119].

А. Стенстром виділяє ситуації, коли післямова може взагалі не бути, та її відсутність не сприймається гостро комунікантами: такі ситуації мають місце між добре знайомим комунікантами, зокрема, між чоловіком та дружиною, що поділяють спільні фонові знання і у висловлюваннях яких відсутні будь-які натяки [Stenstrom 1984, 243]. Подібною точки зору дотримується і Е. Гоффман, який стверджує, що для таких комунікантів, як чоловік і дружина, постійна потреба висловлювати визнання наданої послуги може бути зменшена [Goffman 1981, 19].

Таким чином, в структурі мовленнєвого епізоду післямова є значущим комунікативним компонентом, на якому ґрунтується подальше спілкування.

Г. Джефферсон пропонує термін *побічний епізод* (*side sequence*), під яким розуміє *епізод збою* (*misapprehension sequence*). Даний епізод включає наступні кроки: твердження, непорозуміння і роз'яснення, а також можливий компонент епізоду – термінатор (знак завершення) [Jefferson 1972, 317].

Нарешті, проаналізувавши теорії вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, доходимо висновку, що структурними одиницями діалогу слід вважати комунікативний хід и комунікативний (репліковий) крок. Вони мають різні принципи виділення: функціонально-структурний – для КХ, формально-структурний – для КК. Отже, КХ представляє собою мінімальну одиницю

діалогу, що сприяє розвитку інтеракції, тоді як репліковий крок є формальною одиницею діалогу, яка включає все, що говорить один комунікант до початку мовлення співрозмовника.

Конверсаційний аналіз нашої вибірки спрямовано на вивчення структури мовленнєвих епізодів (далі МЕ), які містять висловлювання подяки.

Перш за все, оглянемо надбання зарубіжних лінгвістів щодо конверсаційних моделей реалізації подяки.

Е. Цуї визначає МА подяки як *позитивний реагувальний хід*, якому, як правило, передують інші експресиви, що зумовлено соціальними нормами установки та підтримки соціальних відносин, а також проявом поваги для збереження свого «обличчя» [Tsui 1994, 152, 155].

Американський лінгвіст Ч. Фергюсон також вказує на *реагувальний* характер подяки. Вчений розглядає подяку як іллокутивний акт мовця, який ґрунтується на попередньому акті, здійсненим адресатом. Здійснений адресатом акт є корисним або бенефактивним для мовця. Адресант відчуває вдячність до адресата і висловлює свої почуття через мовленнєвий акт, який визначається як вираження подяки [Ferguson 1971, 1976].

Думку про те, що МА подяки є реагувальним ходом, поділяє і Д. Вундерліх. Він також стверджує, що подяка є *реактивною*, тобто йде одразу після здійснення корисної для адресанта дії: «Сатисфактиви завжди реактивні: вони відповідають вже існуючим умовам інтеракції и тим самим замикають послідовність мовленнєвих дій» [Wunderlich 1976].

Таку саму точку зору поділяє і російська дослідниця С. В. Сковородіна, яка визначає МА подяки як реагувальний мовленнєвий акт, інакше кажучи, миттєву вербальну реакцію на певний стимул, без попереднього здійснення якого даний реагувальний мовленнєвий акт не є можливим [Сковородина 2004, 79].

О. Г. Почепцов наголошує на тому, що в структурному відношенні МА подяки залежить від пропозитивного акту, тобто такого мовленнєвого акту,

що передує подяці. Неможливо не погодитися з його твердженням про те, що МА перепитування, відмови, згоди, привітання (в тому числі й МА подяки) є мовленнєвими актами з жорсткою ретроспективною пресупозицією [Почепцов 1989, 48]. Отже, згідно О. Г. Поцепцову, МА подяки теж є реагувальним мовленнєвим актом.

В дослідженнях сучасних російських вчених МА подяки також описано як реагувальний хід [Адамакова 2005; Имас 2001; Тягунова 2002].

В праці Ж. А. Тягунової методологічною основою для структурного аналізу вираження подяки послугувала теорія блендінгу. Згідно цієї теорії, МА подяки є продуктом блендінгу, який має дві структурно-номінативні складові:

- 1) пропозитивний акт, тобто акт, що передує власне подяці, конкретизує значення інтенції модусного дієслова;
- 2) модусний акт, який виражає ставлення людини до пропозитивного акту, тобто власне подяка, що виражена модусним дієсловом *thank* [Тягунова 2002, 59].

Е. Б. Адамакова відносить МА подяки до «підтверджуючого» типу ввічливих дій, функція якого схвалювати все позитивне. Вона стверджує, що для всіх дій «підтверджуючого» типу спільним є наступний зразок: це завжди другий крок, сигнал про те, що попередня дія помічена, прийнята до відома, оскільки будь-яке висловлювання, що підтримує імідж одного, передбачає те ж саме по відношенню до другого співрозмовника [Адамакова 2005, 39]. Таким чином, у розумінні Е. Б. Адамакової МА подяки також є реагувальним ходом.

Отже, на думку Ж. А. Тягунової та Е. Б. Адамакової, висловлювання подяки входять до структури двочленного мовленнєвого епізоду, який розгортається за наступною схемою: *стимул – подяка*. Ця комунікативна модель вираження подяки дійсно є базовою.

Погоджуючись з тим, що МА подяки переважно функціонує як реагувальний хід, ми припускаємо, що він також застосовується як

ініціювальний хід і як хід-післямова не лише тільки в дволанкових, але й в трьох-, чотирьохланкових секвенціях. Міна комунікативних ролей за допомогою ходів, що входять до структури мовленнєвого епізоду подяки, розгортаються за наступними схемами:

- 1) репліка-стимул – подяка;
- 2) репліка-стимул – подяка – післямова;
- 3) репліка-стимул – реакція – подяка-післямова;
- 4) репліка-стимул – реакція – подяка-післямова – післямова;
- 5) подяка-стимул – реакція.

Перша схема (1) – *репліка-стимул – подяка* є основною, що вже згадувалося раніше.

Згідно другої схеми (2) – *репліка-стимул – подяка – післямова* МА подяки функціонує як реагуювальний хід, після якого має місце ще один хід-післямова (*follow-up move*). Ця схема свідчить про наявність додаткової перлокутивної реакції на МА подяки. Саме так описує типову комунікативну структуру МА подяка С. В. Сковородіна: стимул (бенефактивний для автора благодіяння акт) – МА подяки – реакція (оцінка), не прибігаючи до використання терміну хід-післямова (*follow-up move*) [Сковородина 2004, 30].

Згідно третьої схеми (3) – *репліка-стимул – реакція – подяка-післямова* МА подяки може завершувати мовленнєвий епізод. В такому випадку він використовується як *післямови-схвалення*, виконуючи функцію номінації задоволення від обміну репліками, в мовленнєвих ситуаціях прохання чи запиту / повідомлення інформації, коли реагуювальний хід є позитивним [Tsui 1994, 201].

Згідно четвертої схеми (4) *репліка-стимул – реакція – подяка-післямова – післямова* одразу за МА подяки, який слугує післямовою, йде ще один хід-післямови, що виражає задоволення від мовленнєвого обміну.

Таким чином, висловлювання подяки переважно формулюється як реагуювальний або післяслівний комунікативний хід. Однак, спостереження над нашим фактичним матеріалом показують, що МА подяки може виступати і як

ініціювальний комунікативний хід «всередині» діалогу, сприяючи його розгортанню, що зумовлено його функціональною спрямованістю [Roulet 1992, 92]. В такому випадку МА подяки розпочинає новий виток мовленнєвого обміну між комунікантами. Тоді можлива схема **(5) – подяка-стимул – реакція**.

МА подяки може починати мовленнєвий обмін, функціонуючи як ініціювальний комунікативний хід і у випадках, коли приводом для подяки слугує невербальна дія (надання допомоги в скрутному становищі, приємне проведення часу, радісна подія, відправка квітів / подарунків з кур'єром тощо), а час вербальної реалізації подяки відсунено, тобто коли МА подяки не є реагуювальним і не висловлюється одразу ж після пропозиційної дії.

Кількісні показники застосування даних типів комунікативних ходів при вираженні подяки представлені в наступній таблиці:

Таблиця № 2.1

**Кількісна представленість висловлювань подяки
комунікативними ходами, у %**

№	Подяка у вигляді	Кількість	%
1.	реагуювального КХ в двоходовому МЕ (Ст – Под)	1258	78.6
2.	реагуювального КХ в трьохходовому МЕ (Ст – Под – Післ)	62	3.9
3.	післямови в трьохходовому МЕ (Ст – Р – Под-післ)	109	6.8
4.	післямови в чотирьохходовому МЕ (Ст – Р – Под-післ – Післ)	14	0.9
5.	ініціювального КХ (Под-ст – Р)	157	9.8

(Ст. – стимул, Под. – подяка, Р. – реакція, Післ. – післямова)

Основну комунікативну модель реалізації подяки складають двоходові секвенції, що містять репліку-стимул та відповідну репліку-подяку. Вираження подяки за такої схеми є найчисленнішим і відбувається в 78.6 % досліджуваних МЕ. Наведемо приклади такої двоходової моделі:

- “*I’d help you, duck.*”

*Sophie nodded, gulping. “I know, I know, **thank you**”* [TJB, 13].

- “*What would you like for breakfast, Ana?*”

*“I’ll just have some granola. **Thank you**, Mrs. Jones”* [JFSD, 395].

В першому обміні реплікою-стимулом слугує обіцянка (промісив) допомогти, дане старенькою бабусею унучці, у випадку розлучення батьків, а реагувальний крок включає три ходи: два констатива і подяку-експресив.

У другому МЕ реплікою стимулом слугує квеситив – питання про улюблені страви на сніданок, реагувальний крок складається з двох ходів: констативу та подяки-експресиву.

В 3.9 % вибірки подяку зафіксовано в трьохходових секвенціях, що розгортаються за схемою *репліка-стимул – подяка – післямова*. Згідно цієї моделі МА подяки є реагувальним ходом, після якого йде ще один хід-післямови. Прикладом може послугувати наступний мовленнєвий обмін:

- “*I think Mrs. Jones has laundered your clothes from yesterday. They’re in the closet.*”

*“**Thank you**,” I mutter.*

*“**You’re most welcome**”* [JFSG, 374].

В наведеному МЕ репліку-стимул утворює комунікативний крок, що складається з двох константивів, за допомогою яких хазяїн квартири повідомляє гості про те, де знаходяться її речі. Далі йде комунікативний хід, виражений подякою-експресивом. Хід-післямови включає сатисфактив.

В інших трьохходових секвенціях МА подяки може завершувати МЕ, тобто він виступає ходом-післямовою. Тоді реалізація подяки здійснюється відповідно до наступної схеми: *репліка-стимул – реакція – подяка-післямова*, що складає 6.8 % вибірки. В таких трьохходових секвенціях першим кроком, як правило, слугує квеситив (питання) або директив (пряме / непряме прохання, благання). Після цього йде реакція на висловлювання першого комуніканта, що відповідає його очікуванням. Далі МА подяки замикає

мовленнєвий обмін. Отже, подяка-післямова зумовлена справдженням очікувань адресанта. Проілюструємо це положення МЕ, перший комунікативний хід якого представлений квеситивом (жінка цікавиться, чи мала її подруга багато клопоту з готелем під час її відсутності), після чого йде справджуюча очікування адресанта відповідь (констатив), завершується інтеракція ходом-післямовою двома експресивами:

“And you didn’t have any trouble boarding up the house?”

“No.”

“I’m glad. I appreciate your doing that for me” [SNR, 152].

У випадку, коли реагуючий хід адресата не відповідає очікуванням адресанта, МА подяки слугує іронічним докором з приводу нездійснених очікуваних дій. Наведений нижче мовленнєвий обмін ілюструє це положення:

“Al, what’s the name of Dotte’s place? Sunshine Vista, something like that, right?”

“Who cares?” Dad said.

“Thanks, Mr. Helpful” [CHP, 88].

Дружина уточнює в свого чоловіка назву місця, де живе її подруга. Репліка жінки представлена двома комунікативними ходами-квеситивами. Відповідний хід виражений експресивом, який вказує на те, що чоловіку байдуже. Хід-післямова включає два комунікативних хода: подяку та вокатив. Саме вокатив – звернення *Mr. Helpful* – допомагає визначити іронічний характер висловленої подяки.

В 0.9 % секвенцій МА подяки є елементом чотирьохходової інтеракції, яка реалізується за схемою *репліка-стимул – реакція – подяка-післямова – післямова*. МА подяки виступає післямовою. Однак, при цьому МЕ не завершується: адресат вважає за потрібне виправдати виражену йому подяку (у відповідності до Максимі Скромності Дж. Ліча). Тому після подяки-післямови йде ще одна репліка, що номінує перлокутивну реакцію. Однак, як справедливо стверджує Е. Цуї: «подібні чотирьохходові мовленнєві обміни досить рідко зустрічаються в реальному житті; четвертий хід (тобто

післямова після подяки) слугує сигналом для міні комунікативних ролей» [Tsui 1994, 42], що підтверджується нашим дослідженням.

Проілюструємо це положення наступним прикладом: Люк просить Беккі відповідати на телефоні дзвінки замість нього, адже він не хоче, щоб його турбували під час роботи. Беккі погоджується, за що Люк щиро дякує їй, супроводжуючи свою подяки кінесичними й тактильними засобами (посмішка, дотик до руки):

“Becky, if the phone rings, could you answer it? I don't want to be disturbed for a few minutes.”

“OK!” I say.

“Thanks.” He smiles and touches my hand. “That’s a real help.”

“No problem!” I say brightly [KSS, 172].

В цій секвенції репліка-стимул містить непряме прохання відповідати на телефонні дзвінки та констатив. Далі йде реагувальний хід-комісив, оскільки дівчина бере на себе це зобов’язання. Після цього має місце подяка-післямова, що складається з власне подяки-експресива та констатива. Завершує мовленнєвий обмін ще один хід-післямови, що «відхиляє» попередню подяку.

Як ініціювальний комунікативний хід МА подяки формулюється в 9.8 % всіх секвенцій. Він не розпочинає спілкування, а відкриває новий обмін між комунікантами «всередині» діалогу, тим самим сприяючи його подальшому розгортанню. Прикладом слугує мовленнєвий епізод, в якому приводом для подяки послугувала невербальна дія – надіслана колись Беккі листівка. Розглядаючи меню в ресторані за обідом, дівчина раптово згадує про листівку, яку нещодавно надіслав їй Люк; вона починає розмірковувати над тим, чи був це просто ввічливий жест з його боку, чи, можливо, дещо більше; мовленнєву інтеракцію відкриває її комунікативний хід, виражений відстроченим у часі подякою-експресивом:

And now, for some reason, I’m thinking about that nice card Luke sent me. And I’m wondering whether it was just being friendly – or ... or whether it was

something else. At this thought my stomach flips so hard I almost feel sick, and very quickly I take another sip of wine. Well, a gulp, really. Then I put down my glass, count to five and say casually,

“Thanks for your card, by the way.”

“What?” he says, looking up. “Oh, you’re welcome.” He reaches for his glass and takes a sip of wine. “It was nice to bump into you, that night” [KSC, 166].

Наведемо ще один МЕ: Крістіан хвилюється з приводу того, що його переслідують, але більш за все він непокоїться про те, що злочинці можуть викрасти його дружину. Коли, врешті решт, чоловік зізнається їй в цьому, жінка дякує йому. Її подяка розпочинає новий виток мовленнєвого обміну між ними. Крістіан не розуміє, за що йому дякують і уточнює: в даному випадку має місце вкраплення побічного епізоду, після якого слідує аргументація подяки:

“And my biggest worry is that they are after me. And if they are after me –”
He stops, unable to continue.

“... They might get me,” I whisper. He blanches, and I know that I have finally uncovered the root of his anxiety. I caress his face.

“Thank you,” I murmur.

He frowns. “What for?”

“For telling me” [JFSF, 75].

Наведений мовленнєвий обмін включає п'ять комунікативних кроків і чотири комунікативних ходи. Перша і друга репліки комунікантів представлені комунікативними ходами-констативами. Третя й п'ята репліки, що належать одному комунікантові, реалізують один комунікативний хід – вираження аргументованої подяки, що переривається побічним квеситивом.

Ми описали найбільш поширені секвенції, що включають МА подяки, з певною кількістю ходів та їх послідовністю. Однак, ми не претендуємо на вичерпність нашої класифікації: діалогічне спілкування може включати вельми несподівані візерунки.

Спостереження над фактичним матеріалом дозволяють висновувати, що досліджуваний МА подяки має місце в дво-, трьох-, чотирьох- і навіть п'ятиланкових інтеракціях (коли має місце побічний епізод). Він може формулюватися як реагуювальний комунікативний хід і як комунікативний хід-післямови в дво-, трьох-, чотирьохланкових секвенціях, в залежності від його місця в структурі МЕ. Окрім цього, МА подяки може функціонувати як ініціювальний комунікативний хід «всередині» діалогу.

Моделювання подяки переважно відбувається відповідно до схеми *стимул – подяка*, складає 78.6 % всіх секвенцій. Менш поширеними є трьохходові секвенції, що розгортаються за схемою *стимул – подяка – післямова* в 3.9 %. В 6.8 % МА подяки входить також до складу тричленного мовленнєвого обміну, але на відміну від попередньої моделі він сам завершує МЕ і функціонує як післямова: *стимул – реакція – подяка-післямова*. Досить рідко вживаються чотирьохланкові секвенції, зафіксовані в 0.9 % всіх обмінів. В їхній структурі подяка є післямовою, за якою йде ще одна післямова, тобто МА подяки стимулює співрозмовника до відповіді: *стимул – реакція – подяка-післямова – післямова*. Як ініціювальний комунікативний хід МА подяки вживається в 9.8 % досліджуваних секвенціях.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ

В таксономіях мовленнєвих актів зарубіжних та російських лінгвістів МА подяки відносять до різних груп. Оскільки МА подяки здійснюється насамперед як реакція на поведінку або дію людини, його слушно вважають *бехабитивом*. Інші вчені відносять його до *конвівіалів*, тобто до *фатичних* мовленнєвих актів, які мають на меті встановлення гармонійних відносин між комунікантами та утворення сприятливої атмосфери спілкування, не порушуючи постулатів категорії ввічливості й мовленнєвого етикету. МА подяки також визначається як *експресив*, адже він виражає емоції та почуття адресанта подяки.

Бехабитивна сутність МА подяки передбачає таку його іллокутивну ціль, як виявлення *особистісної реакції* мовця на вчинки / дії партнера з комунікації.

Іллокутивна ціль подяки-*експресива* (за Дж. Сьорлем) або *сатисфактива* (за Д. Вундерліхом) полягає у вираженні *позитивного емоційного* стану адресанта, що зумовлено умовою щирості відносно здійсненого для нього добра, за допомогою позитивної оцінки дій адресата.

МА подяки як *конвівіал* (за Дж. Лічем), *регламентив* (за О. А. Романовим), *соціатив* і *контактив* (за Н. І. Формановською) проявляє фатичну природу і спрямований на реалізацію таких іллокутивних цілей, як *встановлення контакту, підтримка гармонійного і безконфліктного перебігу комунікації, збереження соціальної рівноваги*. Отже, подяка виступає мовленнєвою формулою соціального етикету, чия відсутність сприймається комунікантами досить болісно під час спілкування, оскільки відбувається девальвація благодіяння, що може привести до виникнення конфліктної ситуації.

Таким чином, МА подяки видається *синкретичним* мовленнєвим актом, іллокутивна спрямованість якого варіює від інтенції мовця дотриматися правил соціального ритуалу до бажання висловити своє ставлення до поведінки або дій другого комуніканта. *Іллокутивними цілями* МА подяки, що в певному контексті виходять на передній план або відступають, вважаємо наступні: 1) висловити почуття вдячності за здійснене для адресанта добро; 2) дати позитивну оцінку праці / діям адресата як винагороду чи заохочення; 3) висловити позитивні емоції адресанта, спричинені діями адресата; 4) визнати послугу і визнати себе боржником; 5) повернути борг за послугу чи благодіяння як словесно, так і діяльнісно.

Основними *перлокутивними цілями*, що реалізує МА подяки, вважаємо: 1) заручитися підтримкою партнера по комунікації і налаштувати його на продовження гармонійного перебігу комунікації; 2) викликати у

адресата позитивну емоцію і реакцію по відношенню до адресанту подяки; 3) переконати адресата у поверненні боргу за його дії / поведінку.

Успіх або неуспіх здійсненого МА подяки визначається з огляду на перлокутивний ефект, який є невід'ємною складовою комунікативної структури подяки і зумовлює подальший розвиток комунікації.

Реагування на подяку може бути **вербальним** (86.8 %), **невербальним** (3.8 %), **змішаним** (9.4 %). Вербальні та невербальні реакції комбінуються з метою посилення перлокутивного ефекту висловлюваної подяки.

За **ступенем експресивності** МА-реакції на подяку поділяємо на **формальні** і **експресивно-оцінні**.

За **функціонально-семантичним типом** МА-реакції на подяку диференціюємо на **прийняття** подяки (60.4 %); **«відхилення»** подяки (27.4 %); **девальвація** подяки (10.4 %); **неприйняття** подяки (1.8 %).

Стимули, що призводять до появи МА подяки, класифікуємо на основі двох критеріїв: 1) за характером дії виокремлюємо вербальні / невербальні стимули; 2) за ступенем корисності поділяємо стимули на власне корисні / етикетні / некорисні.

Згідно першого критерію стимули МА подяки можуть бути **вербальними** і **невербальними**. Вербальні стимули-приводи для здійснення МА подяки мають місце в 66.5 % контекстів вибірки та значно переважають над невербальними діями-стимулами, що складають лише 33.5 % нашої вибірки.

Згідно другого критерію, стимули МА подяки поділяємо на **власне корисні, етикетні, некорисні**.

Корисні стимули, що передують подяці, мають місце у 21.5% досліджуваних МЕ. До групи корисних стимулів подяки належать ситуації надання допомоги, повідомлення важливої інформації, прояви поваги, прихильності й довіри, виконання прохань / доручень, врятування життя. Високий ступінь бенефактивності даних вчинків визначається ставленням до

них адресанта подяки, що, в свою чергу, зумовлено його системою цінностей. Як правило, такі стимули сприяють появі щирої подяки.

Найбільш численною є група **етикетних** стимулів, зафіксована у 58.6 % нашої вибірки. Дана група представлена МА похвали, компліменту, а також проявами уваги, запрошенням, пропозицією, інформуванням. Після етикетних стимулів, як правило, йде фатична подяка-конвівіал, головна функція якої полягає у підтримці гармонійного перебігу комунікації.

Некорисні стимули подяки за формою не відрізняються від етикетних. Мовець прагне бути люб'язним по відношенню до партнера з комунікації. Однак, в силу певних ситуативних обставин або виходячи з власних міркувань, інший комунікант не потребує послуг першого і відмовляється від них. МА подяки в такій ситуації служить засобом *мітигації* відмови. До цієї ж групи уналежнюємо такі стимули, як ствердження очевидного факту або несвоєчасне повідомлення інформації, що викликають іронічну подяку. Мовленнєві обміни, що включають некорисні стимули, складають 19.9 % досліджуваного матеріалу.

Критерій щирості є одним із чинників, що зумовлює тип мовленнєвого акту, до якого відноситься подяка у певній ситуації. Ступінь щирості МА подяки в художньому дискурсі визначається екстралінгвальним контекстом або авторськими кваліфікаторами персонажного мовлення, які дозволяють інтерпретувати її як фатичну, щиру чи фальшиву (нещирю та іронічну / саркастичну).

Критерій щирості не є релевантним для **фатичної подяки** (56 %). Інакше кажучи, учасники спілкування виражають її автоматично в стереотипізованих ситуаціях інституціонального спілкування. У випадках вираження фатичної подяки поведінка комунікантів є нейтральною з точки зору критерія щирості, оскільки вона ритуалізована і визначається виключно правилами соціального етикету.

Щира подяка складає 36 % всіх МЕ вибірки. Висловлюючи щиру подяку, адресант експлікує свій позитивний емоційний стан в ситуаціях, коли

на здійснення дії-стимулу витрачено багато часу, зусиль, матеріальних ресурсів, в результаті чого ці дії-стимули адресант оцінює особливо високо. В такому випадку критерій щирості опиняється в комунікативному фокусі ситуації: комуніканти використовують подяку як засіб вираження їхнього емоціонального стану. Посилення іллокутивного значення МА подяки як експресива досягається супутніми «підтримуючими» мовленнєвими актами (комплімент, похвала, обіцянка, м'який докір тощо).

Фальшива подяка (8 %) може бути нещирою та іронічною / саркастичною. У випадку нещирої подяки мовець внутрішньо не погоджується із пропозитивним змістом вислову партнера з комунікації, але зовні не виражає свого несхвалення. У випадку іронічної / саркастичної подяки відбувається ретроспективне переосмислення передуючого подяці комунікативного ходу, а наступна подяка виступає мовленнєвою імплікатурою, яка породжує іронію / сарказм. Фальшива подяка визначається контекстом, внутрішнім мовленням персонажів або авторським коментарем.

Проведений конверсаційний аналіз базується на оперуванні термінами *комунікативний хід* (КХ) і *комунікативний (репліковий) крок* (КК). КХ та КК є структурними одиницями діалогічного мовлення. Вони мають різні принципи виділення: функціонально-структурний – для КХ, формально-структурний – для КК. КХ представляє собою **мінімальну функціональну** одиницю діалогу, яка сприяє розвитку інтеракції, а репліковий крок є формальною одиницею членування діалогічної єдності, тобто це все, що говорить один комунікант до того, як починає говорити інший комунікант.

Мовленнєвий епізод, або *секвенція*, вважається базовою одиницею конверсаційної організації. Структура мовленнєвого епізоду, на відміну від двокрокової діалогічної єдності, відрізняється варіантним характером. Мовленнєвий епізод може представляти собою тричленну єдність (ініціювальний хід, реагувальний хід, хід-післямова), а також більшу структуру, якщо вклинюється *побічний епізод*.

Спостереження над фактичним матеріалом дозволяють стверджувати, що досліджуваний МА подяки має місце в двох-, трьох-, чотирьох-, а також в п'ятикрокових інтеракціях (за умови наявності побічного епізоду). Він може формулюватися як ініціювальний КХ, реагуювальний КХ і як хід-післямова в залежності від його розташування в комунікативній структурі епізоду.

Мовленнєва реалізація подяки переважно розгортається за схемою *стимул – подяка* (78.6 %). Значно менш поширеною виявляється трикрокова секвенція (3.9 %), схема якої наступна: *стимул – подяка – післямова*. У 6.8 % МА подяки входить до складу іншого тричленного мовленнєвого обміну. Проте, на відміну від попередньої моделі, він сам завершує мовленнєвий епізод і виступає ходом-післямовою: *стимул – реакція – подяка-післямова*. Чотирьохкрокові секвенції зафіксовано лише у 0.9 % всіх обмінів. В їх структурі подяка функціонує як хід-післямова, після якої спостереігається ще одна післямова, тобто МА подяки стимулює співрозмовника до відповіді: *стимул – реакція – подяка-післямова – післямова*. МА подяки як ініціювальний комунікативний хід має місце у 9.8 % досліджених секвенцій.

Основні положення, викладені в Главі 2, висвітлені в одноосібних публікаціях автора [68; 69; 70; 71; 72; 73; 75; 77; 79; 80].

РОЗДІЛ 3

РІВНЕВА РЕАЛІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ПОДЯКИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Даний розділ представляє собою спробу детального опису рівневих засобів реалізації прямої та непрямої форми вираження подяки. Теоретичною основою рівневого дослідження слугували праці російських та вітчизняних лінгвістів (М. П. Брандес 1971; И. Р. Гальперин 1958; И. М. Колегаева 1991; В. А. Кухаренко 2000; В. В. Одинцов 1980; I. R. Galperin 1981).

3.1. Лексична та граматична реалізація МА подяки

Вербальне вираження МА подяки може здійснюватися за допомогою як шаблонних, банальних мовленнєвих формул, так і оригінальних висловлювань, в залежності від ступеня щирості / формальності мовця, від його особистого тезаурусу та інтенції вираження подяки прямо / непрямо.

Під *прямим* мовленнєвим актом мається на увазі такий мовленнєвий акт, в якому іллокутивний тип співпадає з іллокутивною силою [Сёрль 1986, 194]. Інакше кажучи, він передає дослівну семантику. Під *непрямим* МА розуміються «випадки, коли один іллокутивний акт здійснюється опосередковано, шляхом здійснення іншого. В непрямих мовленнєвих актах мовець передає слухачеві більше того змісту, що він реально повідомляє, і він робить це, спираючись на загальні фонові знання, як на лінгвальні, так і на нелінгвальні, що передбачаються у слухача» [Сёрль 1986, 196].

О. О. Селіванова наголошує на тому, що непрямий МА ґрунтується на правилі імплікації: експлікується один зміст, а імпліцитно закладається інший [Селіванова 2011, 66]. Тому у випадках непрямого вираження подяки адресату потрібно більше інтерпретаторських зусиль, щоб розпізнати сенс висловленого повідомлення.

Пряма форма вираження МА подяки складає більшу частину нашої вибірки, а саме 91.6 % (1466 мовленнєвих епізодів). Лексичне наповнення виділених нами експліцитних МА подяки представлено в таблиці 3.1.

Таблиця № 3.1

Відносна частота вживань лексем подяки

№	Лексема	Кількість	Середня частота, %
1.	To thank	1364	93
2.	To appreciate	47	3.2
3.	Grateful	27	1.8
4.	To owe	9	0.6
5.	Thanks (noun)	4	0.3
6.	Gratitude	4	0.3
7.	Thankful	4	0.3
8.	Obliged	4	0.3
9.	Appreciative	3	0.2
ВСЬОГО		1466	100

Отримані дані дозволяють заключити, що лексичне наповнення прямого МА подяки характеризується переважним використанням дієслова *to thank* – 93 %. Значно рідше вживається дієслово *to appreciate* – 3.2 %. Менш частіше подяку реалізує дієслово *to owe* – 0.6 %. Серед прикметників, які виражають подяку, застосовується *grateful* – 1.8 %, вкрай рідко мають місце прикметники *thankful* і *obliged* – по 0.3 % кожний, і всього в трьох випадках зареєстровано прикметник *appreciative*, що складає 0.2 % вибірки. Іменники *thanks* і *gratitude* зафіксовані в 0.3 % кожний (див. табл. 3.1). Наведемо ряд мовленнєвих епізодів, щоб проілюструвати використання найбільш вживаніших лексем вираження подяки:

- “Welcome back, Mrs. Grey.”
“Hello, Taylor. **Thank you**” [JFSF, 472].
- “I **appreciate** that,” she said, wiping away tears. “But it doesn’t change anything” [WLR, 385].
- “I’m so **grateful** you caught me before I left...” [JFSF, 408].
- “I’d like some bread.” she snaps <...>
“That’ll be . . . one pound ninety-six.” <...>

*“Two pounds,” she says, handing over the coins. “**Much obliged**”* [KSS, 313].

Непрямий МА подяки має місце в 8.4 % (134 мовленнєвих епізодів) всієї вибірки. Згідно нашим спостереженням, непряме вираження МА подяки реалізується у мові низкою позитивно-оцінних мовленнєвих актів, до яких належать схвалення, похвала, комплімент [Бигунова 2017, 89], лексичне наповнення яких характеризується переважним використанням оцінних, а також афективних прикметників, в семантиці яких оцінка поєднується з інтенсифікацією. Позитивно-оцінним та репрезентативним мовленнєвим актам притаманні наступні прикметники: *delicious, fun, amazing, wonderful, great, fantastic, lovely, nice, sweet, fab, special, helpful, thoughtful, perfect, beautiful, lovely, caring, splendid, generous, touched, moved*. Окрім цього, для позитивно-оцінних та репрезентативних МА властиві іменники позитивно-оцінної семантики: *angel, lifesaver, star*.

Для реалізації подяки може застосовуватися негативна форма дієслова *deserve*, після якого йде іменник, який номінує послуги та добре ставлення, наприклад, *kindness*. Прикладом може слугувати мовленнєвий епізод, в якому дівчині пропонують матеріальну допомогу, вона погоджується та висловлює свою подяку через самоприниження. Перебільшення, переривання мовлення (парантеза), сльози не лише посилюють щирість її подяки, але й роблять її експресивно-емоційною:

“And I propose that we now put the matter under Mrs. Tranter’s auspices. If you will permit, I will see to it that her purse is provided for any needs you may have.” Her head bowed; she seemed near tears again. She murmured,

“I don’t deserve such kindness. I...”

“Say no more. I cannot think of money better spent” [FJF, 178].

В іншому прикладі майбутній тесть повідомляє зятю, що останньому краще повернутися до невеликого містечка Лайм, де на нього чекає наречена, і провести час до весілля разом із нею. Наречений непрямо дякує

майбутньому родичеві за слушну думку, адже в місті молодий чоловік нічим не займається і дуже сумує за своєю нареченою:

“I shall tell her that I find her intended even more admirable in adversity than in good fortune. And the sooner you return to Lyme the better it will be.”

“You do me great kindness” [FJF, 275].

Непряма форма подяки реалізується також шляхом вживання певних **фразеологічних одиниць**, що зумовлено присутністю в структурі значення переважної кількості ідіом аксіологічного компоненту, який формує оцінність усього висловлювання. За допомогою оцінних засобів мовець будує оцінне судження, яке непрямо виражає його подяку та вдячність адресату. Використання ідіом сприяє досягненню певного перлокутивного ефекту: заохотити адресата на продовження комунікації. Наведемо наступний приклад: Ребекка хвилюється напередодні власного весілля, дівчина хоче, щоб усе пройшло ідеально. На зустрічі з весільним організатором, Робін, Беккі ділиться своїми хвилюваннями. Робін заспокоює наречену, адже усунення несподіваних обставин є її роботою. Непряма подяка Ребекки виражена позитивно-оцінним МА компліменту, який реалізується у мовленні ідіомою:

“You have emergency rose petals?” I say in disbelief.

“Sweetheart, I have every eventuality covered.” She twinkles at me. “This is why you hire a wedding planner!”

“Robyn,” I say honestly, “I think you’re worth every penny” [KST, 375].

В цілому, оцінні та афективні прикметники, а також позитивно-оцінні іменники дозволяють адресанту подяки номінувати риси людини чи описати його вчинки, які послугували приводом для подяки.

На синтаксичному рівні прямий та непрямої МА подяки також реалізуються різними моделями. Спочатку проаналізуємо синтаксичні конструкції найбільш численної форми подяки – прямої.

Прямий МА подяки здійснюється за допомогою різних синтаксичних моделей, кількісна представленість яких підсумована в таблиці 3.2.

Таблиця № 3.2

**Кількісна представленість синтаксичних моделей,
властивих прямому МА подяки, у %**

№	Синтаксична модель	Кіл.	%
1.	Thanks / Thanks for + Gerund / Noun / Pronoun	745	50.8
2.	Thank you / Thank you for + Gerund / Noun / Pronoun / What-clause	563	38.4
3.	I / we + (really) + appreciate + prn / noun / participle / obj.partic.const.	54	3.7
4.	I + to be + (int.) + adj.	45	3.1
5.	I + don't know / want / wish / would like to thank + noun / prn.	19	1.3
6.	I + cannot + find the words + to thank you	12	0.8
7.	I thank you	10	0.7
8.	I can't thank you enough	6	0.4
9.	Many thanks to / My thanks for	3	0.2
10.	I + owe + a (intensifier) thank you	3	0.2
11.	I + just want + to say thank you	3	0.2
12.	to feel nothing but gratitude / to accept with gratitude	3	0.2
	ВСЬОГО	1466	100

Дані таблиці 3.2 дозволяють наголосити на тому, що найуживанішими синтаксичними моделями вираження подяки є традиційні формули *Thanks* / *Thanks for* (модель № 1) і *Thank you* / *Thank you for* (модель № 2). Менш поширеними є моделі № 3-7 і частотність вживання моделей №8-12 є дуже невеликою.

Найпоширенішими моделями вираження подяки є формули *Thanks* і *Thanks for* + *Gerund* / *Noun* / *Pronoun*, зареєстровані у 50.8 % випадків.

Модель *Thanks* слугує для вираження неаргументованої подяки, що відображає наступний МЕ: перед сном після вечірки чоловік робить дружині комплімент з приводу її зовнішності, на який вона реагує подякою:

“*You looked beautiful this evening.*”

“*Thanks,*” *I said sleepily* [FNK, 214].

Синтаксична модель *Thanks for* + *Gerund* / *Noun* / *Pronoun* слугує для вираження аргументованої подяки: в цьому випадку МА подяки складається з тези та аргументу, які дозволяють адресантові не лише експлікувати подяку, але й пояснити за що саме він дякує адресатові. Наведемо ряд прикладів, в яких після *Thanks for* використовуються зазначені частини мови:

- “*Hello, Wilson,*” *he said. “**Thanks for dropping by**”* [SNW, 23] (gerund).
- “***Thanks for the lift***,” *he said* [PTF, 58] (noun).
- “*Hmm, I guess you’re right. Well, anyway, I’ve got to get home since I’ve got to be at work again in a few hours anyway. **Thanks for everything**. I really appreciate it*” [WLD, 257] (pronoun).

Наступні за частотою вживання поширені синтаксичні моделі реалізації МА подяки – *Thank you* і *Thank you for* + *Gerund* / *Noun* / *Pronoun* / *WHAT-clause*, зареєстровані у 38.4 % випадків всіх висловлювань подяки.

Формула *Thank you*, так само як і *Thanks*, слугує для вираження неаргументованої подяки, що спостерігається у наступному МЕ: меценат університету міста Сієтл виступає з промовою перед випускниками, пізніше він отримає похвалу від батька своєї дівчини (випускниці), якому сподобалася його промова, за що благодіяч дякує йому:

“*Fine speech you gave, Mr. Grey.*”

“***Thank you, sir***” [JFSG, 243].

Синтаксична модель *Thank you for* + *Gerund* / *Noun* / *Pronoun* / *WHAT-clause* слугує для вираження аргументованої подяки, так само як і *Thanks for*, коли адресант не тільки дякує адресатові, але й пояснює причину своєї подяки, як наведено у прикладах нижче:

- “*I had a great time tonight,*” *he said. “**Thank you for finding me**”* [SNN, 80] (gerund).
- “*And **thank you so much for your lovely flowers**!*” [KSA, 175] (noun)
- *She looked deeply into his eyes, and said softly, “**Thank you for this**...”* [BBTP, 334] (pronoun).

Слід зауважити, що тільки після *Thank you for* може вживатися підрядне додаткове речення на відміну від *Thanks for*. Проілюструємо прикладом: Майрон допомагає знайти зниклу дочку своєї подруги; мати дівчинки вдячна йому:

“Thank you for what you’ve done. I have to get back to my daughter now”
[CHP, 426].

Синтаксичні моделі *Thanks / Thank you* є неповними еліптованими реченнями, що зумовлено їх етимологією. Згідно *Online Etymology Dictionary*, вислів *Thank you* походить від *I thank you*, що з 1400 pp. вживається як скорочена ввічлива форма, яка втратила свій дейктичний актант *I* [OED]. Вислів *Thanks* походить від *I give you thanks*. З 1580х pp. *I give you thanks* вживається у скороченій формі – *Thanks*, тобто цей вислів втрачає два дейктичних актанта (*I, you*) і предикат (*give*), але зберігає пропозицію іменної частини предикату (*thanks*) [OET].

Третя за частотністю вживання синтаксична модель вираження подяки має місце в 3.7 % всіх висловлювань прямої подяки – *I / we + (really) + appreciate + prn / noun / participle / objective participial construction*:

- *“We appreciate it,” I said. “All of it. Everything you’ve done. Just being here”* [PTF, 86] (pronoun).
- *“And then, my dear boy, I knew I had to face you. You are the very first to be told.” – “I appreciate your punctiliousness, Uncle”* [FJF, 207] (noun).
- *“You have no idea how much I appreciate you coming over like this,” Julie said* [SNG, 138] (objective participial construction).

Важливо звернути увагу на те, що синтаксична модель *I / we + (really) + appreciate + prn / noun / participle / objective participial construction* – може комбінуватися з *Thank you / Thanks* в одному комунікативному кроці адресанта, що інтенсифікує вплив подяки та робить її експресивно-емоційною. Таким чином, дана модель є засобом посилення подяки. З цього приводу Т. В. Ларина зауважує, що «англійці, самі усвідомлюючи семантичну спустошеність формули *Thank you* та бажаючи, щоб їх подяка звучала щиріше, різними способами посилюють її <...> В англійській мові існує безліч формул, де подяка посилена різними інтенсифікаторами <...> Дані репліки можуть бути посилені наступними: *I am very (so) appreciative / I*

really appreciate it / I can't tell you how much I appreciate this / I don't know how I can thank you enough / I have no words to express my gratitude / I can't find words to express my thanks тощо» [Ларина 2009, 343].

В наступному МЕ подяка реалізується комбінацією вище згаданих синтаксичних моделей, які експлікують хвилювання адресанта: Енді виконала одне з доручень своєї начальниці Міранди (відправила чартерним літаком книжки для дітей Міранди з Нью-Йорка до Парижу), проте наступного дня розгнівана Міранда дзвонить Енді рано вранці, що дізнатися про книги. Дівчина у відчаї розшукує пілота літака та залишає йому безліч повідомлень із проханням зв'язатися з нею. Коли він нарешті передзвонює їй, Енді досить емоційно дякує йому, що зумовлено її схвилюваним станом:

“I just called home and got your message. I’m flying back from Paris right now, somewhere over the Atlantic as we speak, but you sounded so worried I wanted to call you back right away.”

“Thank you! Thank you! I really appreciate it. Yes, I am a bit worried, because I got a call from Miranda earlier today and it seems strange that she hadn’t yet received the package” [WLD, 97].

Використання прикметників *thankful, grateful, appreciative, obliged* зафіксовано в синтаксичній моделі ***I + to be + (intensifier) + adj.***, яка складає 3.1 % прикладів вибірки.

Суфікси *-ful* та *-ive* в складі прикметників *grateful, thankful, appreciative* «інтенсифікують оцінку похідної основи, наявність якої зумовлено оцінними семами в семантичній структурі початкової лексеми» [Приходько, Артёмова 2008, 22]. Таким чином, застосування прикметників *thankful, grateful, appreciative* в даній синтаксичній моделі не лише експлікує подяку, але й вказує на позитивну оцінку вчинків адресата. Наведемо приклади:

- *“Rebecca, I’m incredibly grateful to you for your help” [KSC, 166].*
- *“I’m thankful not only that you put up with all that, but that you’re here for me now” [SNG, 452].*

- “...and thank you for all the time and care you put into handling my art collection. **I’m very appreciative**” [BBTP, 192].

Синтаксична конструкція з прикметником *obliged* є «застарілою ввічливою розмовною формулою вираження подяки» [LD 2003, 1130], що підтверджується її етимологією: «бути пов’язаним узами подяки з 1540х» [OED]. Ця синтаксична модель вживається, як правило, в еліптованій формі: вона втрачає два дейктичних актанта (*I, you*) і дієслівну (*am*), але зберігає предикатив, який супроводжується прислівником способу дії (*much obliged*).

Висловлювання *Much obliged* вживається дамою похилого віку, Едді, володаркою невеликого готелю, яка дотримується максимальної ввічливості під час спілкування як з клієнтами, так і зі своїми старими знайомими, що спостерігається в наступному МЕ: Едді заздалегідь попереджає нову клієнтку про те, що можна та чого не можна робити в її готелі, а також згадує про спосіб оплати. В кінці своєї промови Едді виражає подяку дівчині за прояв розуміння та поважне ставлення до її вимог:

“No visitors after eleven... no parties of more than three people in the room... no abuse of solvents or aerosol cans... payment in advance, cash or cheque accepted, **much obliged**,” she concludes [KSS, 281].

Експресивність синтаксичної моделі реалізації МА подяки – *I + to be + (intensifier) + adj.* – досягається за допомогою посилювальних прислівників *very, most* (в значенні *very*), *really, eternally, so, incredibly, so incredibly, profoundly, much*, вживаних перед прикметником *grateful*; *very* – перед *appreciative*; *so* – перед *thankful*. В наступному МЕ Сара дарує Чарльзу кілька зразків незвичайних мушлів, які вона знайшла під час прогулянки біля моря, за що молодий чоловік висловлює їй подяку, експліковану формулою з прикметником *grateful*, посиленням прислівником *most*:

She delved into the pockets of her coat and presented to him, one in each hand, two excellent Micraster tests.

“**I am most grateful**. They are in excellent condition” [FJF, 122].

В 1.3 % формул подяки *to thank* вживається у формі інфінітиву, виконуючи синтаксичну функцію прямого додатку після дієслів *to know*, *to want*, *to wish* і *would like*. Таким чином, реалізація подяки здійснюється за допомогою наступних синтаксичних моделей:

- I + want (ed) + to thank + prn:
“I want to thank you all for coming,” Marius began [BBTP, 27].
- I + wished + to thank + prn:
“I wished also, Mr. Smithson, to thank you for your offer of assistance” [FJF, 137].
- I + would like + to thank + prn / noun:
“And I would like to thank Becky Bloomwood, whose brainchild this collaboration was” [KSB, 294].
- I + don’t know how + to thank + prn:
“I – I don't know how to thank you!” I stutter. “That's the most wonderful thing anyone's ever done for me, ever!” [KSS, 51]

Ще одна синтаксична модель, в якій *to thank* вживається в формі інфінітива, виконуючи синтаксичну функцію означення, має місце в 0.8 % всіх висловлювань подяки – *I + cannot + find the words + to thank you*. Розглянемо приклад: В маленькому місті, де живе Сара, в неї нема друзів. Сара у відчаї, її вважають божевільною через її погляди на життя. Однак несподівано з’являється молодий вчений, в якому Сара вбачає моральну підтримку, за що вона йому щиро вдячна:

She said, “I cannot find the words to thank you” [FJF, 143].

Повна форма *I thank you* має місце в нашій загальній вибірці набагато рідше, ніж вище описані еліптовані форми *Thanks* / *Thank you*, і складає всього 0.7 % всіх контекстів подяки. Вживання цієї синтаксичної моделі подяки, як правило, зумовлено високим ступенем важливості ситуації, коли йде мова про врятування життя або репутації мовця. Як приклад наведемо епізод: Анет, дізнавшись про те, що економка зберігала мовчання протягом

довгого часу про махінації в домі свого хазяїна, застерігає, що вона має ретельно зберігати цю таємницю, адже таким чином економка уникне участі у розслідуванні та збереже свою репутацію:

“Remember, Mrs. Joules, by not going into any more details, you are out of the picture, exonerated. Not that you did anything wrong, you just didn’t tell Mr. Delaware what you know.”

*“I see the sense in everything you’re saying, Mrs. Remmington. And **I thank you**. This conversation is between us. I shall never repeat it”* [BBTP, 459].

Далі опишемо рідковживані синтаксичні моделі вираження подяки.

Синтаксична модель ***I can’t thank you enough*** зафіксована в 0.4 % всіх мовленнєвих обмінів з МА подяки. Вживання модального дієслова в заперечній формі *can’t* і посилювального прислівника *enough* сприяють інтенсифікації подяки. Ця синтаксична модель є лексичним стилістичним тропом – перебільшенням, який надає подяці експресивності, та підкреслює значимість стимулу, що передував подяці. Наведемо приклад: костюмер модного журналу, в якому працює Енді, приносить їй багато гарного одягу, який, як правило, одягали лише один-два рази для фотосесій, а тепер він просто висить в гардеробі; Енді вдячна йому, адже у дівчини ніколи не було справжніх брендових речей:

*“Great. This is just great. Jeffy, **I can’t thank you enough**. It’s all amazing!”* [WLD, 191]

Іменник *thanks*, що вживається тільки у множині, зареєстровано в 0.2 % вибірки та використовується для вираження формальної подяки у моделях ***Many thanks to*** и ***My thanks for***. Наведемо приклади, в першому з яких телеведуча висловлює подяку гості телешоу, в другому – жінка дякує своїй знайомій за надані рекомендації:

- *“We’re out of time, I’m afraid. **Many thanks to** our financial expert, Rebecca, and I’m sure we’ll all be heeding her wise words”* [KSC, 293].

- “*He did an interview with me this morning,*” *Annette went on in her fast, businesslike way. “He’s doing a piece, a profile of me actually, for the London Sunday Times, and he mentioned he’d chatted to you. So again, my thanks for being kind”* [BBTP, 193].

Синтаксично нерозривна група *thank you* вживається в двох синтаксичних моделях прямої реалізації досліджуваного МА подяки, кожна з яких має місце в 0.2 % всіх контекстів подяки:

- *I + owe + a (intensifier) thank you;*
- *I + just want + to say thank you.*

Зупинимося на більш детальному описі вище зазначених конструкцій. В моделі *I + owe + prn + a (intensifier) thank you*, як правило, *a thank you* посилено оцінним прикметником *big*, який в свою чергу посилений афективним прикметником *great* або прислівником *very*. Дані засоби інтенсифікації подяки вказують на цінність дій адресата та на щирість висловленої подяки. Наведемо приклад: Ерік дякує своєму другу Майлзу, чий рекомендаційний лист посприяв вступу його дочки до елітного коледжу:

Erik smiled. “You heard the good news, I assume?”

“About?”

“Aimee. In fact, we owe you a great big thank-you.”

“Why’s that?”

“She got accepted to Duke” [CHP, 70].

Ще один мовленнєвий епізод ілюструє вираження щирої подяки за допомогою моделі *I + owe + prn + a (intensifier) thank you*, посиленою емпатичною конструкцією з дієсловом **do**: Кріс щиро дякує своєму другові Джиму за те, що в старій комірці той знайшов кілька відомих картин, за рахунок продажу яких Кріс подвоїв свій статок:

“... I do owe you a very big thank you, Jim” [BBTP, 275].

Вживання синтаксичної моделі реалізації МА подяки – *I + just want + to say thank you* демонструє наступний МЕ: знаходячись в чужому місті,

Ребекка зустрічає доброзичливих та приємних людей, які допомагають їй знайти сестру, за що дівчина їм дуже вдячна:

*“And I **just want to say . . . thank you.** You're all being so nice”* [KSS, 280].

Слід звернути увагу на те, що дана модель може використовуватися в еліптованій формі, в такому випадку опускається підмет (I) та присудок (want), як у наступному МЕ: по телефону Джина дякує своєму другу за те, що він порадив їй гарного психолога, яка допомогла їй пережити кризу після розлучення:

*“Just **to say thank you really,**” Gina was saying. “I’ve been three times and I’m beginning to like her. I think she’s kind and quite removed and professional. And I do feel a bit less helpless – ”* [TJB, 87].

Ще дві найменш вживані синтаксичні моделі вираження подяки, зареєстровані в 0.2 % всіх МА подяки, включають іменник *gratitude*: *to feel nothing but gratitude; to accept with gratitude*.

Проілюструємо вживання синтаксичної моделі *to feel nothing but gratitude* наступним мовленнєвим епізодом: молода гувернантка зізнається своєму другові, наскільки вона вдячна своїй хазяйці, яка ставилася до неї як до члена родини; експресивність її подяки посилена не тільки відокремленням, але й тропом – *перебільшенням*:

*“I feel for Mrs. Talbot **nothing but gratitude** and affection – I would die for her or her children”* [FJF, 166].

Для демонстрації синтаксичної моделі *to accept with gratitude* наведемо наступний МЕ: приймаючи матеріальну допомогу, дівчина виражає щирі подяку своєму другові; експресивність її подяки та емоційний стан передаються за допомогою такої фігури, як апосіопезис:

*“I **accept your loan ... with gratitude**”* [FJF, 250].

Далі опишемо синтаксичні моделі реалізації *непрямої* форми реалізації МА подяки. Найчисленнішою синтаксичною конструкцією є позитивно-оцінні формули, такі як схвалення, похвала, комплімент, які дозволяють

мовцю виразити власні почуття / емоції з приводу пропозитивної дії. Їх частотність складає 56.7% вибірки.

Найпоширенішими синтаксичними моделями вираження позитивно-оцінних та репрезентативних МА, які реалізують непряму подяку, є наступні:

- 1) *Prn. + to be + (intensifier) + adj.*
- 2) *Prn. + to be + (adj.) + noun.*
- 3) *How + adj.*
- 4) *I + owe + prn.*

Для синтаксичної моделі ***Prn. + to be + (intensifier) + adj.*** є характерним використання оцінних та афективних прикметників, що номінують особистісні риси людини та її вчинки: *good, kind, generous, sweet, great, amazing, nice, thoughtful, helpful*, оцінний прикметник *delicious*, який вживається для оцінки їжі, і афективний прикметник *moved*, що номінує стан мовця, що можна простежити в наступному МЕ: юнак запрошує відомого мистецтвознавця Аннет для оцінки своєї колекції картин. Він також запрошує свого ліпшого друга, щоб той склав компанію сестрі Аннет, яка приїхала разом з нею. Подяка сестри Аннет є непрямою, вона реалізована через МА схвалення, який експлікує турботу адресата подяки:

“Hi, Laurie, I asked my friend Jim to come down for the weekend. He’ll keep you company while we work. I’m sure you remember him from the auction.”

*“Yes, I do, and that was **thoughtful of** you, Christopher.” She gave him a wide smile [BBTP, 44].*

В іншому МЕ позитивно оцінюється їжа: перед тим, як піти у справах, Анастейша готує суп для своєї подруги Кейт, яка захворіла; коли дівчина вертається, вона цікавиться у подруги, чи з’їла вона суп. Кейт дякує Ані за приготовану для неї страву шляхом використання МА похвали (*it was delicious*). Подяка експлікована авторською ремаркою (*in gratitude*) та описом невербальної поведінки мовця (*smiles*):

“You look better. Did you eat your soup?” I ask, keen to change the subject.

*“Yes, and **it was delicious** as usual. I’m feeling much better.” She smiles at me in gratitude [JFSG, 19].*

Непряме вираження подяки спостерігаємо в наступному МЕ: приїхавши до Італії з чоловіком, Беккі не піддається спокусі витратити всі гроші на шоппінг. Вона обмежується купівлею невеликого подарунку для чоловіка. Сила волі дружини змушує чоловіка усоромитися того, що він не вірив в дружину та вважав її слабкою. Він зворушений її вчинком:

*“I’m ashamed of myself,” he says, frowning. “Here you are, your first visit to the fashion capital of the world – and all you’ve bought is a present for me. Becky ... **I’m really moved**” [KSS, 57].*

Слід звернути увагу на те, що в деяких МЕ синтаксичні моделі непрямого вираження подяки постають в еліптованій формі, інакше кажучи, опускається підмет і дієслівна частина складеного іменного присудку, які легко відновити виходячи з контексту. Наведемо приклад: в магазині Беккі лестить одному поважному панові, оскільки раніше він допоміг їй придбати бажану модну сумку. Чоловік непрямо дякує їй за допомогою МА схвалення. Його подяка є еліптованою (відсутні *It is*)

“And I love that coat, by the way!”

*“**Very kind of you.**” He nods affably [KSS, 45].*

В еліптованій формі використовується ще одна синтаксична модель непрямої форми реалізації МА подяки **How + adj.** В даній конструкції *How* слугує сигналом, який передує фокусу інформації, що міститься в другій половині висловлювання – позитивній оцінці, вираженій оцінним прикметником. Проілюструємо прикладом: щоб підтримати подругу дитинства після розлучення, Лоренс приносить їй її улюблену страву, і Джині приємні увага і турбота старого друга. Непряма подяка, що виражена через МА схвалення, має еліптовану форму:

Gina turned round. He was standing in the doorway of the sitting-room, holding a dish. “Brought you something.”

*“Laurance! <...> **How sweet of you**” [TJB, 100].*

У синтаксичній моделі реалізації непрямої подяки **Prn. + to be + (adj.) + noun** вживаються іменники позитивно-оцінної семантики, такі як *angel*, *lifesaver* чи *star*. В свою чергу, вони можуть бути посилені позитивно-оцінними прикметниками: *great girl*, *good man*, *total star*. Як правило, непряма подяка, що виражена за допомогою цієї конструкції, є щирою. Це можна спостерігати у наступному МЕ: Беккі допомагає повернути своїй добрій знайомій сімейну коштовність, яку її колишній чоловік подарував новій коханці; жінка висловлює подяку Беккі, виказуючи похвалу та називаючи дівчину янголом, і підсилює свою подяку комісивним мовленнєвим актом:

*“Becky, **you’re an angel**,” she says warmly. “I can’t even begin to repay you. But whatever you want, it’s yours”* [KST, 290].

Дієслово *to owe*, яке активно застосовується для прямого вираження подяки, слугує також і для реалізації **непрямого** МА подяки. Його вживання зафіксовано в синтаксичній моделі **I + owe + prn**, наприклад:

- (1) *“Gabe, my friend, **I owe you big-time**,” Lou beamed as he left the meeting, just short of reaching out to hug him* [ACG, 206].
- (2) *He turns to look at me, his dark eyes glowing in the light from the marquee. “**I owe a lot to you, Becky**”* [KST, 390].

У першому з наведених прикладів Лу, визнаючи за собою борг перед новим приятелем, дякує йому за допомогу в боротьбі за посаду директора фірми. У другому з прикладів Люк виражає подяку своїй дружині Беккі, яка сама без сторонньої допомоги організувала їхнє весілля. Він теж визнає за собою борг перед адресатом. Отже, тактика визнання адресантом боргу перед адресатом за його вчинки в інтересах адресанта, яка реалізується за допомогою моделі **I + owe + prn.**, надає непрякій подяці щирості.

Окрім цього, на синтаксичному рівні непряма реалізація подяки здійснюється за допомогою **умовного способу**. Умовний спосіб передає значення бажаності, ймовірності, можливості, обумовленості. При вираженні непрямої форми МА подяки використовується переважно третій тип умовного способу. Він дозволяє формулювати подяку як м’який докір, що

експлікує щирість вдячності адресанта. Так, в наступному МЕ батько дарує дочці колекційну гру Скраббл, яка коштує більше 200 доларів. Дівчина знає про це, гра їй дуже подобається, але вона м'яко докоряє батькові, хоча при цьому, безсумнівно, вдячна йому:

(1) *“Oh, Dad. **You shouldn’t have!**” I knew the board cost well over two hundred dollars. “Oh! I just love it!”* [WLD, 206].

Окрім цього, при вираженні непрямої подяки третій тип умовного способу використовується для підкреслення важливості вчинків адресата шляхом зменшення власної значущості в досягненні будь-якої мети, як, наприклад, в наведеному МЕ: Беккі розхвалює роботу своєї подруги Сьюз та робить їй комплімент, у відповідь дівчина зменшує свої заслуги в досягненні успіху, навпаки, звеличує Беккі, без якої вона нічого б не зробила:

(2) *“Your frames are easily the best thing in that shop. Easily the best.” I throw my arms around her. “I’m so proud of you, Suze. I always knew you were going to be a star.”*

“Well, I never would have done it if it weren’t for you!” [KSS, 142].

В іншому прикладі, володар прибуткової компанії висловлює подяку простому американському хлопцеві Ною, адже завдяки його старанній праці компанія розвивалася та досягла успіху. Подяка виражена третім типом умовного способу та посилена позитивно-оцінним МА компліменту:

(3) *“**I couldn’t have done it without you** <...> You’re the finest young man who ever worked for me, even if you aren’t Jewish.”* [SNN, 30].

Вираження непрямої подяки третій особі також здійснюється за допомогою третього типу умовного способу, що ілюструє наступний МЕ: домогосподарки обговорюють свою спільну знайому, Хлою, без допомоги якої одна з них не повернулася б після декрету до своєї професії флориста:

(4) *“I bet Chloe Mansfield knows tons of people,” says Pam. “I knew her years ago and turns out she’s a good friend of Sadie’s too. Fashion and flowers are pretty loyal bedfellows, aren’t they?”*

“They are, indeed,” I say. “And, yes, she’s been amazing, recommended me to some really nice people. I don’t know how I’d have got started again without her” [WPH, 136].

З метою інтенсифікації щирості висловленої подяки в одному комунікативному кроці адресанта можуть комбінуватися пряма та непряма подяка. Подібне поєднання зафіксовано в наступному МЕ: Імон висловлює подяку Гаррі за поміч і підтримку в кар’єрі:

(5) *“You’ve been a big help to me, Harry,” <...> “From the moment we met, everything you’ve said to me has made sense. <...> This stuff might not mean much to you but it’s helped me to get through it. It’s helped me to make it work. I couldn’t have done it without you and I’m grateful” [PTM, 207].*

Окрім прямого вираження подяки *I’m grateful*, в наведеному контексті мається конструкція непрямої подяки, що реалізована умовним способом *I couldn’t have done it without you*.

В нашій загальній виборці мають місце синтаксичні моделі непрямого вираження подяки, що представлені складними реченнями. За допомогою останніх адресант описує риси людини, які послугували приводом для подяки, або ж саму ситуацію. Наприклад, в наступному МЕ одна з подруг висловлює подяку іншій за врятування життя під час обвалу снігу в горах та поміч в період тривалої реабілітації після цього:

Do you remember the way I was then? Of course you do. You saved my life. I don’t think I’ll ever be able to repay you for all you did for me then [FNK, 49].

Подяка жінки виражена репрезентативними МА – складнопідрядним реченням (*I don’t think*) з двома підрядними додатку (*I’ll ever be able to repay you for all* и *you did for me then*).

3.2. Стилiстичнi засоби реалiзацiї МА подяки

Згiдно спостереженням М. Оуена, усвiдомлюючи семантичну спустошенiсть найчастiше вживаних формул *Thank you* i *Thanks* та бажаючи, щоб подяка лунала щиро (*heartfelt and not routine*), комунiканти намагаються

посилити її різними способами [Owen 1983, 119]. Тому, як слушно зауважує Т. В. Ларіна, характерною особливістю англійської подяки є експресивність та перебільшення [Ларина 2009, 342].

До лексичних стилістичних засобів (далі ЛСЗ) посилення МА подяки відносимо *зменшення* (56.2 %), *гіперболу* (31.3 %) і *автономазію* (12.5 %).

Найбільш вживаним є *зменшення*. Цей троп зміщує акцент зі значущості та важливості дії, наданою адресанту, на недостатність слів подяки, щоб передати істинне почуття вдячності адресату, наприклад:

“‘Thank you’ doesn’t even come close” [KSA, 336].

Окрім зменшення, має місце протилежний троп – *гіпербола*, що складає 31.3 % всіх лексичних стилістичних засобів висловлення подяки. Гіпербола (перебільшення) є однією з особливостей, притаманних подяці. За нашими власними спостереженнями, цей троп має місце у тих випадках, коли певна дія є настільки значущою для адресанта подяки, що він виявляє надзвичайно емоційну реакцію через почуття, що переповнюють його. Наприклад, Беккі отримає бажану модну сумочку, за якою вона полювала довгий час. Репліка дівчини містить три комунікативних хода, які виражають перебільшену подяку і передають її емоційний стан:

“Enjoying your new bag?”

“I absolutely love it!” I can't hide my enthusiasm. “It's changed my whole life! Thank you so much again for what you did” [KSS, 172].

На відміну від зменшення та гіперболи, які посилюють щирість та передають емоційність висловленої *щирої* подяки, *автономазія*, що становить 12.5 % всіх ЛСЗ у репліках подяки, слугує для вираження *іронічної* / *саркастичної* подяки, коли, наприклад, один із співрозмовників повідомляє очевидну для адресанта подяки інформацію: Майк дізнається, що дівчина, у яку він закоханий, зустрічається з іншим. Співрозмовник доходить висновку, що вона не любить Майка. Майк саркастично дякує другому комуніканту та називає його Ейнштейном, маючи на увазі його «блискучі» розумові здібності:

“Thanks for the update, Einstein,” Mike grumbled [SNG, 80].

Серед синтаксичних стилістичних засобів (далі ССЗ) найчастіше вживаними є **повтор** (23.4 %) і **парантеза** (18.2 %), вони передають емоційне, збуджене мовлення, яке відрізняється фрагментарністю та повторенням окремих частин висловлювання [Гальперин 1958, 258]. У вибірці спостерігаємо використання різних видів повторів, які іноді комбінуються з парантезою:

- *“I’m keeping you, Jess. We’ll be OK from here. But **thanks!**”*
“Thanks!” echoes Gary. <...>
“Come on!” I say brightly. “There’s champagne waiting.”
“Thanks again, Jess” [KSS, 193] (простий повтор).
- *“I want to **thank** Cliff for coming in tonight,” Marty said, usually solemn, brushing away the studio fly. “And I want to **thank** all his colleagues who are living in trees out at the airport. Because the battle they are fighting is for all of us” [PTM, 36] (анафоричний повтор)*
- *“Thank you,” she’d said. “Oh Gus. **Thank you**” [TJB, 216] (рамковий повтор).*
- *“Oh, **thank you, thank you, thank you,**” I said, scribbling the number down frantically and praying that the pilot would be helpful [devil wears prada, 95] (послідовний повтор).*
- *“Thank you,” says Tarquin. “I’m . . . **very grateful,** Becky.” [KSA, 146] (синонімічний повтор + парантеза).*

Синтаксичній структурі повтору притаманні **паралельні конструкції** (16.3 %), що роблять мовлення більш ритмічним та експресивним, а також інтенсифікують щирість подяки:

“Thanks for helping me. Thanks for staying with me” [KSS, 343].

ССЗ **градація** ґрунтується на поступовому зростанні почуття вдячності в МА подяки. У нашій вибірці градація становить 14.6 % всіх мовленнєвих

епізодів. Як правило, переважає емотивна градація, яка посилює емоційність та щирість висловленої подяки:

*“That’s nice of you; **thank you, thank you very much**”* [BBTP, 37].

ССЗ *приєднання* (2.2 %) і *уособлення* (10.2 %) в МА подяки створюють ефект спонтанного породження мовлення. Мовець подякував, закінчивши висловлювання інтонаційно (крапка), а потім «навздогін» додав за що подякував, тим самим продовжуючи вже завершену думку: в першому з наведених мовленнєвих епізодів має місце *приєднання*, що передає аргументовану подяку; в другому – *уособлення*, що акцентує увагу на стимулі подяки – організації весілля:

(1) *“Thanks... **thank you. And for dinner. It was delicious**”* [KSC, 312]

(2) *“Thank you, Wilson. **For every single bit of it**”* [SNW, 271].

ССЗ *інверсія* (3.4 %), який передбачає зміну звичного порядку слів, дозволяє підкреслити привід подяки:

*“I know **you’ve got my back**, and for that **I’m grateful**”* [BBTP, 368].

До інверсії уналежнюємо емфатичну конструкцію із допоміжним дієсловом *do*, що привертає увагу до істинного почуття вдячності адресанта та надає йому більшої емоційності у поєднанні з інтенсифікатором *really*, що спостерігається у прикладі (1), і оцінним прикметником *big*, підсиленням прислівником *very*, як у прикладі (2):

(1) *“Thanks,” I say. “I really do **appreciate it**”* [KSB, 375].

(2) *“... I do owe you **a very big thank you, Jim**”* [BBTP, 275].

Під ССЗ *еліпсис* розуміється пропускання в мовленні мовної одиниці, яку легко відновити, виходячи з контексту. Еліпсис слугує сигналом усного спонтанного мовлення, надає йому динамічності, більшої виразності та експресивності. Використання цього ССЗ створює ефект автентичності зображеної комунікації. В нашому матеріалі еліпсис складає 11.7 % всіх ССЗ.

Наші власні спостереження показують, що еліпсис вживається у непрямих формах вираження МА подяки, що реалізуються в мовленні за допомогою наступної синтаксичної моделі: *Prn. + to be + intensifier + adj.* В

таких мовленнєвих формулах опускається підмет *it* та дієслово-зв'язка *to be*, але залишається оцінний прикметник, що номінує позитивні особистісні риси адресата: Еліс виражає подяку жінці, яка нарешті розкрила деякі таємниці життя чоловіка Еліс:

“*Very kind of you, Mrs. Blanchard,*” I said [FNK, 242].

Інша мовленнєва формула непрямої подяки, яка містить еліпсис, – *How* + *adj.* В цій моделі теж пропускається підмет *it* та дієслово-зв'язка *to be*, але зберігається оцінний прикметник, який передає іллокутивне значення МА:

“*How kind of you to ask*” [GAM, 390].

Слід зауважити, що ССЗ можуть комбінуватися один із одним для створення ефекту автентичності мовлення, тим самим підсилюючи щирість адресанта, як в наведеному МЕ: після розлучення Джину охопила депресія, жінка не знала як їй жити надалі, почала зловживати алкоголем. Проте вірні друзі підтримали жінку в важкий для неї момент, за що вона вдячна їм. Репліка Джини складається з кількох комунікативних ходів, об'єднаних однією іллокутивною силою подяки, і включає наступні інтенсифікатори подяки: паралельну конструкцію (*I'm ... I am*) та інверсію (*Really I am*), а також приєднання зі сполучником *or*:

“*I'm very grateful. Really I am. I don't know what I'd have done without you all. Or where I'd have gone*” [TJB, 68].

У підсумку, доходимо висновку, що інтенсифікація іллокутивної сили висловлювань подяки досягається за допомогою різних стилістичних засобів. Тропи та стилістичні фігури роблять подяку експресивною та виразною, забезпечують ефект автентичності та спонтанності мовлення в художньому зображеному діалозі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ

Спостереження за рівневою організацією висловлювань подяки дозволяє диференціювати їх за способом вираження на **прямі** та **непрямі**.

Прямий МА представляє собою такий вислів, в якому іллокутивний тип співпадає з іллокутивною силою, тобто він передає дослівну семантику. *Непрямий* МА передбачає розбіжність іллокутивного типу мовленнєвого акту з його іллокутивною силою.

Досліджуваний МА подяки відрізняється переважно прямою формою реалізації (91.6%), непрямий МА подяки має місце всього у 8.4% прикладів.

На кожному мовному рівні прямий і непрямий МА подяки характеризуються певними особливостями організації.

На *лексичному* рівні **пряма** форма реалізації МА подяки здійснюється переважно за допомогою використання дієслова *to thank* (93 %). Значно рідше використовуються дієслова *to appreciate* (3.2 %), *to owe* (0.6 %), прикметники *grateful* (1.8 %), *thankful* (0.3 %), *obliged* (0.3 %), *appreciative* (0.2 %), іменники *thanks* (0.3 %) і *gratitude* (0.3 %).

На *синтаксичному* рівні **пряма** форма МА подяки реалізується переважно моделями *Thanks / Thanks for + Gerund / Noun / Pronoun* (50.8 %) і *Thank you / Thank you for + Gerund / Noun / Pronoun / What-clause* (38.4 %). Інші синтаксичні реалізації прямої форми МА подяки є малочисленими: *I + (really) + appreciate + prn / noun / participle / obj.part.constr.* (3.7 %); *I + to be + (int.) + adj.* (3.1 %); *I + don't know / want / wish / would like to thank + noun / prn* (1.3 %). Вкрай рідко використовуються моделі *I + cannot + find the words + to thank you* – 0.8 %; *I thank you* – 0.7 %; *I can't thank you enough* – 0.4 %; *Many thanks to / My thanks for* – 0.2 %; *I + owe + a (intensifier) thank you* – 0.2 %; *I + just want + to say thank you* – 0.2 %; *to feel nothing but gratitude / to accept with gratitude* – 0.2 %.

На *лексичному* рівні **непряма форма** МА подяки реалізується оцінними і афективними прикметниками, які номінують особистісні риси людини, її дії (*good, kind, generous, thoughtful, helpful, sweet*); оцінним прикметником *delicious* і афективним прикметником *moved*, а також іменниками з позитивно-оцінною семантикою (*angel, lifesaver, star*). Для даних синтаксичних моделей характерною є еліптована форма, тобто опускання

підмета і частини складеного іменного присудка (*It is*). Окрім цього, активно використовуються *фразеологічні одиниці*.

На *синтаксичному* рівні **непряма форма** МА подяки здійснюється, головним чином, за допомогою позитивно-оцінних МА схвалення, похвали і компліменту та репрезентативних МА, які складають 56.7 % всіх епізодів непрямого вираження подяки. Синтаксичними моделями, які використовуються для непрямого вираження МА подяки, є наступні: *Prn. + to be + (intensifier) + adj.*; *Prn. + to be + (adj.) + noun*; *How + adj.* та *Prn + owe + prn*. Характерним є вживання третього типу умовного способу.

Стилістична інтенсифікація щирості подяки досягається шляхом комбінування прямої і непрямої форми реалізації подяки в одному комунікативному кроці адресанта. Тропи і фігури забезпечують експресивність і виразність подяки, надають їй щирості, створюють негативний відтінок іронічної / саркастичної подяки, забезпечують ефект автентичності та спонтанності мовлення в художньому зображеному діалозі.

До *лексичних стилістичних засобів* інтенсифікації МА подяки уналежнюємо зменшення (56.2 %), гіперболу (31.3 %), антономазію (12.5 %). *Зменшення* є найуживанішим тропом, що слугує для реалізації щирої подяки. За допомогою *зменшення* мовець зміщує акцент зі стимулу подяки на недостатність слів для повної передачі своїх почуттів. *Гіпербола* зафіксована в надзвичайно емоційних ситуаціях тоді, коли адресант подяки явно перебільшує важливість вчинків адресата. *Антономазія* має місце в ситуаціях вираження іронічної / саркастичної подяки.

Синтаксичні стилістичні засоби вираження МА подяки включають різні види повторів (23.4 %), парантезу (18.2 %), паралельні конструкції (16.3 %), емотивну градацію (14.6 %), еліпсис (11.7 %), відокремлення (10.2 %), інверсію та емпатичне *do* (3.4 %), приєднання (2.2 %).

Основні положення, викладені в Розділі 3, висвітлені в одноосібних публікаціях автора [78; 82; 83].

РОЗДІЛ 4

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МА ПОДЯКИ В АНГЛОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ

У цьому розділі зроблено спробу виявити загальні й диференціальні інтонаційні характеристики виділених за критерієм щирості видів МА подяки. У процесі інструментально-фонетичного дослідження, який включає перцептивний, аудиторський і комп'ютерний види аналізу, були виявлені особливості інтонаційної організації щирого, фатичного, іронічного і нещирого МА подяки, складені їх просодичні іміджі, а також проведена їх лінгвістична інтерпретація.

Теоретичним підґрунтям для проведення інструментально-фонетичного аналізу склали праці вітчизняних та зарубіжних вчених-фонетистів (А. Й. Багмут 1977, 1980; Л. П. Блохина 1982; Т. А. Бровченко, П. Д. Варбанец, В. Г. Таранец 1976; Т. А. Бровченко, В. Г. Волошин 1986; В. А. Васильєв 1976; Л. А. Кантер 1988; С. В. Кодзасов 1999, 2001; Э. А. Нушикян 1976, 1986; Г. П. Торсуев 1956; И. Г. Торсуева 1978; D. Bolinger 1989; Т. О. Brovchenko, Т. М. Korolova 2006; J. Davis 2001; W. Downes 1977; M. A. K. Halliday 1970; D. Hirst 1986; R. E. Thomas 2004; Y. Tohin 1997; V. A. Vasilyev 1970).

4.1. Методика проведення та результати аудиторського аналізу просодичних засобів вираження МА подяки

Аналіз вітчизняної і зарубіжної лінгвістичної літератури показує, що робіт, які присвячені вивченню інтонаційних особливостей МА подяки, недостатньо. Здебільшого, інтонація подяки розглядається фрагментарно. Наприклад, К. Аймер стверджує, що подяка є одним з найбільш стереотипних мовленнєвих актів і, отже, інтонація цього мовленнєвого акту також має бути стереотипною. На думку дослідниці, стереотипна інтонація актуалізується в ситуаціях, коли необхідно подякувати офіціантові, водію автобуса, телефоністу за надання послуг побутового характеру або під час

відповіді на запитання про здоров'я, інші знаки уваги. Тоді спостерігається висхідна або спадна плюс висхідна інтонація подяки, яка носить фатичний характер. У ситуації вираження справжньої щирої подяки прийнятною є спадна інтонація [Aijmer 1996].

На нашу думку, інтонаційне оформлення висловлювань подяки не може обмежуватися двома термінальними тонами: інтонаційна організація подяки включає в себе цілий спектр засобів, які допомагають диференціювати фатичну, щиру і фальшиву (нещирю і іронічну) подяку.

Гіпотезою цього дослідження є припущення про те, що висловлювання, які виражають фатичну, щиру і фальшиву (нещирю й іронічну) подяку, експлікуються в кіноматюграфічному дискурсі різними інтонаційними засобами.

Нагадаємо, що згідно з *критерієм щирості* ми пропонуємо наступні види МА подяки (див. 2.2):

- *фатична* подяка (нейтральна);
- *щира* подяка (справжня);
- *нещира* подяка (фальшива);
- *іронічна* подяка (фальшива).

Для визначення ролі просодичних засобів у диференціації висловлювань подяки різного ступеня щирості була застосована комплексна методика, яка включає в себе низку методів, необхідних для фонетичних досліджень:

- *метод теоретичного аналізу*, головна мета якого полягає в лінгвістичній інтерпретації даних, які були отримані у процесі інструментальних методів дослідження;
- *метод наукового спостереження*, який пов'язаний з перцептивним аналізом, вживаним для визначення особливостей сприйняття МА подяки різного ступеня щирості;

- *метод інструментального аналізу*, який включає в себе інтонографічний, осцилографічний і спектральний види аналізу. Методи наукового спостереження і інструментального аналізу можна об'єднати в один – метод *фонологічного аналізу*, який включає в себе перцептивний і акустичний (інструментальний) види аналізу. Такий підхід здається нам виправданим для розуміння методу фонетичного дослідження як комплексного;
- *статистичний метод*, який спрямовано на математичну обробку і аналіз даних, що були отримані під час перцептивного і інструментального видів аналізу.

Матеріалом для нашого дослідження послужили сучасні англомовні художні фільми, з яких методом суцільної вибірки було відібрано 190 висловлювань подяки різного ступеня щирості. Одиницею дослідження стали фрази, в яких актори за задумом сценариста і режисера зображували подяку. Ці фрази були розбиті на синтагми (у разі вираження аргументованої подяки) і перцептивно проаналізовані. Як аудитори були запрошені фахівці з фонетики англійської мови, що мають спеціальну підготовку.

Далі був проведений інструментальний аналіз, під час якого вирішувалося наступне завдання: визначити, як реалізуються в кожній синтагмі інтонаційні показники: висота основного тону, мелодія, інтенсивність і темп. Метою інструментального аналізу було підтвердження спостережень, що сприймаються людиною.

З огляду на вищесказане, першим кроком аналізу став аудиторський аналіз відібраного корпусу матеріалу. Перцептивний аналіз фраз подяки проводився за традиційною схемою, яка пропонується, наприклад, в одному з видань підручника з фонетики [Златоустова, Потапова 1986; Златоустова, Надеина 1989]. Основним методом вивчення матеріалу став метод суцільного просодичного аналізу синтагм.

Перед тим, як приступити до опису інтонаційних характеристик висловлювань фатичної, щирої, нещирої та іронічної / саркастичної подяки, опишемо методику проведення аудиторського аналізу.

Аудиторський аналіз фраз подяки, які були відібрані з англомовних художніх фільмів, проходив у два етапи.

На *першому* етапі п'яти вітчизняним аудиторам, викладачам фонетики англійської мови, було поставлене завдання спочатку диференціювати запропоновані висловлювання подяки за наступними групами: щира, фатична і фальшива подяка. Ґрунтуючись на наших власних спостереженнях, ми виділяємо два види фальшивої подяки: нещира та іронічна. Таким чином, аудиторам було запропоновано 4 групи МА подяки: 1) **щира** подяка; 2) **фатична** подяка; 3) **нещира** подяка; 4) **іронічна** подяка.

Фрази пропонувалися в контексті. Результати обробки відповідей показали, що аудитори диференціювали фатичну, щирі, нещирі та іронічні подяки з високою надійністю: вірогідність правильного визнавання певного виду МА подяки в кінодискурсі не опускалася нижче 70 %, що, на наш погляд, є достатнім для підтвердження гіпотези нашого дослідження і дозволило перейти до виконання безпосередніх завдань роботи.

Результати ідентифікації аудиторами різних за ступенем щирості висловлювань подяки в запропонованих фразах представлені в нижченаведеній таблиці:

Таблиця 4.1

**Результати ідентифікації аудиторами різних
за ступенем щирості фраз подяки (у %)**

Типи фраз подяки	Фатична	Щира	Фальшива	
			Нещира	Іронічна
Кількість правильних відповідей	95.9	92.3	78.7	96.3

На другому етапі аудиторського аналізу визначалися просодичні характеристики висловлювань подяки. Аудитори отримали завдання

проінтонувати певні фрагменти, щоб отримати криву мелодійного компонента інтонаційної структури синтагм, які аналізували.

Аудиторам було поставлено низку завдань, які вони вирішували під час триразового прослуховування відібраних фраз подяки різного ступеня щирості:

- 1) дати опис тональних характеристик інтонаційних груп:
 - показати напрям руху тону в інтонаційних групах;
 - охарактеризувати тональний рівень вимовляння фраз за наступною шкалою: високий, середній, низький;
 - визначити діапазон фраз за наступною шкалою: широкий, середній, вузький;
- 2) визначити інтенсивність вимовляння висловлювань подяки різного ступеня щирості в кінодискурсі;
- 3) охарактеризувати темп вимовляння фраз подяки різного ступеня щирості в кінодискурсі;
- 4) відмітити, якою інтонаційною особливістю відрізняються висловлювання подяки різного ступеня щирості (сильний наголос, спеціальний підйом, уповільнення / прискорення темпу, підвищення / пониження гучності).

Аудиторам пропонувалося заповнити таблиці, оцінюючи вищезгадані параметри, заздалегідь прослухавши висловлювання за висловлюванням, які були представлені три рази.

Аудитори заповнили таблиці, в яких треба було описати мелодійні характеристики: 1) **тип термінального тону**: низхідний, висхідний, низхідно- висхідний, висхідно-низхідний, рівний; 2) **тип шкали** (у разі вираження аргументованої подяки): низхідна, ковзна, скандентна, висхідна, рівна; 3) **тональний рівень**: низький, середній, високий; 4) **тональний діапазон**: вузький, середній, широкий; 5) **інтенсивність вимовляння**: гучна, нормальна, тиха; 6) **швидкість вимовляння**: повільна, нормальна, швидка.

По-перше аудитори звернулися до параметра *термінального ядерного тону* у висловлюваннях подяки різного ступеня щирості (див. таблицю 4.2).

Таблиця 4.2

Результати ідентифікації аудиторами термінальних тонів у висловлюваннях подяки різного ступеня щирості (у %)

Тип фрази подяки	Тип термінального ядерного тону									
	низхідний		висхідний		низх-висх.		висх-низх.		рівний	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира подяка	90.0	87.8	–	2.4	–	7.4	–	2.4	10.0	–
Фатична подяка	69.0	86.7	6.9	1.6	10.3	6.3	–	–	13.8	5.4
Фальшива подяка:										
- нещира	83.3	66.7	–	11.0	–	16.7	–	–	16.7	5.6
- іронічна	55.6	66.7	–	–	44.4	33.3	–	–	–	–
В середньому	74.5	77.0	1.7	3.8	13.7	15.9	0.0	0.6	10.1	2.8

Згідно з результатами аудиторського аналізу, фрази подяки різного ступеня щирості характеризуються переважним використанням *низхідного* термінального тону: в середньому, він складає 77 % усіх фраз подяки. Цю закономірність можна пояснити здатністю низхідного термінального тону забезпечувати значення упевненості, зваженості, категоричності, а також надавати фразам більше виділення. Найбільшою мірою цей тон є характерним для фраз *щирої подяки* (90 % і 87.8 % у чоловіків і у жінок відповідно), а також для фраз *фатичної подяки* (86.7 % у жінок і 69 % у чоловіків). Фрази *нещирої подяки* не є виключенням: цей тон має місце у 83.3 % фраз у виконанні чоловіків і в 66.7 % фраз у виконанні жінок. Найменш часто низхідний тон зустрічається у фразах *іронічної подяки* (55.6 % у чоловіків і 66.7 % у жінок).

Наведемо контексти вживання низхідного термінального тону під час вираження щирої і фатичної подяки, для яких цей тон є найбільш характерним.

Наведений нижче кіноепізод знайомить нас з наступною ситуацією: приятель Анни, Крістіан, ніколи не був романтиком, але заради неї він готовий мінятися. Щоб довести їй це, він бере Анну на прогулянку на аероплані. Анна в захваті, адже ніхто раніше не робив їй таких незвичайних подарунків. Дівчина щиро дякує Крістіану:

– *Oh my God! That was incredible, Christian. **Thank you.***

– *We aim to please, Miss Steele* [FSG, 01.44.28].

Новий мовленнєвий обмін між молодими людьми розпочинається з ініціувального ходу щирої подяки, яка оформлена низхідним термінальним тоном. Цей тон надає подяці як упевненість, так і зацікавленість адресанта у тому, що було виконано для нього адресатом [Нушикян 1976, 34]. Наступний мовленнєвий хід свідчить про прийняття вираженої подяки.

Ще один кіноепізод представляє ситуацію вираження фатичної подяки, яка оформлена низхідним тоном, що надає висловлюванню нейтральності та монотонності, адже передуючий подяці стимул не є значним: дівчина-лаборант приносить Шерлоку каву, за що він їй і дякує:

– *Ah, Molly, coffee, **thank you*** [SSP, 00.10.08].

Відносно інших термінальних тонів фрази різних видів подяки виявляють деяку варіативність.

Другий за частотністю термінальний тон, який характеризує близько 15 % фраз подяки різного ступеня щирості, є **низхідно-висхідним**, який часто називають *імплікативним*. Висловлювання, які характеризуються використанням цього тону, передають значення, які не повністю виражені лексичним складом. Імплікація, яка виражена низхідно-висхідним тоном, може бути дуже широкою за діапазоном виражених значень [Антипова 1979, 51; Brovchenko 2006, 189; D. Crystal 1975]. Фрази, які вимовлені з низхідно-висхідним термінальним тоном, можуть передавати значення емпатії, натхнення, схвилюваності, а також докору, презирливості, іронії і кепкування [Нушикян 1986, 35, 66], що робить їх емоційно насиченими [Brovchenko 2006, 189].

Як свідчать отримані дані, низхідно-висхідний тон найбільш притаманний *іронічної подяці* (44.4 % в чоловічому виконанні, 33.3 % в жіночому виконанні). У фразях *нещирої* і *щирої подяки* його використовують лише актриси (16.7 % і 7.4 % відповідно). Найменш часто цей тон використовується під час вираження *фатичної подяки* (10.3 % і 6.3 % у чоловіків і у жінок відповідно).

Прикладом вживання низхідно-висхідного термінального тону може послужити кіноепізод, в якому виражається *іронічна подяка*: контрабандист і його так звана сім'я (дружина, син і дочка) потрапляють до головорізів, які збираються убити їх. Девід намагається врятувати від смерті свою «родину», стверджуючи, що вони не лише несправжня сім'я, але що вони навіть не друзі, зокрема, його «дружина» є дешевою стриптизеркою. Незважаючи на небезпеку ситуації, така заява від «чоловіка» обурює Роуз, і жінка з іронією дякує йому за це:

– *You all die now. But together, as a family. With honor.*

– *But we're not even a real family, okay? I don't even know these people.*

<...> *And my wife? I mean, she's just a cheap stripper.*

– *Hey, **thanks, David.** Nice [WM, 01.15.46].*

У наведеному прикладі низхідно-висхідний тон реалізується падінням на *Thanks* і підйомом на *David*, що є притаманним для іронічних висловлювань, а також надає висловлюванню деяку категоричність, як би залишаючи останнє слово за Роуз.

Третім за частотністю є *рівний* термінальний тон, в середньому він характеризує близько 10 % усіх фраз подяки. Цей термінальний тон відрізняється високою мірою емоційної насиченості [Антипова 1979, 47] і передає такі значення, як незадоволення, образу, стриману лють і інші негативні емоції. Це пояснює активне використання цього тону під час вираження *нещирої подяки* (16.7 % в мовленні чоловіків і 5.6 % в мовленні жінок), коли адресант відчуває негатив проти партнера з комунікації, але при цьому приховує його за словами подяки. Рівний тон також зафіксовано у

фразах *фатичної подяки* (13.8 % у чоловіків і 5.4 % у жінок) тоді, коли значущість слів подяки не є релевантною і створює ефект монотону [Антипова 1979, 47]. У фразах *щирої подяки* цей тон має місце в 10 % лише в чоловічому виконанні. Виключенням є фрази *іронічної подяки*, в яких цей тон не зафіксовано.

Як приклад вживання рівного термінального тону наведемо кіноепізод, коли актор виражає *нещирю подяку*: містер Фітцхерберт доручає Бріджит оголосити його на сцені для презентації книжки. Бріджит не справляється з цим завданням, вона несе повну нісенітницю, і, коли містер Фітцхерберт виходить на сцену, він дякує їй, але під час цього плутає її ім'я. Його подяка нещира. Вона оформлена рівним термінальним тоном з ядром на імені **Brenda**:

– *Thank you, Brenda* [BJD, 00.21.45].

Висхідно-низхідний і **висхідний** термінальні тони є найменш характерними для фраз подяки і складають в середньому 0.6-3.8 % усіх фраз подяки відповідно.

Висхідним термінальним тоном, переважно, оформлені репліки *фатичної подяки* (6.9 % в мовленні чоловіків і 1.6 % в мовленні жінок), які передають надто ввічливе ставлення адресанта до адресата, а також деякий відтінок байдужості [Антипова 1979, 42]. Цей тон також зафіксовано під час вираження *щирої* (2.4 %) і *нещирої* (11 %) *подяки* в жіночому виконанні.

Як приклад наведемо вирази *фатичної подяки*, які оформлено висхідним тоном, в наступному кіноепізоді: Андреа працює помічницею головного редактора наймоднішого часопису у США, але при цьому сама абсолютно не цікавиться модою. На тлі дівчат модельної зовнішності, також працюючих в редакції, Андреа має неохайний і недоречний вигляд у своїх кофтах схожих на мішок і сукнях, що лишені форми. Тоді Найджел, креативний директор, вирішує перетворити Андреа і приносить їй туфлі, явно вгадавши розмір її ноги:

– *I guessed an eight and a half.*

– Wow, *that's very nice of you. But I don't think I need these* [DWP, Part I, 00.14.51].

Андреа непрямо дякує Найджелу і дає позитивну характеристику його вчинку за допомогою позитивно-оцінного прикметника *nice*, у свою чергу посиленого прислівником *very*. Висхідний термінальний тон вживається на ключовому слові *you* і надає непрямій подяці деяку незавершеність і свого роду протест, про який йде мова в наступній репліці. Андреа не потребує нових модних туфель, як, втім, й інших модних речей, оскільки головний редактор схвалила кандидатуру Андреа, незважаючи на її зовнішній вигляд.

Висхідно-низхідний термінальний тон має місце тільки під час вираження *щирої подяки* актрисами (2.4 %), бо виражає дружню участь адресанта, а також може надавати фразам подяки додаткове емоційне забарвлення (захват, захоплення та інше), що можна спостерігати в наступному кіноепізоді: Енді приходить на виставку своєї кращої подруги, вона в захваті від побаченого. Дівчина пишається талантом своєї подруги, за що та їй щиро вдячна:

– *Hey.*

– *Hey.*

– *The show is amazing. I am so proud of you.*

– ***Thank you*** [DWP, Part II, 00.16.16].

У цьому прикладі щира подяка реалізована підйомом на *Thank* і падінням на *you*, що передає радість актриси від слів похвали і гордості.

Таким чином, на думку аудиторів, для фраз подяки різного ступеня щирості характерним є **низхідний** термінальний тон, який зафіксовано у більшій частині фраз. Далі, кожен вид МА подяки, який виділено на основі критерію щирості, виявляє певну варіативність.

Щира подяка, окрім низхідного тону, оформляється в мовленні жінок низхідно-висхідним тоном (7.4 %) і рівним тоном (10 %) в мовленні чоловіків.

Фатична подяка і **нещира подяка** характеризуються варіативним використанням термінальних ядерних тонів.

Фатична подяка реалізується висхідним, низхідно-висхідним і рівним термінальними тонами, кожен з яких складає 6.9 %, 10.3 % і 13.8 % відповідно.

Оформлення **нещирої подяки** здійснюється за допомогою такого ж набору термінальних тонів, який спостерігається і під час вираження фатичної подяки: висхідний (11 %), низхідно-висхідний (16.7 %) і рівний (5.6 %) тони. Це, мабуть, пояснюється тим, що адресант бажає завуалювати свою нещирість подяку і виражає її як етикетну в прагненні приховати свої істинні почуття і зберегти своє обличчя.

Іронічна подяка відрізняється від інших видів подяки, тим що низхідний тон характерний для неї в найменшій мірі. Майже в половині фраз іронічної подяки актори використовують низхідно-висхідний термінальний тон (44.4 %), і дещо рідше – в третині фраз – цей тон застосовують актриси (33.3 %).

Для повноти опису мелодійного контуру висловлювань подяки різного ступеня щирості аудиторі досліджували представленість різних видів шкал в синтагмах, що включають більше ніж один наголошений склад. До таких висловлювань відноситься аргументована подяка. Отримані дані приведені у таблиці 4.3.

Як показує аудиторський аналіз, у фразах подяки різного ступеня щирості переважає **низхідна шкала**, кількісна представленість якої складає 48,7 % у мовленні чоловіків і 55.7 % у мовленні жінок. Найчастіше ця шкала оформляє висловлювання **фатичної подяки** у жінок (66.7 %), тоді як для мовлення чоловіків низхідна шкала є найменш характерною під час вираження **фатичної подяки** (42.9 %). Вона також має місце в половині реалізацій **щирої** (49.5 % у чоловіків і 51.6 % у жінок), **нещирої** (52.3 % у чоловіків і 54.5 % у жінок) та **іронічної** (50 %) подяки.

Таблиця 4.3

**Результати ідентифікації аудитором шкал у
висловлюваннях подяки різного ступеня щирості (у %)**

Тип фрази подяки	Тип шкали									
	Низхідна		Висхідна		Рівна		Ковзна		Скандентна	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира подяка	49.5	51.6	1.0	2.0	48.0	41.1	1.5	5.3	0.0	0.0
Фатична подяка	42.9	66.7	28.5	5.6	28.6	16.6	0.0	11.1	0.0	0.0
Фальшива подяка:										
- нещира	52.3	54.5	28.4	27.3	19.3	18.2	0.0	0.0	0.0	0.0
- іронічна	50.0	50.0	0.0	0.0	0.0	0.0	50.0	50.0	0.0	0.0
В середньому	48.7	55.7	14.7	8.7	24.0	19.0	12.9	16.6	0.0	0.0

Як приклад надамо кіноепізод, який наводить ситуацію вираження *щирої подяки*: дівчина Джейн щиро дякує молодому чоловікові за його ніжне ставлення до неї:

– *Thanks.*

– *For what?*

– *Lots of things... For sharing a sunset with me... | For being the only guy who treated me like a person... | and not some sort of party favor. | For being any kind of romantic... | even a hopeless one.*

– *You're welcome* [ТМ, 01.11.52].

Новий мовленнєвий обмін між молодими людьми розпочинається з ініціювального ходу *щирої подяки*, яка оформлена низхідним тоном. Наступна репліка-квеситив, яка належить молодій людині, виражає його нерозуміння. Після чого йде аргументація раніше висловленої подяки. Кожна синтагма аргументованої подяки оформлена низхідною ступінчастою шкалою і закінчується низхідним тоном, що створює єдиний ритмічний малюнок. Завершує мовленнєвий обмін між молодими людьми фраза, яка свідчить про прийняття вираженої подяки.

Наступною за частотністю вживання у фразах подяки різного ступеня щирості є *рівна шкала*. В середньому вона оформляє 24 % усіх висловлювань

подяки в чоловічому виконанні і 19 % в жіночому виконанні. Найчастіше ця шкала оформляє фрази *щирої подяки* (48 % у чоловіків і 41.1 % у жінок). Дещо рідше рівна шкала має місце під час вираження *фатичної подяки* (28.6 % у чоловіків і 16.6 % у жінок) і *нещирої подяки* (19.3 % у чоловіків і 18.2 % у жінок). Виключенням є фрази *іронічної подяки*, в яких ця шкала не була відмічена аудитором. Проілюструємо прикладами. Наведений нижче кіноепізод змальовує ситуацію вираження *щирої подяки*: на прийомі Ребекку сприймають за офіціантку через її вбрання, що схоже на стрій обслуговуючого персоналу, і примушують її розносити страви. Рятують дівчину її керівник, молодий чоловік на ім'я Люк. Втікнувши від ганьби на дах будівлі, Ребекка усамітнюється там, але Люк знаходить її. Ребекка щиро вдячна йому за порятунок:

– *Oh! Thanks for saving me in there!* [CS, 01.02.45]

Інтонаційно подяка дівчини оформлена рівною шкалою у поєднанні з низхідним термінальним тоном. Фраза вимовлена на низькому тональному рівні з середнім тональним діапазоном. Цей мелодійний контур свідчить про деяке відчуття незручності, яке дівчина відчуває за свою ганьбу перед керівником, а також надає її щирій подяці стриманості, що обумовлено певною субординацією.

Ще один приклад ілюструє ситуацію вираження *фатичної подяки*: розвізник піци дякує жінці за щедрі чайові. Його подяка включає два комунікативні ходи: позитивно-оцінне висловлювання і власне подяку. Обидва оформлені рівною шкалою і низхідним термінальним тоном і вимовлені на низькому тональному рівні з вузьким тональним діапазоном. Цей мелодійний контур надає подяці нейтральний характер:

– *Nice tip. Thanks a lot.*

– *Thanks* [HA, 00.10.29].

На думку аудиторів, висловлювання подяки різного ступеня щирості можуть бути також оформлені *ковзною шкалою*, яка складає 12.9 % в мовленні чоловіків і 16.6 % в мовленні жінок. Найбільш характерна ця шкала

для фраз *іронічної подяки* (50 %). Ковзна шкала також зафіксована під час вираження *фатичної подяки* в жіночому виконанні (11.1 %). Найрідше ця шкала вживається для оформлення *щирої подяки* (1.5 % у чоловіків і 5.3 % у жінок).

Як приклади вживання акторами ковзної шкали, розглянемо кіноепізоди, в яких виражається *іронічна подяка*.

У першому з нижченаведених епізодів Бріджит хоче звільнитися з роботи, але керівник намагається утримати її, стверджуючи, що не помічав раніше її професійних якостей. Таке зізнання явно несвоєчасне, оскільки Бріджит вже прийняла остаточне рішення:

– *Well, I just think you should know that, um, there are lots of prospects here for a talented person <...> Lots of prospects for a person who, you know, perhaps for personal reasons has been slightly overlooked professionally.*

– *Thank you, Daniel. That is **very good** to know. But if staying here means working within 10 yards of you, frankly, I'd rather have a job wiping Saddam Hussein's ass* [BJD, 00.48.09].

Перша репліка є короткою однонаголошеною синтагмою, яка інтонаційно оформлена низхідно-висхідним термінальним тоном. Цей тон реалізується падінням, яке припадає на ядро *Thank*, і підйомом на імені *Daniel*, що забезпечує значення іронічної подяки. Експресивність подяки посилена наступною реплікою, яка оформлена низхідним термінальним тоном у поєднанні з ковзною шкалою і вимовлена на середньому тональному рівні з вузьким діапазоном. Схоже поєднання теж характерно для висловлювань іронічного характеру [Антипова 1979, 38] і надає їм деякий грайливий характер [там само, 41].

Слід зазначити, що під час вираження *іронічної подяки* актори поєднують ковзну шкалу з *рантовим підйомом*, який припадає на оцінні прикметники. Це посилює інтонаційне виділення тієї оцінки, яку адресант ставить під сумнів, що можна спостерігати в наступному кіноприкладі: контрабандист Девід і його «родина» везуть незаконний вантаж до Мексики,

але на півдорозі їх машина ламається, вони опиняються незрозуміло де, сотовий зв'язок не ловить. Роуз, яка грає роль дружини Девіда, знущається з нього, а його «дочка» лається стосовно місця, де вони застрягли. Врешті-решт, Девід не витримує й іронічно дякує своїй «дочці» за її чудові здібності вирішувати проблеми:

– *Oh, great! Seriously? God... Was this a part of your plan, David?*

– *Wait, what are we gonna do now?*

– *I don't know. I can't even get a signal.*

– *No, f***. We're in the middle of f*** nowhere, dude.*

– *Oh, gee, thank you, Casey. Thank you for your amazing ↑problem-solving skills. So helpful* [WM, 00.45.48].

Іронічність висловленої подяки зумовлена самою ситуацією. Комунікативний хід включає дві фрази подяки і одне оцінне висловлювання. Перша фраза інтонаційно оформлена низхідним тоном. Друга – ковзною шкалою у поєднанні з низхідним термінальним тоном, а також вимовляється з широким тональним діапазоном. Раптовий підйом на оцінному прикметнику *problem-solving* служить сигналом для глядача, що дівчина, яка видає себе за його дочку, явно не відзначається розумовими здібностями, і, отже, передає іронію. Третє оцінне висловлювання *So helpful* також оформлене низхідним тоном і вимовляється з широким діапазоном. Поєднання лексичного складу фрази з цим мелодійним контуром передає схвильованість і обурення Девіда, а також іронічність його подяки.

Згідно із спостереженнями аудиторів, найрідше висловлювання подяки різного ступеня щирості можуть бути оформлені *висхідною шкалою* (14.7 % у чоловіків і 8.7 % у жінок). Ця шкала найбільш характерна для фраз *нещирої подяки* (28.4 % у чоловіків і 27.3 % у жінок), а також для фраз *фатичної подяки* тільки в чоловічому виконанні (28.5 %).

Прикладом вживання висхідної шкали служить кіноепізод, в якому представлена ситуація вираження *нещирої подяки*: Сем увійшов до родини Брі для того, щоб дістати гроші свого покійного батька, який кинув його і

його матір. Молодому чоловікові прекрасно вдається порозумітися з усіма членами родини покійного батька. І коли Брі виписує Сему чек на досить велику суму грошей, щоб компенсувати йому бідне дитинство і юність, він приймає його з вдячністю. Але його подяка нещира, оскільки він не відчуває любові до родини покійного батька і вважає, що половина його багатства належить йому за правом:

– *Well, Rex set up two trust funds. He seems to have forgotten he had three children, and that's not right. <Bree gives Sam a check>*

– *That's a lot of money.*

– *Well, it's my way of apologizing for my husband's ... poor memory.*

– ***I never expected anything like this. Thank you.***

– *You're very welcome [DH 00.02.12].*

Під час отримання чеку, Сем зображує здивування. Фраза *I never expected anything like this* оформлена висхідною шкалою у поєднанні з низхідним тоном. Таке поєднання надає висловлюванню схвильований, збуджений або дещо нетерплячий характер. Наступна фраза – *Thank you* – оформлена низхідним тоном. Середній тональний рівень і вузький тональний діапазон вимовляння цих висловлювань все ж надає їм деяку стриманість і нейтральність, що дозволяє адресантові уміло завуалювати свою нещирість.

Таким чином, для аргументованих МА подяки різного ступеня щирості найбільш характерною є **низхідна шкала**, яка зафіксована в половині реалізацій фраз подяки. Далі, кожен вид МА подяки, виділений на основі критерію щирості, виявляє певну варіативність.

Щира подяка, окрім низхідної шкали, може бути також оформлена рівною шкалою (48 % у чоловіків і 41.1 % у жінок). Ковзна і висхідна шкала мають місце в не більше 5 % фраз щирої подяки.

Фатична подяка реалізується більшою мірою рівною шкалою (28.6 % у чоловіків і 16.6 % у жінок). Висхідна шкала зафіксована переважно в мовленні чоловіків (28.5 %), тоді як ковзна шкала має місце в мовленні жінок (11.1 %).

Оформлення *нещирої подяки* здійснюється за допомогою висхідної шкали (28.4 % і 27.3 %) і рівної шкали (19.3 % у чоловіків і 18.2 % у жінок), які допомагають адресантові завуалювати свою нещирю подяку, передаючи з її допомогою деяку стриманість, нейтральність і навіть байдужість.

Іронічна подяка відрізняється від інших видів подяки тим, що в половині реалізацій має місце ковзна шкала (50 %), до того ж в мовленні акторів спостерігається поєднання цієї шкали з раптовим підйомом, за допомогою якого інтонаційно виділяються оцінні прикметники, які вказують на риси адресата, над якими іронізує адресант.

Далі аудитори досліджували тональний рівень вимовляння і тональний діапазон фраз подяки різного ступеня щирості (див. таблицю 4.4).

Таблиця 4.4

**Результати ідентифікації аудиторами тональних характеристик
у висловлюваннях подяки різного ступеня щирості (у %)**

Тип фрази подяки	Тональний рівень вимовляння фрази, %						Тональний діапазон вимовляння фрази, %					
	Високий		Середній		Низький		Широкий		Середній		Вузький	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира подяка	10.0	26.8	20.0	41.5	70.0	31.7	10.0	4.9	30.0	51.2	60.0	43.9
Фатична подяка	13.8	23.5	27.6	60.9	58.6	15.6	3.5	9.4	10.3	56.3	86.2	34.3
Фальшива подяка:												
- нещира	10.0	38.9	45.0	5.6	45.0	55.5	2.0	22.2	33.3	11.1	64.7	66.7
- іронічна	22.2	16.7	55.6	81.3	22.2	2.0	22.3	16.7	33.3	33.3	44.4	50.0
В середньому	14.0	26.5	3.1	47.3	48.9	26.2	9.5	13.3	26.7	37.9	63.8	48.7

Згідно з даними таблиці 4.4, загалом, тональний рівень фраз подяки невисокий: він *низький* або *середній*. Тональний рівень, за нашими спостереженнями, залежить не стільки від виду подяки, скільки від *статі мовця*. У жінок тональний рівень вище, ніж у чоловіків, що пояснюється фізіологічними характеристиками.

Низький тональний рівень особливо характерний для фраз *щирої подяки* (70 % у чоловічому мовленні й 31.7 % у жіночому). Цю закономірність можна пояснити інтимним, довірчим характером, який надає фразам низький голос мовця. Приблизно половина фраз *нещирої подяки*

(45 % і 55.5 % у чоловіків і жінок відповідно) також вимовляється на **низькому** тональному рівні, що, ймовірно, обумовлено наявністю у мовця негативних емоцій до адресата подяки.

Низький тональний рівень характерний також для фраз *фатичної подяки* в чоловічому виконанні (58.6 %). Проте, актриси оформляють ці фрази, головним чином, **середнім** тональним рівнем (60.9 %). Як актори, так і актриси активно використовують *середній* тональний рівень також задля вираження *іронічної подяки* (55.6 % у чоловічому і 81.3 % у жіночому мовленні).

Високий тональний рівень характерний більшою мірою для жіночого мовлення: 38.9 % фраз *нещирої подяки* актриси вимовляють на високому тональному рівні. Це можна пояснити властивістю високого тонального рівня справляти враження деякої удаваності, фальшивості висловленої подяки.

Щодо **тонального діапазону**, то більше половини фраз подяки оформляються **вузьким** тональним діапазоном, який загалом складає 48.7 % у жінок і 63.8 % у чоловіків. Найбільшою мірою вузький тональний діапазон зафіксовано у фразах *нещирої подяки* (64.7 % у чоловіків і 66.7 % у жінок), а також у фразах *щирої подяки* (60 % у чоловіків і 43.9 % у жінок). Вузький діапазон можна вважати інваріантним для фраз *фатичної подяки* в мовленні чоловіків: 86.2 %. У жіночому виконанні він у меншому ступені характерний для фраз *фатичної подяки*: 34.3 %.

Згідно з усередненими даними таблиці 4.4, **середній** тональний діапазон характерний для чверті фраз подяки (26.7 %) у мовленні чоловіків і третини фраз подяки (37.9 %) у мовленні жінок. Найбільшою мірою середній тональний діапазон притаманний фразам *фатичної подяки* в жіночому виконанні (56.3 %). Він також активно використовується під час вираження *щирої подяки* (30 % у чоловіків і 51.2 % у жінок). У рівній кількості середній тональний діапазон під час вираження *іронічної подяки* використовують як чоловіки, так і жінки (по 33.3 %). У 33.3 % він також зафіксований у фразах

нещирої подяки, але тільки в чоловічому виконанні, тоді як в мовленні актрис середній тон зареєстрований значно рідше (11.1 %).

Широкий тональний діапазон є найменш характерним для фраз подяки (всього 9.5 % у чоловіків і 13.3 % у жінок). Він притаманний *іронічній подяці* (22.3 % у чоловіків і 16.7 % у жінок), а також фразам *нещирої подяки* у виконанні актрис (22.2 %).

Таким чином, **щира** подяка характеризується переважним використанням низького тонального рівня і вузького діапазону, які створюють інтимну і довірчу атмосферу між персонажами кінодискурсу.

Тональний рівень фраз **фатичної** подяки значною мірою обумовлений гендерним чинником: чоловіки вимовляють їх, здебільшого, на низькому тональному рівні з вузьким тональним діапазоном, тоді як жінки – на середньому тональним рівні із середнім тональним діапазоном.

Нещира подяка характеризується використанням низького тонального рівня в половині реалізацій, в інших випадках рівень може бути як середнім, так і високим. Що стосується тонального діапазону, то нещира подяка переважно характеризується вузьким діапазоном вимовляння.

Іронічну подяку відрізняє переважно середній тональний рівень у поєднанні з вузьким або середнім тональним діапазоном.

Наступним завданням аудиторського аналізу було визначення сприйманої гучності (інтенсивності) фраз подяки різного ступеня щирості. Результати визначення аудитором ступеня гучності підсумовані в таблиці 4.5.

Згідно з думкою аудиторів, загалом, фрази подяки різного ступеня щирості вимовляються з **нормальною гучністю**, яка складає 61.9 % у мовленні чоловіків і 57.6 % у мовленні жінок. Нормальна гучність найбільш характерна для фраз *фатичної подяки* (78.5 % у чоловіків і 79.7 % у жінок). Фрази *щирої подяки* в половині реалізацій також вимовляються з нормальною гучністю (50 % у чоловіків і 53.7 % у жінок). Нормальна

гучність властива *нещирій подяці*, здебільшого, у виконанні чоловіків (84 %) і *іронічній подяці* у виконанні жінок (64 %).

Таблиця 4.5

**Сприймана ступень гучності у висловлюваннях
подяки різного ступеня щирості, %**

Тип фрази подяки	Ступень гучності					
	Голосно		Нормально		Тихо	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира подяка	10.0	2.4	50.0	53.7	40.0	43.9
Фатична подяка	4.3	4.7	78.5	79.7	17.2	15.6
Фальшива подяка:						
- нещира	13.0	22.0	84.0	33.0	3.0	45.0
- іронічна	35.0	20.0	35.0	64.0	30.0	16.0
В середньому	15.6	12.3	61.9	57.6	22.6	30.1

Пониження гучності спостерігається у більше 20 % досліджуваних фраз (22.6 % у чоловіків і 30.1 % у жінок). Тиха гучність вимовляння найбільш характерна для фраз *щирої подяки* (40 % у чоловіків і 43.9 % у жінок), що забезпечує інтимну атмосферу між персонажами кінодискурсу, а також підкреслює значущість дій адресата подяки. Пониження гучності також спостерігається в мовленні жінок під час вираження *нещирої подяки* (45 %), що можна пояснити прагненням адресанта вплинути на адресата подяки, тобто змусити його повірити в щирість почуття вдячності. Пониження гучності при вираженні *фатичної подяки* (17.2 % у чоловіків і 15.6 % у жінок) пояснюється, переважно, певними обставинами, за яких не прийнято говорити голосно, наприклад, під час зустрічі, наради або сором'язливості адресанта.

Підвищення гучності характерне лише для чверті усіх фраз подяки (15.6 % у чоловіків і 12.3 % у жінок) і спостерігається, переважно, у фразах *нещирої* (13 % у чоловіків і 22 % у жінок) та *іронічної* (35 % у чоловіків і 20 % у жінок) подяки, що, зумовлено відсутністю позитивних емоцій адресанта подяки до адресата, які намагаються передати актори.

Таким чином, фрази подяки різного ступеня щирості вимовляються переважно з *нормальною гучністю*.

Пониження гучності характерне, здебільшого, для тих фраз, в яких актори зображують *щиру подяку*, а також *фатичну подяку*, якщо того вимагають обставини, наприклад, під час наради або важливого заходу, так, щоб не чули сторонні. Тиха гучність також може бути викликана зніяковінням або соромливістю адресанта.

Нещирі подяки також відрізняє пониження голосу, переважно зафіксоване в мовленні у жінок. Це можна пояснити наявністю у мовця прагматичних мотивів, які примушують його виражати подяку: це можуть бути вимоги етикету, корисливі цілі, бажання зберегти власне «обличчя», але не щире почуття. Відсутність справжніх позитивних емоцій щодо адресата зумовлює пониження гучності голосу мовця, яке властиве таким негативним станам, як недовіра, неприязнь, презирство [Нушикян 1976].

Підвищення голосу може слугувати для глядача сигналом, що подяка, яка виражається, є награною і фальшивою, а тому підвищення гучності є характерним для чверті реалізацій *нещирої* та *іронічної подяки*.

Далі аудитори звернулися до параметра темпу мовлення (див. таблицю 4.6).

Таблиця 4.6

**Сприймана швидкість вимовлення висловлювань
подяки різного ступеня щирості, %**

Вид фрази подяки	Швидкість вимовлення					
	Швидко		Нормально		Повільно	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира подяка	20.0	9.8	40.0	80.4	40.0	9.8
Фатична подяка	20.3	18.5	67.2	66.7	6.9	12.5
Фальшива подяка:						
- нещира	5.4	5.6	77.9	50.0	16.7	44.4
- іронічна	11.1	28.6	66.7	66.7	22.2	4.7
В середньому	14.2	15.6	63.0	66.0	21.5	17.9

Дослідження швидкості вимовляння висловлювань подяки різного ступеня щирості вказує на її характер, який чергується.

Згідно з думкою аудиторів, більше половини висловлювань подяки різного ступеня щирості вимовляються в **нормальному темпі** (63 % у чоловіків і 66 % у жінок). За кількісними показниками, ми можемо судити про перевагу нормального темпу вимовляння *фатичної* та *іронічної подяки*, показники яких складають 66-67 %, і *нещирої подяки* (77.9 % у чоловіків і 50 % у жінок). *Щира подяка* вимовляється актрисами з нормальною швидкістю у більшій половині своїх реалізацій (80.4 %).

Будь-яке відхилення від нормального темпу є ознакою того, що мовець відчуває певні емоції, які можуть або прискорювати, або уповільнювати темп його мовлення [Нушикян 1986, 41].

Повільний темп характеризує близько 20 % фраз подяки (21.5 % у чоловіків і 17.9 % у жінок). Він найбільш властивий фразам *нещирої подяки* (16.7 % у чоловіків і 44.4 % у жінок), що обумовлено великою кількістю внутрішньосинтагмених пауз, згідно із спостереженнями аудиторів. Повільний темп вирізняє мовлення чоловіків під час вираження *щирої* (40 %), *іронічної* (22.2 %) і *нещирої подяки* (16,7 %), а також мовлення жінок під час вираження *щирої* і *фатичної подяки* (9.8 % і 12.5 % відповідно).

Швидкий темп був зафіксований в чверті усіх фраз подяки (14.2 % у чоловіків і 15.6 % у жінок). Прискорення темпу найчастіше має місце під час вираження *іронічної подяки* (11.1 % у чоловіків і 28.6 % у жінок), оскільки служить сигналом удаваності вираженої подяки, обумовленої негативним ставленням адресанта до адресата подяки і його вчинків / дій. Прискорення темпу спостерігається також під час вираження *фатичної подяки* (20.3 % у чоловіків і 18.5 % у жінок), що пояснюється незначністю стимулу, що передував подяці. Швидкий темп під час вираження *щирої подяки* (20 % у чоловіків і 9.8 % у жінок) обумовлений прагненням адресанта якнайскоріше виразити свою подяку, поки він втримує увагу адресата. Висловлювання

нещирої подяки найменш усього характеризуються швидким темпом (близько 5 %).

Отже, кожен вид подяки, виділений на основі критерію щирості, в половині реалізацій вимовляється в нормальному темпі. Проте, фрази різного ступеня щирості виявляють різні тенденції відносно прискорення і уповільнення темпу мовлення.

Вимовляння *щирої подяки* характеризується темпоральною варіативністю, проте, проявляються різні тенденції залежно від статі мовця: чоловіки схильні використовувати повільніший темп вимовляння щирої подяки. Уповільнення темпу під час вираження щирої подяки відповідає інтимній атмосфері і глибині висловленої подяки, тоді як прискорення темпу свідчить про те, що адресант прагне якнайскоріше подякувати адресату, доки він утримує його увагу.

Фатичну подяку вирізняє як нормальний, так і швидкий темп вимовляння, що пов'язано з незначністю передуючого стимулу для адресанта.

Іронічний подяці також властиве прискорення темпу вимовляння, який служить для глядача сигналом удаваності вираженої подяки, обумовленої негативним ставленням адресанта до адресата подяки і його вчинків / дій.

Під час вираженні *нещирої подяки* спостерігається уповільнення темпу мовлення, яке аудитори зв'язують з великою кількістю внутрішньосинтагмених пауз, які дозволяють адресантові підібрати потрібні слова і зберегти своє «обличчя».

Проведений аудиторський аналіз дозволяє дійти певних висновків.

За допомогою аудиторського аналізу інтонаційних особливостей фактичного матеріалу було виявлено, що за сприйнятими акустичними ознаками кожен вид МА подяки, виділений на основі критерію щирості, вирізняється мелодійним контуром, тональним рівнем, тональним діапазоном, темпоральними характеристиками і, таким чином, має свій *акустичний образ*.

Щира подяка найбільшою мірою реалізується низхідним тоном в коротких однонаголошених синтагмах типу *Thank you* або *Thanks* (90 % у чоловіків і 87.9 % у жінок). Окрім низхідного тону, фрази щирої подяки можуть бути оформлені низхідно-висхідним тоном (у мовленні жінок 7.4 %) і рівним тоном (у мовленні чоловіків 10 %). У разі вираження аргументованої подяки найчастіше має місце низхідна шкала (49.5 % у чоловіків і 51.6 % у жінок), а також рівна шкала (48 % у чоловіків і 41.1 % у жінок). Ковзна і висхідна шкали вживаються в не більше 5 % випадків вираження щирої аргументованої подяки. Щирій подяці притаманний низький тональний рівень (70 % в мовленні чоловіків і 31.7 % в мовленні жінок) і вузький тональний діапазон (60 % в мовленні чоловіків і 43.9 % в мовленні жінок), які забезпечують проникливість висловленої подяки і створюють атмосферу інтимної близькості. Темп вимовляння щирої подяки, зазвичай, нормальний (40 % у чоловіків і 80.4 % у жінок). Проте, в мовленні чоловіків має місце уповільнення темпу під час вираженні щирої подяки (40 %), тоді як в мовленні жінок темп може сповільнюватися або прискорюватися (9.8 %). Гучність, здебільшого, нормальна (50 % у чоловіків і 53.7 % у жінок), але спостерігається тенденція до зниження гучності (40 % у чоловіків і 43.9 % у жінок).

Для **фатичної подяки** також, загалом, характерний низхідний термінальний тон (69 % у чоловіків і 86.7 % у жінок). Окрім низхідного тону, фатична подяка може бути оформлена висхідним, низхідно-висхідним і рівним термінальними тонами. Тональний рівень і тональний діапазон залежать від статі мовця: чоловіки вимовляють фатичну подяку на низькому тональному рівні (58.6 %) з вузьким тональним діапазоном (86.2 %), жінки – на середньому тональному рівні (60.9 %) з середнім тональним діапазоном (56.3 %). Аргументована фатична подяка може бути оформлена низхідною (42.9 % у чоловіків і 66.7 % у жінок) або рівною (28.6 % у чоловіків і 16.6 % у жінок) шкалою. Висхідна шкала зафіксована переважно в мовленні чоловіків (28.5 %), тоді як ковзна шкала має місце, загалом, в мовленні жінок (11.1 %).

Гучність, переважно, нормальна (78.5 % у чоловіків і 79.7 % у жінок). Також спостерігається зниження гучності під час вираженні фатичної подяки (17.2 % у чоловіків і 15.6 % у жінок), що обумовлено обставинами, які змушують адресанта виражати свою подяку тихо, наприклад, під час наради або важливого заходу, так, щоб не чули сторонні. Тиха гучність також може бути викликана зніяковінням або соромливістю адресанта. Фатичну подяку вирізняє нормальний (67.2 % у чоловіків і 66.7 % у жінок) або швидкий темп (11.8 % у чоловіків і 18.5 % у жінок), що пов'язано з незначністю передуючого стимулу для адресанта.

Половина реалізацій *іронічної подяки* оформлена низхідним термінальним тоном (55.6 % у чоловіків і 66.7 % у жінок). Особливістю цих фраз є максимальне використання низхідно-висхідного термінального тону (44.4 % у чоловіків і 33.3 % у жінок). Що стосується шкал, то одна половина фраз аргументованої іронічної подяки оформлена низхідною шкалою, друга – ковзною шкалою. У мовленні акторів спостерігається характерна особливість: поєднання ковзної шкали з раптовим підйомом, який припадає, зазвичай, на оцінний прикметник, і таким чином висміює якісь здібності адресата подяки. Іронічній подяці притаманний переважно середній тональний рівень (55.6 % у чоловіків і 81.3 % у жінок) у поєднанні з вузьким (44.4 % у чоловіків і 50 % у жінок) або середнім (33.3 %) тональним діапазоном. Щодо гучності звучання іронічна подяка, на відміну від інших видів подяки, вимовляється голосно (35 % у чоловіків і 20 % у жінок). Темп вимовляння, здебільшого, нормальний (66.7%). Проте, спостерігається тенденція до прискорення темпу (11.1 % у чоловіків і 28.6 % у жінок), що служить сигналом для глядача про фальшивість вираженої подяки.

Нещира подяка також, як і інші види подяки, реалізується загалом низхідним термінальним тоном (83.3 % у чоловіків і 66.7 % у жінок). Проте, нещира подяка характеризується найбільшою представленістю висхідного і низхідно-висхідного термінального тону, зафіксованого тільки в мовленні чоловіків (11 % і 16.7 % відповідно). Фрази нещирої подяки також

відрізняються найбільш частим вживанням рівного термінального тону (16.7 % у чоловіків і 5.6 % у жінок). Аргументована нещира подяка може бути реалізована в мовленні низхідною (52.3 % у чоловіків і 54.5 % у жінок), висхідною (28.4 % у чоловіків і 27.3 % у жінок) і рівною (19.3 % у чоловіків і 18.2 % у жінок) шкалами. Для половини реалізацій характерний низький тональний рівень (45 % у чоловіків і 55.5 % у жінок), в інших випадках рівень вимовляння нещирої подяки може бути як середнім, так і високим. Тональний діапазон є вузьким (64.7 % у чоловіків і 66.7 % у жінок). Темп вимовляння є нормальним (77.9 % у чоловіків і 50 % у жінок). Проте, зафіксована тенденція до уповільнення темпу мовлення під час вираження нещирої подяки, що пов'язано з великою кількістю внутрішньосинтагмених пауз. Гучність вимовляння, переважно, нормальна (84 % у чоловіків і 33 % у жінок). Спостерігається також підвищення гучності (13 % у чоловіків і 22 % у жінок). Зниження гучності було зафіксовано тільки в 45 % у мовленні жінок.

Таким чином, разом із загальними тенденціями стосовно інтонаційного оформлення, кожному виду МА подяки, виділеному на основі критерію ширості, притаманна також низка особливостей інтонаційної організації, що відрізняють їх один від одного.

4.2. Методика проведення та результати електроакустичного аналізу просодичних засобів вираження подяки

З погляду лінгвістики результати перцептивного аналізу є надзвичайно важливими, незважаючи на їх суб'єктивний характер, тому що для процесів комунікації важливо тільки те, що сприймається, а не те, що фіксується інструментально, як стверджує український вчений Л. В. Щерба [Щерба 1974, 110-116]. Але зібрати великий об'єм об'єктивної інформації і вивчити усне мовлення в динаміці дозволяє лише метод апаратного дослідження, що відрізняє більшість сучасних методів аналізу мовлення [Тымбай 2008]. Тому після обробки даних, отриманих в результаті проведення аудиторського

аналізу, відібраний нами матеріал було досліджено за допомогою електроакустичного аналізу.

Проведене інструментальне дослідження акторського мовлення складалося з осцилографічного та інтонографічного видів аналізу, що дозволило отримати об'єктивні дані про просодичні особливості МА подяки різного ступеня щирості.

Спочатку відібраний відеоматеріал був сегментований на аудіовідрізки необхідної тривалості за допомогою цифрового аудіоредактора *Sound Forge*, який підтримує різні аудіоформати (wav, mp3, wmv, та інші). Далі цифровий аудіоматеріал був переведений у формат .wav і проаналізований засобами програмного пакету обробки мовленнєвого сигналу PRAAT 5.3.8, створеного дослідниками Полом Боезмом і Девідом Венником з Амстердамського університету і представленого на офіційному сайті [Boersma].

Програма PRAAT дає можливість отримати зображення осцилограми і автоматично виділити параметри частоти основного тону і інтенсивності в часовій розгортці; експериментатор може одночасно переглядати зареєстрований мовленнєвий відрізок і прослухати його текст.

За допомогою цього програмного забезпечення можна отримати графічне зображення висловлювань будь-якої тривалості з докладною інформацією про характер мовленнєвого сигналу і застосовувати синхронну текстову анотацію отриманих осцилограм, тональних і амплітудних контурів.

Згідно з завданнями, які вирішувалися в цій частині дослідження, треба було встановити наступне: 1) рух основного тону в ядрі синтагм; 2) максимальний і мінімальний тональний рівень синтагм; 3) тональний діапазон синтагм; 4) тривалість вимовляння наголошених складів і ядра синтагм; 5) максимальну інтенсивність синтагм.

Інтонографічний аналіз, проведений за допомогою комп'ютерної програми дослідження звучного мовлення, повинен був встановити наступне:

1. абсолютний діапазон частоти основного тону (далі ЧОТ), гучність, темп мовлення мовця під час аналізу усього корпусу матеріалу;

2. види засобів виділення (гучність, тривалість, тон) залежно від ступеня ширості МА подяки;
3. супровід виділеності (зміни в шкалі / гучності / тривалості).

Цифрові показники максимальних, мінімальних і середніх значень тривалості (мс), частоти основного тону (Гц), інтенсивності (dB) фраз подяки були отримані відповідно до алгоритмів, закладених в програмних пакетах.

Діапазон ЧОТ склав: 60-300 Гц для чоловічих голосів; 60-400 Гц для жіночих голосів. Діапазон інтенсивності – від 0 до 80 dB як для чоловічих, так і для жіночих голосів.

Отримані результати дослідження подані у вигляді зведених електронних таблиць і узагальнювальних таблиць, зроблених у програмі Excel 2007, для подальшої обробки даних і представлення їх у вигляді діаграм / графіків, що є наочним і зручним для аналізу.

Дані електроакустичного аналізу далі були оброблені математично з використанням інструментарію симптоматичної й імовірнісної статистики.

Статистична обробка отриманих даних, проведена методом симптоматичної статистики, дозволила встановити для усього матеріалу середній рівень ЧОТ (Гц); середню інтенсивність (dB); середню тривалість (мс). В результаті аналізу були отримані абсолютні значення частоти основного тону, тривалості та інтенсивності. Їх подальше нормування дало відносні величини, необхідні для зіставлення акустичних параметрів, властивих МА подяки різного ступеня ширості. Під час аналізу ЧОТ і виділенні висотних рівнів нормуючим параметром виступав середній рівень ЧОТ кожного актора / актриси. Особлива роль середньодикторської ЧОТ обумовлена тим, що вона є базисною, нейтральною, немаркованою величиною і служить основною точкою відліку під час виявлення частотних модифікацій. Зміни ЧОТ у бік підвищення або зниження є інформативними і є ознакою просодичної маркованості.

Частотний діапазон визначався через співвідношення акустичних показників максимального і мінімального рівнів. Для цього виділялося

максимальне і мінімальне значення ЧОТ в межах експериментального матеріалу у кожного актора / актриси. Отриманий діапазон ділився на три зони:

1. зона вузького діапазону: 95-56 Гц у чоловіків і 202-106 Гц у жінок;
2. зона середнього діапазону: 123-66 Гц у чоловіків і 250-124 Гц у жінок;
3. зона широкого діапазону: 160-88 Гц у чоловіків і 302-150 Гц у жінок.

Частотні рівні також кваліфікувалися за трьома зонами – високого, середнього і низького рівнів.

Акустичним корелятом такої структурної характеристики мовлення як гучність являється інтенсивність. Ця характеристика також є однією з найважливіших у створенні ефекту виділеності: відомо, що найбільш важливі в семантичній структурі тексту слова звучать значно голосніше за інші, тобто на них припадають високі значення інтенсивності.

Під час дослідження параметра інтенсивності, передусім, фіксувалися максимальні значення інтенсивності в синтагмах і відзначалися наголошені склади, що характеризуються максимальним значенням інтенсивності. Відтак обчислювалася середня енергетична наповненість пучків у кожній синтагмі, для чого суму пікових значень інтенсивності в синтагмі ділили на кількість пучків.

Середня тривалість синтагми вимірювалася в мілісекундах на підставі графіків комп'ютерного аналізу і обчислювалася як середнє арифметичне абсолютних величин.

Зважаючи на взаємозв'язок між суб'єктивними перцептивними характеристиками і об'єктивними акустичними параметрами мовлення (а саме: мелодія є корелятом розподілу ЧОТ у часі; висота основного тону є корелятом частоти основного тону; гучність відповідає значенню звукового тиску, тобто інтенсивності; швидкість мовлення залежить від тривалості звучання мовленнєвих одиниць і характеру розподілу пауз), комп'ютерна обробка фраз подяки різного ступеня щирості була здійснена за частотними, темпоральними і динамічними акустичними параметрами.

Частотні характеристики фраз включають наступні параметри:

1. максимальні ($F_{\max}$), мінімальні ($F_{\min}$) і середні (F_{mean}) значення ЧОТ у синтагмах і фразах;
2. максимальний діапазон ЧОТ (у Гц) мовлення кожного мовця, який обчислювався як різниця між максимальним і мінімальним значеннями ЧОТ;
3. частотний інтервал (у відносних одиницях) між середньою частотою мовця і максимальним рівнем ЧОТ (позитивний інтервал) і її мінімальним рівнем (негативний інтервал). Співвідношення позитивного і негативного інтервалів дозволяє визначити характер реалізації ЧОТ, а саме в якому регістрі – верхньому або нижньому – реалізується діапазон голосу мовця. За основу було взято число, яке дорівнює одиниці і вказує на рівномірну реалізацію діапазону голосу в обох регістрах; якщо отримане число більше одиниці – діапазон голосу реалізується у верхньому регістрі; якщо отримане число менше одиниці – діапазон голосу реалізується в нижньому регістрі.

У нашому дослідженні розглянуті темпоральні характеристики з урахуванням таких параметрів як: 1) тривалості усіх фраз (у мс); 2) кількості складів в усіх фразах; 3) середньої тривалості складу у фразі (у мс).

Дані, отримані під час електроакустичного аналізу, дозволяють простежити просодичні характеристики висловлювань подяки різного ступеня ширості. Для ілюстрації просодичної маркованості фраз подяки різного ступеня ширості наведемо усереднені показники ЧОТ, тривалості і інтенсивності, характерні для жіночих і чоловічих голосів у досліджених фрагментах кінодискурсу.

Частотні характеристики під час вираження подяки різного ступеня ширості у жінок вище, ніж у чоловіків, тому що на перцептивному рівні жіночий голос сприймається як більш високий в порівнянні з чоловічим голосом. Це обумовлено тим, що голосові зв'язки у чоловіків довші і тонші, ніж у жінок, тоді як довжина голосового тракту у жінок менша [Златоустова,

Потапова 1986]. Усереднені показники максимальної ЧОТ у мовленні жінок дорівнюють 313 Гц, а у мовленні чоловіків – 179 Гц. Частотний діапазон жіночих голосів у середньому складає 190 Гц, діапазон чоловічих голосів – 81 Гц. Щодо інтенсивності спостерігається невелика перевага у чоловіків: максимальна інтенсивність складає 73 dB, середня – 70 dB. Максимальна інтенсивність у жінок складає 67 Db, середня, – 65 dB. Середня тривалість синтагми в матеріалі дослідження складає 259 мс у жінок і 233 мс у чоловіків. Приведені дані підсумовані в таблиці 4.7.

Таблиця 4.7

**Усереднені показники ЧОТ, інтенсивності і тривалості
у мовленні жінок і чоловіків у кінодискурсі**

Вид подяки	Просодичні характеристики									
	Макс. ЧОТ		Частотн. діапазон		Макс. інтенсивність		Середня інтенсивність		Середньосклад. тривалість	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира	150	275	54	137	73	68	71	65	211	231
Фатична	148	289	54	130	70	66	67	64	232	253
Фальшива										
- іронічна	237	388	125	300	73	66	70	65	296	268
- нещира	179	301	92	191	75	67	71	64	193	285
Всередньому	179	313	81	190	73	67	70	65	233	259

Як було вказано вище, завдання нашого дослідження полягає в тому, щоб визначити, які інтонаційні особливості властиві кожному МА подяки, виділеному на основі критерію щирості. Тому опис результатів електроакустичного аналізу проходив у 4 етапи відповідно до виділених видів МА подяки на основі критерію щирості:

1. опис просодичних засобів реалізації *щирої* подяки;
2. опис просодичних засобів реалізації *фатичної* подяки;
3. опис просодичних засобів реалізації *нещирої* подяки;
4. опис просодичних засобів реалізації *іронічної* подяки.

Спочатку ми звернулися до показників ЧОТ висловлювань подяки різного ступеня щирості. Параметр ЧОТ відповідає перцептивному сприйманому параметру висотного тонального рівня. Ми досліджували

наступні частотні показники: ЧОТ першого наголошеного складу, ЧОТ ядерного складу, максимальне і мінімальне значення ЧОТ у фразах, частотний діапазон фраз. Завдання, яке вирішувалося на цьому етапі, полягало в тому, щоб підтвердити перцептивні спостереження, зроблені аудитором і описані в попередньому параграфі. Отримані дані представлені в таблиці 4.8.

Таблиця 4.8

**Частотні показники висловлювань подяки
різного ступеня щирості, Гц**

Вид подяки	ЧОТ 1 наголошеного складу		ЧОТ ядра		Max ЧОТ		Min ЧОТ		Діапазон	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
щира	151	232	133	236	150	275	96	138	54	137
фатична	125	320	138	262	148	289	94	159	54	130
фальшива: - іронічна	250	318	222	388	237	388	112	87	125	300
- нещира	166	222	152	233	179	301	88	111	92	191
В середньому	173	273	161	280	179	313	98	124	81	190

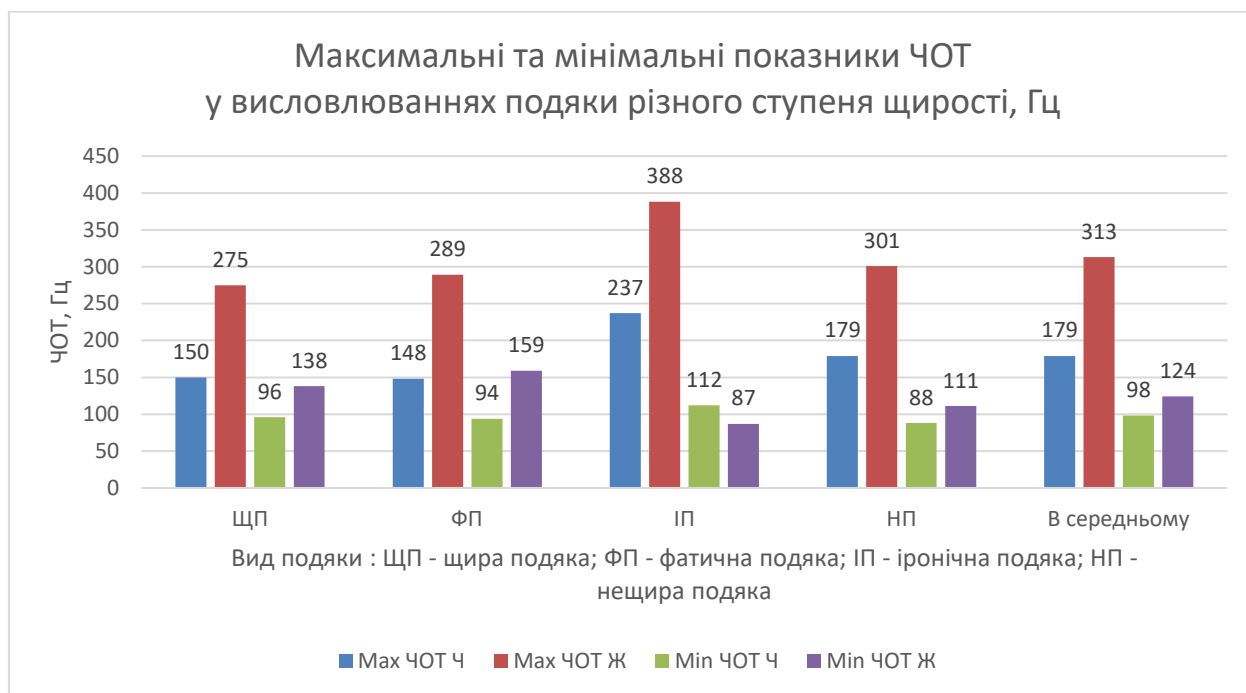
Для наочного зіставлення максимальні і мінімальні значення ЧОТ у висловлюваннях подяки різного ступеня щирості представлені в гістограмі на рисунку 4.1.

Згідно з рис. 4.1, фрази в жіночому виконанні звучать значно вище, ніж фрази в чоловічому виконанні, що пояснюється фізіологічними особливостями жіночих і чоловічих голосів. Найвищі показники максимальної ЧОТ зафіксовані в жіночому мовленні у фразах *іронічної* і *нещирої* подяки (388 Гц і 301 Гц відповідно), що обумовлено емоційним станом адресанта подяки і негативним ставленням до адресата. Максимальні показники ЧОТ у фразах щирої і фатичної подяки складають 275 Гц і 289 Гц відповідно.

Найвищий показник максимальної ЧОТ у чоловічому мовленні спостерігається під час вираження *іронічної* подяки (237 Гц), що відповідає даним аудиторського аналізу. Мінімальний рівень ЧОТ також

zareestrovaniy v cholovichomu movlenni pid chas virazhennya *neщирої* podyaki (88 Гц), що частково підтверджує результати аудиторського аналізу.

Рисунок 4.1

Показники тонального діапазону фраз подяки різного ступеня щирості представлені на рисунку 4.2.

Рисунок 4.2

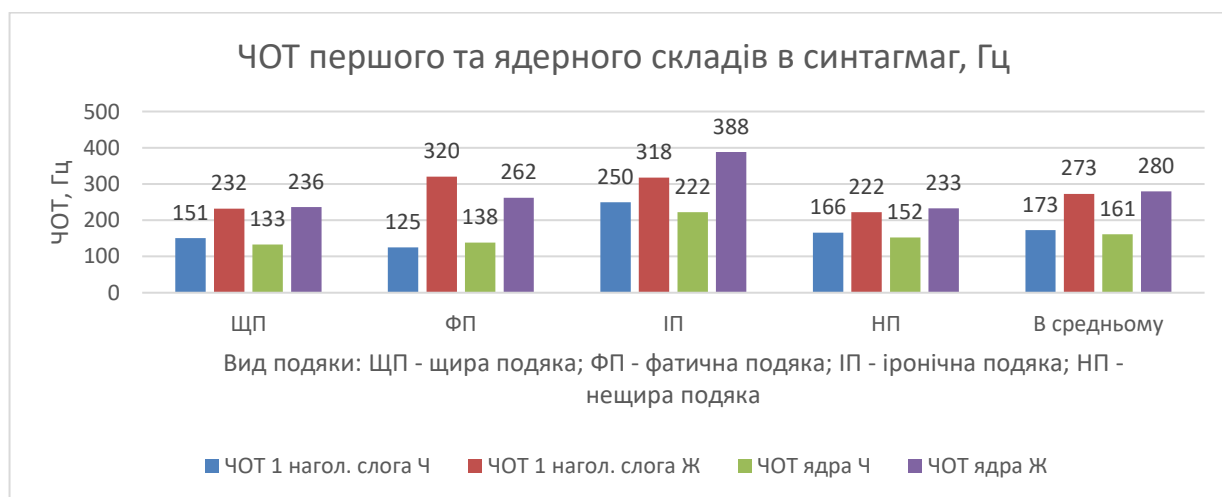
Як ілюструє рис. 4.2, жіноче мовлення характеризується набагато ширшим діапазоном (190 Гц) у порівнянні з чоловічим мовленням (81 Гц), що обумовлено фізіологічно: різною довжиною голосових зв'язок у чоловіків і у жінок [Brovchenko 2006, 182].

Найбільш широкий діапазон є характерним для фраз *іронічної подяки* в жіночому виконанні і складає 300 Гц, що не підтверджує думку аудиторів, згідно з якою широкий діапазон у найменшій мірі характерний для фраз *іронічної подяки*, вимовлених актрисами і складає усього лише 16.7 %. Далі йдуть фрази *нещирої подяки* (191 Гц), що частково підтверджує погляд аудиторів (згідно з результатами аудиторського аналізу, нещиро подяку у жіночому виконанні відрізняє не лише широкий, але і вузький діапазон). Середній і вузький діапазони властиві *щирій* і *фатичній подяці* (137 Гц і 130 Гц відповідно).

Для фраз подяки в чоловічому виконанні є характерним вузький діапазон, що відповідає думці аудиторів. Вузький діапазон зафіксовано у фразах *щирої* і *фатичної подяки* (54 Гц), а також у репліках *нещирої подяки* (92 Гц). Виняток становлять лише фрази *іронічної подяки*, яким властивий середній діапазон (125 Гц), як показує електроакустичний аналіз. Згідно з даними аудиторського аналізу, іронічну подяку у чоловічому виконанні відрізняє або середній (33.3 %), або вузький (44.4 %) діапазон.

Далі, ми проаналізували показники ЧОТ першого і ядерного складів у синтагмах, утворених фразами подяки різного ступеня щирості, і відобразили дані в мал. 4.3. Слід наголосити, що не усі фрази подяки включають перший наголошений склад. До них, зазвичай, відносяться односкладові вирази *Thanks*, рідше – *Thank you*.

Рисунок 4.3

Найбільш високі показники ЧОТ характеризують перший наголошений склад у фразах фатичної подяки (320 Гц) і *іронічної подяки* (318 Гц) у жіночому виконанні. Показники ЧОТ першого наголошеного складу у фразах щирої подяки (232 Гц) і *нещирої подяки* (222 Гц) у жіночому виконанні набагато нижче. Найбільш високі показники ЧОТ ядерного складу в мовленні жінок спостерігаються під час вираження *іронічної подяки* (388 Гц) і *фатичної подяки* (262 Гц). Далі йде показник ЧОТ ядерного складу у висловлюваннях *щирої подяки*, який складає 236 Гц. У висловлюваннях *нещирої подяки* цей показник дещо нижчий – 233 Гц.

У мовленні чоловіків найбільш високий показник ЧОТ першого наголошеного складу становить 250 Гц під час вираження *іронічної подяки*. Цей же показник набагато нижче під час вираження *нещирої* і *щирої подяки* (166 Гц і 151 Гц відповідно). Найбільш низький показник ЧОТ першого наголошеного складу зафіксовано у фразах *фатичної подяки* і складає 125 Гц. Найбільш високий показник ЧОТ ядерного складу знову зафіксовано у фразах *іронічної подяки* і складає 222 Гц. Показник ЧОТ ядерного складу під час вираження інших видів подяки трохи відрізняється і складає 152 Гц для фраз *нещирої подяки*, 138 Гц для реплік *фатичної подяки*, 133 Гц для висловлювань *щирої подяки*.

Унаслідок, ми можемо стверджувати, що найбільш широкий діапазон і більш високі показники ЧОТ зафіксовані у фразах *іронічної подяки*, вимовлених як жіночими, так і чоловічими голосами. Загалом, зареєстровані більш високі показники ЧОТ першого наголошеного складу і ядерного складу у фразах подяки в жіночому виконанні, ніж у чоловічому виконанні.

Наступним етапом електроакустичного аналізу стало дослідження параметра інтенсивності фраз подяки різного ступеня щирості, який корелює з таким перцептивним сприйманим параметром як гучність. Нагадаємо, у процесі аудиторського аналізу була виявлена наступна тенденція: подяка різного ступеня щирості вимовляється, здебільшого, з нормальною гучністю.

Показники інтенсивності першого наголошеного складу, ядерного складу, максимальної і середньої інтенсивності фраз подяки різного ступеня щирості представлені в таблиці 4.9.

Таблиця 4.9

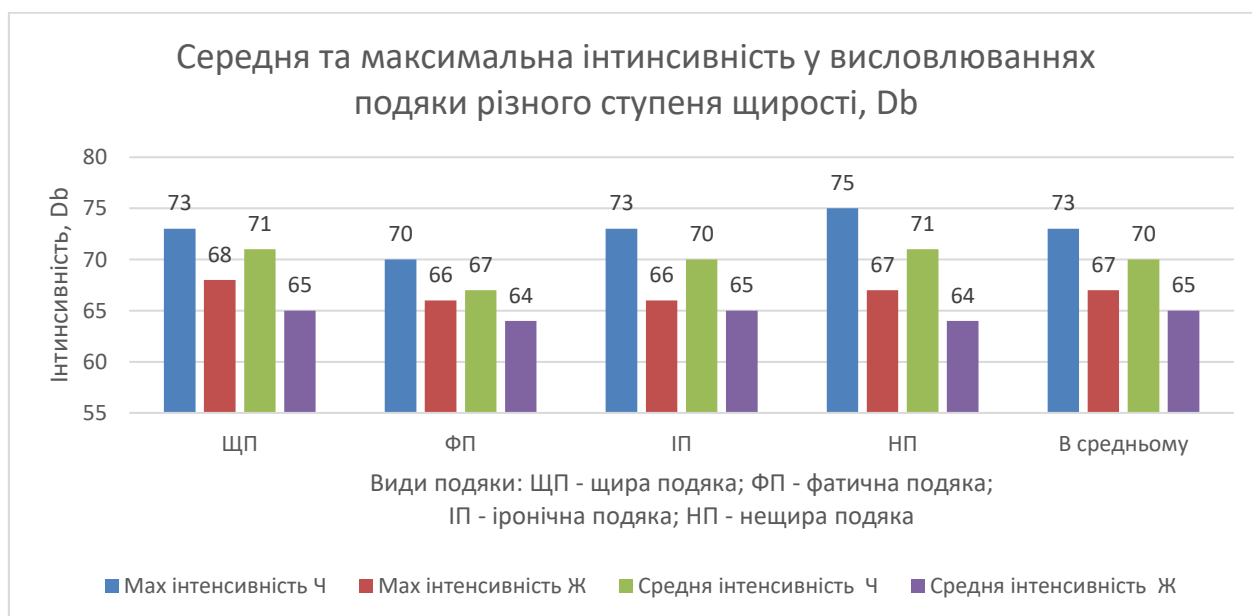
**Показники інтенсивності висловлювань подяки
різного ступеня щирості, dB**

Вид подяки	Інтенсивність 1 наг. складу		Інтенсивність ядра		Мах інтенсивність		Середня інтенсивність	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира	72	66	73	64	73	68	71	65
Фатична	57	66	69	65	70	66	67	64
Фальшива:								
- іронічна	72	67	71	66	73	66	70	65
- нещира	73	65	72	63	75	67	71	64
В середньому	69	66	71	65	73	67	70	65

Згідно з даними таблиці 4.9, показники інтенсивності вище у фразах подяки, вимовлених чоловічими голосами, що відповідає фонологічним стандартам. Показники інтенсивності усіх фраз трохи відрізняються від усереднених показників чоловічого і жіночого мовлення.

Для більшої наочності зіставимо максимальні і середні показники інтенсивності фраз подяки різного ступеня щирості і представимо їх на рис. 4.4:

Рисунок 4.4

Загалом, слід зазначити, що діапазон значень інтенсивності фраз подяки вузький і лише трохи коливається, залежно від ступеня щирості подяки, який виражається.

Відносно параметра максимальної інтенсивності, в чоловічому мовленні він найбільш високий у фразах *нещирої подяки* (75 dB). Під час вираження інших видів подяки максимальний показник інтенсивності лише трохи коливається і складає 70 dB для фраз *фатичної подяки* і 73 dB для фраз *щирої* і *іронічної* подяки у виконанні акторів.

У жіночому мовленні максимальний показник інтенсивності у фразах подяки різного ступеня щирості лише трохи відрізняється і складає 66-68 dB. Найбільш високий показник властивий фразам *щирої подяки* (68 dB). Далі йде показник максимальної інтенсивності у фразах *нещирої* подяки у 67 dB. У фразах *фатичної* і *іронічної* подяки цей же показник складає 66 dB.

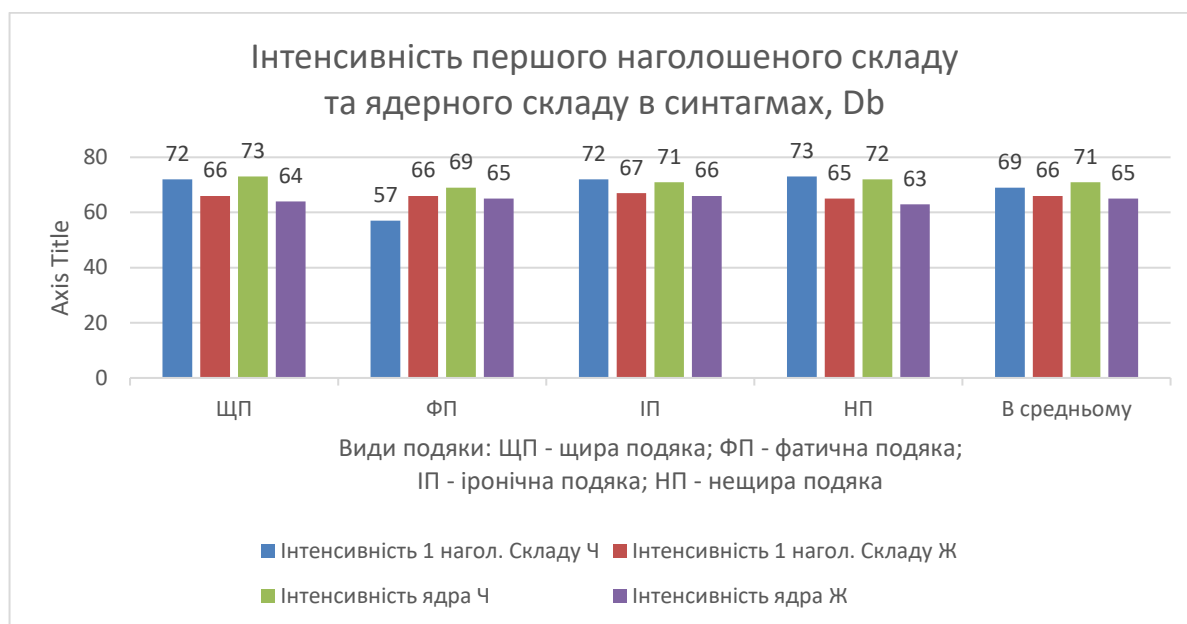
Що стосується параметра середньої інтенсивності, то у чоловіків він найбільш високий у фразах *щирої* і *нещирої подяки* (71 dB), далі йде показник середньої інтенсивності у фразах *іронічної подяки* (70 dB). Найбільш низький показник інтенсивності зареєстрований у фразах *фатичної подяки* (67 dB).

У жіночому мовленні параметр середньої інтенсивності складає 64 dB для фраз *фатичної* і *нещирої подяки* і 65 dB для фраз *щирої* і *іронічної подяки*.

Таким чином, дані електроакустичного аналізу підтвердили спостереження аудиторів: загалом, інтенсивність фраз подяки різного ступеня щирості є середньою. Електроакустичне дослідження дозволило встановити, що за параметром інтенсивності найбільш високі показники властиві фразам нещирої подяки в мовленні чоловіків, а також фразам щирої подяки в мовленні жінок.

Далі ми звернулися до параметру інтенсивності першого наголошеного складу і інтенсивності ядерного складу, показники якого відображені на рис. 4.5.

Рисунок 4.5

Відносно інтенсивності першого наголошеного складу та інтенсивності ядерного складу спостерігаються деякі відмінності, обумовлені гендерним чинником: на перший план виходять фрази нещирої подяки в мовленні чоловіків і фрази іронічної подяки в мовленні жінок.

Найбільш високі показники інтенсивності першого наголошеного складу і ядерного складу зафіксовані в мовленні акторів у фразах *нещирої подяки*, що складають 73 dB і 72 dB відповідно. Проте, слід зазначити, що і у фразах *щирої подяки* спостерігаються подібні показники: інтенсивність першого наголошеного складу складає 72 dB, інтенсивність ядерного складу – 73 dB. Ці ж показники у фразах *іронічної подяки* лише трохи відрізняються: інтенсивність першого наголошеного складу становить 72 dB, інтенсивність ядерного складу – 71 dB.

У жіночому мовленні найбільш високі показники інтенсивності першого наголошеного і ядерного складів становлять 67 dB і 66 dB відповідно у фразах *іронічної подяки*. Далі йдуть показники інтенсивності першого наголошеного і ядерного складів у фразах *щирої подяки* – 66 dB і 64 dB відповідно. У фразах *нещирої подяки* ці показники складають 65 dB і 63 dB відповідно.

Найбільш низькі показники інтенсивності першого наголошеного складу і ядерного складу в мовленні як жінок, так і чоловіків зафіксовані у фразах *фатичної подяки*. У мовленні чоловіків показник інтенсивності першого наголошеного складу становить 57 dB, показник інтенсивності ядерного складу – 69 dB. У мовленні жінок ці ж показники складають 66 dB і 65 dB відповідно.

На завершальному етапі електроакустичного аналізу ми досліджували параметр тривалості: тривалість синтагми, тривалість першого наголошеного і ядерного складів, середнєскладову тривалість синтагми. Параметр тривалості пауз усередині синтагм не входив в нашу царину завдань зважаючи на стислість, яка властива фразам подяки. Дані дослідження параметра тривалості відображені в таблиці 4.10.

Таблиця 4.10

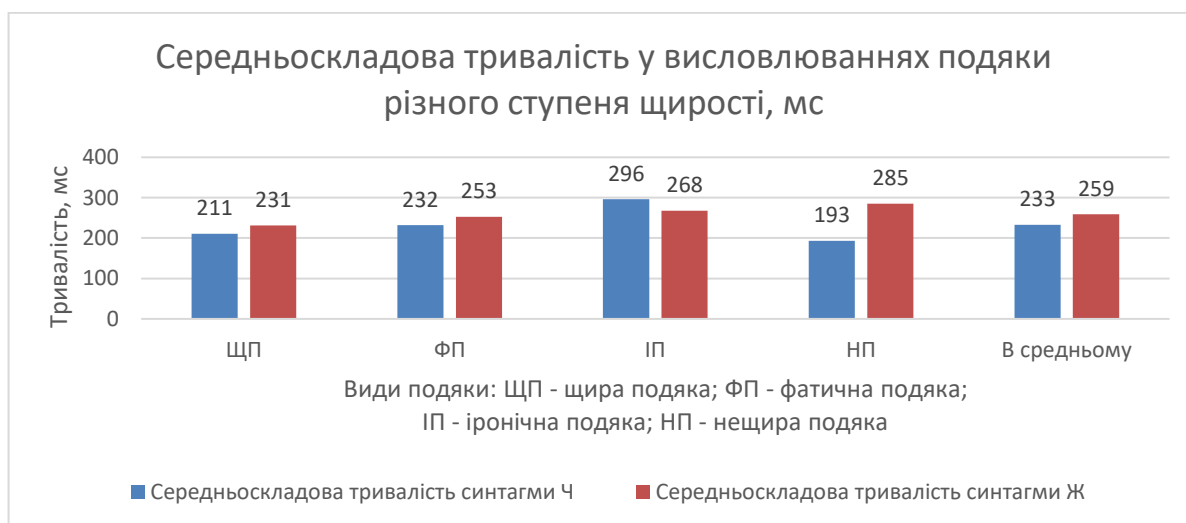
Показники тривалості фраз подяки різного ступеня ширості, мс

Вид подяки	Тривалість синтагми		Тривалість 1 наголош. складу		Тривалість ядерного складу		Середнєсклад. тривалість	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
Щира	737	1008	217	221	303	287	211	231
Фатична	548	731	239	251	293	299	232	253
Фальшива:								
- іронічна	1034	768	274	92	322	333	296	268
- нещира	898	1567	239	292	241	308	193	285
В середньому	804	1019	242	214	290	307	233	259

Для наочності зіставимо тривалість синтагм, які складають МА подяки різного ступеня ширості, і відобразимо їх на рис. 4.6.

Як показує рис. 4.6, в середньому фрази подяки в жіночому виконанні значно довше в порівнянні з чоловічим. В середньому в мовленні жінок подяка звучить 1019 мс, у мовленні чоловіків – 804 мс.

Рисунок 4.6

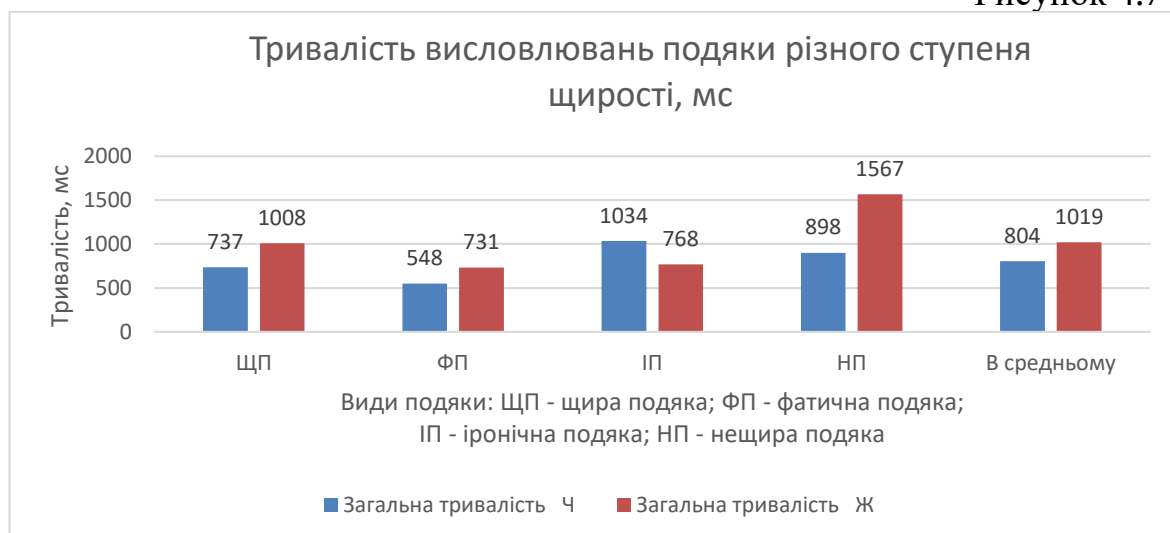
У жіночому мовленні найбільшою тривалістю звучання характеризуються фрази *нещирої подяки* (1567 мс). Відтак йде *щира подяка* (1008 мс). Найбільш низькі показники тривалості звучання зафіксовані під час вираження *іронічної* і *фатичної подяки* (768 мс і 731 мс відповідно).

У чоловічому мовленні спостерігається інша тенденція. Найбільша тривалість вимовляння властива фразам *іронічної подяки* (1034 мс). Далі йде *нещира подяка*, тривалість звучання якої складає 898 мс. Темп вимовляння фраз *щирої подяки* складає 737 мс. Найменший показник тривалості звучання властивий фразам *фатичної подяки* (548 мс).

Отже, загальна тенденція відносно тривалості звучання, зафіксована як у мовленні чоловіків, так і в мовленні жінок, спостерігається під час вираження *фатичної подяки*: саме фрази фатичної подяки відрізняються найбільшою стислістю звучання, що підтверджують дані аудиторського аналізу.

Далі звернемося до параметру середньоскладової тривалості фраз подяки різного ступеня щирості (рис. 4.7).

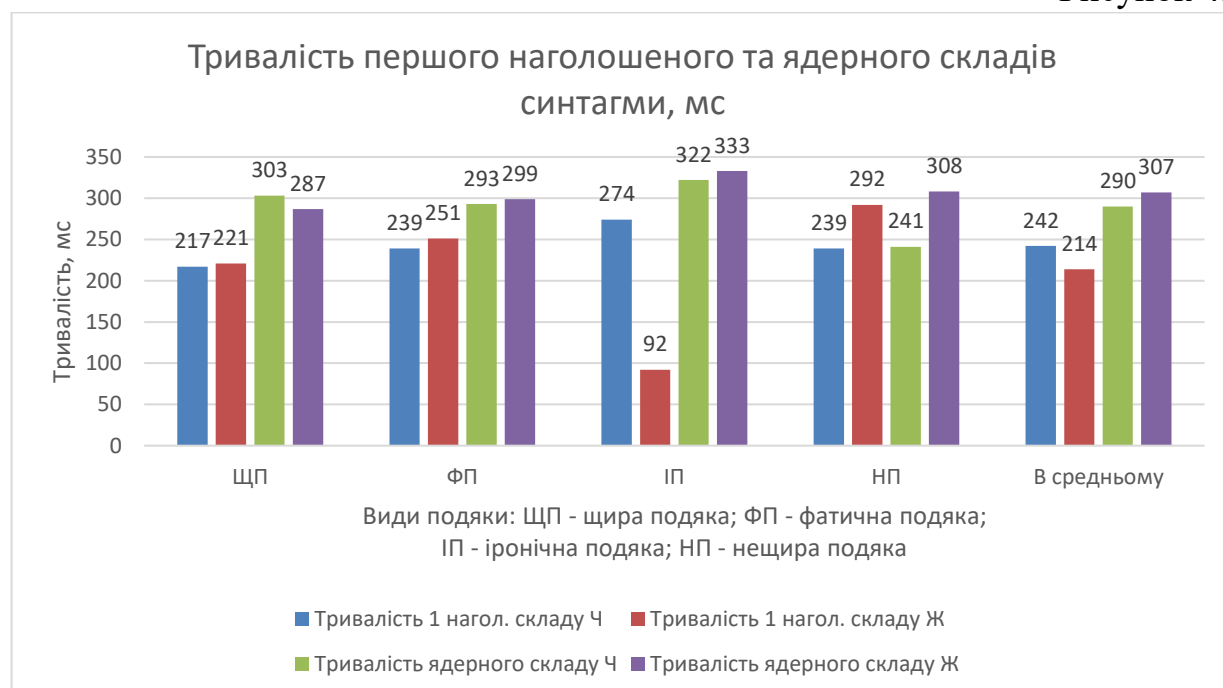
Рисунок 4.7

Що стосується параметра середнєскладової тривалості синтагм, які складають МА подяки різного ступеня щирості, то найбільша тривалість характеризує фрази *нещирої подяки* в жіночому мовленні (285 мс) і *іронічної подяки* в чоловічому мовленні (296 мс). Найкоротша середнєскладова тривалість характеризує фрази *щирої подяки*: 231 мс у мовленні жінок, 211 мс у мовленні чоловіків.

На наступному етапі ми вивчали параметри тривалості першого наголошеного і ядерного складів (див. рис. 4.8).

Рисунок 4.8

Як демонструє Рис. 4.8, тривалість ядра, переважно, перевищує тривалість першого наголошеного складу і в середньому складає в жіночому мовленні 307 мс, у чоловічому – 290 мс. Показник тривалості першого наголошеного складу перевищує в мовленні жінок і дорівнює 242 мс, тоді як у мовленні чоловіків він складає 214 мс.

Найбільш високі показники тривалості першого наголошеного складу характерні для жіночого мовлення і складають 292 мс у фразях *нещирої подяки*, 251 мс у фразях *фатичної подяки*, 221 мс у фразях *щирої подяки*. Найнижчий показник тривалості становить тривалість першого наголошеного складу у фразях *іронічної подяки* – 92 мс. Що стосується тривалості ядерного складу, то найбільш високий показник зафіксовано у фразях *іронічної подяки* – 333 мс. Далі йде показник тривалості ядерного складу у фразях *нещирої подяки* – 308 мс. Цей же показник у фразях *фатичної* і *щирої подяки* складає 299 мс і 287 мс відповідно.

У чоловічому мовленні найбільш високий показник тривалості першого наголошеного складу спостерігається під час вираження *іронічної подяки* – 274 мс. Цей же показник у фразях *нещирої* і *фатичної подяки* збігається – 239 мс. Найбільш низький показник тривалості першого наголошеного складу спостерігається у фразях *щирої подяки* – 217 мс. Що стосується найбільш високого показника тривалості ядерного складу, то він зафіксовано у фразях *іронічної подяки* і складає 322 мс. Далі йде показник тривалості у фразях *щирої подяки* – 303 мс. У фразях *фатичної подяки* він складає 293 мс. Найбільш низький показник тривалості ядерного складу характерний для фраз *нещирої подяки* – 241 мс.

Таким чином, відзначається уповільнення темпу під час вираження іронічної подяки в мовленні чоловіків і нещирої подяки в мовленні жінок, що відповідає результатам аудиторського аналізу.

Відносно параметру тривалості внутрішньосинтагмених пауз, слід вказати, що він не входив до царини наших завдань. За нашими спостереженнями, паузи рідко мають місце під час вираження подяки і,

зазвичай, не несуть прагматичного значення. Виключенням є тільки фрази нещирої подяки у виконанні актрис: як було відмічено аудиторами, саме *нещира подяка* вимовляється повільно через внутрішньосинтагмені паузи. Адресантові нещирої подяки пауза дає можливість підібрати такі слова, які допоможуть зберегти своє обличчя і обличчя адресата, тим самим запобігши конфліктній ситуації.

Як приклад наведемо наступний кіноепізод: термінова необхідність покинути місто змушує одну поважну пані звернутися до Ребеки по допомогу. Літня леді хоче купити у Ребекки коней, щоб негайно відправитися в дорогу. Особиста неприязнь до дівчини, обумовлена низкою причин (низьке походження Ребекки, її життя у борг і явне прагнення потрапити у вище суспільство), не приносить знатній пані задоволення від спілкування з дівчиною. Але безвихідь і відчайдушне положення змушують її піти на контакт з ненависною їй молодою особою. Тоді вона починає підлабузнюватися перед Ребеккою і на знак подяки запрошує її у гості до себе за те, що та продасть їй своїх коней. Фраза подяки звучить повільно, оскільки пані часто зупиняється. Вона на ходу придумує, як віддячити дівчині, яку вона терпіти не може через її низьке походження і прагнення зайняти гідне місце в суспільстві.

– *I understand that you have horses at your disposal.*

– *I have.*

– *I wish to purchase them. You may name your own price, madam. Money is no object. And... and as a mark of my gratitude | the earl and I | would be very happy to receive you at Bareacres house | on our return to England* [VF, ep. 4, 00.08.08].

Перша пауза триває 289 мс після *and as a mark of my gratitude*, наступна пауза – 260 мс після *the earl and I*, далі йде найбільш довга пауза – 414 мс після слів *would be very happy to receive you at Bareacres house*. В цьому випадку паузи усередині фрази нещирої подяки сигналізують про деяку схвильованість і неприязнь знатної пані стосовно Бекі, вона не хоче більше

припинуватися перед молодою жінкою, а тому згодна буде прийняти її у себе удома, але вже в Лондоні, щоб не завдати шкоди своїй високій репутації.

У іншому прикладі довгі внутрішньосинтагмені паузи свідчать про прагнення адресанта полестити адресатові, викликати його прихильність до себе і дати зрозуміти про своє «щире» ставлення до нього: Бекі дякує своєму родичеві, містерові Пітту, за добре ставлення до неї, тому що в майбутньому той може допомогти Ребеці потрапити до двору короля:

– *And thank you, | dear Pitt, | for making all this possible by welcoming me into the family. Truly, | I shall never forget your kindness* [VF, ep. 5, 00.28.39].

Спочатку паузами тривалістю 693 мс і 1299 мс виділяється звернення *dear Pitt*, таким чином Бекі робить акцент на імені свого благодійника. У наступній фразі, МА обіцянки, пауза тривалістю 1053 мс триває після *Truly* і одночасно супроводжується пильним поглядом Ребекки в очі Пітта. Виразні тривалі паузи і кінесика допомагають дівчині уміло полестити своєму родичеві і добитися поставленої мети.

Проведений електроакустичний аналіз дозволяє зробити низку висновків стосовно просодичних характеристик фраз подяки різного ступеня щирості.

ЧОТ. Найвищі показники максимальної ЧОТ спостерігаються в мовленні жінок: у фразах *іронічної подяки* (388 Гц) і *нещирої подяки* (301 Гц). Найбільш широкий діапазон також спостерігається в жіночому мовленні під час вираження *іронічної подяки* (300 Гц) і *нещирої подяки* (191 Гц).

У мовленні чоловіків простежується така ж тенденція, але з нижчими показниками: показник максимальної ЧОТ складає 237 Гц для фраз *іронічної подяки* і 179 Гц для фраз *нещирої подяки*. Найширшим діапазоном характеризуються фрази *іронічної подяки* (125 Гц) і *нещирої подяки* (92 Гц).

Показники ЧОТ першого наголошеного і ядерного складів більш високі в жіночому мовленні в порівнянні з чоловічим мовленням. Здебільшого, в мовленні жінок ЧОТ ядерного складу вище ЧОТ першого наголошеного складу. Виняток становлять тільки фрази *фатичної подяки*, в яких

спостерігається зворотна тенденція. Це свідчить про те, що фрази *щирої*, *іронічної* і *нещирої подяки* відрізняються більшою емоційністю, викликану як позитивними (у разі *щирої подяки*), так і негативними почуттями (у разі *іронічної* і *нещирої подяки*). Тоді як фрази *фатичної подяки* позбавлені якого-небудь емоційного забарвлення в силу своєї прагматичної нейтральності.

Найвищі показники властиві фразам *іронічної подяки* в жіночому виконанні: ЧОТ першого наголошеного складу становить 318 Гц, ЧОТ ядерного складу – 388 Гц. Найнижчі показники ЧОТ першого наголошеного складу і ядерного складу спостерігаються у фразах *нещирої подяки*: 222 Гц і 233 Гц відповідно.

У мовленні чоловіків ЧОТ ядерного складу також вище ЧОТ першого наголошеного складу. Найбільш високі показники ЧОТ першого наголошеного складу і ядерного складу зафіксовані у фразах *іронічної подяки*: 250 Гц і 222 Гц відповідно. Найнижчий показник ЧОТ першого наголошеного складу спостерігається у фразах *фатичної подяки* – 125 Гц. Найнижчий показник ЧОТ ядерного складу зафіксовано у фразах *щирої подяки* – 133 Гц.

Інтенсивність. Діапазон значень інтенсивності фраз подяки різного ступеня щирості в жіночому і чоловічому виконанні досить вузький і лише трохи коливається.

Максимальне значення інтенсивності в жіночому мовленні складає 68 dB і зафіксовано у фразах *щирої подяки*. Значення інтенсивності у фразах *нещирої подяки* дорівнює 67 dB, у фразах *фатичної* і *іронічної подяки* – 66 dB. Найбільш високий показник середньої інтенсивності в жіночому мовленні характерний для фраз *щирої* і *іронічної подяки* – 65 dB. Далі йдуть фрази *нещирої* і *фатичної подяки* – 64 dB.

У мовленні чоловіків показник максимальної інтенсивності складає 75 dB для *нещирої подяки*. Далі йде показник максимальної інтенсивності у

фразах *щирої* і *іронічної подяки* – 73 dB. Показник середньої інтенсивності найбільш високий у фразах *щирої* і *нещирої подяки* – 71 dB.

У мовленні жінок інтенсивність першого наголошеного складу вища за інтенсивність ядра. Найбільш високі показники інтенсивності першого наголошеного складу і ядра складають 67 dB і 66 dB відповідно у фразах *іронічної подяки*. Показники інтенсивності першого наголошеного складу і ядра в інших фразах подяки відрізняються в межах 1-2 dB.

У мовленні чоловіків спостерігається зворотна тенденція: інтенсивність першого наголошеного складу нижче інтенсивності ядерного складу у фразах *щирої* і *фатичної подяки*, тоді як у фразах *іронічної* і *нещирої подяки* інтенсивність ядра вища за інтенсивність першого наголошеного складу. Найбільш високі показники зафіксовані у фразах *нещирої подяки* (73 dB і 72 dB – показники інтенсивності першого наголошеного і ядерного складів відповідно).

Найбільш низькі показники інтенсивності першого наголошеного складу і ядерного складу в мовленні як жінок, так і чоловіків зафіксовані у фразах *фатичної подяки*. У мовленні чоловіків показник інтенсивності першого наголошеного складу дорівнює 57 dB, показник інтенсивності ядерного складу – 69 dB. У мовленні жінок ці ж показники складають 66 dB і 65 dB відповідно.

Отже, в жіночому і чоловічому мовленні стосовно гучності на перший план виходять фрази *щирої* і *іронічної подяки*. Невеликим збільшенням інтенсивності характеризуються фрази *нещирої подяки* у виконанні акторів, тоді як в мовленні актрис *нещира подяка* відрізняється зменшенням інтенсивності.

У мовленні як чоловіків, так і жінок спостерігається схожа тенденція. Щодо інтенсивності, для фраз *фатичної подяки* властиве зниження цього показника, що збігається з даними аудиторського аналізу.

Тривалість. Репліки подяки в жіночому виконанні звучать значно довше, ніж у чоловічому. Найбільш високі характеристики зафіксовані під

час вираження *нещирої подяки* (1567 мс) і *щирої подяки* (1008 мс). Відтак йдуть *іронічна подяка* (768 мс) і *фатична подяка* (731 мс). У чоловічому мовленні найбільшою тривалістю характеризуються фрази *іронічної подяки* (1034 мс) і *нещирої подяки* (898 мс). Далі йдуть фрази *щирої подяки* (737 мс) і *фатичної подяки* (548 мс).

Найвищий показник середньої тривалості синтагм у жіночому мовленні властивий фразам *нещирої подяки* (285 мс), у чоловічому мовленні – фразам *іронічної подяки* (296 мс). Найнижчий показник середньої тривалості синтагм у мовленні жінок складає 231 мс і в мовленні чоловіків – 211 мс у фразах *щирої подяки*.

Відносно тривалості першого наголошеного складу і ядерного складу слід зазначити, що в жіночому мовленні, переважно, тривалість ядерного складу перевищує тривалість першого наголошеного складу. Найвищі показники властиві фразам *нещирої подяки*: тривалість першого наголошеного складу становить 292 мс, тривалість ядерного складу – 308 мс. Отже, для цих фраз є характерним деяке уповільнення темпу. Найнижчий показник тривалості першого наголошеного складу зафіксовано у фразах *іронічної подяки* – 92 мс. Найнижчий показник тривалості ядерного складу становить 287 мс у фразах *щирої подяки*.

У чоловічому мовленні тривалість ядра завжди вища за тривалість першого наголошеного складу. Найвищі показники тривалості першого наголошеного складу і ядерного складу становлять 274 мс і 322 мс відповідно у фразах *іронічної подяки*. Найнижчий показник тривалості першого наголошеного складу – 217 мс у фразах *щирої подяки*. Найнижчий показник тривалості ядерного складу – 241 мс у фразах *нещирої подяки*.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ

На рівні просодичної організації МА подяки різного ступеня щирості проявляють низку схожих тенденцій: переважне використання низхідного

ядерного тону (77 %) і низхідної ступінчастої шкали (55.7 %); нормальна гучність (61.9 %) і швидкість (66 %) вимовляння.

Проте, проведене аудиторське і електроакустичне дослідження дозволяє зробити наступний висновок: висловлювання подяки різного ступеня щирості мають свої характерні риси, що дозволяє говорити про їх акустичний образ. Крім того, вибір того або іншого просодичного засобу визначається чинником статі мовця.

Фрази *щирої подяки* вирізняються високим тональним рівнем у мовленні жінок (найбільше значення максимального показника ЧОТ складає 275 Гц) і середнім тональним рівнем у мовленні чоловіків (найбільше значення максимального показника ЧОТ складає 150 Гц). Тональний діапазон – вузький (137 Гц у мовленні жінок і 54 Гц у мовленні чоловіків). Зазвичай, щирій подяці в жіночому виконанні властива середня гучність (65 dB), тоді як у мовленні чоловіків спостерігається невелике підвищення гучності (71 dB). Темп вимовляння середній у мовленні жінок (231 мс) і трохи прискорений у мовленні чоловіків (211 мс). Отже, саме *вузький тональний діапазон* вирізняє репліки щирої подяки і допомагає адресантові передати глибину свого почуття подяки, створюючи атмосферу інтимної близькості між комунікантами.

Фразам *фатичної подяки* властивий високий тональний рівень у жінок (289 Гц) і середній тональний рівень у чоловіків (148 Гц). Тональний діапазон – вузький (130 Гц у жінок і 54 Гц у чоловіків). Репліки фатичної подяки вирізняються найменшою інтенсивністю (64 dB у жінок і 67 dB у чоловіків). Темп вимовляння середній (253 мс у жінок і 232 мс у чоловіків). Звертає на себе увагу той факт, що за усіма дослідженими просодичними параметрами фрази фатичної подяки вирізняють *найнижчі показники*. Це обумовлено етикетним характером цих реплік і деякою недбалістю їх вимовляння, а також відсутністю будь-якого емоційного забарвлення в силу своєї прагматичної нейтральності.

Фрази *іронічної подяки* характеризуються найбільш високим тональним рівнем (388 Гц у жінок і 237 Гц у чоловіків) серед усіх типів фраз подяки, а також найбільш широким тональним діапазоном (300 Гц у жінок і 125 Гц у чоловіків). Стосовно гучності в мовленні жінок відзначається нормальна гучність вимовляння іронічної подяки (65 dB), тоді як у мовленні чоловіків спостерігається збільшення гучності (70 dB). Темп вимовляння уповільнений у мовленні чоловіків і жінок (296 мс і 268 мс відповідно). Таким чином, фрази іронічної подяки вирізняються **найвищим тональним рівнем, найширшим тональним діапазоном і уповільненням темпу**, що забезпечує виділення в їх семантичній структурі значення того, що співрозмовники не все сказали один одному, натяк на присутність імпліцитного змісту, на необхідність інтерпретації одержувачем висловленого повідомлення.

Фразам *нещирої подяки* властивий високий тональний рівень у жінок (301 Гц) і середній – у чоловіків (179 Гц). Тональний діапазон у мовленні жінок широкий і складає 191 Гц. У мовленні чоловіків тональний діапазон середній – 92 Гц. Спостерігається тенденція до підвищення гучності у чоловіків (71 dB). У мовленні жінок гучність вимовляння нещирої подяки нормальна (64 dB). Темп вимовляння уповільнений у мовленні жінок (285 мс), у мовленні чоловіків – нормальний (193 мс). Реплікам *нещирої подяки* властивий **уповільнений темп вимовляння**, обумовлений великою кількістю *внутрішньосинтагмених пауз*. Внутрішньосинтагмені паузи мають певне прагматичне значення: вони дають час адресантові нещирої подяки підібрати такі слова, які допоможуть завуалювати його нещирість, приховати його істинні наміри і досягти бажаного перлокутивного ефекту. Високий тональний рівень у жінок і середній тональний рівень у чоловіків у сукупності з нормальною гучністю вимовляння, характерні і для *фатичної подяки*, також дозволяють адресантові замаскувати свою справжню мету, видаючи свою нещирю подяку за етикетну. При цьому просодичними

маркерами *нещирої* подяки є широкий тональний діапазон у жінок і підвищення гучності вимовляння у чоловіків.

Унаслідок, приходимо до висновку, що запропонована нами гіпотеза підтверджується: усі види МА подяки, виділені на основі критерію щирості, мають низку схожих тенденцій. Проте, МА подяки різного ступеня щирості мають специфічні риси, які дозволяють говорити про їх *просодичний імідж*. Дані електроакустичного аналізу дозволили відкоригувати спостереження за просодичною організацією фраз подяки, які були отримані перцептивним способом.

Основні положення, викладені в Розділі 4, висвітлені в одноосібній публікації автора [74]. Публікація [203] написана у співавторстві (особистий внесок автора складає 90 %).

ВИСНОВКИ

Пропонована дисертаційна робота представляє собою дослідження феномену подяки, який розглянуто в семантико-прагматичному просторі ввічливості й мовленнєвого етикету.

Зарубіжні лінгвісти витлумачують *ввічливість* як *сукупність правил / максим / стратегій*, що сприяють установці й підтримці плавного перебігу комунікативної взаємодії, досягненню цілей спілкування, мінімізації ворожості та запобіганню конфліктів шляхом адаптації поведінки до вже існуючих умов комунікації, роблячи її такою, що відповідає очікуванням комунікантів. Ввічливість слугує «оксамитовою рукавичкою» для зменшення загрози для «обличчя» учасників мовленнєвого акту, у тому числі й учасників МА подяки.

У російському і вітчизняному мовознавстві *ввічливість* представляється як *етична категорія*. Її трактують як цілісну багатоаспектну категорію, що складається з уявлень носіїв мови про етичні норми поведінки, у тому числі і мовленнєвої. Головна функція ввічливості полягає у прояві поваги до партнера з комунікації за допомогою мовних / мовленнєвих одиниць. Реалізація ввічливості на комунікативному рівні здійснюється за допомогою формул мовленнєвого етикету.

Мовленнєвий етикет і ввічливість є двома тісно взаємопов'язаними поняттями, але вони не є тотожними. Ввічливість представляє собою *функціонально-семантичну* категорію, прагматичні функції якої слугують для вираження ставлення мовця до партнера з комунікації. Під мовленнєвим етикетом розуміється сукупність словесних форм чемності й ввічливості. Разом ввічливість і етикет реалізують важливу прагматичну функцію: забезпечують неконфліктну зону спілкування шляхом попередження непорозумінь.

На комунікативному рівні ввічливість реалізується за допомогою **комунікативних стратегій і тактик**. До останніх відносимо висловлювання подяки.

Досліджуваний МА подяки слугує мовленнєвою тактикою, що забезпечує реалізацію ряду стратегій позитивної (25.6 %) і негативної (74.4 %) ввічливості.

Реалізація стратегій позитивної ввічливості за допомогою МА подяки зумовлена *Максимою Схвалення* Дж. Ліча, згідно якої мовець має схвалювати інших. В свою чергу, ця максима корелює з наступними стратегіями позитивної ввічливості: «Помічайте слухаючого, проявляйте увагу до нього, його інтересів, бажань, потреб», «Даруйте співрозмовникові подарунки: такі, як схвалення, симпатія, згода на взаємну співпрацю», «Уникайте непорозумінь». Як мовленнєва тактика позитивної ввічливості, МА подяки дозволяє мовцю продемонструвати, що він поділяє та схвалює інтереси й потреби партнера з комунікації, дозволяє виявити свої позитивні почуття по відношенню до адресата, переконуючи його в доброму ставленні до нього і викликаючи у нього приємні емоції у відповідь. Це сприяє реалізації такої глобальної стратегії ввічливості, як **стратегія зближення**.

Згідно з П. Браун і С. Левінсоном, МА подяки є загрозливим для «обличчя» мовленнєвим актом. Він загрожує «негативному обличчю» адресанта, тому що виражаючи подяку, він визнає себе боржником за послугу, надану йому адресатом. Одночасно, наражається на ризик і «позитивне обличчя» адресата, який, у свою чергу, може здатися нескромним або неуважним. Для збереження «обличчя» обох комунікантів, адресант використовує стратегію негативної ввічливості «Проявляйте повагу». У випадку відмови МА подяки слугує засобом пом'якшення, або *мітигації*. Тактика м'якого докору реалізує стратегію негативної ввічливості «Виражайтесь непрямо». У такому випадку має місце непрямий МА, іллокутивна ціль і мовне оформлення якого не співпадають. Наражається на ризик «позитивне обличчя» слухача, оскільки непряма форма МА подяки

оформлена як докір. Але фонові знання адресата, певна міра близькості з адресантом допомагають йому розпізнати завуальовану щирю подяку, що, поза сумнівом, зберігає його «обличчя».

Як комунікативна тактика реалізації стратегій негативної і позитивної ввічливості МА подяки здійснює головну умову комунікації: зберігаючи соціальну рівновагу і емоційно-психологічний баланс між комунікантами, вона реалізує стратегію *кооперції*.

В нашому дослідженні вивчаються всі аспекти подяки як мовленнєвого акту.

Статус МА подяки в таксономіях іллокутивних актів численних лінгвістів дозволяє стверджувати, що *бехабітивна, експресивна і етикетка* природа МА подяки проявляють себе різною мірою в залежності від кожного конкретного комунікативного випадку вираження подяки. Тому МА подяки представляється нам *синкретичним* мовленнєвим актом, що реалізує декілька іллокутивних цілей, які за певних умов або виходять на передній план або відступають: 1) висловити почуття вдячності за здійснене для адресанта добро; 2) дати позитивну оцінку праці / діям адресата як винагороду чи заохочення; 3) висловити позитивні емоції адресанта, спричинені діями адресата; 4) визнати послугу і визнати себе боржником; 5) повернути борг за послугу чи благодіяння як словесно, так і діяльнісно.

Основні *перлокутивні цілі* МА подяки: 1) наблизити до себе партнера з комунікації та налаштувати його на гармонійний перебіг комунікації; 2) викликати у адресата позитивні емоції та ставлення до адресанту подяки; 3) переконати адресата у поверненні боргу за його вчинки / поведінку.

Успіх / неуспіх МА подяки можливо визначити за перлокутивним ефектом, який виявляється в респонсивних реакціях адресата. МА-реакція на вдячність вважається важливим складовим елементом комунікативної структури подяки, оскільки зумовлює подальший розвиток комунікації.

На основі критерія щирості диференціюємо фактичну, щиру та фальшиву подяку, яка у свою чергу може бути нещирою та іронічною / саркастичною.

Конверсаційний аналіз дозволив виокремити комунікативну структуру мовленнєвих обмінів подяки, визначивши схеми, за якими відбувається розгортання подяки. Отже, МА подяки входить до двох-, трьох-, чотирьох- і навіть п'ятикрокових інтеракцій, в яких може траплятися побічний епізод. МА подяки може формулюватися як *реагувальний* комунікативний хід і як *хід-післямова* в двох-, трьох-, чотирьохкрокових МЕ. Окрім цього, МА подяки може здійснюватись як ініціювальний хід, функція якого полягає у розпочинанні нової інтеракції «всередині» діалогу.

Моделювання подяки розгортається переважно за схемою *стимул – подяка* (78.6 %). Менш численними є схеми тричленних секвенцій: *стимул – реакція – подяка-післямова* (6.8 %) та *стимул – подяка – післямова* (3.9 %). Вкрай рідко має місце чотирьохкрокова секвенція: *стимул – реакція – подяка-післямова – післямова* (0.9 %). Ініціювальний хід подяки зафіксований в 9.8 % досліджених секвенціях.

Спостереження над рівневою організацією висловлювань подяки в англomовному літературному дискурсі дозволяють диференціювати МА подяки за формою вираження як прямі й непрямі МА.

Прямий МА передає дослівну семантику. МА подяки відрізняється переважно прямою формою реалізації (91.6 %).

Непрямий МА припускає розбіжність між іллокутивним типом мовленнєвого акту і його іллокутивною силою. У такому разі адресатові потрібно більше інтерпретаторських зусиль, щоб розпізнати сенс висловленого повідомлення. У нашому фактичному матеріалі непрямі МА подяки зареєстровані в 8.4 % усіх контекстів.

Кожен лінгвальний рівень відрізняє притаманна йому сукупність мовних засобів, потрібних для реалізації прямих і непрямих МА подяки.

На лексичному рівні для **прямой форми реалізації МА подяки** характерним є використання дієслова *to thank* (93 %). Значно рідше мають місце дієслова *to appreciate* (3.2 %) і *to owe* (0.6 %). Серед прикметників зареєстровані *grateful* (1.8 %), *thankful* (0.3 %), *obliged* (0.3 %), *appreciative* (0.2 %). Спостерігається також використання іменників *thanks* (0.3 %) і *gratitude* (0.3 %).

Синтаксичний рівень прямого МА подяки відрізняється переважним використанням синтаксичних моделей *Thanks / Thanks for + Gerund / Noun / Pronoun* (50.8 %) і *Thank you / Thank you for + Gerund / Noun / Pronoun / What-clause* (38.4 %). Інші синтаксичні структури реалізації прямої форми МА подяки є малочисленими: *I + (really) + appreciate + prn / noun / participle / obj.part.constr.* (3.7 %); *I + to be + (int.) + adj.* (3.1 %); *I + don't know / want / wish / would like to thank + noun / prn* (1.3 %); *I + cannot + find the words + to thank you* (0.8 %); *I thank you* (0.7 %); *I can't thank you enough* (0.4 %); *Many thanks to / My thanks for* (0.2 %); *I + owe + a (intensifier) thank you* (0.2 %); *I + just want + to say thank you* (0.2 %); *to feel nothing but gratitude / to accept with gratitude* (0.2 %).

Непряма форма реалізації МА подяки спостерігається у 8.4 % висловлювань подяки. На лексичному рівні ця форма реалізується оцінними і афективними прикметниками, що номінують особистісні риси людини, її дії (*good, kind, generous, thoughtful, helpful, sweet*); оцінним прикметником *delicious*, вживаним при подяці за їжу, і афективним прикметником *moved*, що позначає стан мовця, а також іменниками з позитивно-оцінною семантикою (*angel, lifesaver, star*). Для цих синтаксичних моделей непрямої форми реалізації МА подяки характерною є еліптована форма, тобто опускання підмета і частини складеного іменного присудка (*It is*). Також активно використовуються *фразеологічні одиниці*.

На синтаксичному рівні непряма форма МА подяки реалізується, головним чином, за допомогою позитивно-оцінних МА схвалення, похвали і компліменту і репрезентативних МА, що складають 56.7 % усіх епізодів

непрямого вираження подяки. Синтаксичними моделями непрямого використання МА подяки є наступні: *Prn. + to be (intensifier) + adj.*; *Prn. + to be + (adj.) + noun*; *How + adj.* Має місце й синтаксична модель *Prn + owe + prn.*, а також третій тип умовного способу.

Критерій щирості є одним із чинників, що зумовлює тип мовленнєвого акту, до якого відноситься подяка у певній ситуації. Ступінь щирості МА подяки в художньому дискурсі визначається екстралінгвальним контекстом або авторськими кваліфікаторами персонажного мовлення, які дозволяють інтерпретувати її як фатичну, щиру чи фальшиву (нещирю та іронічну / саркастичну).

Посилення щирості висловленої подяки в персонажній мові досягається шляхом комбінування прямої і непрямой форми реалізації МА подяки в одному комунікативному ході адресанта.

Крім того, для інтенсифікації іллокутивної сили висловлювань подяки в зображеному персонажному діалозі використовуються стилістичні засоби. Тропи і стилістичні фігури надають щирій подяці експресивний і виразний характер, негативний відтінок іронічній /саркастичній подяці, а також створюють ефект автентичності і спонтанності персонажного мовлення в художній комунікації.

Серед ЛСЗ інтенсифікації подяки зареєстровані *зменшення* (56.2 %) *гіпербола* (31.3 %) *антономасія* (12.5 %).

Серед ССЗ вираження подяки мають місце *повтори* (23.4 %), *парантеза* (18.2 %), *паралельні конструкції* (16.3 %), *емотивна градація* (14.6 %), *еліпсис* (11.7 %), *уособлення* (10.2 %), *інверсія разом з емпатичним do* (3.4 %) *приєднання* (2.2%).

На просодичному рівні МА подяки різного ступеня щирості проявляють схожі тенденції: переважання низхідного ядерного тону (77 %) і низхідної ступінчастої шкали (55.7 %), нормальна гучність (61.9 %) і швидкість (66 %) вимовляння.

Проведене аудиторське і електроакустичне дослідження інтонаційної організації МА подяки в англomовному кінодискурсі дозволяє стверджувати, що висловлювання подяки різного ступеня щирості мають свої відмінні просодичні риси, які складають їх *просодичний імідж*. Крім того, вибір того або іншого просодичного засобу зумовлено гендерним чинником.

Фрази *щирої подяки* відрізняються високим тональним рівнем у мовленні жінок (максимальний показник ЧОТ складає 275 Гц) і середнім тональним рівнем в мовленні чоловіків (максимальний показник ЧОТ складає 150 Гц). Тональний діапазон є вузьким (137 Гц в мовленні жінок і 54 Гц в мовленні чоловіків). Для щирої подяки в жіночому виконанні властива середня гучність (65 dB), тоді як в мовленні чоловіків спостерігається невелике підвищення гучності (71 dB). Темп вимовляння середній у жінок (231 мс) і трохи прискорений у чоловіків (211 мс). Отже, саме *вузький тональний діапазон* є характерним для висловлювань щирої подяки як у виконанні жінок, так і чоловіків. За допомогою вузького тонального діапазону мовець передає глибину почуття вдячності й створює атмосферу інтимної близькості.

Фразам *фатичної подяки* притаманий високий тональний рівень у жінок (289 Гц) і середній тональний рівень у чоловіків (148 Гц). Тональний діапазон, як правило, вузький (130 Гц у жінок і 54 Гц у чоловіків). Реплікам фатичної подяки властива найменша інтенсивність (64 dB у жінок і 67 dB у чоловіків). Темп вимовляння є середнім (253 мс у жінок і 232 мс у чоловіків). За всіма дослідженими інтонаційними параметрами репліки фатичної подяки відрізняють *найнижчі показники*, що зумовлено етикетним характером цих фраз, деякою недбалістю їх вимовляння і відсутністю будь-якого емоційного забарвлення в силу їх прагматичної нейтральності.

Серед усіх типів фраз подяки тільки репліки *іронічної подяки* характеризуються високим тональним рівнем (388 Гц у жінок і 237 Гц у чоловіків) і найбільш широким тональним діапазоном (300 Гц у жінок і 125 Гц у чоловіків). У мовленні жінок відзначається нормальна гучність

вимовляння іронічної вдячності (65 dB), тоді як в мовленні чоловіків має місце збільшення гучності (70 dB). Темп вимовляння уповільнений як в у чоловіків, так і у жінок (296 мс і 268 мс відповідно). Таким чином, іронічна подяка характеризується **найбільш високим тональним рівнем, найбільш широким тональним діапазоном і найбільш значним уповільненням темпу вимови**, що зумовлено наявністю в їх семантичній структурі значення недовомовленості, натяку на присутність імпліцитного значення і на необхідність витягання одержувачем додаткової інформації, що міститься у висловлюванні.

Фрази *нещирої подяки* відрізняє високий тональний рівень у жінок (301 Гц) і середній у чоловіків (179 Гц). Тональний діапазон є широким в мовленні жінок (191 Гц) і середній в мовленні чоловіків (92 Гц). Відмічена тенденція до підвищення гучності у чоловіків (71 dB). У жінок гучність вимовляння нещирої подяки нормальна (64 dB). Темп вимови уповільнений в мовленні жінок (285 мс), тоді як в мовленні чоловіків він нормальний (193 мс). Для реплік нещирої подяки є характерним уповільнення темпу вимови, що, головним чином, зумовлено внутрішньо-синтагменними паузами у партіях мовця. Внутрішньо-синтагменні паузи виконують певну прагматичну функцію: вони дозволяють адресантові нещирої подяки підібрати слова, щоб замаскувати свої істинні наміри, таким чином сприяючи досягненню бажаного перлокутивного ефекту. Високий тональний рівень у жінок і середній тональний рівень у чоловіків разом з нормальною гучністю вимовляння, що властиві також і фатичній подяці, в даному випадку дозволяють адресантові завуалювати свою справжню мету, видаючи нещирі подяку за етикетну. Просодичними маркерами нещирої вдячності вважаємо **широкий тональний діапазон у жінок і підвищення гучності вимовляння у чоловіків**.

У результаті проведення аудиторського й електроакустичного дослідження доходимо висновку, що запропонована нами гіпотеза підтверджується: попри те, що всі види МА подяки, виділені на основі

критерію щирості, проявляють схожі тенденції в плані їх інтонаційного оформлення, всі вони тим не менш мають специфічні риси, які дозволяють скласти їх *просодичний імідж*.

Перспективою цього дослідження вважаємо моделювання фрейма подяки в інших типах дискурсу (у академічному, публіцистичному), а також проведення порівняльного аналізу мовленнєвого акту подяки в англійській і українській мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович С. Д., М. Ю. Чікарькова. Мовленнєва комунікація / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова; ЧТЕІ. – Чернівці: «Зелена Буковина», 2004. – 500 с.
2. Адамакова Э. Б. Семантико-прагматические свойства и контексты функционирования средств выражения благодарности в немецком языке / Э. Б. Адамакова – Дис. ... канд. филол. наук. – Пятигорск, 2005. – 172 с.
3. Акишина А. А., Формановская Н. И. Русский речевой этикет. Практикум вежливого речевого общения / А. А. Акишина, Н. И. Формановская. – М.: Ленанд, 2016. – 184 с.
4. Антипова А. М. Система английской речевой интонации / А. М. Антипова. – М.: Высшая школа, 1979. – 131 с.
5. Апресян Ю. Д. Перформативы в грамматике и словаре / Ю. Д. Апресян // Известия АН СССР, 1986. – т. 45. – № 3. – С 208-223.
6. Артюх Е. И. Современный русский литературный язык. Фонетика: Хрестоматия / Е. И. Артюх. – Киев: «Українське видавництво», 2009. – 64 с.
7. Арутюнова Н. Д. Логический анализ языка: Знание и мнение. Сб. науч. тр. / АН СССР. Ин-т языкознания / Отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 132 с.
8. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1976. – 384 с.
9. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
10. Ахутина Т. В. Порождение речи: нейролингвистический анализ синтаксиса / Т. В. Ахутина. – М.: Наука, 1989. – 215 с.
11. Багмут А. Й. Інтонація як засіб мовної комунікації / А. Й. Багмут, І. В. Борисюк, Г. П. Олійник. – К.: Наук. думка, 1980. – 244 с.
12. Багмут А. Й. Типологія інтонації мовлення / А. Й. Багмут. – К.: Наукова думка, 1977. – 495 с.

13. Балакай А. Г. Русский речевой этикет и принципы его лексикографического описания [Текст]: Автореферат дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01 / А. Г. Балакай. – Орёл, 2002. – 40 с.
14. Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход) / А. Н. Баранов. – Автореф. дис. ... докт. филол. наук. – М.: Ин-т русск. яз. АН СССР, 1990. – 48 с.
15. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич – Київ: Академія, 2004. – 344 с.
16. Безугла Л. Р. Перлокуція у дискурсі (на матеріалі німецького діалогічного дискурсу) / Л. Р. Безугла // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / під загальн. ред. Шевченко І. С.: монографія. – Харків: Константа, 2005. – С. 118-144.
17. Беликов В. И., Крысин Л. П. Социолингвистика: Учебник для вузов / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М.: Юрайт, 2016. – 331 с.
18. Белл Р. Т. Социолингвистика. Цели, методы, проблемы / Р. Т. Белл. – М.: Наука, 1980. – 260 с.
19. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
20. Бигунова Н. А. Иллокутивные функции речевых актов положительной оценки (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н. А. Бигунова // Вестник Балтийского федерального университета им. И. И. Канта. «Филологические науки». – Вып. 2. – Калининград: изд-во Балтийского фед. ун-та им. И. И. Канта, 2013. – С. 7-13.
21. Бигунова Н. А. Конверсационный анализ речевых актов положительной оценки (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н. А. Бигунова // Филология, искусствоведение и культурология: тенденции развития: материалы международной заочной научно-практической конф. – Новосибирск: СибАК, 15 апреля 2013. – С. 18-30.

- 22.Бигунова Н. А. Положительная оценка: от когнитивного суждения к коммуникативному высказыванию / Н. А. Бигунова. – Одесса: КП ОМД, 2017. – 600 с.
- 23.Блохина Л. П. О роли просодических средств в организации устных текстов / Л. П. Блохина // Функциональная просодия текста: Сб. науч.тр. – М., 1982. – Вып. № 201. – С.52-64.
- 24.Бобырёва Е. В. Семантика и прагматика инициальных и финальных реплик диалога / Е. В. Бобырёва // Языковая личность: проблемы значения и смысла. – Волгоград: Перемена, 1994. – С. 131-142.
- 25.Богданов В. В. Перформативное предложение и его парадигмы // Прагматические и семантические аспекты синтаксиса / В. В. Богданов. – Калинин: Изд-во КГУ, 1985. – С. 18-28.
- 26.Богданов В. В. Речевое общение: прагматические и семантические аспекты / В. В. Богданов. – Ленинград: Изд. ЛГУ., 1990. – 87 с.
- 27.Богданов В. В. Текст и текстовое общение / В. В. Богданов. – СПб: Наука, 1993. – 171 с.
- 28.Борисова И. Н. Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге / И. Н. Борисова // Русская разговорная речь как явление городской культуры / Под ред. Т. В. Матвеевой. – Екатеринбург: АРГО, 1996. – С. 21-48.
- 29.Брандес М. П. Стилистический анализ / М. П. Брандес. – М.: Высшая школа, 1971. – 189 с.
- 30.Бровченко Т. А., Варбанец П. Д., Таранец В. Г. Метод статистического анализа в фонетических исследованиях / Т. А. Бровченко, П. Д. Варбанец, В. Г. Таранец. – Одесса: Изд-во ОГУ, 1976. – 101 с.
- 31.Бровченко Т. А., Волошин В. Г. Методические указания по математической обработке и анализу результатов фонетического эксперимента / Т. А. Бровченко, В. Г. Волошин. – Одесса: ОГУ, 1986. – 49 с.

- 32.Васильев В. А. Учебное пособие по организации, проведению и анализу итогов экспериментального исследования по фонетике английского языка / В. А. Васильев. – Москва: МГПИИЯ им. М. Тореца, 1976. – 74 с.
- 33.Вежбицка А. Речевые акты / А. Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – М.: Прогресс, 1985. – С. 255-276.
- 34.Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
- 35.Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М.: Русские словари, 1996. – 411 с.
- 36.Вендлер З. Иллокутивное самоубийство / З. Вендлер // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16: Лингвистическая прагматика. – М.: «Прогресс», 1985. – С. 238-250.
- 37.Верещагин Е. М. Коммуникативные тактики как поле взаимодействия языка и культуры / Е. М. Верещагин // Русский язык и современность. Проблемы и перспективы развития русистики. – М.: Институт русского языка Академии наук СССР, 1991. – С. 32-43.
- 38.Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, речеповеденческих тактик и сапиентемы / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Индрик, 2005. – 1040 с.
- 39.Возиянова Н. В. Семантическая структура и текстовые функции глаголов речи / Н. В. Возиянова – Автореф. дис. ... канд.филол.наук. – М.,1991. – 26 с.
- 40.Выготский Л. С. Избранные психологические исследования / Л. С. Выготский. – М.: АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
- 41.Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М.: Лабиринт, 1996. – 414 с.

42. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 448 с.
43. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики / Г. Гийом. – М.: Прогресс, 1992. – 273 с.
44. Гловинская М. Я. Русские речевые акты и вид глагола / М. Я. Гловинская // Логический анализ языка. – № 5: Модели действия. – М.: Наука, 1992. – С. 123-130.
45. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Основы речевой коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. проф. О. Я. Гойхмана. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 272 с.
46. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Речевая коммуникация / О. Я. Гойхман, Т. М. Надеина. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 207 с.
47. Гольдин В. Е. Внутринациональные речевые культуры и их взаимодействие / В. Е. Гольдин, О. Б. Сиротинина // Вопросы стилистики: Сб. науч. тр. – Саратов: Изд-во Сарат. гос. ун-та, 1993. – С. 9-19.
48. Гольдин В. Е. Речь и этикет / В. Е. Гольдин. – М.: Просвещение, 1983.
49. Головин Б. Н. Основы культуры речи / Б. Н. Головин. – М.: Высшая школа, 1977. – 311 с.
50. Грайс Г. П. Логика и речевое общение / П. Г. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16: Лингвистическая прагматика. – М.: «Прогресс», 1985. – С. 217-237.
51. Грушевицкая Т. Г., В. Д. Попков. Основы межкультурной коммуникации / Т. Г. Грушевицкая, В. Д. Попков, А. П. Садохин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 352 с.
52. Дейк Т. А. Ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 307 с.
53. Дементьев В. В. Непрямая коммуникация / В. В. Дементьев. – М.: Гнозис, 2006. – 375 с.

54. Демьянков В. З. Англо-русские термины по прикладной лингвистике и автоматической переработке текста / В. З. Демьянков // Тетради новых терминов. – Вып. 39. – М., 1982. – С. 159-195.
55. Дубров А. П., Пушкин В. Н. Парапсихология и современное естествознание / А. П. Дубров, В. Н. Пушкин. – М.: Совраминко, 1990. – 280 с.
56. Жумагулова Б. С. Категория контактности между партнерами коммуникации: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Б. С. Жумагулова. – М., 1987. – 23 с.
57. Зайцева Т. А. Иницирующие коммуникативные ходы в английской диалогической речи / Т. А. Зайцева. – Дис. ... канд. филол. наук – Череповец, 1998. – 190 с.
58. Земская А. В. Категория вежливости в контексте речевых действий / А. В. Земская // Логический анализ языка. Язык речевых действий. – М.: Наука, 1994. – С. 131-136.
59. Зернецкий П. В. Лингвистические аспекты теории речевой деятельности / П. В. Зернецкий // Языковое общение: процессы и единицы. – Калинин: Изд-во КГУ, 1988. – С. 36-41.
60. Златоустова Л. В., Надеина Т. М. Просодические средства выделения слова во фразе // Экспериментальная фонетика. Автоматическое распознавание и синтез речи: Сб. статей. – М.: Наука, 1989. – С. 169-175.
61. Златоустова Л. В., Потапова Р. К., Трунин-Донской В. Н. Общая и прикладная фонетика / Л. В. Златоустова, Р. К. Потапова, В. Н. Трунин-Донской. – М.: МГУ, 1986. – 303 с.
62. Имас А. В. Выражение благодарности в немецком языке (на материале литературных и лексикографических источников с XVII по XX вв.) / А. В. Имас. – Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Тверь, 2001. – С. 90-102.
63. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 284 с.

64. Кант И. Критика чистого разума: [Пер. с нем.] / И. Кант. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2015. – 648 с.
65. Кантер Л. А. Системный анализ речевой интонации / Л. А. Кантер. – М.: Высшая школа, 1988. – 127 с.
66. Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И. Карасик. – М.: Институт языкознания АН СССР, Волгоградский педагогический институт, 1991. – 495 с.
67. Кивенко И. А. Благодарность как речевой акт вежливости / И. А. Кивенко // VII Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови пам'яті професора В. Л. Скалкіна: 19-20 квітня 2013 р.: Збірник наукових праць. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2013. – С. 203-206.
68. Кивенко И. А. Иллокутивные цели речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Сборник научных трудов SWorld. – Одесса, 2012. – № 41. – С. 16-25.
69. Кивенко И. А. Коммуникативная структура речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // «Філологія ХХІ століття: теорія, практика, перспективи»: матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: Одеса, 24 квітня 2013 р. – Одеса: Фенікс, 2013. – У 2-х частинах. – Ч. II. – С. 50-52.
70. Кивенко И. А. Конверсационный анализ речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Серія «Лінгвістичні науки». – Одеса: Астропринт, 2013. – № 17. – С. 70-79.
71. Кивенко И. А. О перформативной природе РА благодарности / И. А. Кивенко // Международная конференция «Методология современной науки»: г. Харьков, 24 января 2015 г. – Харьков: Научно-информационный центр «Знание», 2015. – С. 62-66.

72. Кивенко И. А. О реагирующем характере РА благодарности / И. А. Кивенко // «І Таврійські філологічні читання»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Херсон, 27-28 лютого 2015 р. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 208-210.
73. Кивенко И. А. Перформативная парадигма высказываний благодарности (на материале англоязычного литературного дискурса) / И. А. Кивенко // Мова: Науково-теоретичний часопис. – Одеса: Астропринт, 2017. – № 27. – С. 24-30.
74. Кивенко И. А. Просодические характеристики речевого акта благодарности разной степени искренности / И. А. Кивенко // Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ столітті: Міжнародна науково-практична конференція, 24-25 березня 2017 р. – Одеса: Центр філологічних досліджень, 2017. – С. 44 – 49.
75. Кивенко И. А. Речевой акт благодарности в типологии иллокутивных актов / И. А. Кивенко // Семантика мови і тексту: Матеріали ХІ Міжнародної наукової конференції, 26-28 вересня, 2012. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2012. – С. 226-228.
76. Кивенко И. А. Речевой акт благодарности как коммуникативная тактика позитивной и негативной вежливости / И. А. Кивенко // Молодий вчений. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – № 6. – С. 98-101.
77. Кивенко И. А. Речевой акт благодарности с точки зрения критерия искренности / И. А. Кивенко // Записки з романо-германської філології. – Одеса: КП ОМД, 2015. – № 2 (35). – С. 96-104.
78. Кивенко И. А. Стилистические средства интенсификации речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Серія «Філологічні науки». Мовознавство. – Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка, 2016. – № 5. – С. 136-140.

- 79.Кивенко И. А. Типология перлокутивных реакций на речевой акт благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Теоретические и методологические проблемы современных наук. – Новосибирск: Центр содействия развитию научных исследований, 2013. – С. 162-170.
- 80.Кивенко И. А. Типология стимула речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Сучасні дослідження з іноземної філології: Збірник наукових праць. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2013. – № 11. – С. 170-178.
- 81.Кивенко И. А. Функционально-семантические особенности речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Теоретична і дидактична філологія: Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич, 2013. – № 16. – С. 137-144.
- 82.Ківенко І. О. Критерій прямої / непрямої форми реалізації мовленнєвого акту подяки / І. О. Ківенко // «Сучасний вимір філологічних наук»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 30-31 травня 2014 р. – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2014 р. – У 2-х частинах. – Ч. II. – С. 49-53.
- 83.Ківенко І. О. Рівневі характеристики МА вдячності в англomовному художньому дискурсі / І. О. Ківенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Лінгвістика». – Херсон, 2013. – № 19. – С. 156 – 159.
- 84.Клюканов И. Э. Единицы речевой деятельности и единицы языкового общения / И. Э. Клюканов // Языковое общение: процессы и единицы. – Калинин: Изд-во КГУ, 1988. – С. 41-47.
- 85.Клюев Е. В. Речевая коммуникация: успешность речевого взаимодействия / Е. В. Клюев. – М.: Рипол классик, 2002. – 224 с.

- 86.Кодзасов С. В. Общая фонетика / С. В. Кодзасов, О. Ф. Кривнова. – М.: Рос. Гуманит. ун-т, 2001. – 592 с.
- 87.Кодзасов С. В. Уровни, единицы и процессы в интонации / С. В. Кодзасов // Проблемы фонетики. – № 3. – М.: Наука, 1999. – С. 197-215.
- 88.Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации / И. М. Колегаева. – Одесса: Обл. упр. по печати, 1991. – 121 с.
- 89.Кобозева И. М. «Теория речевых актов» как один из вариантов теории речевой деятельности / И. М. Кобозева // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: «Прогресс», 1986. – С. 7-21.
- 90.Колоева Л. М. Единицы диалогической коммуникации (на материале английского языка) / Л. М. Колоева. – Дис. ...канд.филол.наук. – М., 2006. – 174 с.
- 91.Коробова Н. В. Мелиоративные коммуникативные стратегии современной английской речи (на материале британского ареала) / Н. В. Коробова. – Дис. ...канд.филол.наук. – Нижний Новгород, 2007. – 173 с.
- 92.Коул П. Референтная непрозрачность, атрибутивность и перформативная гипотеза / П. Коул // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 13: Логика и лингвистика: проблемы референции. – М.: Радуга, 1982. – С. 391-405.
- 93.Кубрякова Е. С., Шахнарович А. М., Сахарный Л. В. Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи / Е. С. Кубрякова, А. М. Шахнарович, Л. В. Сахарный. – Монография. – М.: Наука, 1991. – 240 с.
- 94.Кухаренко В.А. Практикум з стилістики англійської мови: Підручник / В. А. Кухаренко. – Вінниця: «Нова книга», 2000. – 160 с.
- 95.Лазуткина Е. М. Коммуникативные цели, речевые стратегии, тактики и приёмы / Е. М. Лазуткина // Культура русской речи: Учеб. для вузов. Под ред. проф. Л. К. Граудиной, проф. Е. Н. Ширяева. – М.: Издательская группа «НОРМА-ИНФРА М», 1999. – С. 48-56.

96. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Дж. Лайонз. – М.: Прогресс, 1978. – 543 с.
97. Ларина Т. В. Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций / Т. В. Ларина. – М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2009. – 507 с.
98. Леонова Л. А. О типологии диалогических единств / Л. А. Леонова // Проблемы английской филологии и психолингвистики. – Вып. № 1. – Калинин: Изд-во КГУ, 1972. – С. 72-85.
99. Леонтьев А. А. Объект и предмет психолингвистики и её отношение к другим наукам о речевой деятельности / А. А. Леонтьев // Теория речевой деятельности (Проблемы психолингвистики). – М.: Наука, 1968. – С. 14-36.
100. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М., СПб.: Смысл, Лань, 2003. – 285 с.
101. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М.: МГУ, 1972. – 483 с.
102. Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики / А. Р. Лурия. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с.
103. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – М.: Наука, 1979. – 320 с.
104. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
105. Мандельштам О. Э. О собеседнике // Малое собрание сочинений / О. Э. Мандельштам. – Санкт-Петербург: Азбука, 2011. – С. 309-314.
106. Михайлов Л. М. Диалогическое единство как коммуникативная единица // Всесоюзная научная конференция «Коммуникативные единицы языка» / Л. М. Михайлов. – М.: МГПИИЯ им. Мориса Тореза, 1984. – С. 79-81.
107. Михайлов Л. М. Коммуникативная грамматика немецкого языка / Л. М. Михайлов. – М.: «Высшая школа», 1994. – 255 с.

108. Неверов С. В. Особенности речевой и неречевой коммуникации японцев / С. В. Неверов // Национально-коммуникативная специфика речевого поведения. – М.: Наука, 1977. – С. 320-338.
109. Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Н. Ф. Непийвода. – К.: Міжнародна фінансова агенція, 1997. – 303 с.
110. Нушикян Э. А. Теоретические проблемы интонации английского языка / Э. А. Нушикян. – Одесса: ОНУ им. И. И. Мечникова, 1976. – 76 с.
111. Нушикян Э. А. Типология интонации эмоциональной речи / Э. А. Нушикян. – Киев; Одесса: Вища школа, 1986. – 157 с.
112. Одинцов В. В. Стилистика текста / В. В. Одинцов. – М.: Наука, 1980. – 263 с.
113. Олешко М. Ю. Моделирование коммуникативного процесса / М. Ю. Олешко. – Нижний Тагил: Уральский гос. пед. ун-т, 2006а. – 342 с.
114. Олешко М. Ю. Основы функциональной лингвистики: дискурсивный аспект / М. Ю. Олешко. – Нижний Тагил, 2006б. – 145с.
115. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: «Прогресс», 1986. – С. 22-129.
116. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью: референциальные аспекты семантики местоимений / Е. В. Падучева. – М.: Наука, 1985. – 272 с.
117. Пеліван О. К. Просодичні засоби реалізації ввічливості / неввічливості в англомовному конфліктному діалогічному дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англомовних фільмів) [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Пеліван О. К. – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2010. – 23 с.
118. Приходько А. И., Артёмова А. Ф. Словообразование в системе оценочной лексики / А. И. Приходько, А. Ф. Артёмова. – Учебное пособие. – Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2008. – 120 с.

- 119.Почепцов О. Г. Речевой акт и организация дискурса / О. Г. Почепцов // Вестник Харьковского ун-та. – Вып. 339: Человек и речевая деятельность. – Харьков: Вестник Харьковского ун-та, 1989. – №339. – С.47-51.
- 120.Ратмайр Р. Прагматика извинения: сравнительное исследование на материале русского языка и русской культуры / Р. Ратмайр. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 273 с.
- 121.Романов А. А. Прагматические особенности перформативных высказываний / А. А. Романов // Прагматика и семантика синтаксических единиц. – Калинин: Изд-во КГУ, 1984. – С. 86-92.
- 122.Романов А. А. Системный анализ регулятивных средств диалогического общения / А. А. Романов. – М.: Ин-т языкознания АН СССР, 1988. – 183 с.
- 123.Романова Е. Г. Функционально-семантические свойства перформативных единиц в ритуальной коммуникации / Е. Г. Романова. – Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Тверь, 1997. – 22 с.
- 124.Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие / Е. А. Селиванова. – Киев: ЦУЛ, «Фитосоциоцентр», 2002. – 336 с.
- 125.Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації / О. О. Селіванова – Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. – 350 с.
- 126.Сенека Л. А. Философские трактаты / Л. А. Сенека – СПб.: Алетейя, 2001. – 400 с.
- 127.Сёрль Дж. Классификация иллокутивных актов / Дж. Сёрль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: «Прогресс», 1986. – С. 170-194.
- 128.Сёрль Дж. Косвенные речевые акты / Дж. Сёрль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: «Прогресс», 1986. – С. 195-222.
- 129.Сёрль Дж. Р. Что такое речевой акт? / Дж. Сёрль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: «Прогресс», 1986. – С. 151-169.

- 130.Сковородина С. В. Прагматика реактивных речевых актов в немецком диалогическом дискурсе (концепты «благодарность» и «извинение») / С. В. Сковородина – Дис. ... канд. филол. наук. – Санкт-Петербург, 2004. – 219 с.
- 131.Соколова Н. Л. Английский речевой этикет / Н. Л. Соколова. – М.: Изд-во Ун-та дружбы народов, 1991. – 137 с.
- 132.Стернин И. А. Русский речевой этикет / И. А. Стернин. – Воронеж, 1996. – 73 с.
- 133.Стронсон П. Ф. Намерение и конвенция в речевых актах / П. Ф. Стронсон // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: Теория речевых актов. – М.: «Прогресс», 1986. – С. 130-150.
- 134.Сусов И. П. Коммуникативно-прагматическая лингвистика и ее единицы / И. П. Сусов // Прагматика и семантика синтаксических единиц. – Калинин: Изд-во КГУ, 1984. – С. 3-12.
- 135.Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / И. П. Сусов – М.: Восток-Запад, 2006. – 261с.
- 136.Сусов И. П. Семантика и прагматика предложения / И. П. Сусов. – Калинин: Изд-во КГУ, 1980. – 51 с.
- 137.Тарасова Е. В. Речевая системность в терминах лингвопрагматики / Е. В. Тарасова // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. В. Каразіна. – № 471. – 2000. –С. 273-279.
- 138.Терещенко Т. В. Мовленнєві акти з перформативними виразами в сучасній німецькій мові / Т. В. Терещенко. – Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2001. – 18 с.
- 139.Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация (учебное пособие) / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово / Slovo, 2000. – 624 с.
- 140.Торсуев Г. П. Обучение английскому произношению / Г. П. Торсуев. – М.: ГУПИМП, 1956. – 224 с.
- 141.Торсуева И. Г. Интонация / И. Г. Торсуева. – К: Высшая школа, 1978. – 239 с.

142. Трофимова Н. А. От любви до ненависти. Смысловые узоры экспрессивов / Н. А. Трофимова. – Санкт-Петербург: ИВЭСЭП, 2011. – 395 с.
143. Тымбай А. А. Современные методы проведения лингвистического анализа речи / А. А. Тымбай // Филологические науки в МГИМО. – М., 2008. – №30. – С. 151-157.
144. Тягунова Ж. А. Контексты функционирования и семантика выражений Thank you и Thanks (когнитивно-прагматический подход) / Ж. А. Тягунова. – Дис. ... кан. филол. наук. – Пятигорск, 2002. – 169 с.
145. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования / Д. Н. Узнадзе. – М.: Наука, 1966. – 417 с.
146. Формановская Н. И. Вы сказали «Здравствуйте!». Речевой этикет в нашем общении / Н. И. Формановская. – Москва: Знание, 1989. – 160 с.
147. Формановская Н. И. Культура общения и речевой этикет / Н. И. Формановская. – Москва: ИКАР, 2005. – 234 с.
148. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика / Н. И. Формановская. – М.: ИКАР, 2007. – 478 с.
149. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход / Н. И. Формановская. – М.: Русский язык. – 2002. – 216 с.
150. Формановская Н. И. Русский речевой этикет: лингвистический и методологический аспекты / Н. И. Формановская. – М.: Русский язык, 1987. – 156 с.
151. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як організуючий конституент вербально-соціальної інтеракції / І. Є. Фролова // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – № 3. – Київ: Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов, 2009. – С. 242-249.
152. Цурикова Л. В. Дискурсивное событие выражения благодарности в английском и русском языках / Л. В. Цурикова. – Kalbu Studijos: Studies about Languages № 13. – Kaunas: Kaunas University, 2008. – С. 60-70.
153. Цурикова Л. В. Когнитивно-дискурсивная парадигма как новое направление написания и анализа речемыслительной деятельности /

- Л. В. Цурикова // Горизонты современной лингвистики: традиции и новаторство. Сборник в честь Е. С. Кубряковой. – Москва: Языки славянских культур, 2009. – С. 76-92.
- 154.Цурикова Л. В. Проблема естественности дискурса в межкультурной коммуникации / Л. В. Цурикова. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2002. – 257 с.
- 155.Чахоян Л. П., Невзорова Г. Д. Коммуникативная интенция в структуре речевого произведения / Л. П. Чахоян, Г. Д. Невзорова // Речевые акты в лингвистике и методике, межвуз. сб. науч. тр.: ПГПИИЯ, 1986. – С. 17-21.
- 156.Шведова Н. Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи / Н. Ю. Шведова. – М.: Изд-во АН СССР, 1960. – 377 с.
- 157.Шевченко И. С. Введение в теорию языковой коммуникации / И. С. Шевченко. – Харьков: Изд-во НУА, 2007. – 168 с.
- 158.Шевченко И. С., Морозова Е. И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование / И. С. Шевченко, Е. И. Морозова // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – № 586. – 2003. – С. 33-38.
- 159.Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: моногр. – Х.: Константа, 2005. – С. 105-117.
- 160.Шмелёва Т. В. Кодекс речевого поведения / Т. В. Шмелёва // Русский язык за рубежом. – Вып. № 1. – М.: МАПРЯЛ, 1983. – С. 72-77.
- 161.Щерба Л. В. Субъективный и объективный метод в фонетике / Л. В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность. – Л.: Наука, 1974. – С. 135-141.
- 162.Эгидес А. П. Лабиринт общения, или Как научиться ладить с людьми / А. П. Эгидес. – Москва: АСТ, 2007. – 368 с.
- 163.Якубинский Л. П. О диалогической речи / Л. П. Якубинский // Избранные работы. Язык и его функционирование. – М.: Наука, 1986. – С. 17-58.

- 164.Ярхо А. В. Смягчение (митигация) как когнитивный компонент реализации неуверенности в речи / А. В. Ярхо // Вісник Харків. нац. цн-ту ім. В. В. Каразіна. – № 500. – 2000. – С. 140-144.
- 165.Aijmer K. Conversational Routines in English: Convention and Creativity / K. Aijmer. – UK: Longman Group, 1996. – 251 p.
- 166.Austin J. L. How to do things with words / J. L. Austin. – Oxford: Oxford University Press, 1962. – 167 p.
- 167.Bach K., Harnish R. M. Linguistic Communication and Speech Acts / K. Bach, R. M. Harnish. – Cambridge: The MIT Press, 1979. – 96 p.
- 168.Ballmer Th., Brennenstuhl W. Speech Act Classification / Th. Balmer, W. Brennenstuhl. – Berlin etc.: Mouton de Gruyter, 1981. – 274 p.
- 169.Boersma P. Praat: Doing Phonetics by Computer (Version 5.3.8) [Computer program] [Electronic resource] / P. Boersma, D. Weenink. – Mode of Access: <http://www.praat.org/>.
- 170.Bolinger D. Intonation and its uses. Melody in grammar and discourse / D. Bolinger. – Stanford, California: Stanford University Press, 1989. – 278 p.
- 171.Brovchenko T. O., Korolova T. M. English Phonetics (contrastive analysis of English and Ukrainian pronunciation) / T. O. Brovchenko, T. M. Korolova. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 296 p.
- 172.Brown P., Levinson S. Politeness: Universals in Language Usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 345 p.
- 173.Burton D. Analyzing spoken discourse / D. Burton // M. Coulthard & M. Montgomery (eds) Studies in Discourse Analysis. – London: Longman, 1981. – P. 61-81.
- 174.Caffi C. On mitigation / C. Caffi // Journal of Pragmatics. – Vol. 31, № 4. – Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 1999. – P. 881-911.
- 175.Carlson L. Dialogue Games: An approach to discourse analysis / L. Carlson. – Boston: Reidel, 1983. – P. 295-333.

- 176.Coulmas F. Conversational Routine: Explorations in Standardized Communication Situation and Prepatterned Speech. – The Hague: Mouton, 1980. – 343 p.
- 177.Coulmas F. Poison to your soul: Thanks and apologies contrastively viewed / F. Coulmas // Conversational Routine: Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech. – The Hague, the Netherlands: Mouton Publishers, 1981. – P. 71-80.
- 178.Coulthard M. An Introduction to Discourse Analysis / M. Coulthard. – London: Longman Group Limited, 1977. – 215 p.
- 179.Crystal D. Prosodic Systems and Intonation in English / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 1969. – 298 p.
- 180.Crystal D. The English tone of voice: Essays In Intonation, Prosody And Paralanguage / D. Crystal. – London: Edward Arnold, 1975. – 224 p.
- 181.Davis J. Phonetics and Phonology / J. Davis. – Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 2001. – 172 p.
- 182.Downes W. The imperative and pragmatics / W. Downes // Journal of Linguistics. – Vol. 13. – No. 1. – Cambridge: Cambridge University Press, 1977. – P. 77-97.
- 183.Edmondson W. Spoken Discourse: A Model for Analysis / W. Edmonson. – London: Longman, 1981. – 217 p.
- 184.Eyer P. Perlokutionen / P. Eyer. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1987. – 144 p.
- 185.Ferguson C. A. The Structure and Use of Politeness Formulas / C. A. Ferguson. – Language in Society, vol. 5. – London: CUP, 1976. – P. 137-151.
- 186.Ferguson C. A. Language structure and language use / C. A. Ferguson. – CA, Stanford: Stanford, University Pres, 1971. – 356 p.
- 187.Fraser B. Perspectives on Politeness / B. Fraser // Journal of Pragmatics. – Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 1990. – № 14. – P. 219-236.
- 188.Fraser B. Conversational mitigation / B. Fraser //Journal of Pragmatics. – Vol. 4. – Issue 4. – Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 1980. – P. 341-350.

189. Galperin I. R. *Stylistics* / I. R. Galperin. – М.: Высшая школа, 1981. – 334 p.
190. Goffman E. *Forms of talk* / E. Goffman. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981. – 335 p.
191. Goffman E. *Interaction ritual: Essays on face-to-face behaviour* / E. Goffman. – New York: Anchor, 1967. – 288 p.
192. Goffman E. *On face-work: an analysis of ritual elements in social interaction* / E. Goffman // *Communication in face-to-face interaction*. – Harmondsworth: Penguin, 1972. – P. 319-346.
193. Goffman E. *Relations in Public* / E. Goffman. – New York: Harper and Row, 1971. – 396 p.
194. Goffman E. *Replies and responses* / E. Goffman // *Language in Society*. – № 5. – 1976. – P. 257-313.
195. Gu Yueguo. *The impasse of perlocution* / Yueguo Gu // *Journal of Pragmatics*. – № 70. – Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 1993. – P. 415-432.
196. Halliday M. A. K. *Course of spoken English intonation* / M. A. K. Halliday. – London: Oxford University Press, 1970. – 312 p.
197. Heritage J. *A change-of-state-token and aspects of its sequential placement* / J. Heritage // *Structures of social action: Studies in Conversation Analysis*. – Cambridge: Cambridge University press, 1984. – P. 299-345.
198. Hirst D. *Phonological and acoustic parametres of English intonation* / D. Hirst // *Intonation in discourse*. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1986. – P. 19-53.
199. Jefferson G. *Side Sequences* / G. Jefferson // *Studies in Social Interaction*. – Ed. by D. Sundow. – New York: Free Press, 1972. – P. 294–338
200. Jule G. *Pragmatics* / G. Jule – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 137 p.
201. Kasper G. *Linguistic politeness: Current research issues* / G. Kasper // *Journal of Pragmatics*. – № 14 (2). – Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 1990. – P. 193-218.

202. Kellermann K. Communication: Inherently strategic and primarily automatic / K. Kellermann // *Communication Monographs*. – V. 59. – September, 1992. – P. 288-300.
203. Kivenko I. A., Smaglyi V. M. Prosodic features of gratitude speech act (Based on the English film discourse) / I. A. Kivenko, V. M. Smaglyi // *Science and Education. A New Dimension*. – *Philology*, IV (27). – Budapest: Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2016. – Issue 107. – P. 39 – 43.
204. Kurson D. The speech act status of incitement: Perlocutionary acts revisited / D. Kurson // *Journal of Pragmatics*. – № 29. – Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 1998. – P. 571-596.
205. Lakoff R. The logic of politeness, or, minding your p's and q's / R. Lakoff // *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society*. – Chicago, 1973. – P. 292-305.
206. Leech G. *Explorations in semantics and pragmatics* / G. Leech. – Amsterdam: Benjamins, 1980. – 133 p.
207. Leech G. *Principles of Pragmatics* / G. Leech. – London & New York: Longman, 1983. – 250 p.
208. Levinson S. *Pragmatik* / S. Levinson. – Niemeyer-Verlag, Tübingen, 2000. – 476 p.
209. Marku D. Perlocutions: The Archilles' heel of speech act theory / D. Marku // *Journal of Pragmatics*. – № 32. – Amsterdam, Netherlands: Elsevier, 2000. – P. 1719-1741.
210. Mehan H. *Learning lessons: Social organization in the classroom* / H. Mehan. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1979. – 277 p.
211. Mey J. L. *Pragmatics. An Introduction* / J. L. Mey. – Oxford: Blackwell, 2001. – 390 p.
212. Mishler E. G. *Studies in dialogue and discourse: an experimental law of successive questioning* / E. G. Mishler. – *Language in Society* № 4, 1975. – P. 31-51.

- 213.Owen M. Apologies and Remedial Interchanges: A Study of Language Use in Social Interaction. – Berlin: Mouton, 1983. – 192 p.
- 214.Roulet E. On the structure of conversation as negotiation / E. Roulet // Searle J. R. et al. (On) Searle on Conversation. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1992. – P. 91-100.
- 215.Sacks H., Schegloff E. Opening up closing / H. Sacks, E. Schegloff. – Semiotica. – Vol. 8. No. 4. – Berlin: De Gruyter Mouton, 1973. – P. 289-327.
- 216.Sacks H., Schegloff E. A., Jefferson G. A. Simplest Systematics for the Organisation of Turn-Taking for Conversation // Language. – Vol. 50. – № 4. – USA: University of Michigan, 1974. – P. 696-735.
- 217.Sander T. Expressive (Rede-)Handlungen // Divinatio. Studia culturologica series. – № 18. – Germany, 2003. – S. 7-34.
- 218.Schegloff E. Sequencing in conversational openings / E. Schegloff // American Anthropologist. – № 70. – USA: Anthropological Association, 1968. – P. 1075-1095.
- 219.Searle J.R. Expression and Meaning. Studies in the theory of speech acts / J. R. Searle. – New York: Cambridge University Press, 1979. – 187 p.
- 220.Searle J. R. How Performatives Work? / J. R. Searle // Linguistics and Philosophy. – 12. – Cambridge: Cambridge University Press 1989. – P. 535-558.
- 221.Searle J. R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language / J. R. Searle. – Cambridge: Cambridge University Press, 1969. – 199 p.
- 222.Sinclair J. M., Coulthard M. Towards an analysis of discourse / J. M. Sinclair, M. Coulthard. – London: Oxford University Press, 1975. – 163 p.
- 223.Stenström A. Questions and answers in English conversation / A. Stenström. Lund Studies in English, Malmö: Liber Forlag, 1984. – 296 p.
- 224.Stubbs M. Discourse Analysis. The Sociolinguistic Analysis of Natural Language / M. Stubbs. – Oxford: Blackwell, 1983. – 288 p.

225. Thomas R. E. Instrumental Phonetics / R. E. Thomas // The Handbook of Language Variation and Change / Ed. by J. K. Chambers, P. Trudgill, N. Schilling. – Blackwell Publishing Ltd, 2004. – P. 168-200.
226. Tohin Y. Phonology as human behavior / Y. Tohin. – Durham, London, 1997. – 215 p.
227. Tsui A. English Conversation / A. Tsui. – UK: Oxford University Press, 1994. – 295 p.
228. Vassilyev V. A. English Phonetics. Theoretical Course / V. A. Vassilyev. – M.: Higher School Publishing House, 1970. – 321 p.
229. Wagner K. R. Pragmatik der deutschen Sprache / K. R. Wagner. – Frankfurt / M: Lang, 2001. – 495 p.
230. Watts R. Linguistic Politeness and politic verbal behaviour: Reconsidering claims for universality / R. Watts // Watts R., Ide S., Ehlich K. Politeness in Language. Studies in its History, Theory and Practice. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1992. – P. 43-69.
231. Watts R., Ide S., Ehlich K. Politeness in Language. Studies in its History, Theory and Practice. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1992. – 404 p.
232. Wunderlich D. Zur Konventionalitat von Sprechhandlungen / D. Wunderlich. – Linguistische Pragmatik. – Wiesbaden, 1975. – P. 1-58.
233. Wunderlich D. Methodological remarks on speech act theory / D. Wunderlich // Speech Act Theory and Pragmatics. – Dordrecht; Boston, 1980. – P. 291-312.
234. Wunderlich D. Studien zur Sprechakttheorie / D. Wunderlich. – Frankfurt / M., 1976. – 416 p.

ДОВІДНИКОВА ЛІТЕРАТУРА

235. (ДТС 1) Даль В. Толковый словарь живого русского языка. Том 1. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955. – 699 с.
236. (ДТС) Даль В. И. Толковый словарь русского языка. Современная версия. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 736 с.

- 237.(ЕНС 1) Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. – М.: Русский язык, 2000. – Том 1: А-О. – 1209 с.
- 238.(ЕНС 2) Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. – М.: Русский язык, 2000. – Том 2: П-Я. – 1088 с.
- 239.(МАС) Малый академический словарь [Электронный ресурс] : <http://clova.ru/d11/w67867>
- 240.(СРЯ) Ожегов С. И. Словарь русского языка: Ок. 57 000 слов / Под ред. докт. филол. наук, проф. Н.Ю. Шведовой. – 16-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1984. – 797 с.
- 241.(КЛС) Потапов В. В. Краткий лингвистический справочник. Языки и письменность / В. В. Потапов. – М.: Метатекст, 1997. – 197 с.
- 242.(СЛ) Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
- 243.(УТС) Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка. – М.: Альта-Пресс, 2005. – 1216 с. (Ушаков, Д. Н. Толковый словарь современного русского языка / Д. Н. Ушаков; под ред. д-ра филол. наук Татьянченко Н. Ф. – М.: Альта-Пресс, 2005. – 1216 с.)
- 244.(ЛЭС) Ярцева Н. В. Лингвистический энциклопедический словарь / Н. В. Ярцева. – М., 1990. – 658 с.
- 245.(GD) Garner B. A. A Dictionary of Modern American Usage / A. B. Garner. – UK: Oxford University Press, 1998. – 723 p.
- 246.(OALD) Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 1428 p.
- 247.(LD) Longman Dictionary of Contemporary English. The Living Dictionary. – UK: Pearson Longman, 2003. – 1949 p.
- 248.(NWD) New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – USA: Lexicon Publications, Inc., 1993. – 1149 p.
- 249.(OED) Online etymology dictionary [Электронный ресурс] : <http://www.etymonline.com/index.php>

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

- 250.(ACG) Ahern C. The Gift. – London: Harper, 2009. – 305 p.
- 251.(BBTB) Bradford B. T. Being Elizabeth. – GB: Harper, 2009. – 446 p.
- 252.(BBTP) Bradford B. T. Playing the Game. – GB: Harper, 2011. – 472 p.
- 253.(CHP) Coben H. Promise Me. – UK: Hachette Company, 2007. – 454 p.
- 254.(FJF) Fowels J. The French Lieutenant's Woman. – London: Vintage, 2005. – 445 p.
- 255.(FNK) French N. Killing Me Softly. – London: Penguin Books, 2008. – 359 p.
- 256.(GAM) Golden A. Memoirs of Geisha. – London: Vintage Books, 2005. – 495 p.
- 257.(IKN) Ishiguro K. Never Let Me Go. – London: Faber and Faber, 2005. – 282 p.
- 258.(JFSD) James E. L. Fifty Shades Darker. – London: Arrow Books, 2012. – 532 p.
- 259.(JFSF) James E. L. Fifty Shades Freed. – London: Arrow Books, 2012. – 579 p.
- 260.(JFSG) James E. L. Fifty Shades of Grey. – London: Arrow Books, 2012. – 514 p.
- 261.(KSC) Kinsella S. Confessions of a Shopaholic. – London: Black Swan, 2000. – 320 p.
- 262.(KSA) Kinsella S. Shopaholic Abroad. – London: Black Swan, 2001. – 351 p.
- 263.(KSB) Kinsella S. Shopaholic and Baby. – London: Black Swan, 2008. – 447 p.
- 264.(KSS) Kinsella S. Shopaholic and Sister. – London: Black Swan, 2004. – 382 p.
- 265.(KST) Kinsella S. Shopaholic Ties the Knot. – London: Black Swan, 2002. – 395 p.
- 266.(PTM) Parsons T. Man and Boy. – London: Harper Collins Publishers, 1999. – 343 p.
- 267.(PTF) Parsons T. Men from the Boys. – London: Harper, 2011. – 329 p.
- 268.(SNR) Sparks N. Nights in Rodanthe. – London: Sphere, 2007. – 214 p.
- 269.(SNG) Sparks N. The Guardian. – NY, Boston: Grand Central Publishing, 2004. – 494 p.

- 270.(SNN) Sparks N. The Notebook. – London: Sphere, 2007. – 221 p.
- 271.(SNW) Sparks N. The Wedding. – NY: Vision, Hachette Book Group, Inc., 2004. – 276 p.
- 272.(TJB) Trollope J. The Best of Friends. – NY: Berkley Books, 2002. – 299 p.
- 273.(WLR) Weisberger L. Revenge Wears Prada: The Devil Returns. – London: Harper, 2013. – 417 p.
- 274.(WLD) Weisberger L. The Devil Wears Prada. – London: Harper, 2003. – 391 p.
- 275.(WPH) Williams P. How to be Married. – London: Headline Publishing Group, 2010. – 376 p.

ХУДОЖНІ ФІЛЬМИ ТА СЕРІАЛИ

- 276.(BJD) Bridget Jones's Diary. – Miramax Films: directed by Sharon Maguire, 2001.
- 277.(DH) Desperate Housewives. Season 6. – ABC studios: directed by Mark Cherry, 2009.
- 278.(EPL) Eat, Pray, Love. – Columbia Pictures: directed by Ryan Murphy, 2010.
- 279.(FSG) Fifty Shades of Grey. – Universal Studios: directed by Sam Taylor-Johnson, 2015.
- 280.(CS) Confession of a Shopaholic. – Touchstone Pictures: directed by P. J. Hogan, 2009.
- 281.(HA) Home Alone 1. – Hughes Entertainment in association with 20th Century Fox: directed by Chris Columbus, 1990.
- 282.(MPP) Mr. Popper's Penguins. – 20th Century Fox: directed by Sean Anders, 2011.
- 283.(SSP) Sherlock. A Study in Pink. – BBC One: directed by Paul McGuigan, 2010.
- 284.(DWP) The Devil Wears Prada. – 20th Century Fox Film Corporation, 2006.
- 285.(TM) The Mask. – Warner Bros. Pictures: directed by Bob Engelman, 1994.
- 286.(TS) The Shallows. – Columbia Pictures: directed by Lynn Harris, Matti Leshem, 2016.

287.(VF) *Vanity Fair*. – BBC serial: directed by Marc Munden, 1998.

288.(WM) *We're the Millers*. – Warner Bros. Pictures: directed by Rawson Marshall Thurber, 2013.

ДОДАТОК

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Фахові видання, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ківенко І. О. Рівневі характеристики МА вдячності в англomовному художньому дискурсі / І. О. Ківенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Лінгвістика». – Херсон, 2013. – № 19. – С. 156-159.
2. Кивенко И. А. Конверсационный анализ речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – Серія «Лінгвістичні науки». – Одеса: Астропринт, 2013. – № 17. – С. 70-79.
3. Кивенко И. А. Типология стимула речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Сучасні дослідження з іноземної філології: Збірник наукових праць. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2013. – № 11. – С. 170-178.
4. Кивенко И. А. Функционально-семантические особенности речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Теоретична і дидактична філологія: Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич, 2013. – № 16. – С. 137-144.
5. Кивенко И. А. Речевой акт благодарности с точки зрения критерия искренности / И. А. Кивенко // Записки з романо-германської філології. – Одеса: КП ОМД, 2015. – № 2 (35). – С. 96-104.
6. Кивенко И. А. Стилистические средства интенсификации речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Серія

«Філологічні науки». Мовознавство. – Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка, 2016. – № 5. – С. 136-140.

7. Кивенко І. А. Перформативная парадигма высказываний благодарности (на материале англоязычного литературного дискурса) / И. А. Кивенко // Мова: Науково-теоретичний часопис. – Одеса: Астропринт, 2017. – № 27. – С. 24-30.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

8. Кивенко І. А. Типология перлокутивных реакций на речевой акт благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Теоретические и методологические проблемы современных наук. – Новосибирск: Центр содействия развитию научных исследований, 2013. – С. 162-170.
9. Kivenko I. A., Smagliy V. M. Prosodic features of gratitude speech act (Based on the English film discourse) / I. A. Kivenko, V. M. Smagliy // Science and Education. A New Dimension. – Philology, IV (27). – Budapest: Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2016. – Issue 107. – P. 39-43.

Інші видання, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Кивенко І. А. Иллокутивные цели речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / И. А. Кивенко // Сборник научных трудов SWorld. – Одесса, 2012. – № 41. – С. 16-25.
11. Кивенко І. А. Речевой акт благодарности как коммуникативная тактика позитивной и негативной вежливости / И. А. Кивенко // Молодий вчений. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – № 6. – С. 98-101.

Тези конференцій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

12. Кивенко І. А. Речевой акт благодарности в типологии иллокутивных актов / І. А. Кивенко // Семантика мови і тексту: Матеріали XI Міжнародної наукової конференції, 26-28 вересня, 2012. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2012. – С. 226-228.
13. Кивенко І. А. Благодарность как речевой акт вежливости / І. А. Кивенко // VII Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови пам'яті професора В. Л. Скалкіна: 19-20 квітня 2013 р.: Збірник наукових праць. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2013. – С. 203-206.
14. Кивенко І. А. Коммуникативная структура речевого акта благодарности (на материале англоязычного художественного дискурса) / І. А. Кивенко // «Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи»: матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: Одеса, 24 квітня 2013 р. – Одеса: Фенікс, 2013. – У 2-х частинах. – Ч. II. – С. 50-52.
15. Ківенко І. О. Критерій прямої / непрямої форми реалізації мовленнєвого акту подяки / І. О. Ківенко // «Сучасний вимір філологічних наук»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 30-31 травня 2014 р. – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2014 р. – У 2-х частинах. – Ч. II. – С. 49-53.
16. Кивенко І. А. О перформативной природе РА благодарности / І. А. Кивенко // Международная конференция «Методология современной науки»: г. Харьков, 24 января 2015 г. – Харьков: Научно-информационный центр «Знание», 2015. – С. 62-66.
17. Кивенко І. А. О реагирующем характере РА благодарности / І. А. Кивенко // «I Таврійські філологічні читання»: матеріали

міжнародної науково-практичної конференції: м. Херсон, 27-28 лютого 2015 р. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 208-210.

18. Кивенко І. А. Просодические характеристики речевого акта благодарности разной степени искренности / И. А. Кивенко // «Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ столітті»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 24-25 березня 2017 р. – Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. – С. 44-49.

Апробація результатів дисертації. Положення та результати дослідження оприлюднено в доповідях на семи конференціях різного статусу:

1. XI міжнародно-практична конференція «Семантика мови і тексту» (Івано-Франківськ, 2012);
2. VII Міжнародна науково-практична конференція пам'яті доктора педагогічних наук, професора В. Л. Скалкіна (Одеса, 2013);
3. II Міжнародно-практична Інтернет-конференція «Філологія ХХІ століття: теорія, практика, перспективи» (Одеса, 2013);
4. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний вимір філологічних наук» (Львів, 2014);
5. Міжнародна конференція «Методология современной науки» (Харків, 2015);
6. Міжнародно-практична конференція «I Таврійські філологічні читання» (Херсон, 2015);
7. Міжнародно-практична конференція «Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ столітті» (Одеса, 2017).